ORTAOKUL KİTAPLARI

Kitabın adı	Yazan	Kuruş
Örnek Yazılar I	H. Ediskun - B. Dürder	300
Örnek Yazılar II	» »	275
Örnek Yazılar III	» »	340
Örnek Dilbilgisi I	» »	205
Örnek Dilbilgisi II	» »	140
Örnek Dilbilgisi III	» »	155
Bizim Okuma	» »	300
Bizim Dilbilgisi	» »	300
Tarih I	Hilmi Oran	305
Tarih II	» »	330
Tarih III	» »	420
Coğrafya I	H. İnandık - E. Tümertekin	270
Coğrafya II	» »	270
Coğrafya III	» »	255
Yurttaşlık Bilgisi ... I	Osman Pazarlı	230
Yurttaşlık Bilgisi ... II	» »	255
Yurttaşlık Bilgisi ... III	» »	245
Matematik I	Arif Akçabay	410
Matematik II	» »	385
Matematik III	» »	370
Yeni Ticaret İşleri .. I	Mehmet Erdinç İlkin	135
Yeni Ticaret İşleri .. II	» » »	190
Yeni Ticaret İşleri .. III	» » »	140
Tabiat Bilgisi I	Ö. B. Tardu - M. Gürel	355
Tabiat Bilgisi II	» »	290
Tabiat Bilgisi III	» »	345
Fizik I	H. Çağlayan - M. Çağlayan	300
Fizik II	» »	370
Kimya	Mitat İli - Ö.B. Tardu	325
Kimya	M. Baç — N. Baç	290
Ortaokullarda Müzik ...	E. Zeki Ün - T. Sevenay	355
Ağaç İşleri	İ. Hakkı Uludağ	245
Kâğıt ve Mukavva İşleri ..	» »	155
Konuşan Sözlük	H. Ediskun - B. Dürder	500
İmlâ Kılavuzu	M. Nihat Özön	520

REMZİ KİTABEVİ

Fiyatı 340 Kuruş

ÖRNEK YAZILAR

Baha DÜRDER

Haydar EDİSKUN

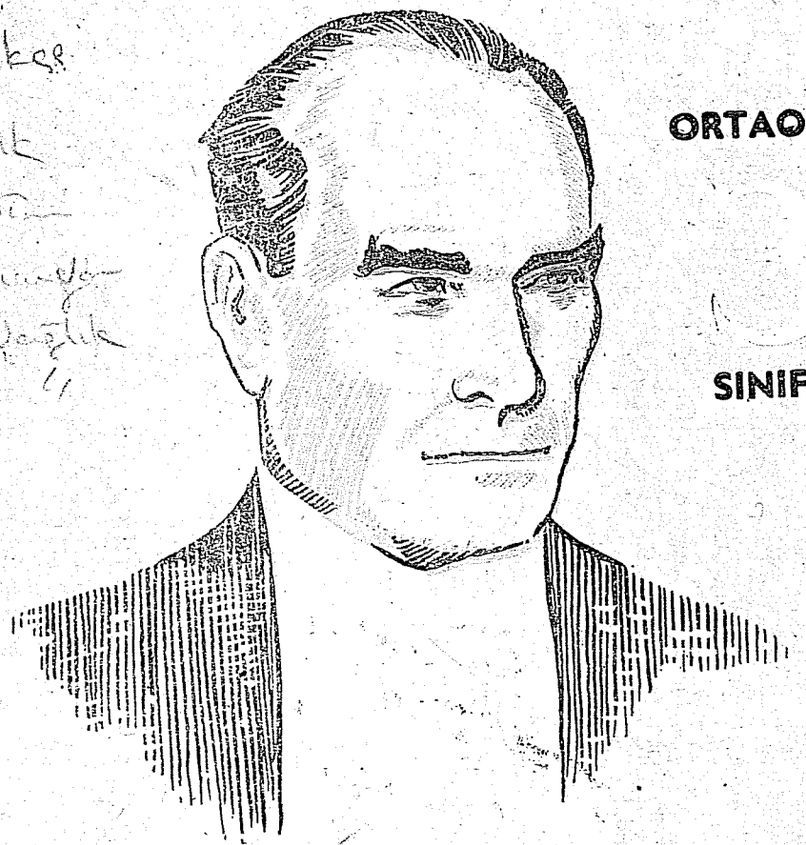

ORTAOKUL

1

SINIF

REMZİ KİTABEVİ

ORTAOKUL KİTAPLARI

ÖRNEK YAZILAR

III

BAHA DÜRDER **HAYDAR EDİSKUN**

Çapa Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenleri

Millî Eğitim Bakanlığı'nın 19 Ekim 1965 gün ve 14370 sayılı buyruklariyle Ortaokulların III. Sınıflarında Ders Kitabı olarak okutulması kabul edilmiştir.

İSTANBUL

REMZİ KİTABEVİ

93, Ankara Caddesi, 93

Örnek Yazılar'ı, Türkçe derslerinde bu biçimde çalışmayı yurdumuza ilk getiren ve bize okuyup okutma tadımını veren hocamız **Mustafa Nihat Özön**'e armağan ediyoruz.

YÜKSELEN MATBAASI
İSTANBUL — 1966

İÇİNDEKİLER

1. MEKTUP, İÇİMİZİN AYNASIDIR
Tarihsel Bir Mektup (Atatürk)... 12
Yeğenime Mektup (A. H. Müftüoğlu) 14
Suut Kemal Yetkin'e Mektup (N. Ataç) 16

2. ANILARIMIZ
Bir Tanışma (M. Cemal Kuntay) 19
«Gidemezsiniz» (F. R. Atay) 22
Öğretmenlerim (Andre Moruva) 27

3. GEZEN GÖRÜR, ÖĞRENİR
Hint Ormanlarında (F. R. Atay) 30
Berlin - Viyana (C. Şahabettin) 33
Boğaziçi (La Martine) 35

4. ROMAN VE HİKÂYE DÜNYAMIZIN GEREÇLERİ : (Canlıların tasviri)
Fiziksel Portre: Osman Kaptan (H. E. Adıvar) 38
Saat Meraklısı Tahsin Efendi... 41
Saraç Ali Bey (Muallim Naci) ... 42

5. ROMAN VE HİKÂYE DÜNYAMIZIN GEREÇLERİ: (Gene Canlıların Tasviri)
Atatürk'ün Fiziksel Portresi:
Atatürk'ün Genel Görünüşü I. ... (Y. K. Karaosmanoğlu) 44
Atatürk'ün Genel Görünüşü II ... (Falih Rıfkı Atay) 44
Atatürk'ün Yüzü I. (R. E. Ünaydın) 45
Atatürk'ün Yüzü II (Claude Farrére) 45
Atatürk'ün Gözleri I. (C. H. Sherrill) 45
Atatürk'ün Gözleri I. (Martinescu 46
Atatürk'ün Elleri I (H.E. Adıvar) 46
Atatürk'ün Elleri II (Y. K. Karaosmanoğlu) 47
Atatürk, (Ahmet Haşim) 49
Kahraman'dan, (F. N. Çamlıbel) 50

6. ROMAN VE HİKÂYE DÜNYAMIZIN GEREÇLERİ
Ruhi Portre: Hacı Mustafa (R. Halit Karay) 53
Hatçânımefendi (A.Ş. Hisar) ... 55
İhtiyar Kaptan, Sadri Ertem 56

7. ROMAN VE HİKÂYE DÜNYAMIZIN GEREÇLERİ
Hayvan Tasvirleri: Kazlar (R. H. Karay) 58
Horoz (Ömer Seyfettin) 61
Leylek (Cenap Şahabettin) 62

8. ROMAN VE HİKÂYE DÜNYAMIZIN GEREÇLERİ (Cansızların Tasvirleri: Fıskiye (Ali Mümtaz Arolat) 64
Eski Ev (Peyami Safa) 66
Saat (Sacha Guitry) 67

9. ROMAN VE HİKÂYE DÜNYAMIZIN GEREÇLERİ
Manzara Tasviri: Yollar (F. N. Çamlıbel) 69
Kartal Köyü (M. Akif Ersoy) ... 71
Akşamüstü Eski Ankara (Y. K. Karaosmanoğlu) 73

10. HİKÂYE DÜNYAMIZIN GEREÇLERİ
Olay Tasvirleri: Yangın: (Mehmet Rauf) 75
Mevlit (H. E. Adıvar) 78
Bir Koşu (M. Ş. E.) 79

11. ROMAN VE HİKÂYE DÜNYAMIZIN GEREÇLERİ: (Tahliller)
Salih Ağa (Y.K. Karaosmanoğlu) 81
Gurbette (Y.K. Karaosmanoğlu) 84
Gece (Peyami Safa) 86

AN VE HİKÂYE DÜNYA-
N GEREÇLERİ: (Konuşma)
Hanımın Pastırması (H. R.
ınar) 88
iye Koridorunda (H. E. Adı-
.... 90
eci Adam (M. Ş. E.) 92
BUNLAR HİKÂYEDİR
esizler (R. N. Güntekin) ... 95
suz Baskın (E. B. Koryü-
..... 101
Kuş Yuvası (Selma Lagerlöf) 106
ATRO HAYATIN KENDİSİ-
ınlıkta Kalan Adam (Moris
erling) 112
i'den (Molyer) 122
ı (F. N. Çamlıbel) 127
EKTEKİ BAL
Sözler 132
r Örnekler 135
KARDEŞİN EN KÜÇÜĞÜ.
ra)
Gül (R. H. Karay) 138
galar (Ahmet Haşim) 141
ru Osman (S.E. Siyavuşgil) 143
KARDEŞİN ORTANCASI:
ıbet)
ırın Yapılması (Y. K. Be-
lı 146
Araba Sevdası, Otomobil Sev-
dası (R. H. Karay) 148
Dilimize Dair (Kunoş) 150

18. ÜÇ KARDEŞİN EN BÜYÜĞÜ (Makale)
Atamız Bir Ülküdür, Ölmez (F. N. Çamlıbel) 155
Ahmet Haşim (Nurullah Ataç) . 158
Namık Kemal Antolojisi (A. Ötügen) 160

19. SÖZ SÖYLEMEK SANATTIR
Türk Gençliğine Hitap (Atatürk) 163
Adana'nın Kurtuluşu (R. Eşref Ünaydın) 166
Türk Haritası (H. S. Tanrıöver) 168

20. ŞİİR DÜNYAMIZ
Efenin Bayramı (Ö. Bedrettin Uşaklı) 171
Vatan Türküsü (Namık Kemal) 173
Ferda'dan (Tevfik Fikret) 173
Mahalle Kahvesi (M.A. Ersoy) 174
Akşam Musikisi (Y.K. Beyatlı) 175
Bir Yer Düşünüyorum (Z. O. Saba) 176
Yedi Memetler'den (F. H. Dağlarca) 177

SAYIN ÖĞRETMENLERE

Bu kitap, Ortaokul Programı'nın **eğitim ve öğretim ilkeleri** ile Türkçe derslerinin **amaçlarına ve açıklamalarına** uygun bir anlayışla hazırlanmıştır. Burada, sırası gelmişken, Müfredat Programı'nın en önemli maddelerine bir göz atmak herhalde yararlı olacaktır sanırız:

1 — Çalışmalardan evvel dikkatli bir plan hazırlayarak yapılacak işler üzerinde vazıh bir fikre varılmalıdır. (Sayfa 49 - Paragraf 12)

2 — Çocuğun evde ve okulda karşılaştığı olayları, çözümlemesi gereken birer problem olarak ele almasına, o problemi çözmek için yollar aramasına, bunun için gerekli bilgi ve malzemeyi toplamasına, problemin çözülmesine yarayacak bilgileri karşılaştırarak değerlendirmesine, bir sonuca varıp genel bir hüküm verebilmesine, bu hükmün doğru olup olmadığını tartıp ölçebilmesine ve elde ettiği bu yeni bilgiyi kullanmasına öğretmen rehberlik edecek, böylece öğrencilerin bilimsel görüş ve düşünüş kazanmalarına yardım edecektir. (Sayfa 19 - Paragraf 6)

3 — Okul, öğrencilere metotlu ve verimli çalışma yolları öğretecek; onları tenkidî düzünmeye sevkedecektir. Okulda öğretmenin görevi, öğrencilere yalnız birçok bilgiler kazandırmak değil, onların doğru ve verimli çalışma alışkanlıkları elde etmelerine yardım etmektir. Öğretmen öğrencisini okuduğu parçanın anlamını ve ifade ettiği ana fikirleri kavramaya, güzel parçaların zevkine varmaya, okuduğu parçada bilmediği kelimelerin anlamını sözlüklerden arayıp bulmaya alıştırmalı; bir meseleyi araştırırken çeşitli kitaplara, gazetelere, dergilere, ansiklopedilere nasıl başvuracağını, bir kitaplıkta istediği kitabı nasıl bulacağını, okuduğu bir kitaptan nasıl not alacağını öğrencisine öğretmelidir. (Sayfa 19 - Paragraf 6)

4 — Derslerde faaliyetleri çeşitlendirmeye çalışmalı, öğrencileri bir örnek çalışmalara sevk etmekten çekinmelidir. Dersin bir kısmı düşündürücü problemlere, bir kısmı alıştırmalara, bir kısmı yazı tahtasında meşgul olmaya, bir kısmı çevrede çalışmaya, bir kısmı da inceleme sonuçlarını öğrencilere, sözle, yazı ile, resimle veya başka yollarla ifade ettirmeye ayrılırsa, hem dersin ereği daha iyi elde edilmiş, hem de öğrenciler dersin sonuna kadar uyanık bulundurulmuş olur. (Sayfa 21 - Paragraf 1)

5 — Ortaokul sınıflarında okuma dersleri açıklamalı olmalıdır. Bu da okunacak metni metotlu bir şekilde hazırlamak ve sonra onun üzerinde metotlu konuşmalar yapmakla elde edilir. (Sayfa 49 - Paragraf 10)

6 — Türkçe dersleri, büyük adamları, tarihî şahsiyetleri, millî hayatın çeşitli yönlerine kol salan ve çeşitli konular hakkında yazılmış değerli yazıları öğrencilere okutarak bunlar üzerinde onları düşündürecek, onlara millî ve estetik heyecan verecek, onların görüş, seziş ve duyuş ufuklarını genişletecektir. (Sayfa 10 - Paragraf 4)

7 — Öğrenciye, okudukları arasında karşılaştırmalar yaparak bunlardan gerçek değerli olanlarla, zayıf olanlarını birbirinden ayırmak alışkanlığını kazandırmak lâzımdır. (Sayfa 47 - Paragraf 6).

Yukarıya özetlediğimiz amaçların ve açıklamaların ışığı altında, öğrencilerimize zevkle okunabilecek bir okuma kitabı vermek istedik. Kitapta izlenen metodu, kısaca, sıralayalım:

1 — Kitap, **çocuk gelişmesinin ana hatları**'na uygun olmak üzere birtakım **ünite**lere ayrılmıştır.

2 — Öğrencilerin **kişisel deneylerini ve görgülerini** yoklamak, bu deney ve görgülerden arkadaşlarını da **yararlandırmak** ve - gerekirse - onları **yeni bir çalışmaya itelemek** amacıyle her ünite başında **Gözlem, İnceleme, Araştırma** başlığı altında geniş bir **çalışma planı** verilmiştir. Bu plana göre her öğrenci, daha ünitenin parçalarını okumadan bazı hazırlıklar yapacak; dolayısiyle, o ünitenin havasına girmiş olacaktır.

3 — Her ünite, çeşitli ya da bir tek türden olmak üzere kesin olarak üç okuma parçası ile beslenmiştir. Fakat bu parçalar seçilirken gerek ana fikirleri, gerek temaları bakımından, onların da o ünitenin amacına ve öğrencilerin kişisel deney ve görgülerini geliştirip olgunlaştıracak nitelikte olmalarına dikkat edilmiştir.

4 — Üniteleri meydana getiren okuma parçalarından - yalnızca - ikisi işlenmiş, üçüncüsü öğretmen arkadaşların kendi işleme biçimine imkân ve fırsat vermek için, serbes bırakılmıştır. Üçüncü parçalara öğrencilerin soru hazırlaması, bu metodun ruhuna çok uygun gelmektedir. Aslında, ilk sınıfın son derlerinde öğrenciler bu alışkanlığı almışlardır.

5 — Bir ünite ile ilgili parçalardaki ana ya da yardımcı fkirlerin öğrenciler tarafından iyice kavrandığına, her parçanın rahat ve doğru olarak okunabilir hale geldiğine kanaat getirdikten sonra, öğrencileri hem karşılaştırıcı görüşe, hem de eleştirici düşünüşe alıştırmak amacıyle, o ünitenin sonuna bir **Genel Karşılaştırma** planı konulmuştur.

6 — Kitaptaki ünitelerin ve her ünitedeki parçaların bir sıra ile izlenilip izlenilmemesi konusunda öğretmen arkadaşlar tamamıyle serbesttir. Bölge koşulları gözönünde tutularak üniteler yeni bir sıraya konulabileceği gibi, gerek öğretmenin isteğine, gerek öğrencilerin ilgilerine göre bir ünitedeki parçaların sıraları ve ünitelerin başındaki iki parçanın soruları da değiştirilebilir. Hele manzum parçalar, sıra gözetilmeden, gerektiği vakit ünitelerin arasına serpiştirilebilir.

Burada, her ünitenin birinci parçasını işlemek için tutulan yolu da kısaca açıklayalım:

I — İşlenecek parçanın başında kısa bir plan verilmiştir. Bu plan, üzerinde çalışılacak konuyu birtakım **Anahatlar**'a ayırmış bulunmaktadır. Bir konuyu incelemeye başlarken öğrencinin o konu ile ilgili planı defterine yazması, çalışma ve araştırmalar arasında plandan ayrılmaması ve çalışmalarını bitirdikten sonra da elde ettiği sonuçları bu planla karşılaştırıp kontrol etmesi gerekir.

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR bölümü, öğretmenin kılavuzluğu altında, tamamıyle öğrenci içindir. Her öğrenci kendi çalışacak; kendi araştıracak; eserlere kendisi başvuracak; tanımları kendisi yapmaya uğraşacak; bu arada duraksadığı yönler bulunursa, öğretmenin rehberliği altında arkadaşlarıyle tartışıp doğruyu araştırma, bulma ve gerek sözle, gerek yazı ile anlatma alışkanlığını alacaktır. Kelime, deyim ve sözlerin karşılığının öğrenciler tarafından bulunmasına önem verilmesi gerektiğinden, bu çalışmaların - ki **Hazırlık Çalışmaları**'dır - dersten önceye alınması gerekmektedir.

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER, bölümünde, öğrencilerin kendi çalışmalarına paralel olarak birtakım bilgiler verilmiştir. Bunları, öğrenci, kendi elde ettiği bilgilerle karşılaştıracak; bu arada - gerekirse - öğretmen de kendisine yardımda bulunacaktır.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI : Bu bölümde, edinilen bilgilerin öğretmence yoklanabilmesi için, açık ve derli toplu sorular bulunmaktadır. Bu soruları daha da çeşitlendirmek, öğrencilerden yazılı ya da sözlü karşılıklar istemek - tamamiyle - öğretmen arkadaşların dileklerine bağlıdır. Böylece **dil** ve **anlatım** alıştırmaları da yapılmış olur.

Şunu da hatırlatmak isteriz ki, bu parçaların işlenişinde ille bir derste bitirilme zorunluğu yoktur. Önceden ya da sonra, eve verilen ödevlerle ya da öbür derse bırakılmakla, okuma dersinin bütünü yapılmış olur.

İkinci parçalara değişik bir plan uyguladık. Bu, her öğretmenin, muhakkak donmuş bir plana bağlı kalmayacağını belirtmek amacıyle yapılmıştır. Bununla, öğretmenlere daha serbest davranma olanaklarını sağlamayı düşündük.

Örnek Yazılar'ı bu görüş ve anlayışla hazırlarken sayın meslektaşlarımızın görüş ve anlayışlarına tercüman olduğumuzu sanıyoruz.

Baha Dürder **Haydar Ediskun**

3. SINIF KİTAPLIĞI

Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'le Mülâkat: **Ruşen Eşref Ünaydın.**
Anıtkabir: **Fazıl Hüsnü Dağlarca.**
Bana Atatürk'ün Anlattıkları: **Falih Rıfkı Atay.**
Beş Şehir: **Ahmet Hamdi Tanpınar.**
Boğaziçi Yalıları: **Abdülhak Şinasi Hisar.**
Bugünkü Dille Dedekorkut Masalları: **Orhan Şaik Gökyay.**
Cem Sultan: **F.F. Tülbentçi.**
Cimri: **Molière; Sabahattin Eyüboğlu.**
Değirmen: **Reşat Nuri Güntekin.**
Değirmenimden Mektuplar: **Alphonse Daudet.**
Denizaşırı: **F. Rıfkı Atay.**
9. Hariciye Koğuşu: **Peyami Safa.**
Düşünmek Sanatı: **Remzi Kitabevi.**
Don Kişot: **Cervantes (R.N. Güntekin).**
Ergenekon: **Y. K. Karaosmanoğlu.**
Frankfurt Seyahatnamesi: **Ahmet Haşim.**
Gurbet Hikâyeleri: **Refik Halit Karay.**
Günlerin Getirdiği: **Nurullah Ataç.**
Janne Eyre: **Charlotte Bronte.**
Halk Şiiri Antolojisi: **Varlık.**
Hitabet Sanatı: **Remzi Kitabevi.**
Konuşmak Sanatı: **Remzi Kitabevi.**
Kral Oidipus: **Sofokles.**
Luisa - Kahraman Kız: **Cornelia Meigs.**
Mavi Yolculuk: **Azra Erhat.**
Memleket Hikâyeleri: **Refik Halit Karay.**
Mustafa Kemal: **Ali Fuat Erden.**
Olağan İşler: **Reşat Nuri Güntekin.**
Osmanoğulları: **F. F. Tülbentçi.**
Özleyiş: **Ruşen Eşref Ünaydın.**
Oliver Twist: **Mark Twain.**
On İki Adam: **Doğan Kardeş Yayınlarından.**
Polyanna: **Eleanor H. Porter.**
Portreler: **Yusuf Ziya Ortaç.**
Roman Üzerine: **Varlık.**
Sarnıç: **Sait Faik Abasıyanık.**
Söz Söylemek İş Başarmak Sanatı: **Dale Carnegie.**
Şiir Sanatı: **Varlık.**
Tipi Dindi: **Mahmut Yesari.**
Türk Güreşi: **İsmail Habib Sevük.**
Türkün Ateşle İmtihanı: **Halide Edip Adıvar.**
Vatan - yahut - Silistre: **Namık Kemal.**
Wilhelm Tell: **Schiller.**
Yaban: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu.**
Yaşamak Sanatı: **Andre Morua.**
Zeytindağı: **Falif Rıfkı Atay.**
Yeşil Gece: **Reşat Nuri Güntekin.**
Zeytindağı: **Falih Rıfkı Atay.**
Ziya'ya Mektuplar: **Cahit Sıtkı Tarancı.**

Öğrencilerimizi tanımak için yılın ilk günü yapacağımız yazılı yoklama

OKUMA, Dilbilgisi, Kompozisyon

I — Aşağıda birtakım **tanımlar** var. Bunlardan, yanlış olanlarının yanına -, doğru olanlarının yanına da x işareti koyun:

( ) Bir konunun yardımcı fikirlerine **buluş** (: icat) denir.
( ) Romanlar ve hikâyeler, konularını her zaman tarih olaylarından alırlar.
( ) Bazı romanlar ve hikâyeler, konularını tarih olaylarından alırlar.
( ) Hikâyelerde ve romanlarda sonucun önemi yoktur. Önemli olan
( ) üslûptur.
( ) Hikâyelerde ve romanlarda **düğümün çözülmesi** işi, üslûp kadar önemlidir.
( ) Anlatımda harflerin ya da kelimelerin dile takılmasına **akıcılık** derler.
( ) Bir yazar, hikâyenin hayatla olan yakın ilgisini, olayları incelemekle sağlar.
( ) Tasvir, yalnız, hikâyelerde ve romanlarda bulunur.
( ) Tasvir; çevrenin, insanların, hayvanların, olayların iç ve dış ayrıntılarını belirtir.
( ) Hikâye ve romanlarda **konuşma**, tiyatrodaki gibidir.

II — Aşağıdaki cümlelerden her birinde, ( ) işareti içinde, birbirine karşıt iki düşünce bulunuyor. Bunlardan hangisi o cümlelerdeki düşüncenin doğru anlatılmasına yarıyorsa onu bırakın; **öbürünün** üstüne x işareti koyun.

1 — Makalenin içinde (duygu) (düşünce) unsuru daha çoktur.
2 — Makale, sohbetten daha (ağırbaşlı) (senli-benli) yazılır.
3 — Fıkra, makale den (kısadır) (uzundur).
4 — Anı, roman ve tiyatronun içinde gereç olarak (kullanılmaz) (kullanılır).
5 — Konferans, plân bakımından makaleyi (andırır) (andırmaz).
6 — Nutuk (sükûnetle) (heyecanla) söylenir.
7 — Konferans (sükûnetle) (heyecanla) söylenir.

8 — Edebî mektuplarda (samimîlik) (resmîlik) bulunmalıdır.
9 — Dilekçe (mektup) (musahabe) türündendir.

III — Aşağıda birtakım cümleler verilmiştir. Bu cümlelerde fiil görevinde bulunan kelimelerin altını çizdikten sonra, Gçz: (Geçişsiz), Gçl: (Geçişli), Et: (Etken), Ed: (Edilgen), Dön: (Dönüşlü), İşt: (İşteşlik) işaretlerini koyun:

Uçtuk Mohaç ufkunda görünmek hevesiyle.
Y. K. Beyatlı

Güneş çekildi demin, göründü renk akşamı.
N. F. Kısakürek

Şimdi hâfızamda buluşurlar,
Günlük emeklerini bölüşürler,
Gülüşürler.
A. M. Dranas

Dünyaya vedâ ettik, atıldık doludizgin.
Y. K. Beyatlı

Bu evler, belediye tarafından yıktırıldı.
Hatip, dün akşam nutkunu söyledi.
Yanına koşan tercümana söyletti.
Atından indi. Tercüman, kumandana anlattı.
Ö. Seyfettin

İnsanlar bekleşirken kuşlar uçuşuyor, horozlar ötüyordu.
Tahir Nejat Gencan

IV — Aşağıdaki cümlelerden yanlış olanlarının yanına —, doğru olanlarının yanına da x işareti koyun:

( ) Söz verdikleri halde, ne Ahmet, ne de Mehmet gelmediler.
( ) Taşlar, büyük bir bayırdan yuvarlanıyorlardı.
( ) Pazar akşamları, komşular evlerimize gelir ve onlarla eğlenirdik.
( ) İyice nişan alarak kurtları hiç zarar vermeden tutacaklardı.
( ) Bir dilim ekmeği olsun temiz yiyebilemez miyiz?
( ) Nefes borularım yandı ve şakaklarım gerilir gibi oldu.
( ) Bakıyoruz: İlk bakışta dikkatimizi çeken şey, Tekel İdaresi'nin binalarıdır.
( ) Şehir, kıyıda sahil kumları üzerinde yükselmektedir.
( ) Cumhuriyet Bayramı sabahı, bütün evlerde bir bayrak asılı idi.
( ) Herkes, özellikle, yüksek öğrenim yapmış bir insan bilir ki, heykelde ve tabloda Hazret-i Âdem'in ve Hazret-i Havva'nın çocukları, babaları ve anneleri kadar hürdürler.

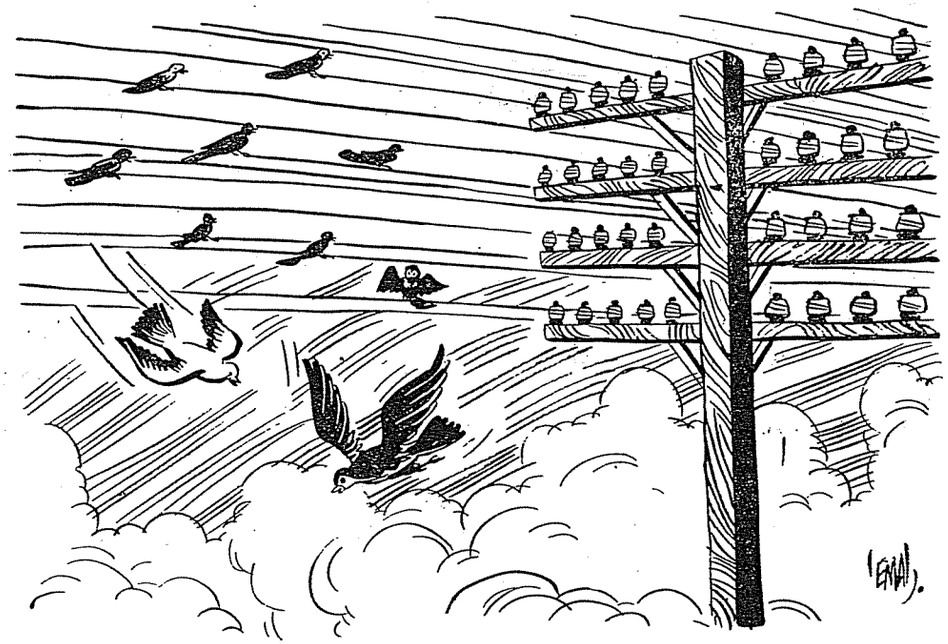

Mektup, İçimizin Aynasıdır.

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — **Şimdiye kadar büyüklerinizden, küçüklerinizden, arkadaşlarınızdan birine ya da bir kitabevine mektup yazdınız mı? O mektuplarda: a) Kâğıdın ve zarfın temiz ve iyi cinsten olmasına dikkat ettiniz mi, niçin? b) Kullandığınız hitaplar birbirine benziyor muydu, niçin? Anlatım birbirinden ayrı mıydı, niçin? d) Dileğinizin dışında, başka konularda söz ettiniz miydi, niçin? e) Yazınızın okunaklı ve temiz, cümlelerinizin doğru olmasına çaba gösterdiniz miydi, niçin? f) Zarfların üstünü ve arkasını usulüne uygun bir biçimde yazdınız mıydı, niçin? g) Mektuplarınızı adi mi, taahhütlü mü, iadeli taahhütlü mü, uçakla mı gönderdiniz? Niçin böyle gönderdiniz? Kaç kuruş ödediniz?**
2 — **Şimdiye kadar telgraf çektiniz mi? Niçin mektup yazmadınız da telgraf çektiniz? Kaç kuruş ödediniz? Bir telgrafın bir mektuptan ayrılığı nedir?**
3 — **Şimdiye kadar bir makama dilekçe verdiniz mi? Niçin mektup yazmadınız ya da telgraf çekmediniz de dilekçe yazdınız? Bir dilekçe ile bir mektubun ya da bir telgrafın ayrılıklarını belirtmeye çalışın.**
4 — Son yıllarda gazetelerde **mesaj** kelimesine rastlıyorsunuz. Bunun anlamını ve ne amaçla kullanıldığını araştırın.
5 — **Şimdiye kadar mektuplaşma biçiminde yazılan roman ya da hikâye okudunuzsa, onun üzerinde arkadaşlarınıza bilgi veriniz.**
5 — **Kitabın sözlüğünden, siyah harflerle dizilmiş maddeleri okuyup eski bilgilerinizi hatırlayın**

1 — Tarihsel Bir Mektup
K. Atatürk
2 — Yeğenime Mektup
Ahmet Hikmet Müftüoğlu
3 — Suut Kemal Yetkin'e Mektup
Nurullah Ataç

Konu: MEKTUP'un kavranması

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Mektubun yazılmasındaki amaç;
B) Pehlivanın beğenilen sözü;
C) Mektubun ana fikri.

TARİHSEL BİR MEKTUP

(Atatürk, Türkiye güreş şampiyonluğu yarışmalarında, hakem olarak Ankara'ya gelen ve anılarını anlatırken: «**Ben, her güreşte, arkamda Türk Ulusu'nun bulunduğunu ve ulus şerefini düşünürdüm**» diyen Kurtdereli Mehmet Pehlivan'a 12 Kasım 1931 tarihinde şu mektubu yazmıştır.)

Kurtdereli Mehmet Pehlivan'a,

Seni, cihanda büyük ün almış bir Türk pehlivanı tanıdım. Parlak başarılarının sırrını şu sözlerle izah ettiğini de öğrendim:

«Ben, her güreşte, arkamda Türk ulusunun bulunduğunu ve ulus şerefini düşünürdüm.»

Bu dediğini, en az, yaptıkların kadar beğendim. Onun için senin bu değerli sözünü Türk sporcularına bir meslek düsturu olarak kaydediyorum, senden ve sözlerinden ne kadar memnun olduğumu anlarsın.

Çoluk çocuğun için sana ufak bir armağan gönderiyorum. O, bu mektubumla beraberdir.

Pehlivan, ömrünün tam sağlıkla uzun sürmesini dilerim.

K. Atatürk

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

a) cihan - sır - şeref - armağan.
b) ün almak - izah etmek - ulus şerefi - meslek düsturu.

Açıklayıcı sorular :

A) 1 — Atatürk, bu mektubu ne amaçla yazmıştır? 2 — **Cihanda ün almak** sözünü çeşitli örneklerle açıklayın.

B) 1 — Pehlivan'ın **başarı sırrını**, Atatürk nerede bulmaktadır, niçin? 2 — Atatür'ün Türk sporcularına **meslek düsturu** olarak kabul ettiği sözü açıklayın.

C) 1 — Sizce, Atatürk'ün pehlivana gönderdiği maddî, manevî armağanlardan hangisi daha değerli olabilir? 2 — **İnsanlık tarihi, uluslar tarihi, edebiyat tarihi, müzik tarihi, sanat tarihi, spor tarihi** diye birtakım tarihler bulunduğuna göre, bu mektup hangi tarihin belgeleri arasına girebilir, niçin?

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER :

Mektup, ayrı ayrı yerlerde bulunan iki kişinin birbirine, isteklerini yaziyle bildirmeleri için bir araçtır.

Mektuplar, **özel mektuplar, iş mektupları** diye çeşitlere ayrılır: **A — Özel mektuplar:** Bir aile kişilerinin tanıdıklarına ya da arkadaşların birbirine yazdıkları mektuplardır. Teşekkür, çağrı ya da geçmiş olsun mektupları, kutlamalar, başsağlığı ya da özür dilemek için yazılan mektuplar, bu bölüme girer. Bunlar, değerli yazarların mektupları ise, hem edebiyata hizmet edecek gereç niteliğini taşırlar, hem de, bazı tarihsel olayları açıklamışlarsa, **edebiyat tarihine** mal olurlar. **B — İş mektupları:** Bir dileği bildirmek için resmî dairelere ya da ticaret yerlerine yazılan mektuplardır. Bunlar da üç türlüdür: a) **Dilekçe:** Bir dileği bildirmek üzere resmî dairelere yazılan imzalı ve adresli yazılar, b) **Ticaret mektupları:** Alışverişle ilgili dilekler için iş yerlerine yazılan mektuplar, c) **Telgraf:** Ayrı ayrı yerlerde bulunan kimselerin çarçabuk haberleşmelerine yarayan ve isteği kısa olarak anlatan yazılardır.

Mektuplarda **basmakalıp** ya da **kılişe** sözler (: birçok kimseler tarafından hiç değişikliğe uğratılmadan kullanılan cümleler, kelime kümeleri) kullanmaktan sakınmak gerekir.

Kimi yazarlar, makale, sohbet (: musahabe) ya da romanlarını mektup biçiminde de yazarlar. Fakat bunlara hiçbir zaman mektup adı verilmez. Edebiyat türlerine göre ad alırlar.

Açık mektup, bir adrese gönderilmeyip herkesin okuması amacıyle gazete ya da dergilerde yayınlanan mektuptur.

Mesaj, devlet adamlarının birbirlerine ya da belirli bir topluluğa yayınlanmak üzere yazdıkları mektup ya da çektikleri telgrafa denir.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — Kurtdereli'nin ağzından Atatürk'e bir teşekkür mektubu yazın. 2 — Kitabın sonundaki sözlükten, geçen yıllar öğrendiğiniz **bilgileri** tekrar gözden geçirin. (Bunlar siyah harflerle dizilmişlerdir.)

YEĞENİME MEKTUP

...../...../19.....

Hâmit,

Mektubunu aldım. Hakkımda pek tatlı sözler yazmışsın. Teşekkür ederim. Doktorluk okuluna gireceğinden söz ediyorsun. Tanrı başarılar versin. Cepte ufak bir termometre ile reçetelik kesilmiş bir deste kâğıt, dilde: «İnşallah yakında iyileşirsiniz. Bir şey değil. Sinirdir, soğuk algınlığıdır» gibi birkaç ısmarlama laf olunca doktorluk olur, gider. İşin iç-yüzünü bilmem, fakat görünüşte öyle.

Tabiî, öyle hekimlerden olmayacaksın. Fakat, işi, gölü görmeden paçaları sıvaman bozdu. İstanbul'da Tıbbiye'ye kabul edilmeden Viyana ve Berlin'e nakletmen bozdu.

Bir kere, Almanca bilmiyorsun. Sonra, fen dili büsbütün başka şeydir. Bunun için Viyana veya Berlin'e şimdilik gidişini aklından çıkarmalısın. Bununla beraber: «Amcam, istediğimi yerine getirmedi» dememen için sordum. Buradaki Tıp Fakültesi'ne girmek için idadî (lise) öğrenimi yapmak gerekiyormuş.

Okul on sömestr, yani beş yıldır. Her yılda bir ders okunur. Örneğin birinci yılda fizik, ikinci yılda kimya, üçüncü yılda bitkiler, dördüncüde de hayvanlar.. Sonra da bir yıl staj yapmak gerek. Demek altı yıl etti. En az iki yıl da Almanca öğrenimi, - yetmez ya - sekiz yıl. Sonra dönünce Türkçe fen terimlerini bilmezsin; bir reçete yazamazsın; çünkü burada reçeteler Almanca değil, Lâtince yazılır. Oysa, İstanbulda...

Bak oğlum, düşünmeden karar vermek ne kadar sakıncalar doğuracak. İnşallah Tıbbiye'yi bitir, diplomanı al. Bir yıl stajını yap, sonra tecrübe için seni Viyana veya Berlin'deki kliniklerden birine gönderelim. Gözlerinden öperim.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu
Güneş Dergisi'nden

I — Hazırlık çalışmaları:

a) Kelimeler:

yeğen - termometre - tıbbiye - nakletmek - sömestr - staj - terim - sakınca - klinik.

b) Sözler ve deyimler:

ısmarlama laf - gölü görmeden paçaları sıvamak - akıldan çıkarmak - işi bozmak - fen dili - Tıp Fakültesi - sakıncalar doğurmak.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**

1 — Bu mektubun ne amaçla yazılmış olduğunu kısaca söyleyin. 2 — Bu mektubun hitap, söze başlama, dileğin belirtilişi, sonuç bölümlerini gösterin.

b) **Dil ve anlatım:**

1 — Parçada geçen şu sözleri başka sözlerle anlatmağa çalışın: **Hakkımda pek tatlı sözler yazmışsın - akıldan çıkarmak - Türkçe fen terimlerini bilmek.** 2 — Bu mektupta basmakalıp sözlere raslayıp raslamadığınızı söyleyin. 3 — **Oysa İstanbul'da...** sözünü, parçadaki yerine göre, tam bir cümle haline getirin.

Serbest Okuma :

SUUT KEMAL YETKİN'E MEKTUP

Nurullah Ataç, kimi edebiyat problemlerini kendi açısından görmüş ve bu problemleri söyleşi (= Sohbet) anlatımı ile bize aktarmak istemiştir. Sözden Söze *adlı kitabı da, öbürleri gibi, bu söyleşi yazılarından meydana gelmiştir. Kitapta, çeşitli edebiyat konuları ve birçok edebiyatçı hakkında yazarın özel görüşlerini bulacaksınız.*

Saygıdeğer Bay Yetkin,

Emeğinizi esirgemeyip yazmak kayrasında bulunduğunuz o inceliklerle, güzelliklerle dolu mektubunuzu... Olmayacak, iki gözüm, elimden gelmeyecek, bunca yıldır **sen** dediğim bir dostla şimdi **siz** diye konuşamayacağım. Ne söyleyeceğimi zaten pek bilmiyorum, sonra büsbütün şaşırırım.**Siz** demeği de nereden çıkardın Allahaşkına? Yoksa kızdın, darıldın mı? Mektubunun bir yerinde: «Her beyaz dediğime siz kara demişsiniz» demene bakılırsa benim o «Gençlere Öğüt» adlı yazım senin canını sıkmış biraz. Yanılmışsın dostum, ben seni gücendirmek istemedim. Bir kişiyi gücendirmeği göze aldım mı, ne dil kullandığımı bilirsin. Senin her ak dediğine kara demek aklımdan bile geçmedi; yalnız baktım ki senin düşündüklerinle benim düşündüklerim birbirine pek uymuyor, sen kendi düşündüklerini söylemişsin, ben de kendi düşündüklerimi söyleyivereyim dedim, işte o kadar.

Senin her ak dediğine benim kara demeğe kalktığımı sanıyorsun ama bir yerde de benim dediklerimin senin dediklerinden başka bir şey olmadığını söylüyorsun. «Yukarıya aldığım sözleriniz benimkilerin neresini düzeltmektedir? Dediklerimi —tabiî o güzel deyişinizle— tekrarlamaktan, geliştirmekten başka ne yapıyorsunuz?» diyorsun. Bana öyle geliyor ki, Suut, bunda da yanılıyorsun. Kırgınlığını gidermek için senin dediklerinden başka bir şey demediğime inanmak isterdim, ama iş öyle değil. Sen, «Politika ve Edebiyat» adlı yazında olsun, bana yazdığın mektupta olsun, romancıyı, hikâyeciyi bir toplumun yetiştirdiğini, demek ki toplumun romancıya, hikâyeciye ister istemez işleyeceğini söylüyorsun; ben

ise her romancının, her hikâyecinin topluma işlemek dileğinde olacağını söylüyorum. Bir de romancının, kişilerini bir toplum içinde gösterdiğini... Demek ki, ister istemez bir toplumu, hiç değilse kendi düşünde kuracağı bir toplumu özlemediğini söylüyorsun. Bana bunlar büsbütün ayrı şeyler gibi geliyor. Sen, yazarın toplumu işlemek dileğini hoş görmüyorsun; onun ancak sanatının isterlerini düşünmesini, çevresini düzeltmeğe girişmeyip yalnız insan ruhunun derinliklerini anlatmasını istiyorsun. Yazılarının ikisi de bunu söylüyor, Suut'çuğum... «Evet, ama...» diyorsun, dönüp dolaşıp hep ona geliyorsun. M. François Mauriac'ı (Fransuva Moriyak) da kendine tanık dikmişsin. Mektubunu okudum, Suut, hatırın için o M. Mauriac'ın sözlerine de katlandım; ama sen de, ben de artık yaşlandık, M. Mauriac'ın sözleri üzerinde durmak gibi çocukluklar bundan sonra bize yakışmaz. Gene sen bilirsin ya... Ama bak, o senin M. Mauriac'ın da artık değişti, şimdi yurt yönetimi üzerine yazılar yazıyor. Hoşça kal, iki gözüm.

Nurullah Ataç
Sözden Söze'den

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Okuduğunuz üç mektubun, benzeyen ve benzemeyen yönleri nereleridir?
2 — Bunların **ana fikir**'lerini söyleyin.
3 — Mektupların bir özelliği de amacı **açık** ve **duru** cümlelerle, **içten** bir dille anlatmaktır. Bu bakımdan, bu üç mektubun anlatım özelliklerini belirtmeye çalışın.

Anılarımız

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Şimdiye kadar siz, bir anı defteri (= günce) tutmak isteğini duydunuz mu? İçinizde anı defteri (= günce) tutanlar varsa, kendilerinde bu isteğin nasıl uyandığını, hangi anılarını yazdıklarını, sınıfta, arkadaşlarına anlatsınlar.

2 — Büyüklerinizden ya da arkadaşlarınızdan: a) avcılıkla; b) sporla; c) savaşla ilgili anılar dinledinizse, bunlardan birini sınıfta arkadaşlarınıza anlatın.

3 — İnsan, anılarla yaşar sözü üzerinde düşünün ve bu sözün doğruluğunu ya da eksikliğini, sınıfta, arkadaşlarınızla tartışın.

1 — Bir Tanışma
Mithat Cemal Kuntay

2 — «Gidemezsiniz»
Falih Rıfkı Atay

3 — Öğretmenlerim
André Maurois (Andre Moruva)

Konu: BİR ANI YAZISI'nın kavranması

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Recaizade Ekrem Bey'in evine gidiş
B) Şair M. Akif'in okuyacağı şiire karşı R. Ekrem'in sorusu;
C) Yazarın tasası ve Mehmet Akif'in beklenmedik durumu;
Ç) Anı yazıları neler öğretebilir?

BİR TANIŞMA

Mehmet Akif'in yaşamı ve sanatı üzerinde birçok betik yazılmıştır. Şairin çok yakın dostu olduğu için Mithat Cemal Kuntay'ınki bir özellik taşır. Mehmet Akif'in türlü sanat yönlerini görmek ve anlamak için bu kitap, okunmaya değer bir yapıtdır.

Abdülhamit devrinde karlı bir gün.

İstiklâl Marşı Şairi Akif'le biz, Sarıgüzel'den kalkıoyruz, Recaizade'nin Şişli'de Bulgar Çarşısı'ndaki evine gidiyoruz. Recaizade, beni Reji Komiseri Nuri Bey'in konağından tanır; onun için bana güveni var. Nuri Bey'in konağı o kadar temiz ki orada tanışanlar, Abdülhamit devrinde, birbirlerinden korkmazlar.

Üstat Ekrem'in evine girince ben paltomu çıkardım; Akif de ceketinden karları silkti. Oda soğuktu; odun sobası yeni yanmıştı. Geldiğimize ben içimden pişmandım; sıcak ve soğuk kavramlarını bilmeyen bünyesiyle Akif'in yüzü benim pişmanlığımı paylaşmadığı için ona garez oluyor:

— Canım Akif, insan üşümez mi? Bari, hatırım için üşü! diyordum.

Derken Üstat Ekrem, odaya girdi. Başında pelüş takke, üstünde apartman gibi kocaman ropdöşambr, ayaklarında şişman pantuflalar.

Bir taraftan odanın serinliği içinde üstadın aldığı bu hararet tedbirlerine, dal ceketimin içinde tutuluyordum; bir taraftan da Üstat Ekrem odaya girerken Akif de ceketini ilikledi, ona da canım sıkılmıştı. Akif, benim o kadar büyük şairimdi ki onu kimseye saygı gösterir durumda görmeğe katlanamıyordum.

Bu can sıkıntılariyle Akif'i, Üstat'a kısaca tanıttım. Üstat Ekrem, eski büyük yasının mı, yoksa başka bir nedenin mi etkisi altındaydı, her nedense çok durgundu.

Odada biraz eskidik, sonunda:

— İzin verirseniz, Akif Bey şiirini okuyacak, dedim. Üstat Ekrem susup susup birdenbire:

— Uzun mu?

Demesin mi? Ben bittim. Halıya bakıyordum. Çünkü biliyordum: Akif kızacak, bir şey söylemeden kalkıp gidecekti; sonra da birkaç yıl başımın etini yiyecekti: «Beni bu adama ne diye götürdün? Anlat, niçin götürdün?»

Fakat baktım, Akif, büsbütün mütevazı idi:

— Pek uzun değil, efendim; diyordu. Ve «Fatih Camii» adındaki şiirini okumaya başladı. Manzume okundukça Recaîzade değişiyor, kaşlarını yukarı kaldırıp başını sallıyordu. Şiir bitince. Recaizade, odanın herhangi bir noktasına gözlerini kaldırarak, odada olmayan birine: «Ah efendim, anlatamıyorum ki. Benim istediğim şiir işte bu. Dinlerken doydum, efendim» diyor, sonra da Akif'e dönüyordu:

— Siz, büyük şairsiniz, Akif Bey!

Artık oda da sıcaktı, Üstat Ekrem de.

Üstat, hemen Akif'in başka şiirini dinlemek istiyordu. «Kahve» manzumesini de başının deminki tasdikleriyle dinliyor, gözlerini açıp bana da başını sallıyordu: Yani ben Akif'i ona tanıttığıma iyi etmiş oluyordum.

Ayrılırken, Üstat, «daima görüşmek istiyor, Akif'i haftada bir gece bekliyor» du.

Sokağa çıkınca Akif'e dedim ki:

— Kuzum Akif, sana Ekrem Bey'in yaptığının yüzde birini başkası yapsa kıyametleri koparırdın. Biz bu adama memuriyet istemeye gelmedik. «Üstat Ekrem» diye ona, hem de kış kıyamette, geliyoruz. Sen: «Bir şiirimi okuyacağım» diyorsun; o, «Uzun mu?» diye soruyor; sen de buna katlanıyorsun. Ya başkalarına karşı öfken yalan, ya bugünkü katlanışın.

— Üstat haklı, dedi; saçıma, sakalıma baktı. Bu adam edebiyatta bir mevki sahibi olsaydı, bu yaşına kadar onu tanırdım dedi; beni ilk görüşte edebiyattaki tarihçiler gibi bir şey sandı, hani ölüm tarihi, doğum tarihi yazan adamlar var ya, onlardan biri.

Aramızda bu, uzun zaman bir alay konusu oldu. Âkif, bir yeni şiirini bana okuyacağı zaman, ben çenemde Üstat Ekrem'in muhayyel sakalıyle yüzümü yukarıya kaldırıp sorardım: «Uzun mu?»

Mithat Cemal Kuntay
Mehmet Akif adlı eserden

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

a) **reji - kavram - pelüş takke - ropdöşambr - pantufla - tutulmak - bitmek - mütevazi - muhayyel.**

b) **reji komiseri - garez olmak - hararet tedbirleri - başının etini yemek - dal ceket - Recaîzade Ekrem'in büyük yası - kıyametleri koparmak.**

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — Yazının birinci ve ikinci paragrafında kaç kişiden söz ediliyor? (Bu kişiler hakkında gerekli kitaplardan bilgi toplamaya çalışın.) 2 — Mehmet Akif'le Recaizade Mahmut Ekrem'in ilk tanışmaları ne zaman ve nerde oluyor? 3 — M. Âkif'le yazarın kılıkları nasılmış? 4 — Yazar neden pişmanlık duyuyor? Neden M. Akif'e garez oluyor?

B) 1 — Ev sahibi, odaya hangi kılıkla giriyor? 2 — O içeri girdiği zaman, yazarın kime ve niçin canı sıkılıyor? 3 — Yazar. Üstat Ekrem'in durgunluğunu nasıl yorumluyor? (Burada, kitabınızın sonundaki sözlük bölümünden Üstat Ekrem'in hayatını okuduktan sonra, onun **«eski büyük yası»** nın ne olabileceğini düşünün.)

C) 1 — Yazarın üzülüp **«bitmesi»** nin nedenini söyleyin. Üstat Ekrem'in **«uzun mu?»** sorusu karşısında M. Akif ne yapıyor? 2 — Şiir okunup bittikten sonra, Recaîzade nasıl davranıyor? Neler söylüyor? 3 — Sokağa çıktıkları zaman, yazarla şairin arasında geçen konuşmayı kısaca tekrarlayın.

Ç) 1 — Mehmet Akif'in karakteri hakkında edindiğiniz bilgiyi defterinize yazın, 2 — Yaşadığı devirde edebiyat eleştiricisi olarak tanınan Üstat Ekrem'in Mehmet Akif hakkındaki düşüncelerini öğrenebiliyor muyuz? 3 — Recaizade'yi haklı bulmasına bakarak, Mehmet Akif'in nasıl bir görüş ve düşünüşte bir adam olduğunu belirtmeye çalışın.

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Bazan bir devlet adamının, bir bilgin'in, bir edebiyatçının başından geçen gerçek olaylar kendileri tarafından anlatılır. Böyle yazılara **anı** denildiğini bilirsiniz. Geçmiş günlerin göreneklerini, geleneklerini, inanışlarını, özellikle ünlü kimselerin herkesçe bilinmeyen yönlerini meydana koymaları bakımından, **anı** yazılarının **tarihçiler, edebiyat tarihçileri** için önemi pek büyüktür.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — **Katlanmak** kelimesinin çeşitli anlamlarını söyleyin. Bu kelime, yazıda ne anlamda kullanılmıştır? 2 — Parçada geçen: **«tutuluyordum», «bir nedenin etkisi altındaydı», «ben bittim»** sözlerinin anlamlarını açıklayın. 3 — **Odada eskidik,** cümlesini aynı anlamda başka bir cümle ile anlatın. 4 — Bu **anı** yazısının tarihe, edebiyat tarihine ne gibi yararı olabileceğini belirtmeye çalışın.

«GİDEMEZSİNİZ»

Falih Rıfkı Atay, Atatürk'ün çok yakını olan bir yazardır. Bu nedenle, Atatürk'ün yakından tanıdığı devrimcilik yönü ile devrimleri konusundaki kendi görüşlerini Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri adlı kitabında anlatmaktadır. Atatürk'le ilgili en güzel ve en doğru görüşleri ve incelemeleri, yazarın anılarında buluruz.

Atatürk'ün yine bir bezginlik günündeydi. Kışın, hemen hemen, ortasındayız. Kentin içi dışı kara gömülmüştü. Devletin günlük işleri, tabiî akışında. Sabah dokuz buçukta iş, akşam beş buçukta ev. Bu «harcıâlem» bir hayat, bir mekik tezgâhı. Yalnız o işsiz.

Bize döndü:

— Çocuklar, bir iki günlük eşya alınız. Bir dolaşmaya çıkalım, dedi.

Nereye gideceğimiz belli değildi. Fakat emir subayına verdiği emirlere göre, bir kara yolculuğu yapacaktık. O vakitler, Ankara yakınlarına bile güç gidip geliyorduk. Taşrada ise yol, köylü arabasının çamura saplanmamak için istemeyerek çıktığı bir taşlı geçitten ibaret.

Bâlâ'ya belki varabilirdik. Fakat daha öteye? Bakanlardan biri:

— Gidemezsiniz! dedi.

Nasıl? Gidemez miydi! Birden bezginliği üstünden gitti. Demek gidemezdi? Demek Ankara'nın beyaz hapsi içinde eli ayağı bağlı idi?

— Siz Bakan'sınız. Zaten buradan ayrılamazsınız. Biz gideriz, dedi.

Evlerden birer çanta ile geldik. Arkadaşlardan giyimini pek sağlam bulmadıklarına gardırobundan birer palto hediye etti. Yola çıktık.

Ruşen Eşref'le ben, bir arabadaydık. Bâlâ'ya vardığımız vakit gece yarısını geçmişti. Emir subayı, jandarma komutanını uyandırmaya gitti. Adamcağız, yarı çıplak, pencereden bakmış; emir subayı:

— Atatürk geldi, çıkıp da bir yer hazırlatsanız...

Deyince gülmüş. Atatürk'ün bu karakış gecesinde Bâlâ'da ne işi var? Olsa olsa bunlar birkaç yolcudur. Kendini giyindirip sokağa çıkarmak ve yer aratmak için böyle bir bahane bulmuşlar, diye, penceresini, perdesini indirir; tekrar yatmaya gider. Komutanı inandırmak için hayli güçlük çekmişler.

Bakan'ın dediği doğru idi. Buradan ileriye gidemezdik. Geri dönmeliydik. Sabaha karşı, Ankara'ya, evlerimize kavuşurduk.

Yaver geldi:

— Yola devam ediyoruz, dedi.

— Nereye gideceğiz?

— Atatürk'ü izleyeceksiniz.

Kırşehir yönüne doğrulduk. Yarı bozuk şose. Bir süre şöyle böyle gittik. Geceyi atlattık.

Atatürk, arasıra arabasını durdurarak kervanın tamam olup olmadığına bakıyordu. Neşesi ve hiç yıpranmayan gençliği üstünde idi. Bir aralık, şose durakladı. Dümdüz bir kar, fakat batak olmasından şüphelendiren bir çözülmüşlüğü var. Atatürk'ün arabası ağır olduğundan, bizim hafif araba ile denememiz gerekti. Biraz ilerledik ve iyiden iyiye saplandık.

Atatürk'ün arabası, yan sırta doğru bir kıvrıltı yaptı, ham toprağın çamurunu uyandırmadan batağın öbür tarafından geçti, öteki arabalar da peşinden gittiler. Ruşen Eşref'le ben, bir de şoförümüz, saplandığımız yerde kaldık.

Ta uzakta, köye benzer bir karartının önünde bizim için yedek bir araba bırakıldığını görüyorduk. Oraya kadar yaya gitmekten başka bir çare yoktu. Bazan ayak bileklerimize kadar batarak, çamur içinde bir hayli yürüdükten sonra, birkaç muhafız askerin bulunduğu kamyonete kadar gittik.

Ben, şoförün yanına geçtim. Ruşen Eşref, arabanın içine bağdaş kurup oturdu. Altı, eşya ile dolu idi.

— Ne var bu örtünün altında? diye sordu. Askerler:

— El bombası, efendim! dediler.

Doğrusu, pek korkulu bir güven içindeydik.

Bir hayli gecikmiştik.

Akşam ve hemen arkasından gece bastı. Hava tipiye çevirdi. Şoför:

— Önümüzü görmüyoruz. diyordu.

Ruşen, soldan, ben sağdan tekerlek izine bakarak, şoföre:

— Aman biraz bana doğru...

Diyor, göz yordamıyle pek yavaş yol alıyorduk. Yağış gittikçe arttığı için izler kayboluyordu. Durmadan camları silerek, gece vakti, bir hendeğe yuvarlanmamaya çalışıyorduk.

Bu, bir işkenceydi. Kaç saat sürdü, bilmiyorum. İkide bir:

«Gidemezsiniz!» sözünü hatırlayıp Bakan arkadaşımızı hayırla anıyorduk. Bir aralık, ilk rasladığımız bir evde kalmayı bile düşündük. Fakat Atatürk'ü merakta bırakırdık. Çilemizi ister istemez dolduracaktık.

Sonunda sis pus içinde Kırşehir'in soluk ışıkları göründü. Atatürk, valinin evine inmiş ve ağır arabası tam konağın eşiğinde çamura saplanmış. Bu da tuhaf bir şeydi.

Dumanlı lâmba aydınlığında Atatürk'ü güler, konuşur bulduk:

— Sizi merak ettim. Şuraya buraya haber yolladık. Bir karşılık da alamadık. Karnınız aç. Haydi doğru sofraya... dedi.

En çok, o neşeli idi. Herkes yanındakine soruyordu:

— Yarın ne yapacağız?

Çiçekdağı'nı aşarak ilk demiryolu istasyonunda hazırlanan treni bulacakmışız. Fakat acaba yol nasıldır?

— Daha berbatmış... diyorlardı.

Erken yattık, bizi bir büyükçe eve götürdüler. Saç soba ile birdenbire hamam gibi ısınan, sonra yine birdenbire dam gibi soğuyan bir odanın yatak serili kerevetleri üzerine birkaç arkadaş büzüldük.

Ertesi sabah Atatürk, kervan düzenini kendi üstüne aldı. Kar, pek fazla idi. Yol belli değildi. Onun için önde hafif bir Fort gidecekti, arkasında jandarma yüklü bir kamyon bulunacaktı. Fort arabasının görevi bize iz açmaktı. Arasıra yoldan çıkıp kara gömüldü mü, jandarmaların yardımıyle tekrar yolun üstüne konacaktı.

Köylerin, kar üstünde, yalnız baca uçları görünüyordu. Şehrin bir hayli uzağına kadar bizi uğurlayan vali, bir yerde arabasından indi ve Atatürk'ü selâmladı. Bembeyaz, uçsuz bucaksız kar üstünde, simsiyah bir tören esvabiyle kapkara bir silindir şapka bırakıp yolumuza gittik.

Bir iradenin ayrılmaz, kopulmaz çekiciliğine tutulmuş, sürükleniyorduk. O, kaderden de kuvvetliydi. Atatürk gidecekti. Gitmeliydi.

Sonunda, bütün pencerelerin ışıkları ile tren göründü. Isınmıştı. Sofrası kurulmuştu. Bu, iki ray üstünde bir uygarlık parçasıydı.

Atatürk, gidebilmiş götürebilmişti. Sanki bütün Kuvay-ı Milliye destanının bir senaryo denemesini yapmıştık.

Şevki, canlılığı, gençliği ile arabasından indi:

— Tehlikeli amma, hoş bir yolculuk yaptık, dedi.

— Atatürk, dedim, arabalar saplanıp kalsaydı ne yapardık?

Gözleri parlıyarak:

— Ne mi yapardık? Atla, kağnı ile yolumuzu tamamlardık, aracımızı kendimiz icadederdik, dedi.

Falih Rıfkı Atay

Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri'nden

I — Hazırlık çalışmaları:

a) **Kelimeler:**

bezginlik - emir subayı - taşra - zaten - gardırop - karakış - şose - kervan - çözülmüşlük - saplanmak - yedek muhafız - kamyonet - doğrusu - tipi - hendek - çile - kerevet - Fort - irade - çekicilik - kader - senaryo - şevk.

b) **Sözler ve deyimler:**

harcıâlem hayat - mekik tezgâhı - eli ayağı bağlı olmak - geceyi atlatmak - şose durakladı - ham toprağın çamurunu uyandırmamak - yaya gitmek - bir hayli - bağdaş kurmak - el bombası - hava tipiye çevirmek - gece basmak - göz yordamı - sis pus - dam gibi soğumak - tören esvabı - silindir şapka - Kuvvay-ı Milliye destanı.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**

1 — Bu anıdaki olayın: a) zamanını, mevsimini, b) kimler arasında geçtiğini; c) nerede başlayıp nerede sonuçlandığını kısaca söyleyin. 2 — Atatürk'ün irade gücünü anlatan cümleleri gösterin. 3 — Bu yazıya «Gidemezsiniz» başlığının niçin konulmuş olduğunu düşünün. 4 — Yazıda, zaman zaman, kısa manzara tasvirlerine raslamaktayız, bunları gösterin.

b) **Dil ve anlatım:**

1 — Şu sözleri, yazının içindeki yerlerine göre, başka sözlerle anlatmaya çalışın: **Ankara'nın beyaz hapsi içinde - geceyi atlattık - bir aralık şose durakladı - ham toprağın çamurunu uyandırmadan - korkulu bir güven içindeydik - O, kaderden de kuvvetli idi.** 2 — Destan kelimesinin şu anlamları vardır: a) Ulusların eski çağlarındaki kahramanlıklarını anlatan uzun manzum eser, b) Savaş ve kahramanlık olaylarını, bir topluluğun övülecek özelliklerini anlatan halk şiiri. Bu yazıda geçen **Kuvay-ı Milliye destanının bir senaryo denemesini yapmıştık** sözündeki destan kelimesine gerekli anlamı verdikten sonra bu sözü açıklamaya çalışın.

Serbest Okuma :

ÖĞRETMENLERİM

Aslında bir romancı olan yazar, yaşamının türlü bölümleriyle ilgili anılarını Anılar *adlı betikte toplamıştır. Okuyacağınız parça, yazarın, sekiz yaşında iken karşılaştığı öğretmenleriyle ilgili, ilginç görüşleri yansıtmaktadır.*

Daha sekiz yaşında iken Elbeuf'un (Elböf) küçük lisesine girmiştim. Bu okul Rouen (Ruen) Lisesi'ne bağlıydı. Sınıflar hiç de kalabalık değildi; öğrenci sayısı altı ile on iki arasında olduğu için, dersler en yüksek verim sağlayabiliyordu. Yedinci sınıftaki öğretmenimiz M. Kittel kara sakallı, miyop, saçları dökülmüş, zayıf, çabuk heyeacna kapılır, duygulu bir adamdı. Zengin olan M. Kittel, geçim kaygısı ile değil, mesleğe karşı olan eğilimi yüzünden öğretmenlik yapıyordu. Yazılı ödevlerimizi düzeltmekten tat duyar, kâğıtlarımızı uzunlamasına ikiye katlamamızı ve sayfanın yalnız bir yarısına yazmamızı isterdi. Öbür yarısını da kendisi doldururdu. Perşembe günleri öğrencilerini bisikletli gezmelere götürür, yakın çiftliklerde onlara kremalı çilekler ikram eder, göze çarpan manzaralar hakkında da Virgile'den (Virjil) ya da La Fontaine'den (Lâfonten) şiirler okurdu.

Bana, belki bir gün kitaplar yazacağımı ilk söyleyen Kittel oldu. On yaşımı daha bitirmemiştim; ödev olarak bize **Bir Bastonun Hikâyesi** başlıklı bir konu vermişti. Saint-Pierre (Sen Piyer) ormanlarında yetişen ağaçların tahtasından yapılma bu bastonun anıları, kendi ağzından yazılacaktı. Bu baston için uydurduğum hayat şimdi hatırımda değilse de, hiç güçlük çekmeden büyük bir zevkle uzun bir hikâye yazdığımı ve bunu Kittel'in yüksek sesle sınıfta okuduğunu iyice hatırlıyorum.

Konusu bütün hayatımca aklımdan çıkmayan ve bir ihtar gibi zihnimi tırmalayan başka bir yazma ödevi de **Polycrate'**ın (Polikrat) **Yüzüğü** adlı ödev oldu: Sakız'ın zorba hükümdarı Polikrat giriştiği her işi başarı ile sona erdirmişti; Tanrıların kendisini kıskanmalarından korktuğu için, canı gibi sevdiği bir yüzüğü feda etmeye ve denize atmaya karar verdi. Ertesi gün, balıkçının biri yakaladığı balığı açınca yüzüğü

bulur ve zorbaya götürür. Donakalan Polikrat, artık kara günlerin yaklaştığını anlar; netekim çok geçmeden savaşta yenilir, servetini yitirir, ülkesinden sürülür ve ölür.

Bu güzel hikâye, bana çok heyecan vermişti. Kittel'e dedim ki: «İyi ama, mademki yüzüğü feda etmişti, Tanrılar, onun saadetine ilişmemeliydiler.»

Kittel'in cevabı şu oldu: «— Evet! Ama o yalnız yüzüğü feda etmişti» Kinaye, anlam yönünden zengindi ama, çocuklar için iç açıcı değildi.

Yeni bir öğretmen, M. Leroi (Lörua) önümüze bambaşka örnekler seriyordu: Leroi, Kittel'e hiç benzemiyordu. Kittel ne kadar derli toplu idiyse, Leroi da o kadar derbeder bir adamdı. Kittel redingot ve silindir şapka giydiği halde, Leroi, kadifeden kısa bir ceketle geniş kenarlı bir fötr giyiyordu. Kittel'in saçları dökülmüştü; Leroi'nınkilerse hem dökülmemişti, hem de hiç tarak yüzü görmemiş gibi darmadağınıktı. Kittel, konuşmalarında ve kullandığı kelimelerde ne kadar utangaç idiyse, Leroi da o kadar serbestti. Fakat Leroi, Flaubert'in (Flober), Huysmane'ın (Huysman) ve Maupassant'in (Mopassan) hararetli bir okuyucusuydu, sonuç bakımından da bizim üzerimizdeki etkisi yararlı olmuştu. Birkaç yıl sonra, yargıç olmak için onun öğretmenlikten ayrıldığını haber aldım.

***

Üzerimde çok kısa bir zamanda büyük bir etki bırakan öğretmenlerimden biri de, matematik öğretmeni Mouchel (Muşel) oldu. Bu nemli ve sarkık bıyıklı, ceketi her zaman tebeşir lekeli, ufacık tefecik adam, Elbeuf'lü bir sanayicinin oğluydu. Hayata ilk atıldığı sıralarda, bu kentte yaşayan herkes gibi o da kumaş yapmıştı. Fakat Mouchel, kuramlar kuran bir adamdı. Yünün dokunması üzerindeki kuramları çok ince birer buluş ürünü olmakla beraber, sermayeyi kediye yükletmek bakımından tehlikeliydi; netekim bu kuramları uygulama alanına geçirmek suçunu işlemiş, böylece de hem babasını, hem kendisini iflâsa sürüklemişti. İflâstan sonra matematik sınavını kazanarak Elbeuf'de geometri ile cebir öğretmenliğine başlamıştı. Öbür öğretmenlerimi çok beğenen babam, kendisine Mouchel'den söz açtığım zaman beni en koyu güvensizlikle dinlerdi. Ona göre sanayide başarı elde edememek, yönetici vekarına sahip olmak için iyi bir başlangıç değildi. Kumaş yapmayı becerememiş olan bir adam, ders vermesini de beceremese gerekti. Fakat babam ve onunla birlikte bütün Elbeuf yanılıyordu: Mouchel, bize geometrinin ilk konularını son derece açık bir anlatımla açıklıyordu. Elinde tebeşir:

«Ha? Anlıyor musunuz? Anlıyor musunuz?» diyor ve açıkladığı şeyler, kafamıza girmeden yakamızı bırakmıyordu. Onun sayesinde Öklit geometrisindeki tanımın ve ispatların çoğunu hâlâ unutmamışımdır. Üstelik, Mouchel bize hem bir metot, hem de bir üslûp verdi. Yürek gibi kafa da erken kalıba girer ve içimizden çoğu, bütün hayatlarınca, çocukluklarında ne iseler o kalırlar. «Ha? Anlıyor musunuz? Anlıyor musunuz?» Bu, bıyığı nemli ceketi tebeşir lekeli, ufacık tefecik Mouchel sayesinde hepimiz muhakeme etmesini öğrenmiştik.

Andre Maurois (Andre Moruva)
İhsan Akay
Anılar'dan

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Okuduğunuz üç yazının **türleri, konuları, ana-fikirleri, yardımcı fikirleri** arasında bir benzerlik bulunup bulunmadığını araştırın.
2 — Bu üç anıdan hangisi tarih dersinde işinize yarayabilir, niçin?
3 — Edebiyat tarihi, bu üç anının hangisinden faydalanabilir, niçin?
4 — **«Anılar her yazıda gereçtir»** sözünü düşünerek: **«Gidemezsiniz»** yazısı bir geziyi anlattığı halde, neden bir anı yazısı olduğunu belirtmeye çalışın.

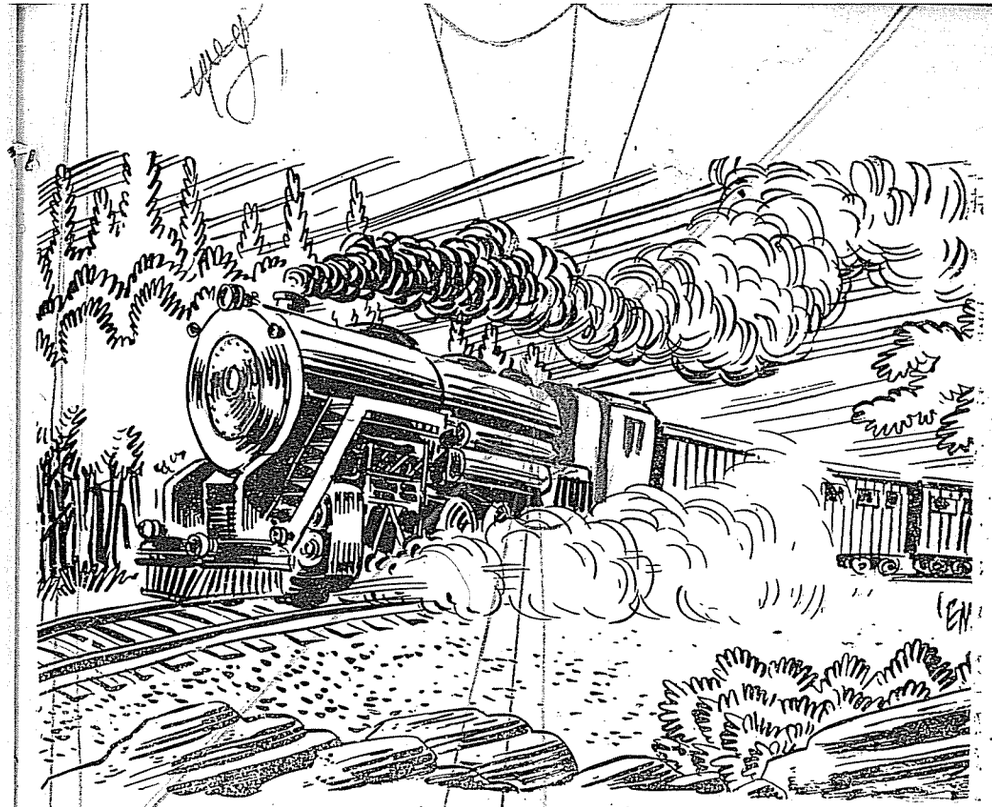

Gezen Görür, Öğrenir.

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Bu yıl, çevrenizdeki köylere, kasabalara, kentlere ya da yurtdışı ülkelere bir gezi yaptınız mı? Yaptınızsa, şu noktaları gözönünde bulundurarak gezinizi arkadaşlarınıza anlatın: a) Gezinizin nedeni; b) Hazırlık; c) Gezi için seçilen araçlar; ç) İlk kez biniyorsanız aracın özellikleri; d) Yolda gördüğünüz değişik manzaralar ve insanlar; e) Kararlaştırılan yere varış; karşılamıya gelenler; f) İlginizi çeken anıtlar, eski binalar, evler ve apartmanlar, dükkânlar, okullar, sergiler, müzeler, çeşitli taşıtlar; g) Yeni arkadaşlar; h) Dönüş.
2 — Şimdiye kadar, gezi ile ilgili yazılar ya da kitaplar okudunuzsa bunların içinden birinin konusunu arkadaşlarınıza anlatın.
3 — Şimdiye kadar gezi yazısı okumadınızsa, öğretmeninizin bu konuda size salık vereceği yazıları okuyup özetleyin; sınıfta arkadaşlarınıza tanıtın.

1 — **Hint Ormanlarında**
F. R. Atay

2 — **Berlin - Viyana**
Cenap Şahabettin

3 — **Boğaziçi**
Lamartine (Lâmartin)

Konu: BİR GEZİ YAZISI'nın kavranmsaı

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Cangıl'da avcıların en güvenilir arkadaşı olan evcil filler:
B) Yabani fillerden kaçan evcil fillerin takındıkları durum;
C) Cangıl'da tehlikeye uğrayanlara verilen öğüt.

HİNT ORMANLARINDA

Falih Rıfkı'nın Hindistan'a yaptığı bir gezinin izlenimlerini aşağıda okuyacaksınız. Okuyan için ilgi çekici olmayan olaylar, gezi yazılarında önemli sayılmazlar. Hint *adlı betik bizim için ilginç olayları anlatır; Hindistan'ın özelliklerini önümüze serer.*

Otomobillerle Cangıl'ın bir tenhalığına kadar gittik ve Maharaca'nın üzniyle daha önce oraya gelen av fillerinin yanında arabalarımızdan indik.

Filler de kılavuzlarımız gibi, yolculuk kılığında idiler. Üstlerinde hiçbir pırıltılı düğme, renkli işleme veya sırma saçak yoktu.

Tehlikeli ormanlarda dolaşmak için en güvenilir ve rahat araç budur: File Cangıl'ın en yaban hayvanları bile yol verir; bu devin üstüne atılmaktan hiçbir şey çıkmayacağını bilirler. Cangıl'da hepsi birbirinden, geyik ise hepsinden korkar. Oysa, bütün yaban ormanı, filin bir gezinti korusudur. Bir kara yığın gibi, fundalıklardan ve sazlardan geçtiği zaman, kaplan bile onun gölgesinden sıyrılıp uzağa gider.

«— Ormana girer girmez fısıltı bile etmeyeceksiniz. Bir şey göstermek ve istemek için el işareti kullanacaksınız. Cangıl, filin nefes ve ayak sesine alışıktır, fakat insan sesinden ürker».

Fil, hendekten başka bir şeyden korkmaz.

Şoseden sapar sapmaz geçilmez bir sarmaş dolaş içine dalıyoruz. Fil, gövdesinin geçemeyeceği bir darlığın önünde bel kalınlığı ağacı kökünden söküp atıyor. Mahfenin yüksekliğini bilmediği için sırtında oturanların dokunacağı dallar olursa, boynu üstündeki sivri demirli sürücünün kumandası ile hortum kalkıyor; dala dibinden sarılarak, bir iki sala-

yışta koparıp atıyor. Arasıra, hortumlarını bedenlerine çevirerek içlerinden hiç eksik olmayan yedek suyu püskürüyorlar; sonra, bir hortum kıvrımı içine girebilecek kadar saz ve otu, ortalarından sıkıp topraktan çıkarıyorlar ve savurup yere çarpa çarpa, köklerindeki toprağı temizledikten sonra, ağızlarına sokuyorlar.

Çıplak yerliler, ancak başları görülebilecek kalın sazlıklar içinde uzaklaşarak el işaretiyle yol gösteriyorlar. Bazan kuşkulu bir bakışları var: «— Acaba kaplan mı?» Kılavuzun biri: «— Nah! İşte!» der gibi bizi durduruyor, otlarda ve dallarda bir kımıldama, o kadar... Bir şey görmüyoruz. Oysa, onların bakışlarında bir şey görmüşlük hali var. Arasıra, yabani maymunlar, bir ağacın dalından öbür ağacın dalına, sessiz sıçrıyorlar: Hele biri, hemen hemen adam büyüklüğünde idi.

Dalları kırarak, ağaçları sökerek ilerledikçe doğanın bakirliği artıyor: «Hişşş!..» Sonunda, bir tümsekten uzun, kıvrık boynuzlu başlarını çevirip bakan bir geyik sürüsü gördük. Duruşları belki bir an sürdü; sonra, yaydan fırlamış gibi kaçıştılar.

«Pisss!» Acaba kaplan mı? Bakışlarımızı korsan gibi saplıyoruz. Birden filler durdu: Uzakta, iki yüz metre kadar ilerde bir sürü yabani fil. Seslerimizi sanki karnımızın içine gömerek seyrediyoruz. Maharaca'nın, konukları için en ihtiyatlı davranılmasını emrettiği rastlantı budur. Yabani filler, çok defa, sessiz dururlarmış, bazan ürküp gider, bazan da gelen fillerin üzerine yürürlermiş. Bu sırada bilinmeyen bir şey, bizim fillerin ne yapacağı imiş: «Belki dövüşe karar verirler. Fakat ürküp yüz geri ettikleri de olur.» Tabiî, böyle bir anda, ne önlerindeki ağacı sökmek, ne bizim altlarından geçemeyeceğimiz dalları kırmak hatırlarına gelir. Kalın bir dal, mahfeyi içindekilerle beraber koparıp yere atabilir. Artık, su püskürmek yerine, soğukta at burunları gibi, sıcak duman soluyan bu azgın fillerin hortumları mı, sütun parçası ayakları mı, iki mında boynuzu kalınlığında dişleri mi, hangisi hoşunuza giderse onu bekleyiniz. Böyle zamanlarda garip şeyler hatıra gelir: «Eğer Cangıl'da bir kazaya uğrarsanız» başlıklı bir öğütler yazısını düşünüyorum: «Nullah denen su çukurlarını arayınız, akıntı ne kadar az da olsa izleyiniz, bir ırmak yatağı bulursunuz, o da sizi ergeç bir köye götürür. Irmaklardan geçerken timsaha dikkat ediniz, daha önce bir sopa ile suyu dövmeniz doğru olur. Ya da bir ateş yakıp olduğunuz yerde bekleyiniz. Cangıl ateşi, çok uzaklardan görünür. Yırtıcılara pek rasgelmezseniz de zehirli sineklerle zehirli yılanlardan sakınınız». Mahfeden yuvarlanıp yalnız kalınca, bu öğütlere göre ormandan çıkabilmenin zorluğunu elbette tasarlıyorsunuz.

Falih Rıfkı Atay
Hint'den

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

a) **Maharaca - Cangıl - koru - mahfe - tümsek - doğa - bakirlik - ihtiyatlı - raslantı.**

b) **sarmaş dolaş - kuşkulu bakış - bir şey görmüşlük hali - doğanın bakirliği - bakışları korsan gibi saplamak - sesleri karnın içine gömmek - soğukta at burunları gibi sıcak solumak.**

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — Avcılar, yazarın «**en güvenilir ve en rahat araç olarak**» kabul ettiği fillerle nerde ve nasıl karşılaşıyorlar? 2 — Yazar, filin güvenilir bir araç olduğunu hangi sözlerle açıklamaktadır? 3 — Üçüncü paragrafın son cümlesine göre, Cangıl ile filin ne gibi bir ilgisi bulunmaktaymış? 4 — Filler ormanda yol alırken, üstündekilere zarar vermemek için, neler yapıyorlarmış?

B) 1 — Yerliler, kaplanın gelmesinden kuşkulanınca nasıl davranıyorlar? 2 — Avcıların filleri, uzaktan, yabani fil sürüsünü görünce ne yapıyorlar ? 3 — Yabani filden kaçan evcil fillerin davranışlarını söyleyin.

C) 1 — Cangıl'da kazaya uğrayanlara ne gibi öğütler verilmektedir? Siz, bu öğütlerin tutulabileceğini sanıyor musunuz? Karşılığınız «**Evet**» se, niçin «**Hayır**» sa, niçin?

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Gezi yazıları'nda yazarlar, bir gezi sırasında gördükleri değişik manzaraları değişik olayları, insanları ve insanların değişik gelenek ve göreneklerini, bizce bilinmeyen hayvanları ve bitkileri, açık bir dille anlatmalıdırlar. Gezi yazısında, okuyucuların bildikleri şeylerden söz etmek, ilgiyi dağıtır. O zaman, bu gibi yazılar başarısız sayılır. Geçen yıllarda okuduğunuz gezi yazıları ile bu ünitede okuduğunuz ve okuyacağınız yazıları bu yönden, yani **değişiklik, başkalık** (orijinallik) yönünden karşılaştırın. Buradaki **değişikliğin, başkalığın** niteliği, herkesin görmediği, görse bile yazamayacağı, anlatamayacağı manzaralar, olaylar v.b. dir.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

Bulup sınıfa getireceğiniz bir av yazısında bu yönleri arayıp başarısı üzerinde bir tartışma yapınız.

BERLİN - VİYANA

Bugün, yeni Türk harfleriyle elimizde bulunamayan Avrupa Mektupları, *edebiyatımızın yakın tarihinde, gezi türünde yazılmış ilk güzel örneklerden biridir.*

Soğuk ve rutubetli bir sonbahar akşamı Viyana'ya gidecek trene binmek üzere gara geldim. Sık sık katarlar doluyor ve şehirden uzaklaşıyordu. Birkaç dakika görmüş olduğum bu gidişler, bilmem niçin ve nasıl bana şehir nüfusunun garlarda tirtiklendiği hissini verdi.

Nihayet işte Viyana'ya gidecek vagonlar da hazırlanmış ve zincirlenmişti. Guruptan iki saat sonra tren kalktı. Biraz meyilli yağan bir yağmurla birlikte etrafta külrengi bir duman ve bu dumanla beraber akşam karanlığı inmişti. Katarımız gardan çıkarken, gökyüzü, karanlığı çiseliyordu. Pek ağır bir gece. Sanki karanlık dışardan vagonun pencerelerine dayanıyor. Yağmurun sesini tekerleklerin çatırtısı ezerek susturdu ve dışarda, sanki, yalnızca bir sessizlik kaldı; ağlayan ve titreyen kara bir sessizlik!

Bu gamlı ve yağmurlu sonbahar karanlığı içinde demiryolu fenerlerinden biri veya birkaçı, ıslak ateşböcekleri gibi kaçıyor ve arasıra büyük bir elektrik fanusu, kanlı bir gölge kızartısı ile karanlığı parlatıyordu.

Ertesi sabah uyandığımız zaman, doğan güneşin içersinden geçerken kumru göğsü gibi yanardöner bir renk serveti alan sis, ufukta bir Bohemya köyüne sanki sedef tozundan bir hotoz dokuyordu. Bütün bir sonbahar bayramı içinde güney-doğuya doğru gidiyorduk. İlk durağın dolayındaki sararmış otlar arasında yalnız ibiği görünen bir horoz öttü: Sandım ki, sonbahar içinde bir gelincik haykırıyor! Yer yer sis parçaları minimini bulutlar halinde otlara takılıyor, küçük fidanları örümcekliyor, solgun yapraklı dalları tülbentliyor, her iliştiğine hafif bir rüya sargısı sarıyordu.

Ormandan çıkmış, ovaya dalmıştık; engebeli ve çıplak bir ova. Gölgede eritilmiş gibi hafif ve rutubetli bir ışık, ortalığa bir rüya aydınlığı veriyordu. Dün akşamki yağmuru hatırlatan bir güneş, bulutların arkasında gizliydi. Ta uzakta külrengi bir köy, bodur çan kulesiyle ufkun sisleri altında eziliyordu. Trenden köye kadar tarlalar, birbiri yanında ve birbirinin ardı sıra gidiyor, çiftçi ruhu ve çiftçi hayatı gibi durgun ve

biteviye gidiyor, koyunlardan ve öküzlerden daha uysal ve daha sessiz gidiyordu. Yüzleri toprak renginde kadınlar —güneşten tabaklanmış elleri kazma ve kürek saplarında gerilmiş— tarlalar üstüne eğilmiş, çapalıyor ve toprağı ekmek yapmak için çabalıyordu.

Cenap Şahabettin
Avrupa Mektupları'ndan

I — Hazırlık çalışmaları:

a) **Kelimeler:**

gar - katar - tiftiklenmek - grup - meyilli - çiselemek - ateşböceği - falamak - çabalamak.

b) **Sözler ve deyimler:**

gökyüzü karanlığı çiselemek - ağır bir gece - renk serveti - gölgede eritilmiş ışık - rüya aydınlığı.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**

1 — Yazar, yazının başında kısaca Berlin garından söz ediyor; sonra gezisi sırasında: a) tren penceresinden gördüğü **değişik** manzaraların hangi saatlerde başladığını, b) karanlık gecede dışarda neler gördüğünü, c) ertesi sabah trenin gittiği yönü nasıl anladığını, ç) sabah sisleri arasında neler gördüğünü, d) bir ovadan geçerken ovada hangi manzaralarla (köy, tarlalar, köylü kadınlar...) karşılaştığını söyleyin. 2 — Yazıda **garla, horozla ve köylü kadınlarla** ilgili sözlerde hoşa giden birtakım buluşlar var; bunları söyleyin. Yazıda başka örnekler göstermeğe çalışın.

b) **Dil ve anlatım:**

Anlatım, güzel sanat sayılacak derecede değer ve üstünlük kazanmış ise, ona **üslûp** diyorduk. Herkesin bir anlatımı vardır. Fakat **üslûp** sahibi olanlar, yalnız sanatçılardır.

1 — Berlin - Viyana parçasında: a) uzun ve kısa cümleleri gösterin. b) bazı buluşlar görüyorsunuz: **karanlığın vagon pencerelerlerine dayanması - bir gelinciğin haykırması - sisin sedef tozundan bir hotoz dokuması...** gibi. Bunların - parçadaki yerlerine göre - anlamlarını açıklayın ve başka örnekler gösterin. c) Cümlelerde fiiller, daha çok **şimdiki zamanın hikâyesidir.** Niçin bu bileşik fiillerin kullanılmış olduğunu söylemeğe çalışın .2 — Yazının sondan ikinci cümlesinde **gidiyor** kelimesi üç defa tekrarlanıyor. Bunun anlatıma ne kazandırdığını açıklamağa çalışın. 3 — Son satırda **çapalıyor** ile **çabalıyordu** kelimelerinin anlam ayrılıklarını belirtin.

Serbest Okuma :

BOĞAZİÇİ

Gezi yazılarında, yazarların gezip gördükleri yerleri bize de tanıtmaları şarttır. Bir Fransız yazarı olan Lamartine (Lamartin), 1832 de geldiği İstanbul'dan Boğaziçi'ni aşağıdaki satırlarla, bir resim yapar gibi, anlatmaktadır.

Karadeniz ağzındaki Boğaziçi'ni, bir aşağı bir yukarı indim, çıktım. Bu büyüleyici tabiatla ilgili bazı çizgileri kendim için not etmek istiyorum. Gökyüzü ile toprağın, denizle insanın birlikte çalışarak, bu kadar nefîs bir peyzaj meydana getirebileceklerini hayal bile edemezdim. Ancak gökle denizin saydam aynası, bu güzelliği tam anlamiyle yansıtabilir. Ben, şimdi o güzelliği hayalimde canlandırabiliyorum. Boğaziçi kıyılarının gerektiği kadar resmini yapabilmek için bir ressamın yıllarca çalışması gerekir. Her bakışta manzaralar değişiyor ve her değişiklik de başka bir güzellik gösteriyor. Bu güzellikleri, ben, birkaç kelime ile nasıl anlatabilirim.

Bir balık gibi denizi yaran iki çifte uzun kayıklardan biri ile, sabahın yedisinde, parlak bir gök ve çevresini ışıklara boğan güneşin altında, yola çıktım. Sandalın içinde kürek çekenlerle benim aramda bulunan tercüman, her geçtiğimiz yer için açıklama yapıyordu. Önce Tophane kıyılarını seyrettik. Mermer caminin çevresinde çiçek buketi gibi basamak basamak yükselen renk renk evler, daha yukarıda Beyoğlu tepelerinin selvileri, bu karanlık orman perdesi, kıyının tepelerini örtüyor.

Boğaziçi bazı noktalarda o kadar derin ki, çiçeklerin o nefîs kokusunu içimize doldurmak, biraz da kürek çekenleri dinlendirmek için, kıyının çok yakınından geçiyoruz.

Büyük gemiler de kıyıya aynı yakınlıktan geçiyorlar. Hatta serenleri ağaçların dallarına, bağ evlerinin kafeslerine, pencerelerdeki pancurlara takılıyor. Yaprakları, evin bir kısmını kopartıp kaçıyor.

Bu evler, ağaç kümeleriyle ya da sarmaşık ve yosun kaplı kayalarla birbirlerinden ayrılmışlar. Kayalar, tepelerden inip denizin dalgalarına kadar uzanıyor.

Zaman zaman sel ya da bir dere yatağı ile ikiye bölünen tepelerin arası derinleşerek, bir koy meydana çıkıyor. O zaman, bu koyların düz kıyılarında çeşmeleri, yaldızlı kubbeleri, tepesi çınar ağaçlarına karışmış ince, narin minaresiyle bir köy beliriyor.

Koyun her iki yanında ve sonunda, geniş ve renkli yüzleriyle anfiteatr biçiminde, evler yükselmekte. Tepelerde asılı gibi duran bahçelerdeki iri başlı ağaç kümeleriyle, ufka kadar, köşkler yayılıyor.

Bu köylerin ayak uçlarında bir kumsal ya da birkaç kadem genişliğinde, granitten bir rıhtım var. Kumsalda incirler, asmalar, yaseminler dikili. Bunlar denize kadar uzanarak gölgelerindekileri barındırıyor.

Lamartine (Mediha Sayar)
Fransız Edebiyatı'nda İstanbul'dan

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Yazarlar gördükleri, gezdikleri yerlerin değişik yönlerini belirtebilmişler mi? Bunları ayrı ayrı göstermeye çalışın.
2 — Bu gezi yazılarının anlatım özelliklerini gösterin: a) kısa veya uzun cümleler; b) çok kullanılan sıfatar; c) çeşitli benzetmeler.
3 — Bundan önceki ünitede «Gidemezsiniz» parçasında da bir geziden söz edilmişti. Fakat biz ona anı demiştik. Bu yazıda ise olaylar ve duygular bir anı imiş gibi anlatılıyor; fakat yazı bir gezi yazısıdır. Bunun nedenlerini belirtiniz.

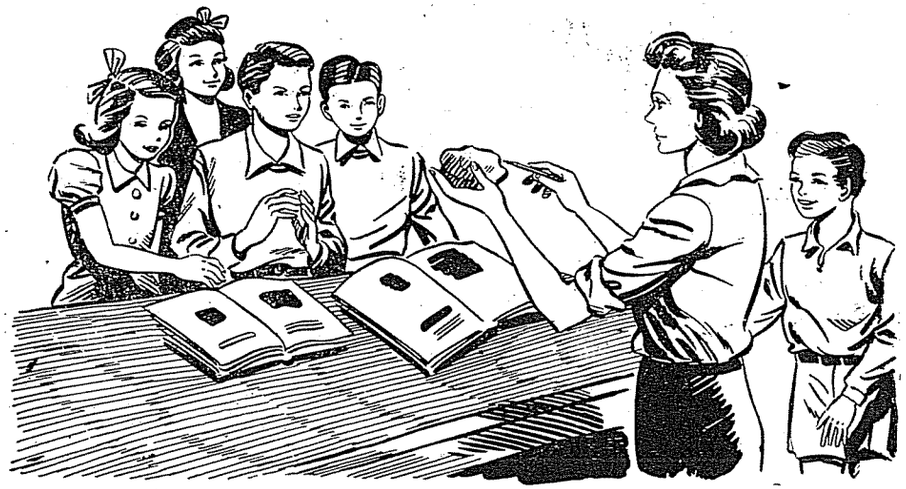

Roman ve Hikâye Dünyamızın Gereçleri

(Canlıların Tasviri: Fiziksel Portre)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Yakınlarınızdan birinin dış görünüşünü yazı ile anlatmaya çalışın.
2 — İnsan tasvirleriyle ilgili yardımcı okuma parçaları toplayıp sınıfta arkadaşlarınıza okuyun.

1 — Osman Kaptan
H. E. Adıvar
2 — Saat Meraklısı Tahsin Efendi
A. Şinasi Hisar
3 — Saraç Ali Bey
Muallim Naci

Konu: Roman ve Hikâyelerde İNSANLARIN DIŞ GÖRÜNÜŞÜ

(Fiziksel Portre)

I — KONUNUN ANA HATLARI :

I — KONUNUN ANAHATLARI :

mesi;

B) Fiziksel protrenin özellikleri.

OSMAN KAPTAN

Bu parça, yazarın, belirli çağdaki gençliğin yaşantısını konu olarak seçen bir romanından alınmıştır. Roman kahramanlarından birinin babası olan Osman Kaptan, öbür kişiler gibi, çok açık seçik çizgilerle tasvir edilmiştir.

Denizciydi. Ömrünün son yılı dışında, bütün vakti, denizde geçmişti. O kadar ki, Poyrazköy kahvesinde ağzından en çok işitilen söz: «Beni kara tutuyor!» cümlesiydi. Buna karşılık da kahve halkı, o çıkar çıkmaz aralarında: «Nereye girse ordakileri deniz tutuyor» derlerdi. Bu cümle, onun komşuları arasındaki yerini iyi anlatırdı. Yani hayatında çevresindekilerde rahatsızlık duygusu uyandıran bir adamdı. Kısaca, Osman Kaptan, nereye girse orada soğuk bir hava eserdi. Poyrazköyü'nde yaşlılarla gençlerin bir tek birleştiği mesele, Osman Kaptan'ın çevresine yaydığı bu soğuk ve rahatsız hava idi.

Kaptan, karada geçirdiği günlerde, arkasında el örmesi sarı ve kırmızı yollu bir fanilâ gömlek, kolları sıvalı, bacağında yelken bezinden bol paçalı pantolon, çıplak ayaklarında bir çift şıpıtık terlikle dolaşırdı. Bu terlikler, çınarın altında oturup ayaklarını bir iskemleye koyduğu zaman çıkarılır, atılırdı. Halkın en çok zıddına giden şeylerden biri de belki bu çıplak ayaklardı. Kısa, yassı, ökçeleri dar, parmakları iki yelpaze gibi açılan iki ayak, durmadan oynayan parmaklar! Osman Kaptan'ın parmakları kımıldamaya başlar başlamaz çevresindekiler susar, ister istemez herkesin gözü onlara dalar.

Yüzü hem çirkin, hem sevimsizdi. Çiçekbozuğu, fena sürülmüş bir tarlaya benzeyen koskocaman bir surat. Yanakları şiş, burun inadına küçük, dudaklar kalın ve iki taraftan, eski minyatürleri hatırlatan, çeneden uçları aşağı sarkan uzun sarı bıyıklar. Gözleri, her zaman hareketsiz ve cansız duran yüzünde, en çok çevresindekileri rahatsız eden şeylerdi; şiş kapaklar arasında, tehlike işareti gibi ışıldayan iki sarı ışık.

Kaptan'ın gövdesi enli, hatta heybetli, fakat bacakları kısa ve biraz da çarpıktı. Başı her zaman öne doğru eğik, vücudu iki tarafa yalpa vura vura ilerlerdi. Bir gorilinki kadar uzun kolları dizlerinden aşağı sarkar; vücuduna göre fazla büyük elleri çevresindekilerin içine korku salardı.

Halide Edip Adıvar
Tatarcık'dan

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

Bilmediğiniz kelime, deyim ve söz gruplarının karşılıklarını sözlüklerden ve öbür kaynaklardan arayıp öğrenin.

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — Tatarcık adlı romanın kahramanlarından biri olan Osman Kaptan hakkında, birinci paragraftan ne öğreniyorsunuz? 2 — Osman Kaptan'ın sokak kılığını tanıtın. 3 — Yazar, bu kişinin ayak parmakları için bize neler söylüyor? **Bu parmaklar,** Osman Kaptan'a ne gibi bir özellik veriyor? (Bu düşünceyi, ikinci paragraftan elde ettiğiniz bilgi ile birleştirin.) 4 — Osman Kaptan'ın yüzünü, yanaklarını, dudaklarını, bıyıklarını ve öbür özelliklerini belirten sıfatları bulun. (Son paragrafı, bu bakımlardan bir daha okuyun.)

B) 1 — Müsvedde defterinizin bir sayfasını, yukardan aşağı bir çizgi ile ikiye ayırın. Her sütunun başına **İç Görünüş, Dış Görünüş** başlıklarını koyun. A/4 deki soruya verdiğiniz cevapları dış görünüş kısmına yazın. (Örneğin: Çirkin ve sevimsiz yüzlü...) 2 — Yazıda, Osman Kaptan'ın dış görünüşü, uzun uzun mu anlatılmış, yoksa bir iki kelimeyle mi canlandırılmış? 3— Şimdiye kadar edindiğiniz bilgiye dayanarak **fiziksel portre**'nin romandaki rolünü ve önemini açıklamaya çalışın. 4 — Osman Kaptan'a benzeyen insanlara hayatta rastlanıp rastlanamayacağını örneklerle açıklayın.

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Varlıkların ya da olayların kelimelerle resimlerinin yapıldığını ve bunlara **tasvir** dendiğini öğrenmiştik. Bazı yazılarda insanların dış yapıları tasvir edilir ki, bunlara **fiziksel portre** denir. Şimdiye kadar okuduğunuz yazılarda böyle portrelere raslayıp raslamadığınızı hatırlamaya çalışın. **Bir insanın fiziksel portresini yapmak, o insanı çizgilerle canlandırmak demektir**, sözünü doğru buluyor musunuz, niçin?

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — **Zıddına gitmek** sözü yerine başka bir kelime kullanın. 2 — **Yassı** kelimesi ile **yayvan** kelimesi arasındaki anlam ayrımını belirtin. 3 — **Tarif, tasvir, portre** sözleri arasındaki anlam ayrımlarını söyleyin.

SAAT MERAKLISI TAHSİN EFENDİ

Uzun fakat sağlam cümlelerle bir tipin ***nasıl canlandırıldığını, nasıl özenle işlendiğini ve önümüze serildiğini bu parça bize açıkça anlatmaktadır.***

Tahsin Efendi, kolları gövdesinden pek ayrılmayan, zayıf ve çelimsiz vücudu, kısa boyu, cılız haline rağmen yüzünün ifadesi rahat, Allah'a güveni sağlam, efendiden bir adamdı. O, zamanın parası kıt olan büyük, yaşlı insanları gibi, gayet sağlam, halis yapılı, hem ucuz, hem dayanıklı şeyler giyerek ve bunlar vücudunun bir nevi aşınmaz derisiymiş gibi bir giyindiğini her zaman giymekte devam ederek, hep silik renkli şeyler içinde; başına yapışık küçük kulakları üstüne düşen kalıbı bozulmuş koyuca fesi, poturumsu koyu kahverengi çuha pantolonu, lâcivert abasıyle, ayaklarında kenarları lastikli, altları galoşlu mestleriyle, sessiz, biraz utangaç, son derece terbiyeli, bir gölge gibi gelir giderdi. Ancak, gene eski zaman adamları gibi o da ne bıyıklarını, ne de kenarları beyazlaşan sakalını kesmediğinden, belki orta yaşlı bir adam olduğu halde, hatırımda bir ihtiyar gibi kalmış.

Abdülhak Şinasi Hisar
Geçmiş Zaman Hikâyeleri'nden

I — Hazırlık çalışmaları:

a) **Kelimeler:**
çelimsiz — rağmen - poturumsu - aba - mest.

b) **Söz ve deyimler:**
yüz ifadesi - efendiden adam - halis yapılı - silik renk - galoşlu mest - gölge gibi gelmek ve gitmek.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**
1 — Yazıyı iki yönden inceleyelim: a) Tahsin Efendi'nin dış görünüşü (kolları, vücut yapısı, yüzünün rengi...) b) Yüz anlatımı (ifadesi), elbiseleriyle vücudunun ilgisi olup olmadığı, elbise biçimi... Siz de Tahsin Efendi yazısında bu iki yönle ilgili başka sözler bulun.

b) **Dil ve anlatım:**
Parası kıt, dayanıklı, koyuca, eski zaman adamı sözlerinin anlamlarını açıklayın ve bunlara **yakın anlamlı** kelimeler bulup bunları ayrı ayrı cümlelerde kulanın.

Serbest okuma:

SARAÇ ALİ BEY

Babamın kıyafeti hâlâ gözümün önündedir: Orta boylu, geniş omuzlu, büyücek başlı, değirmi yüzlü, kalınca kara kaşlı, elâ gözlü, irice kara bıyıklı.

Başına giydiği büyük Tunus fesinin üzerine büyücek bir yemeni sarar. Geniş göğsünü güççe kaplayabilen kaytan ve sırma işlemeli çuha yelekteki düğmelerin çoğu hemen yaz kış çözük bulunur. Yeleğin üzerindeki sade çuha saltanın kolları biraz kısadır. İri, dolgun bilekler her zaman göze çarpar. Belinde, zemini beyaz çiçekli bir acem şalı görülür. Bunun sarı zeminli bir eşi de omuzunda, yahut, kolunda bulunur. Bunu çoğu zaman mendil yerine kullanır.

Belindeki şalın içinde gizli olan mahfazalı, iri saatin sırma işlemeli, ortası düğmeli kösteğini yeleğin üst kısmındaki düğmelerden birine iliştiriverir. Dizlerinden bir parça aşağıya, inmekte olan çuha şalvarın alt taraflarını beyaz tozlukları örtmüştür. Ayakları, kısa yüzlü güzel kırmızı yemenilere alışıktır.

Üzerinde, değil eski, rengi değişmiş bir şey bulunmaz. Pek yakışıklı, dolgun vücutlu bir erkektir. Bununla beraber, şişman denilecek bir halde de değildir. İstanbul'da doğmuş, büyümüş, fakat kendisini bilmeyenler İstanbullu sanmazlar. Saraçhane halkından Ali Bey'i tanıyanlar henüz az değildir.

Muallim Naci
Ömer'in Çocukluğu'ndan

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — **Tahsin Efendi** ve **Saraç Ali Bey** parçalarının yazarları, bu ünitede okuduğunuz ilk yazıdaki gibi, kişileri, dış görünüşleriyle gözümüzün önünde canlandırmışlar mı? Bunları tekrar yazılarda gösterin.

2 — **Tahsin Efendi** ile **Saraç Ali Bey**'in vücut organlarını, yüz anlatımlarını —varsa— giyiniş özelliklerini belirten kelimeleri değiştirerek başka kişilermiş gibi, yazı ile anlatın.

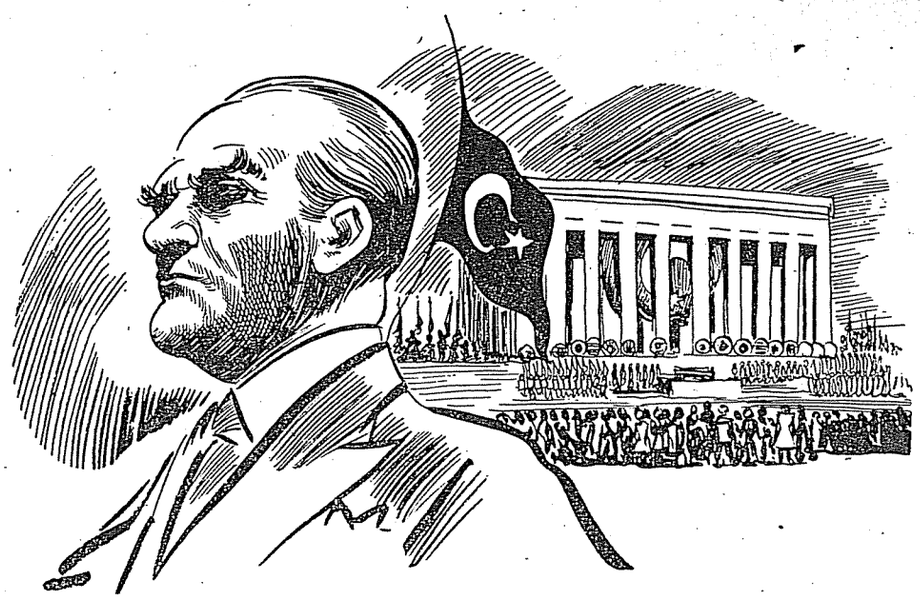

Roman ve Hikâye Dünyamızın Gereçleri

(Gene Canlıların Tasviri: Fiziksel Portre)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Atatürk'le ilgili fotoğrafları sınıfa getirin. Bu fotoğraflara bakarak Ata'nın: a) giyinişini; b) duruşunu; c) bakışını; ç) vücut yapısını arkadaşlarınıza tanıtın.

2 — Atatürk'ün fotoğraflarıyle bu ünitede okuyacağınız O'nun portrelerini gerçeğe uygunluk bakımından karşılaştırın.

3 — Sizler de Atatürk'le ilgili manzum ya da düzyazılar bulup sınıfa getirin.

1 — **Atatürk'ün Genel Görünüşü**
Çeşitli Yazarlar

2 — **Atatürk**
Ahmet Haşim

3 — **Kahraman'dan**
F. N. Çamlıbel

Konu: ROMAN VE HİKÂYELERDE İNSANLARIN DIŞ GÖRÜNÜŞÜ

(Fiziksel Portre)

I — KONUNUN ANAHATLARI :
- A) Atatürk'ün Genel Görünüşü;
- B) Yüzü;
- C) Gözleri;
- Ç) Elleri.

ATATÜRK'ÜN GENEL GÖRÜNÜŞÜ

I

Mustafa Kemal Paşa, sivil giyinmiş, orta boylu, zayıf ve sarışın bir zattır. Gazetelerde gördüğümüz resimlerden hiçbirine benzemiyor. Kendisi bu resimlerin hepsinden daha sevimli, daha canlı, daha ayrı bir insandır. Yüzü renk ve sınır bakımından bir tunç parçası üzerine oyulmuş bir eski madalyonu andırır. Elmacık kemikleri çıkık, ağız kemikleri kuvvetli ve alnı serttir. Ve bu yüzün genel görünüşünde çok zahmet görmüş, çok uğraşmış, çok düşünmüş kimselerin yüzündeki anlatım var; fakat hiçbir yorgunluk izi gözükmemek şartıyle. Kısık ve sıcak bir sesle konuşuyor, mavi gözleri muammalı bakışlarla bakıyor. Vücudunun kımıldanışları genç bir parsın kımıldanışları gibi sevimli, cana yakın, sert ve çeviktir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Ergenekon'dan

II

Mustafa Kemal'in ilk sofrasında bulunacaktık. Holde toplandıktan biraz sonra, arkasında beyaz bir Kafkas gömleği ile merdivenden indi. Bu kemerli gömlek, pek ahenkli bir endam ister. Mustafa Kemal, ince, zarif ve güzel bir erkekti. Kahramanlık şanının, o günlerde, bu güzelliğe nasıl bir çekicilik vermiş olduğu da kolay anlaşılabilir.

Falih Rıfkı Atay
Çankaya'dan

ATATÜRK'ÜN YÜZÜ

I

Cumba tavanlarına ve pencere kenarlarına varıncaya kadar kanapeleri, koltukları bile halılar, seccadeler ve kilimler altında koyulaşmış bu çok gölgeli geniş odada Mustafa Kemal Paşa'nın yüzü Rembrandt (Rambrant)'ınki gibi bir tablo konusunu andırıyordu. Genç bir yüzde bu kadar engin bir anlam gördüğümü hatırlamıyorum. Işıklarla gölgelerin dalgaları arasında sebat, tevekkül, alçakgönüllülük, ağırbaşlılık, yumuşaklık, sertlik, temizlik, zekâ, bütün bu zıt şeylerin toplandığı sarışın ve gayet süslü bir yüz.

Ruşen Eşref Ünaydın
Anafartalar Kahramanı ile Mülâkat'dan

II

İşte birdenbire karşımda asîl ve yavaş jestlerle, çok iyi giyilmiş sivil giysisi ile, açık başlı, sade bir insan. Açık sarı saçları uçakçılar gibi arkaya taranmış, bıyıkları Amerikalılar'ınki gibi kısa kesilmiş, ta derine işleyen ve her baktığı yeri şimşek gibi delip geçen mavi gözleriyle bu «seçkin kişi» karşımda belirmişti.

... Beni dinleyen bu dikkatli yüzü hiçbir şey tasvir edemez. Muhakkak ki bu donuk yüzün altında tanrısal bir enerji ve düşünce gücü var. Ve bu gücün birdenbire bana bakan iki büyülü gözde merkezleştiğini görüyorum. Kaşları çatık, ileriye doğru çıkık çenesinin sert açılarının kaslarını meydana çıkararak dinliyor ve yüzünde anladığını belli edecek herhangi bir hareket belirmiyordu. Oysa hepsini anlamıştı. Hesapladı, tasarladı ve birdenbire kesin ve şaşılacak bir soğukkanlılıkla cevap vermeğe başladı.

Bir anda yüzünün çizgileri bir gülümsemeyle değişti. Biraz önceki duygusuz ve donuk sessizliğin yerini alan bu gülümseme, sanki demir üzerinde bir çiçeğin paradoksuna benziyordu.

Claude Farrère (Fransız yazarı)
Yücel Dergisi 1946

ATATÜRK'ÜN GÖZLERİ

I

Şunu hemen söylemeliyim ki, başkanlık ettiği törenin resmî niteliğine uyarak ölçülü davrandığı halde, durmadan kımıldayan gözlerinin çekici anlatımına kendimi kaptırdım. Rengi ikide bir değişen, kimi zaman gri, kimi zaman mavi olan gözler.

... Eğer Kemal'in yüzünde en mutlu anlatımın görünmesini isterseniz, yani gri renkte gözlerinin mavileşmesini dilerseniz, ona, masasının yerleştirilmiş bulunduğu iki pencere arasındaki duvara çerçeveletilerek asılmış bir belgenin ne anlama geldiğini sorunuz. Sorunuz karşısında yüzünde belirecek ışığa şaşacaksınız.

Altın bir çerçeve içinde düzenle sıralanmış som altından Lâtin harfleri, eski Arap yazısının yerine geçmiş olan yeni Türk alfabesi, bu belgede, açık renkli bir zemin üzerinde göze çarpmaktadır.

Charles H. Sherrill (Eski Amerikan Elçisi)
Üç Adam'dan

II

Mavi gözleri, sarı kaşları, kemikli yüzüyle Kemal'in Türk'e özgü çizgileri ırkını dile getirir. Kemal'de şeflerin kötü sertliklerden iz yoktur; Boğaz'ın dalgalarına vuran gün batışı rengini andıran koyu mavi gözlerinde sert, fakat tatlı bir bakış vardır. Size baktığı zaman yüce bir kimsenin, söz ve davranış yapmacıklarına meydan verdirmeyen bir psikoloğun karşısında olduğunuzu sezersiniz.

Martinescu (Martinesku - Rumen yazarı)
Yücel Dergisi'nden

ATATÜRK'ÜN ELLERİ

I

Gün kararıyor. İstasyonda toplanmış olan kalabalık farkedilemiyordu. Tren istasyonda durunca biri trene yaklaştı. Asker üniformasıyle Babıâlî cıvarında uzaktan görmüş olduğum Mustafa Kemal Paşa olduğunu tanımak güçtü.

Trenin kapısı açılınca, Mustafa Kemal Paşa yaklaştı. Bana merdivenden inerken yardım etti. Bir elin çevik hareketi ve kudreti, bana Mehmet Çavuş ile Millî Savaş'ın yolda arkadaşlık etmiş olduğum önemli kişilerini hatırlattı. Fakat bu kudretli el biçim bakımından ötekilerden bambaşkaydı. Anadolulların elleri genel olarak kocaman, geniş ve zalimleri gırtlaklarından yakalamağa kadir görünür. Mustafa Kemal'in gergin derili, uzun parmaklı beyaz eli, Türk'ün bütün özellikleriyle birlikte aynı zamanda egemen bir nitelik de taşıyor.

Halide Edip Adıvar
Türkün Ateşle İmtihanı'ndan

II

Uzun, ince parmaklı ellrei o kadar güzeldir ki, fildişinden oyulmuş narin sanat eserlerini andırır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Atatürk'den

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

zat - madalyon - seccade - şartıyle - muammalı - hol - endam - cumba - sebat - tevekkül - paradoks - Rembrant - gri - özgü - psikolog - Babıâlî - üniforma - kadir - narin.

sıcak bir ses - pars kımıldanışı - Kafkas gömleği - kahramanlık şanı - tablo konusu - som altın - engin anlam - ışıklarla gölgelerin dalgası.

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — Atatürk, genel olarak, birinci yazarın üzerinde ne gibi bir etki bırakmış? Okuduğunuz satırlar, sizin gözlerinizin önünde Atatürk'ü tam olarak canlandırıyor mu? Yani, şimdiye kadar gördüğünüz resimlerinden hangisine benziyor? 2 — İkinci yazıda, yazar, Atatürk'ü hangi sıfatlarla niteliyor? O sıfatların anlamlarına göre Ata'nın kişiliğini belirtiniz.

B) 1 — Atatürk'ü anlatan Ruşen Eşref Ünaydın, yazısının son cümlesinde birbirleriyle ilgisi olmıyan birçok sıfatlar kullanmış ve Atatürk'ün yüzünde gördüğü anlamı bu sıfatlarla belirtmeğe çalışmış. Bu sıfatların her biri, ayrı ayrı bir insanı nitelemeğe yetmektedir. Buna göre, bu sıfatların tümü, Atatürk'ün insanüstü bir yaratık olduğunu açıklamış oluyor mu, niçin?

2 — Fransız yazarı Claude Farrère (Klod Farer), Atatürk için birçok niteleyici sözler kullanmış. Siz, bu sözlerle ayrı ayrı cümleler kurarak Atatürk'ün ne kadar çeşitli yönü bulunduğunu ispatlamağa çalışın. (Örneğin: a) Atatürk asil ve yavaş jestlerle konuşur; b) Çok iyi giyinir; c) Sade bir insandır; a) Açık sarı saçları uçakçılarınki gibi arkaya taranmıştır.) Siz de bunlara benzer başka cümleler kurun.

C) 1 — Atatürk'ün gözleri için iki yabancı yazarın yazısında ortak yönler vardır. Örneğin: Gözlerinin rengi mavi'dir. Bu mavi rengi hangi cümleler içinde, nasıl kullandıklarına dikkat edin ve her yazarın, anlatımındaki başkalığı göstermeye çalışın.

Ç) 1 — İki Türk yazarı, Atatürk'ün ellerini nasıl anlatmağa çalışıyorlar? İki yazardan birincisi, aynı organı anlatmak için bir olaydan söz etmiş; ikincisi, yalnız elleri tasvir etmekle yetinmiş. Siz, bu iki yazarın yazılarında, ellerin benzerliklerini ve ayrılıklarını gösterin.

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

1 — Müsvedde defterinizin bir sayfasını, yukardan aşağı çizgi ile ikiye ayırın. Bu sütunlardan birinin başına **dış görünüşiyle ilgili gereç**, öbürünün başına da **kişiliğiyle ilgili gereç** başlığını koyunuz. Toplanan gereçlerle Atatürk'ün birçok **özellikleri** meydana çıkmış olacak. 2 — Varlıkların, olayların, ya da görüşlerin, kelimelerle resimlerinin yapıldığını ve bunlara **tasvir** dendiğini geçen yıllarda görmüştük. Bazı yazılarda, insanların dış görünüşleri **tasvir edilir** ki, bunlara **fiziksel portre** denir.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

Konumuz, romanlarda ya da hikâyelerde kişilerin dış görünüşlerini aramaktır. Oysa, her yıl, ölüm yıldönümünde Ata'mızı anmayı ulusal bir borç bildiğimizden, bu ünitede, **bu büyük insanı** inceleme konusu olarak ele aldık. Siz, ünitenin başındaki iş bölümüne göre, O'nunla ilgili olarak bulduğunuz **manzum**, ya da **düzyazıları** sınıfta arkadaşlarınıza okuyun.

ATATÜRK

Yeni Türk harfleriyle de basılan Bize Göre *adlı küçük eser, yazarın nazım yazıları yanında düzyazılarının da, hattâ onlardan daha önemli bir yer tuttuğunu gösterir. Özellikle, anlatmak istediğini ne kadar kesin çizgilerle vermiş olduğunu* Atatürk *yazısı, çok iyi ispatlamaktadır.*

Gördüğüm fotoğraflara göre, biraz şişman, biraz yorgun, biraz hatları kalınlaşmış bir bedenle karşılaşacağımı sanırken, kapıdan bir ışık dalgası halinde giren toplu bir kuvvet ve hayat kaynağı ile birden gözlerim kamaştı: Bebekleri en garip ve esrarlı madenlerden yapılma bir çift gözün mavi, sarı, yeşil ışıklarla aydınlattığı asabi yüz. Yüzde, alında, ellerde bir sağlık ve bahar rengi. Düzgün taranmış, eksiksiz, sarı genç saçlar. Bütün zemberekleri çelikten, ince, yumuşak, toplu, gerilmiş, taptaze bir uzviyet.

Altı yüz yıllık bir devri bir anda ihtiyarlatan adamın yüzü, eski ilâhlarınki gibi, yıpranmış bir başın hiçbir izini taşımıyor. Alevden coşkun bir nehir halinde, eski tarihin bütün yıkıntılarını süpüren ve yeni bir cihanın kuruluşuna yol açan fikirler kaynağı o baş, bir yanardağ tepesi gibi, taşıdığı ateşe kayıtsız, mavi gök altında sessiz ve gülümseyerek duruyor.

Ahmet Haşim
Bize Göre'den

I — Hazırlık çalışmaları:

a) Kelimeler:
beden - asabi- zemberek - uzviyet - ilâh - kayıtsız.

b) Sözler ve deyimler:
ışık dalgası - toplu bir kuvvet ve hayat kaynağı - bahar rengi - yeni bir cihanın kuruluşuna yol açan - fikirler kaynağı.

II — Açıklayıcı sorular:

a) Olaylar, duygular ve düşünceler:

1 — Yazıyı iki bölüme ayırabiliriz: a) Atatürk'ün portresini canlandıran bölüm, b) Atatürk'ün Türk tarihiyle ilgisini belirten bölüm. Bu bölümlerin ayrıntılarını söyleyin. 2 — Yazarın Atatürk'ü görmeden önceki düşüncesi ile gördükten sonraki düşüncesi arasında ne gibi ayrılıklar var? Bu ayrılıkları, yazıyı bir daha okuduktan sonra, belirtmeğe çalışın.

b) Dil ve anlatım:

1 — Yazıda bol sıfat kullanıldığını görüyoruz. Bunun nedenini belirtmeğe çalışın. Sıfatlardan örnekler kösterin. 2 — Birinci paragrafta cümlelerin birçoğunda **yüklem** yoktur. **Tasvirde** ve **portrelerde** böyle cümleler kullanmanın doğru olup olmayacağını arkadaşlarınızla tartışın.

Serbest Okuma :

KAHRAMAN

«Kahraman» piyesinde olay, Millî Savaş'ın başlangıcında geçer. Mustafa Kemal'i görmüş biri, O'nu bir başkasına anlatmakadır. Aşağıdaki manzum parça, her yazıda fiziksel portre bulunabileceğine örnek olarak alınmıştır.

AZİZ

Dalganın, fırtınanın yeri, yurdu bu toprak.
Lâzım mı her kuvvete ayrı ayrı ad koymak?
Bize sorsan bunların hepsini bir ederiz,
Anladın mı?

HÜSEYİN

Anlıyor gibiyim yavaş yavaş.

AZİZ

Bizim için Tufan da, Nuh da O'dur arkadaş!

HÜSEYİN

Bir mahpus, zindanının çatlamış duvarından
Sabahın çizgi çizgi sızan ışıklarından
Yine bir parça tanır güneşi görmezse de.
İçim aydınlanıyor onu pek az sezse de,
Verdiğin bir damlacık nurla gönlüm parladı.
Söyle genç mi?

AZİZ

Ne zaman güneş ihtiyarladı?

HÜSEYİN

Ne kadar seviyorsun O'nu?

AZİZ

Sevmek değil bu,
Toprağı da gölgede bırakan bir meyil bu!
O, güneştir. Dört faslın bir tek güneşi gibi

Hem yakan, hem yaratan iki kudret sahibi.
O, bir engin denizdir. Meddi de var cezri de,
Bakarsın, şimdi durgun, sonra coşmuş gitgide.
Düşman için pençedir, dost için okşayan el,

HÜSEYİN

Güzel mi?

AZİZ

Hiçbir ilâh olamaz ondan güzel:
Ok derim, bakışıdır, yay derim, kaşıdır o,
Tutuşmuş yelesiyle bir aslan başıdır o!
Onu övmüş, övmüş de yaratmıştır. Yaradan.
Yıldırım der sesine yabancılar uzaktan,
Gök diye gözlerine dalar yanındakiler,
O'na altın saç oldu ışıklar hüzme hüzme.
Aksini görmek için bir bak yanık yüzüme!

HÜSEYİN

Sonra?

AZİZ

O'nun bastığı toprağı ben tanırım,
Geçen ya bir alevdir, ya bir bahar sanırım.
Kahraman'ı gören göz benzemez görmeyene,
Görmeyen göz, güneşten nur alsa kördür yine.

Faruk Nafiz Çamlıbel
Kahraman'dan

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Okuduğunuz yazılarda Ata'nın birer portresi yapılmış; yani boyu, beden yapısı, saç ve gözlerinin rengi, bakışları, yüzü, elleri, giyinişi, davranışları anlatılmıştır. Siz, bu özellikleri belirten cümleleri gösterin.
2 — Bu yazılardan hangisini beğendiniz, niçin?

Roman ve Hikâye Dünyamızın Gereçleri

[Canlıların Tasviri: Tinsel Portre (Ruhi Portre)]

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Bir arkadaşınızın huylarını, alışkanlıkarını gözönüne alarak iç görünüşünü belirtmeğe çalışın. (Cesurluğu, arkadaşseverliği, büyüklerine karşı saygısı, ufak tefek kusurları. v.b.)

2 — Okuduğunuz kitaplardan insanların iç görünüşleri ile ilgili yardımcı okuma parçaları toplayıp sınıfta arkadaşlarınıza okuyun.

1 — 1 — Hacı Mustafa
Refik Halit Karay

2 — Hatâ-nımefendi
A. Şinasi Hisar

3 — İhtiyar Kaptan
Sadri Ertem

Konu: Roman ve Hikâyelerde İNSANLARIN İÇ GÖRÜNÜŞÜ

(Tinsel Portre)

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Bir hikâye ya da roman kahramanının ruh yapısının ve davranışlarının belirtilmesi:

B) Tinsel portrenin özellikleri.

HACI MUSTAFA

Bu eserin yazıldığı tarihe kadar, romanlara ve hikâyelere, İstanbul dışındaki bir ilden konu alınmazdı. Bunu göz önüne getirecek olursak, bugün yaygın hal alan memleket romanı türünün ilk ve değerli denemelerinden birinin, Memleket Hikâyeleri olduğunu anlarız. Hikâye kahramanı Hacı Mustafa'nın iç görünüşünü anlatan bu parça o kitabın bir hikâyesinden alınmıştır. Bu hikâye ve öbürleri, dil bakımından, zamanın en seçkin yapıtları arasında yer almakta idi.

Yatsıdan çıkan ihtiyarlar, uzaktan, sessiz birkaç karartının köye yaklaştığını gördüler. Haziran içinde mehtaplı gibi parlak bir geceydi. Gökte aydan veya güneşten değil kendi içinden bir kaynak gibi yavaş yavaş taşan, süzülmüş, tatlılaşmış bir aydınlık vardı. Yıldızlar bunun içinde sönük, şevksiz kalıyordu. Sanki sabah oluyordu; uykulu bir alacakaranlık içinde göz ötelere uzanıyor, çeşmenin söğütleriyle çit boyundaki yabani iğdeler birbirinden seçilebiliyordu. Anadolu'nun yüksek kayalarına özel sissiz pussuz, boz renkil gecelerden biriydi.

Köylüler, lâkırdıyı kesip gözlerini hep yola diktiklerinden, gelenlerin ayak sesleri duyuluyordu. Ortada yayvan, geniş, kocaman bir gölge vardı. Bu, galiba, bir öküzdü; iki tarafında birer adam yürüyordu. Birden anladılar; Hacı Mustafa Ağa pazardan, her yılki gibi yedek hayvan almış, oğlu ile beraber önlerine katmış getiriyorlardı. Onun âdetiydi; harman başında gider, kart bir öküz alırdı; ekini kaldırmak, düveni sürmek, malı ambara taşımak gibi işlerde bunu iyice kullandıktan sonra, güze doğru götürüp satardı. Çoğu zaman aldığı fiyatla müşteri bulduğundan boğaz tokluğuna hayvana iş gördürmüş olurdu; kışın işsiz aylarında, boşuboşuna beslemekten kurtulurdu.

Mustafa, vaktiyle İstanbul'da jandarmalık etmiş, Hicaz'a gitmiş, hacı olmuş, gözü açık, hileci bir adamdı. Malmüdürü, vergi kâtibi, evkaf memuru gibi her zaman işinin düşeceği nüfuzlu adamlarla senli benli konuşur, odalarına uğradıkça baş köşede ikram görürdü. Zira haftada bir,

bunlardan her birisinin kapısını çalar, içeriye: «Fırını iyi olur, âfiyetle yiyiniz!» başlangıcıyle bir semiz oğlak, yahut; «Küçük paşamızı eğlendirsin; maskara şeydir» diyerek kuyruğu beyaz, vücudu kara bir kuzu bırakır, giderdi.

Bakracını doldurup kasabaya indiğini gören köylüler:

— Hacı Mustafa bir tas götürür, bir tulum getirir, derlerdi.

Refik Halit Karay

Memleket Hikâyeleri - Koca Öküz'den

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR :

Hazırlık çalışmaları:

a) çit - has - pussuz - yayvan - hileci - nüfuzlu.

b) yatsıdan çıkmak - uykulu bir alacakaranlık - nüfuzlu adamlar - senli benli - ikram görmek.

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — Okuduğunuz parça, bir hikâyenin baş tarafıdır. Bazı hikâyelere bir görünüş (: manzara) tasviriyle başlanır; sonra hikâyenin kahramanlarının tanıtılmasına geçilir. Bu hikâyenin kahramanlarından Hacı Mutsafa, sizde ne gibi bir etki bıraktı? Açıklamaya çalışın. 2 — Hacı Mustafa'nın fiziksel yapısı hakkında da bilgi verebilir misiniz? 3 — Bu yazıda, Mustafa'nın vücut yapısı tasvir edilmediğine göre, onun iç yapısı yahut huyu, tabiatı hakkında bir bilgi edinebiliyor muyuz?

B) 1 — Bir fotograf makinesi, bir insanın düşüncelerini, duygularını, alışkanlıklarını çekebilir mi? 2 — Refik Halit Karay'ın bu parçayı yazmaktaki amacı, yani ana düşüncesi nedir? Kısaca belirtin.

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Yukardaki yazıda, bir fotoğraf makinesinin alamayacağı iş yapılmış, Hacı Mustafa'nın huyları tasvir edilmiş. Bir insanın düşüncelerini, duygularını, karakterini ve alışkanlıklarını tasvir eden yazılara **tinsel portre** denir.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI :

1 — **Osman Kaptan** parçasında, kaptanın hareketlerini belirten sözleri hatırlayın. Bu bakımdan **fiziksel portre** ile **tinsel portre** arasındaki benzerlikleri, ayrılıkları kısaca söyleyiniz. 2 — Tinsel portrelere hangi çeşit kitaplarda ve yazılarda rastlayabiliriz? 3 — **Yatsı** ile **yassı**; **adet** ile **âdet**; **nüfus** ile **nüfuz** kelimelerinin anlam ve imlâ ayrılıklarını belirtip her birini birer cümlede kullanın. 4 — Parçada geçen **«bir tas götürür, bir tulum getirir»** sözünün anlamına uygun bir atasözü bulmaya çalışın.

HATÇÂNIMEFENDİ

Yazarın Ali Nizami Bey'*in* Alafrangalığı ve Şeyhliği *adlı romanından alınmış bu parçada, roman kahramanından birinin iç hayatı birkaç satırla, açık olarak verilmiştir.*

Hatçânımefendi, yeşil renk kutsaldır, demek ki yeşil kibrit yakmak günah olur, diye kibritlerin yeşil uçlarına hiçbir zaman elini sürmez ve onları asla kullanmazdı.

Dahası var: Aynı sebepten, yeşil renkli şeylere de basmaz, yani bahçede herkesin üstünde yürüdüğü yeşil çimenler ve salondaki büyük halının yeşil kısımları üzerinde yürümez, onlara geldi mi üstlerine sürünmesin diye, eteklerini bir eliyle toplayarak, çocukları kıskandıracak bir ustalıkla bunların üstünden, - biz çocuklar için ne eğlenceli manzara! - bütün vücuduyle sıçrayarak, atlayarak, hoplayarak seke seke geçerdi.

İşte biz, halamızın katıla katıla güldüğümüz bu halleri için, gönlümüzde ona büyük bir yer ayırmıştık.

Abdülhak Şinasi Hisar

Ali Nizami Bey'den

I — Hazırlık çalışmaları:

a) **Kelimeler :**

Kutsal - manzara.

b) **Sözler ve deyimler :**

eteklerini toplamak - seke seke geçmek - katıla katıla gülmek - biz çocuklar için ne eğlenceli manzara.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**

1 — Hatice Hanım'ın **yeşil** renge karşı bir saygısı bulunduğunu görüyoruz: a) Bu saygının nedenini; b) Hatice Hanım'ın davranışlarını; c) Bu davranışların çocuklar üzerindeki etkilerini söyleyiniz. 2 — Böyle gülünç, yersiz inanışların insan hayatında (= yaşamında) oynayacağı olumsuz rolü açıklayınız.

b) **Dil ve anlatım :**

Yazıdaki **demek ki** -(elini) **sürmez** - **eğlenceli** kelimelerinin yerlerine aynı anlamlarda başka kelimeler koymağa çalışın.

Serbest okuma:

İHTİYAR KAPTAN

Yazar, Bir Şehrin Ruhu *adlı yapıtında bir roman kahramanının iç hayatını, aşağıdaki satırlarla belirtmiştir. Halide Edip Adıvar'ın* Osman Kaptan *yazısını, bu parçadan sonra bir kez daha okuyun ve roman kişilerindeki* dış *ve* iç *görünüşlerin yazı ile nasıl işlendiği konusunda bir bilgi edinin.*

İhtiyar kaptan, tekerleklerin sert toprak üstünde kayışında, sandala ilk binen bir adamın duyduğu tuhaf ürperişi duyuyordu. Rüzgârlı bir günde, sandala ilk binen insan nasıl sandalın kenarlarına yapışır, avuçlarıyle tahtaları kavramak isterse, ihtiyar kaptan da otomobilde aynı durumu almıştı.

Yaslandığı yerde büzülmüş, elleriyle kenarlara sarılmıştı. Rengi zaman zaman sapsarı kesiliyordu. Dudakları titriyor, arasıra bir şeyler mırıldanıyordu. İnanınız, İhtiyar Kaptan, dua okuyordu. Tekerlekli bir taşıtla yolculuk, onda, sinirlerini bozacak, bütün bedenine hükmedecek kadar derin etkiler bırakmıştı.

Otomobile binince başı dönenleri, bir deniz tutmasına benzeyen haller geçirenleri hep tanırız; fakat ihtiyar kaptanın derdi, sanıyorum, bazı insanlarda olan deniz korkusunun karşıtı idi: O da karadan korkuyordu. Onun için hayat yumuşak, çok elastikî hacimlerden ibarettir. Ona göre hayat ölçüsü denizdi. Onun su, fırtına ve pusuladan meydana gelmiş bir dünyası vardı. Ona göre dünya, yumuşacık su, suyun üstünde yüzen Arşimet kanunlarıydı.

Bir motorun ya da bir hayvanın sert tabakalar üstünde gene sert maddeleri sürüklemeleri ona tuhaf geliyordu. Karalardaki hayatı bir balık gibi hayretle seyrediyordu. İhtiyar kaptan, otomobilde iken, karada çırpınan bir balığa ne kadar benziyordu.

Sadri Ertem
Bir Şehrin Ruhu'ndan

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Yazarlar, İhtiyar Kaptan ile Hacı Mustafa ve Hatçânımefendi'nin iç hallerini gösterirken hangi sıfatları kullanmışlar? (Yazılarda ayrı ayrı gösterin.)
2 — Bu üç kişi gibi insanlara hayatta raslayabilir miyiz? (Bunu, gerçeğe uygunluk bakımından inceleyin.)

Roman ve Hikâye Dünyamızın Gereçleri

(Canlıların Tasviri: Hayvan Tasvirleri)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Evinizde kedi, köpek ya da tavuk gibi hayvanlar varsa, onların dış görünüşlerini defterinize not edin.
2 — Okuduğunuz kitaplardan çeşitli hayvan tasvirleri bulup sınıfa getirin.

1 — **Kazlar** — R. Halit Karay
2 — **Horoz** — Ömer Seyfettin
3 — **Leylek** — Cenap Şahabettin

Konu: Roman ve Hikâyelerde HAYVAN TASVİRLERİ

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Kazların vücut yapıları.

B) Hayvan tasvirlerindeki özellikler.

KAZLAR

Roman ve hikâye kahramanları bazan hayvan da olabilir. Bunların tasvirleri *de o roman ve hikâyelerde birer gereçtirler.*

Sabah olunca, Zehra'nın ilk işi, önlerine bol yem verdikten sonra kapıyı açıp kazları dışarıya, sokağa, salıvermek olurdu. Hayvanlar, eleklerde bulgur temizlenirken çıkan hışıltıya benzer bir sesle, acele acele karınlarını doyurup yan gözle kapıyı kollarlar; gırtlaklarından kesik kesik, kısık kısık şikâyetler çıkararak ağır ağır, salına salına, ufak ufak daireler çizip dolaşırlar, bekleşirlerdi.

Sonunda, Zehra kapıya doğru yürüyünce, sevimli seslerle söyleşerek arkasından giderler ve kol demirinin kalkışını sabırsız bakışlarla seyrettikten sonra, hep birden, kanatlarını bütün genişlikleriyle açarak, hançerelerinden ne gürültü çıkmak kabilse o kadar haykırarak, şamata koparak, yarı havada, yarı yerde koşup, kendilerini çeşmenin yalaklarına atarlardı.

Bundan sonra şakırtılı, serpintili, telâşlı bir yıkanma başlardı. Zehranın en zevk aldığı seyir de bu idi; uzaktan hayran hayran bakar, buz gibi sabah suyunun yağlı tüylerden pırıl pırıl kayıp aktığını, bazan da bir kanat vuruşu ile çatlayıp gelin başından kişniş saçılır gibi dağıldığını seyreder, bakmakla doyamazdı. İlle bir pehlivan kazı vardı ki, bütün memlekette namlı idi. Güreştiği iki yıldır, daha yenildiğini gören yoktu. Hasmını görür görmez bütün tüyleri dimdik olarak bir silkinir, soluk aldırmadan, atmaca gibi üstüne atılırdı.

*
**

Zehra'nın kocasının arkadaşları, Ömer'i kahvede havuzun etrafına dizilip nargile savururken zorluyorlar: «Senin kazı bir döğüştür de sey-

redelim!» diyorlardı. Hem yeneceği muhakkaktı. Kürkçüzadeler'in ta Çorum'dan getirttiği boz kazı bile yedi dakikada kaçırmış, dört palaz kazanmıştı. Attar'ın Abbas iddialaşıyor: «Benim Hödük'ü yenemez» diyordu. Yenemez mi? Değil onunla, Kör Kaz'la bile tutuşsa kaçırırdı. İşte Avcı Tahir bile: «Ben de bir kaz korum» diyordu; hepsinden iyi anladığı bu sanatta Ömer tarafını tutuyordu.

Bu lâkırdı, bir hafta Havuzlu Kahve'nin sermayesi oldu: Zehra bile keyifli gülüşlerle kocasına: «Kapıştır da bir bakıver, nasıl kaçırtır!» diye kazına güveniyor, Ömer'i kavgaya heveslendiriyordu. Ömer, hâlâ durak-samakta idi. «Vazgeçin canım, iş mi yok!» diye savsaklıyordu. Fakat Kürkçüzade Eşref Ağa da bir gün: «Ziyafet benden!» deyince, artık karar verildi.

Şimdi, bir haftadır, pehlivan kaz, öbür kazlardan uzak, yumurta sarısı yutarak kümesin yarı karanlığı içinde şaşkın şaşkın dolaşıyordu.

Refik Halit Karay

Memleket Hikâyeleri «Kaz Döğüşü» nden

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

Bilmediğiniz kelime, deyim ve söz gruplarının karşılıklarını sözlüklerden ve başka kaynaklardan bulup defterinize yazın.

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — Bu parçanın alındığı hikâyede, kazının bir döğüşte yenilmesini onuruna yediremeyip kasabadan kaçmak zorunda kalan bir adam anlatılır. Bu parçadaki kazların tasviri, hayvan tasvirlerine bir örnektir. Yazar, kazların hangi hallerini, hangi organlarını belirtiyor, onları nelere benzetiyor? 2 — Kazların sesleri, yürüyüşleri, dolaşmaları hangi sıfatlarla anlatılıyor?

B) 1 — Kaz denince, önce bu hayvanın hangi özelliklerini düşünürsünüz? 2 — Yazar, kazların hışıltıya benzer bir sesle bağırmalarını; salına salına ufak daireler çizip dolaşmalarını; şakırtılı, serpintili, telâşlı yıkanmalarını bırakıp da bize, sadece onların renklerinden, boylarının biçiminden söz etseydi, buna tasvir diyebilir miydiniz? Niçin? 3 — O vakit, bu iki çeşit anlatım arasında ne gibi başarı ayrılığı bulunurdu? Açıklamaya çalışın.

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Yazar, konusunun karşısında fotograf makinesi gibi kalmamış, şu yolu tutmuştur: Önce bu hayvanların göze en çok çarpan özelliklerini saptamış, yani onların görünüşlerini, davranışlarını, kımıldanışlarını incelemiştir; sonra da bunları canlandıracak bir anlatım biçimi aramıştır.

Tasvir yapılırken görme, işitme, koklama, dokunma, tatma organlarından yararlanılır. Bunların yardımıyle insanlar, hayvanlar ve öbür ünitelerde göreceğiniz eşya, manzara incelenir. Buna gözlem denir.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

Evinizdeki bir kedinin ya da köpeğin dış görünüşünü ve huylarını belirten bir yazıyı sınıfta okuyun. Aynı konuyu yazmış arkadaşlarınızla, benzer ya da ayrı olan yönleri belirtin.

HOROZ

Sırtında sanki kanla, altınla işlenmiş ağır, parıl parıl bir manto! Başında vahşi ruhunun simgesi gibi balta biçiminde kıpkırmızı tacı! Yerde hançer gibi keskin bir gaga! Sonra, ayaklarındaki mahmuz dediğimiz sivri süngüler! Dikkat ederdim: Tavukların hiçbirini sevmezdi.

Yerde bir şey bulup «gıt, gıt» diye çağırması, beni çok kızdıran bir yalandı. Yiyecek bir şey buldu mu kendi yutardı. Yenmeyecek, yutulmayacak bir taş, bir kum parçası buldu mu hemen tavuğa ikram: — Gıt, gıt. gıt!...

Ömer Seyfettin
Yüksek Ökçeler'den

I — Hazırlık çalışmaları:

a) **Kelimeler :**
manto - taç - simge - mahmuz - ikram.

b) **Sözler ve deyimler :**
vahşi ruhun simgesi - mahmuz denen sivri süngü - çok kızdıran yalan.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**

1 — Siz, başka renkte ve başka biçimde bir horozun tasvirini yapın: 2 — Horozun huyunun, dünyadaki herhangi bir insana benzeyip benzemediğini düşünerek öyle bir insanın çevresindekilere takınacağı tavırların neler olabileceğini söyleyin.

b) **Dil ve anlatım:**

1 — Yazıda **niteleme sıfatları** çok kullanılmıştır: a) Bunları gösteriniz. b) Yazarın, bu sıfatları niçin kullanmış olabileceğini düşünüp söyleyin. 2 — Benzetmelerin her biri anlatılacak şeyin anlaşılmasına fazlasıyle yardım etmektedir: Horozun tüyleri bir mantoya; tüylerin renkleri bir işlemeye benzetilmektedir. Bu benzetmeler, her yazıda ya da günlük konuşmalarda kullanı- başka değişik benzetmeler var mı? Araştırın. Yazıda değişik benzetmeler var mı? Bunları da araştırın.

Serbest okuma:

LEYLEK

O, kol kadar uzun ve kabakçiçeği gibi sarı gagasiyle bize güzel günleri getirir. Onun birer arşın uzunluğunda bacakları ve kar gibi beyaz vücudu daima hoşa gider, garip bir çatırtıyle arasıra ötüşünü seve seve dinleriz. O, bahar dediğimiz geniş mızıkanın trampetçisidir ve kış ordusunu toplamak için zaman zaman ufukları şakırdatır.

Cenap Şahabettin
Kuşlar parçasından

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Okuduğunuz parçaların yazarları, anlatmak istedikleri hayvanları başarıyla canlandırabilmişler mi? Örnekler göstererek açıklayın.
2 — Bu hayvan tasvirleri arasında başarılı bulduklarınızı, nedenlerini açıklayarak, arkadaşlarınıza anlatın.

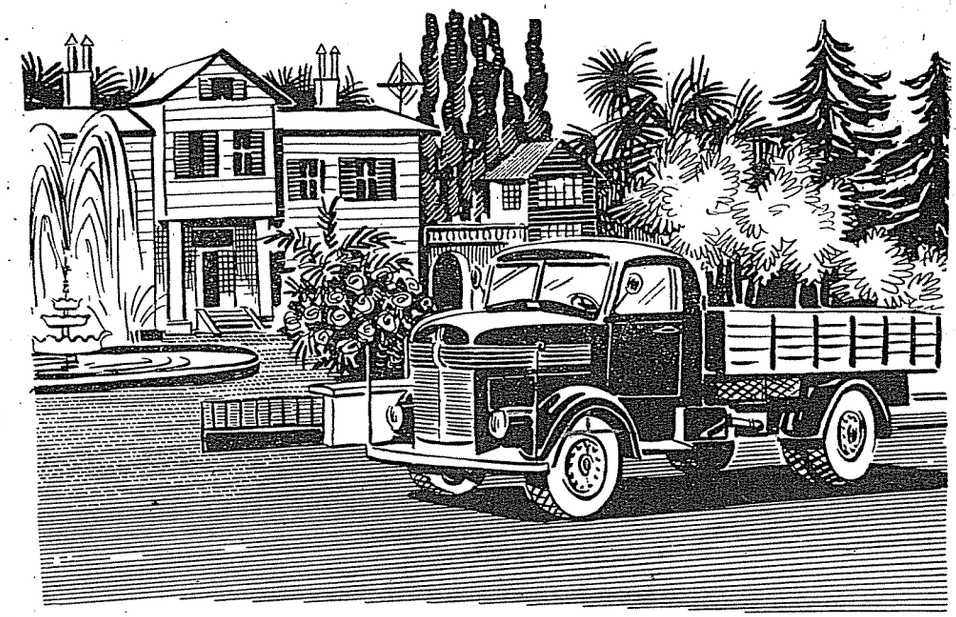

Roman ve Hikâye Dünyamızın Gereçleri

(Cansızların **Tasviri:** Eşya Tasvirleri)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Sınıfınızdaki öğretmen kürsüsü, evinizdeki iskemle, karyola, soba, konsol... gibi eşyalardan birini inceleyerek, resmini yapar gibi, yazı ile anlatmağa çalışın.
2 — Okuduğunuz kitaplarda, dergilerde eşyalarla ilgili tasvirlere raslarsanız, okumak üzere, sınıfa getirin.

1 — **Fıskiye**
Ali Mümtaz Arolat

2 — **Eski Bir Ev**
Peyami Safa

3 — **Saat**
Sacha Guitry (Saşa Gitri)

Konu: EŞYA TASVİRLERİ

I — KONUNUN ANA HATLARI :

A) Okunan parçalardaki eşyanın dış görünüşleri; canlandırılmaları:
B) Eşya tasvirlerindeki özellikler.

FISKIYE

Mehtap on besindedir.
Havuzdaki fıskıye,
Belki tutarım diye
Mehtabın peşindedir.

Bahçenin loşluğunda
Biriken sessizliği
Pırıltılar deliyor,
Gecenin loşluğunda
Fıskıye yükseliyor

Sonra birden vurulmuş
Gibi, renksiz durulmuş
Sulara inci inci
Düşerek can veriyor;
Fıskıyenin bu hali
Kalbe hieran veriyor.

Ali Mümtaz Arolat
Bir Gemi Yelken Açtı'dan

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR :

Hazırlık çalışmaları :

Bilmediğiniz kelimelerin karşılıklarını sözlükten arayın.

Açıklayıcı sorular :

A) 1 — Cansız bir varlık olan fıskıye, mehtabın peşine nasıl düşebilir? (Arka sayfadaki resme bakın.) 2 — Manzumede **sulara inci inci düşerek can veriyor** sözü ne amaçla söylenmiştir?

B) 1 — Yazar, **fıskıye'yi** tasvir ederken nelere dikkat etmiş? 2 — İnsan ve hayvan tasvirleri ile eşya tasvirleri arasında ne gibi ayrılıklar bulunabileceğini açıklayın.

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Bir müzeyi ya da yabancısı olduğumuz bir yeri ziyaret ettiğimiz zaman, gördüğümüz eşyayı incelemekten kendimizi alamayız. Yazarlar, romanlarında, hikâyelerinde daha doğrusu her türdeki yazılarında, gerektikçe, olayın geçtiği yerdeki masa, iskemle, saat, halı... gibi eşyanın yazı ile sanki resmini çizerler, böylece yazılarını daha **canlı** ve daha **renkli** bir hale getirirler.

Eşya tasvirleri yapılırken de **gözlem** gerekmektedir. Tasvirlerde, resim yapar gibi **kişileri, hayvanları** incelemek nasıl santasa, **eşyayı** da **gözlemle** saptamak ve belirtmek bir sanattır. Yalnız, bu belirtmeleri yaparken **az kelime kullanmak, ayrıntıya kaçmamak** gerekir. Tasviri yapılan şeyde kendine özel olan ve başkalarına benzemeyen özellikleri belirtmek başarının esasıdır.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

Evinizde incelediğiniz ve defterinize yazdığınız **masa, iskemle, konsol** v.b. gibi eşya ile ilgili **tasvirleri** sınıfta okuyun; birbirine yakın anlatımlı olanları bir araya getirin ve bu yazılarda eşyaların tasvirlerinde birbirine benziyen veya benzemiyen yönleri gösterin.

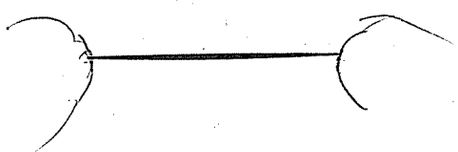

ESKİ BİR EV

İnsan, hayvan tasvirleri kadar, dekor tasviri de romanlarda ve hikâyelerde birer gereçtir. Bu parça Şimşek romanında bir olayın geçtiği yeri tasvir ediyor.

O, Mısırlıoğlu semtinde annesiyle, babasıyle, bir küçük çocuğuyle, eski, büyük bir evde oturuyordu. Öyle bir ev ki, kendinin olan eşya ile salon ve yatak odasından başka her yönü, merdivenleri, sofaları, taşlığı ve öteki odaları derbederlerin evlerine mahsus bir karışıklık ve zevksizlikdedir. Kapıdan girince taşlık; rutubet, toprak ve küf kokar; yere soluk renkli bezler serilidir; merdivenlerde yırtık muşambalar inip çıkanların ayaklarına takılır; sofalarda odaları süslemeğe lâyık görülemeyen bazı eski ve kırık dökük eşya, aynası çatlamış bir gardrop veya mermeri kırılmış bir konsol göze çarpar; bütün bu düzensizlik arasından geçilerek orta salona girilir ki orada süslemek ve döşemek için epey çalışıldığı, fakat hiç başarı sağlanamadığı görülür.

Peyami Safa
Şimşek'ten

I — Hazırlık çalışmaları:

a) **Kelimeler:**
sofa - derbeder - zevksizlik - rutubet - küf - lâyık - gardrop - konsol

b) **Sözler ve deyimler:**
göze çarpmak - derbederlerin evlerine mahsus karışıklık - orta salon.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**

Mısırlıoğlu, İstanbul'da, Kadıköyü'nde bir semtin adıdır. Yazıda eski büyük bir ev anlatılmaktadır: a) Evin genel görünüşünü tanıtan; b) evin bölümlerini ve bölümlerindeki eşyanın durumunu anlatan; c) eşyanın yerleştirilmesindeki zevksizliği belirten cümleleri gösterin.

b) **Sözler ve deyimler:**

Burada tasvir edilen eski evi, düzenli, zevkli döşenmiş yeni bir ev olarak gözünüzün önüne getirin ve bazı kelimeleri değiştirerek bu yazıyı o görüşe göre yeniden yazın. Fakat bunu yaparken, yazarın tutumunu gözden kaçırmayın, yani evin genel görünüşünü anlattıktan sonra özellik taşıyan bölümler üzerinde durun.

Serbest Okuma :

SAAT

Saat, kabuğu içinde iki büklüm kıvrılarak uyuyan, soğukkanlı, küçük bir hayvandır.

Saat, nerden geldiği bilinmeyen ve şekli durmadan değişen bir hayvandır. Vaktiyle kabuğu şişkin, bodur ve yuvarlaktı; şimdi gitgide yassılaşıyor.

Saat, küçük dişleri bulunan ünlü bir hayvandır. Küçük tekerleklerin çevresinde dizilmiş olan bu dişler, «zaman» ın düzenle gevelenmesini sağlarlar. O, başka şey yemez.

Sacha Guitry
İbrahim Necmi Dilmen

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — **Fıskiye, Eski Bir Ev** ve **Saat** parçalarında çeşitli eşya tasvirleri gördünüz. Bu tasvirlerin hangi yönlerden birbirlerine benzediklerini, parçalardan satırlar göstererek belirtin.
2 — Yaptığınız eşya tasvirlerinin hangi bakımdan birbirine benzeyip benzemediğin arkadaşlarınıza sözlü olarak ispatlamağa çalışın.

Roman ve Hikâye Dünyamızın Gereçleri

(Cansızların Tasviri : Manzara Tasvirleri)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Bir binayı, bir sokağı, bir şehri, bir dereyi, bir ormanı, bir koruyu, bir denizi, bir odayı tasvir eden yazılar bulup sınıfa getirin.

2 — Okulunuzun binasının çekilmiş bir fotoğrafı ile yağlı ya da suluboya ile yapılmış bir tablosu arasında ne ayrılıklar bulunabileceğini düşünün: a) Çizgilerinde, ayrıntılarında, gölgelerinde, ışıklarında gerçeğe uygunluk ve bağlılık bakımından; b) Duygu ve görüş bakımından; c) Sanatçının kişiliğini göstermesi bakımından.

3 — Resim öğretmenlerinizin düşüncelerinden yararlanarak, okuduğunuz bir romana ya da bir piyese bir kapak resmi yapmağa çalışın. Bu kapak resmi romanın ve piyesin içindeki: a) bir manzarayı; b) bir olayı; c) bir kimseyi göstersin.

1 — Yollar
F. N. Çamlıbel

2 — Kartal Köyü
M. A. Ersoy

3 — Akşamüstü Eski Ankara
Y. K. Karaosmanoğlu

Konu: Hikâye ve Romanlarda MANZARA TASVİRLERİ. (Dekor)

I — KONUNUN ANAHATLARI :
A) Okunan parçadaki manzaranın canlandırılması,
B) Manzara tasvirlerindeki özellikler.

YOLLAR

Şairin Han Duvarları adlı *manzum hikâyesi, bildiğimiz hikâyelerin bütün özelliklerini taşımaktadır. Aşağıdaki parça, düzyazı (: mensur) hikâyelerde .olduğu gibi, manzum hikâyelerde* de tasvirlerin gerektiğini göstermektedir.

Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı,
Arkada zincirlenen yüksek Toros dağları,
Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler,
Sonra dönen, dönerken inleyen tekerlekler.
Ellerim takılırken rüzgârların saçına,
Asıldı arabamız bir dağın yamacına.
Her tarafta yükseklik, her tarafta ıssızlık.
Yalnız arabacının dudağında bir ıslık!
Bu ıslıkla uzayan, dönen, kıvrılan yollar,
Uykuya varmış gibi görünen yılan yollar,
Başını kaldırarak boşluğu dinliyordu;
Gökler bulutlanıyor, rüzgâr serinliyordu.
Serpilmeye başladı bir yağmur ince ince.
Son yokuş noktasından düzlüğe çevrilince
Nihayetsiz bir ova ağarttı benzimizi;
Yollar, bir şerit gibi ufka bağladı bizi.
Gurbet, beni muttasıl çekiyordu kendine,
Yol, hep yol, daima yol... Bitmiyor düzlük yine.

Faruk Nafiz Çamlıbel
Han Duvarları'ndan

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:
Bilmediğimiz kelimelerin anlamlarını sözlüklerden arayın.

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — İkinci ünitede okuduğumuz **Hacı Mustafa** parçası, **Koca Öküz** hi kâyesinden alınmıştır. Bu hikâye, bir **manzara tasviri** ile başlamaktadır. Böyle tasvirlere, roman ve hikâyelerin gerekli yerlerinde rastlanabilir. Netekim, manzum bir hikâyeden alınan **Yollar** parçasında da bize gereği kadar **manzara** tasviri verilmiş bulunuyor. Gök, toprak, ağaçlar ve başka varlıklar hangi sıfatlarla anlatılıyor? 2 — Manzarayı canlandıran benzetmeleri gösterin. 3 — Bu tasvirde rüzgâra verilen yeri belirtmeye çalışın. 4 — Şair, **Son yokuş noktasından düzlüğe çevrilince** nasıl bir manzara ile karşılaşmış? 5— Manzara tasvirlerinin hikâyelerde ve romanlarda oynayacağı rolü açıklamaya çalışın.

B) 1 — Aşağıda Orta Anadolu ile ilgili iki parça okuyacaksınız. Sizce bunların ayrılıkları nelerdir?

«İç Anadolu'da kurak ve çorak alanlarla yemyeşil vadiler yanyanadır; birinciler sudan yoksundur, kuraklık ve çoraklık ondandır. İkincilere yeşilliği su sağlar. Şu halde bu bölgemizde su her şeydir.» **Rauf Seymen**

«Ekinler sararmağa başladı. Zavallı ekinler! En yükseği bir çocuk boyunu geçmiyor... Akşamüstleri, bütün başaklar, yetim boyunlarını büküyorlar ve hazin hazin köklerine bakıyorlar.» **Yakup Kadri Karaosmanoğlu.**

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Yazarlar, bir varlığı:

a) **ya o varlığın karşısına geçip onu inceleyerek;**
b) **ya önce bakıp inceledikleri varlığı sonradan tasarlayarak;**
c) **ya da hiç görmedikleri varlığı hayallerinde canlandırarak tasvir ederler.**

Bir romanda, bir hikâyede ya da başka türden bir yazıda, olayın geçtiği yerleri gözünüzün önünde adamakıllı canlandırmak için, **manzara tasvirlerine** başvurmak gerekir. Bu, yazının amacına uygun bir **dekor** hazırlamak demektir. **Manzara tasvirleri**, hikâye, roman, gezi yazısı, anı... gibi yazıların içinde **gereç** ve **yardımcı öğe olarak** kullanılırlar. Yalnız, böyle **manzara tasvirleri** yapılırken parçadan bütüne ya da bütünden parçaya geçmek gerekir.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — Öbür tasvirlerde olduğu gibi manzara tasvirlerinde de yazar, yasızına kendi kişisel düşüncelerini, duygularını ve heyecanlarını katabilir mi? 2 — **İnsan, hayvan, eşya** tasvirlerindeki özellikleri **manzara** tasvirlerinde de tekrarlayıp tekrarlıyamıyacağımızı belirtmeğe çalışın.

KARTAL KÖYÜ

Bu manzum parça, Mehmet Akif'in Safahat *isimli kitabından alınmıştır.* Safahat, *yedi kitaptan meydana gelmiştir. Her kitapta çeşitli konular işlenmiştir. Şairin, bir köy manzarasını, kendinden bir şey katmadan, edebiyat yapmadan, olduğu gibi anlattığı görülmektedir. Bu tasvirler, bize «olabilir» kanısını ne kadar çok verebilirlerse, o kadar başarılı sayılırlar.*

Şu bayırlarda —ki vaktiyle bütün bağlardı—
Sesi dünyayı tutan bir bereket çağlardı;
Dağlar orman, tepeler bağ, ovalar hep tarla;
Koca mera dolu baştan başa sağmallarla.
İğne atsan yere düşmez: O ekin bir tufan!
Atla girsen gömülür buğdayın altında kafan.
Köylünün, kırları tutmuş yayılırken davarı,
Sökemezsin, sarar âfakını yün dalgaları.
Fil sanırsın, hani bir çıksa da görsen karada,
Dolaşır sal gibi, göllerde hesapsız manda.
Geniş alnıyle yarar otları binlerce öküz;
Besiden her birinin sırtı, bakarsan, dümdüz.
Ne de ıslak patı burnundaki mosmor meneviş;
Hadi gelsin bakalım damların altında geviş.
Diz çöker buldu mu yaslanmaya kâfi meydan;
Sürünür toprağın üstünde o kat kat gerdan.
Çifte gözler süzülür, tek çene durmaz çiğner;
İki yandan yere şeffaf iki ipliktir iner.
Bunların ağdalanır, maç maç öterken sakızı,
Öteden bir sürü gürbüz, demevî köylü kızı
Tarayıp hepsini evlât gibi, bir bir kınalar.
Tepeden kuyruğu dikmiş inedursun danalar,
Dalar etrafa köyün damgalı yüzlerce tayı;
İnletir at sesi, kısrak sesi gömgök ovayı.
Gündüzün kimse görünmez: Kadın, erkek çalışır;
Varsa meydanda gezen tostopaç oğlanlardır.
Akşam olmaz mı fakat, toplar ahaliyi ezan:
Son cemaat yeri hattâ adam almaz bazan...

Mehmet Âkif Ersoy
Safahat'dan

I — Hazırlık çalışmaları:

a) **Kelimeler:**

bereket - mera - sağmal - tufan - âfak - pat - meneviş - şeffaf - ağdalanmak - demevî - ahali - cemaat.

b) **Sözler ve deyimler:**

sesi dünyayı tutmak - bereket çağlamak - gömgök ova - maç maç ötmek - son cemaat yeri - bir bir kınalamak.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**

1 — Bu manzumede, Kartal Köyü'nün eski bereketi anlatılmaktadır. Bu bereketin: a) topraktaki; b) hayvanlardaki belirtileri hangi mısralarda, hangi sözlerle anlatılmıştır? 2 — Son beyti bir daha okuyup ne anladığınızı söyleyin. Manzume ile bu beyit arasında ne gibi bir düşünce ilgisi bulunduğunu açıklamaya çalışın. 3 — Manzumedeki doğa (: tabiat) tasvirlerini belirtin. 4 — Bu tasvirlerde parçadan mı bütüne, yoksa bütünden mi parçaya geçiliyor?

b) **Dil ve anlatım:**

Şair, halkın konuşurken kullandığı cümle biçimlerini ustalıkla kullanmaktadır: **İğne atsan yere düşmez - Sökemezsin, sarar âfakını yün dalgaları...** Öbür örnekleri siz arayın. 2 — Şairin anlatımı çok yalın, rahat ve teklifsizdir: **Dağlar orman, tepeler bağ, ovalar hep tarla - O ekin bir tufan - Hani bir çıksa da görsen...** Bunlara benzer başka örnekleri de siz araştırın.

Serbest Okuma :

AKŞAMÜSTÜ ESKİ ANKARA

Eserlerinde, siyasal hayatımızın türlü bölümlerini gösteren yazar, Panorama *romanının birinci cildinde Cumhuriyet'in kuruluşundan Atatürk'ün ölümüne; ikinci cildinde de, o tarihten çok partili hayata atıldığımızın başlangıcı sayılan 1946 ya kadar geçen, siyasal olayları konu olarak almıştır. Aşağıdaki parça, eski Ankara'yı canlı ve renkli bir anlatımla tasvir etmektedir. Bugünkü Ankara'yı görenler, aşağıdaki tasviri okuduktan sonra, karşılaştırmayı kolaylıkla yapacaklardır.*

Kan kırmızı yuvarlak bir külçe, karşı dağların üstüne doğru yavaş yavaş inmeğe başlar; yekpare bir geniş billûr parçası haline giren ufuktan eşi görülmemiş bir renk ve ışık yağmuru boşanır ve bütün gün, derme çatma binaları, ıssız caddeleri, yetim anıtları, bodur akasya ağaçlarıyle çiğ bir aydınlık içinde uyumuş kalmış çıplak kentin çelimsiz gövdesi, birdenbire, en halis erguvanlara bürünmüş olarak silkinip doğrulur. Biraz önce, her biri bir «Guraba Hastanesi» ni andıran derme çatma binalar, somaki mermerden birer saray şekline girer. O ıssız caddeler, bir donanma gecesinin parıltılarıyle dolup taşar. O yetim anıtların başları yanar-döner ışıklarla süslenip şanlanır. Bodur akasyalar, serilip serpilen gölgeleriyle insana yıllanmış çınarlar gibi heybetli görünür ve çepçevre boz tepeler, öbek öbek mor salkımlarla örtülür.

Y. K. Karaosmanoğlu
Panorama I'den

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Yazarlar bu, yazılarında nasıl fiiller kullanmışlardır? (Canlı fiiller mi, ölü fiiller mi?) Haber kipleri ile dilek kiplerini gösterin.
2 — Sıfatlar renkli mi, canlı mı? Niteleme sıfatları mı, belirtme sıfatları mı?
3 — Benzetmeler, yıpranmış, yani çok kullanılmış benzetmeler mi, değişik yani orijinal benzetmeler mi?
4 — Olay, hareketli mi, durgun mu? Gerçeğe uygun mu, değil mi?

Roman ve Hikâye Dünyamızın Gereçleri

(Cansızların Tasviri: Olay Tasvirleri)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Gördüğünüz bir düğün törenini, seyrettiğiniz bir filmin olaylarını ya da bir futbol maçını, ikinci ve üçüncü derecedeki ayrıntılara kaçmadan, konuyu dağıtmadan, sözlü ya da yazılı olarak anlatmağa hazırlanın.

2 — En sevdiğiniz oyunlar hangisidir? Bu oyunlardan birini, nasıl oynadığınızı arkadaşlarınıza anlatın.

1 — Yangın
Mehmet Rauf

2 — Mevlit
H. E. Adıvar

3 — Bir Koşu
Memduh Şevket Esendal

Konu: Hikâye ve Romanlarda OLAY TASVİRLERİ

I — KONUNUN ANAHATLARI :
- **A) Olay'ın anlatılışı;**
- **B) Olay tasvirlerinin özellikleri.**

YANGIN

Eylül romanı, roman tarihimizde, kendi özelliği bakımından bir aşamadır. Çok değişik olarak gelişen bu roman, bir yangınla sonuçlanır. Kimi olaylar, romanın bitişi üzerinde önemli rol oynarlar. Bu da, olayların güzel tasvir edilmesiyle mümkündür. Bu parçayı bu bakımdan incelemek gerekir.

Yangın, karanlığın içinde yürekler paralayan bir feryatla başladı. Arkasından koşuşmalar, gürültüler, bağrışmalar gittikçe çoğalarak etrafa yayılıyor; telâşlı, çılgın bir kalabalık, bir nehrin coşup akışı gibi uğuldayarak koşuşuyor, bağrışıyordu. Bütün bu çılgınca seslerin arasında gittikçe büyüyen bir uğultu vardı ki, her şeyi yutuyor; bağrışmalar, naralar, bunun içinde kayboluyordu. Bu; çatlayan, kırılan camların, binaların orasından burasından boğulurcasına çıkan, saldıran, öfkeli, orada siyah, burada beyaz, ötede kanlı dumanların uğultusu idi.

Bir zaman geldi ki, her taraf bütün ateş oldu. Homurdayarak, çatlayarak, gürleyerek, alevler etrafı tuttu; o zaman o levha, bütün bütün etrafa yayıldı; her köşeden yükselen feryatlar, naralar, bağrışmalar birbirine bir kıyamet gibi karıştı.

İçerdekiler, ilk telâşın heyecanıyle sersem, çılgın, dışarı fırlamışlardı. Henüz dumanlarla kıvrılan, sade içerde, harem kısmında, homurdanan ateşin iyice aydınlatamadığı kış gecesinde, herkes birbirini arıyordu; camların bir kısmı patlıyor, bazısından duman, birkaçından ateş görünüyordu; konağın selâmlık tarafı artık ateş içindeydi.

Bahçenin, uğursuz aydınlığında koşuşan, haykırışan, hayaletler arasında perişan, kulakları tırmalayan bir sesle bir kadın: «Süreyya, Süreyya!» diye seslenerek birini arıyordu; o, bu evin hanımı idi ki, efendisini bir tarafa götürerek: «Suat, o nerede?» diye haykırdı; deli gibiydi, işitmiyor, bilmiyor, görmüyor gibi: «Beraberdik, çıkıyorduk. Fakat bilmem» diye inliyordu.

Sonra acı bir feryatla koşmağa başladı. Bir an, bahçedekilerin hepsinden feryat işitildi: «Suat yok mu, neden?» Necip ve Süreyya bir an karşılaştılar, boğuk sesle birbirine haykırıştılar, ihtiyar kadın feryat ederek: «Lâkin Allahaşkına koşunuz, bakınız kızcağıza!» diye yalvarıyordu.

Birisi: «Sakın içerde kalmasın?» dedi. O zaman, Necip'le Süreyya'nın kapıya doğru koştuğu görüldü.

Aşağıdaki merdivene henüz ateş gelmemişti. Sade, etrafı bir duman boğuyor; çatırtıdan, hararetten bunalıyorlardı. Koşarak merdivenin üst başına geldiler. Selâmlık tarafına giden koridor ateş içindeydi. Harem sofası kalın bir dumanla kaynıyor; Süreyya'nın odası, köşede duman içinde kayboluyordu. Korkunç bir hararetle boğuluyorlardı. İçerden bir inilti işitiliyor gibi geldi. Fakat bu inilti, kulak yırtan bir sesle boğuldu; etraf, bir fırından fışkıran alev gibi yakarak, eriterek hücum eden duman içinde kaldı.

Mehmet Rauf
Eylül'den

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

Bilmediğiniz kelimelerin anlamlarını sözlüklerden arayın.

Açıklayıcı sorular:

A) **Yangın** parçası, bir romanın sonuç bölümüdür. Fakat başlıbaşına bir **olay tasviri** de diyebileceğimiz bu parçada:

1 — Yangının başladığı nasıl belirtilmiştir? 2 — Yangın çıkan konakta halkın korkuları, şaşkınlıkları, telâşları hangi cümlelerle anlatılmıştır? gösterin. 3 — Konağın içini alevin adım adım sardığını, her eşyanın ayrı ayrı tutuşmağa başladığını görür gibi oluyoruz. Yazar, bunu bize hangi cümlelerle anlatmaktadır? O cümleleri okuduğunuz zaman olayın gerçeğe uygunluğunu kabul edebiliyor musunuz, niçin? 4 — Sizce, bu olay, hangi zamanda geçmiş olabilir? Bunu nereden anladığınızı açıklamaya çalışınız.

B) 1 — Yangın parçasındaki olayın bir fotoğrafı çekilseydi, makine hangi yönleri alabilir, hangi yönleri alamazdı? Buna karşılık verirken: **(Karanlık; yürekler paralayan feryat; gürültü; bağrışma; uğuldama; çatlayan ve kırılıp dökülen camlar; binanın orasından burasından boğulurcasına çıkan öfkeli, siyah, beyaz kanlı duman** gibi durumları, sesleri ve olayları göz önüne getirin.) 2 — **Olay tasvirlerine** hangi kitaplarda ve yazılarda rastlayabilirsiniz? Niçin?

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Bu parçada bir olay tasviri üzerinde çalıştık: **Yangın.** Yazar, olayı olduğu gibi saptamış. Daha önceki tasvirlere **manzara, eşya, insan, hayvan** tasvirleri demiştik. Bir olayı canlandıran yazılara da **olay tasvirleri** adı verilir.

Aşağıya çeşitli yazarların **tasvir** hakkındaki düşüncelerini alıyoruz. Bunları, şimdiye kadar edindiğiniz bilgilerle karşılaştırın:

A — (Az veya çok, hemen her yazı türü içinde bulunan tasvir, **maddi eşyayı görünür bir hale koymak sanatıdır.** Hikâyede olayları sıralamak yeterken, **tasvirde** gözle görülen şeyin işe yarayacak yönlerini bulup çıkarmak gerekir. Birçok şeyler anlatıldığı ve birçok süslü cümleler sıralandığı halde gözönünde hiçbir şey canlandırmayan yazılar vardır. Buna karşı birkaç satırla, hatta birkaç kelime ile canlı bir resim yapanlar da vardır. Birinciler tasvir etmesini bilmiyor, ikinciler biliyor demektir.) **Mustafa Nihat Özön.**

B — (Tasvire, roman hikâye ve öbür yazı çeşitlerinde, olayların geçtiği yerleri, kişileri ve eşyayı iyice tanıtmak amacıyle başvurulur. Romanlarda ve hikâyelerde olayın akışı çok uzun tasvirlerle kesilmemelidir.) **K. Demiray - B. Göğüş.**

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — **Hırıltı, gürültü, uğultu** kelimeleri arasındaki anlam ayrılıklarını, birer cümlede kullanarak belirtin. 2 — **Ateş** kelimesini, çeşitli anlamlarıyle, birer cümlede kullanın. **Ateş** kelimesi ile yapılmış şu deyimlerin anlamlarını açıklamaya çalışın: **Ateş açmak - ateş almaya mı geldin? - ateş bacayı veya saçağı sardı - birini ateş basmak - kendini ateşe atmak - ateş etmek - ateşe vermek - ateş tutmak - ateş gibi - ateşi düşmek - ateş kesmek - ateşle oynamak - ateş pahasına - ateşten gömlek.**

MEVLİT

Bazı gelenek ve göreneklerimizi de anlatan Sinekli Bakkal *romanı*, 1942 de roman yarışmasında birincilik kazanmıştır. *Yazarın hemen hemen en önemli yapıtı olan Sinekli Bakkal'dan alınmış bu parçada, roman kahramanının iç âlemi ve dolayısıyle sanat anlayışı anlatılmaktadır.*

İkbal Hanım'ın hakkı vardı. Satvet Bey'in geçmişlerinin ruhuna mevlit okumak, az görülmüş bir olay değildi. Üç salonun birbirine geçen kapıları açılmış, Sinekli Bakkal mescidinde büyük bir toplantı yeri meydana çıkmıştı. Birkaç yüz beyaz başörtülü, yer minderlerinde. Üç salonun tavanından üç ışık hevengi sallanıyor.

Râbia'ya orta salonda, pencerenin önünde bir yer yapmışlar. Bir damasko yer minderi, önünde rahle ve mumlar... İkbal Hanım onu «destur! diye yol açarak götürürken, beyaz başörtülüler sağa sola eğilerek yüzünü görmeğe çalıştılar.

Râbia'nın dudaklarından ilk dökülen perdelerle beyaz başörtülü cemaat, papatya tarlaları gibi dalgalandı. Hafif hafif iç çekmeler, tek hıçkırıklar, konser halinde ağlayışlar.

Râbia, bunlardan haberi yokmuş gibi...

Mevlitçi, «Vefat»a başlamadan sağındaki salonun son bölümünde bir perde göründü. Oradan birdenbire Enderun Takımı, ilâhiler okumağa başladı. Râbia'nın yıpranmış sinirlerini bu musiki dinlendirdi. Heyecansız fakat insanın kendi içini dinlemeye zorlayan bir üslûp. Erkekler hep böyle okuyorlar. Sanatları kişisel değil. Râbia böyle düşünüyordu.

H. Edib Adıvar
Sinekli Bakkal'dan

I — Hazırlık çalışmaları:

a) **Kelimeler:**
mevlit - mescit - damasko - rahle - destur - perde - ilâhi.

b) **Sözler ve deyimler:**
geçmişlerin ruhuna mevlit okutmak - ışık hevengi - dudaklardan dökülen perdeler - (Mevlit'de) Vefat'a başlamak - Enderun Takımı.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**
1 — Bu yazıdaki: a) rahle ve mumlar, b) papatya tarlaları gibi dalgalanmak; c) konser halinde ağlayışlar sözlerini açıklayın. 2 — Râbia, Enderun Takımı'nın ilâhi okuyuşu üzerinde neler düşünüyor?

b) **Dil ve anlatım:**
Parçada geçen, geçmişlerinin, üç ışık hevengi, destur, (dudaklarından dökülen) perdeler sözlerinin yerine, aynı anlamda başka sözler koymağa çalışın.

Serbest Okuma :

BİR KOŞU

Memduh Şevket Esendal, yapmacığa kaçmadan, olayları olduğu gibi anlatan ve anlatırken de çok yalın üslûp kullanan bir yazarımızdır. İki ciltlik hikâyelerinin hepsinde hemen hemen bu özelliklere raslanır. Bu hikâyenin iki kahramanı, istasyonda trene yetişmek için koşmağa karar vermişlerdir.

Emin, gittikçe adımlarını açıyordu.

Süleyman Efendi'nin ağzı açık, hızlı hızlı soluyor, gözleri bulanmış hiç bir şey görmüyor, hiç bir şey düşünemiyor, yürüyor.

Ha, yaklaştılar, ha yaklaşıyorlar. Torbanın yerini değiştirmeğe bile vakit yok. Umut artıyor. Bir aralık adımlarını seyrekleştirmiş gibiydiler. Bir düdük sesi, ipi çekilmiş kuklalar gibi ikisini de hoplattı.

Emin, tabanları kaldırdı. Süleyman Efendi de ona bakarak koşmağa başladı ama, üç beş adım sonra nefesi kesilir gibi oldu. «Em, em, em...» diyor, «Emin» diyemiyor. Ağzı açılmış, dilinin ucu dışarı çıkmış, son gücünü tüketmek üzere olduğu yüzünden okunuyordu.

Emin: «Süleyman Efendi, de gayret» diye bağırdı ve başını çevirdi, arkasına baktı. Süleyman Efendi'de gayret edecek takat kalmamış, eliyle işaret ederek: «Ben, artık koşamam» demek istiyordu.

Emin, Süleyman Efendi'yi yeninden yakaladı, sürüklemeğe başladı. Emin, göğsü, gırtlağı ilerde, lokomotif gibi çekiyor; beriki, bacakları ilerde, gövdesi geriye asılmış, gözleri şaşılaşmış, dili çıkmış, burnuna doğru kıvrılmış, ayaklarını pat pat yere vurarak yeni bir gayretle koşuyor ve Emin kolundan tutalıdan beri memnun görünüyordu.

Emin, onu çekti götürdü, ta istasyona. Taa, bilet odasının arkasına kadar da soktu.

Memduh Şevket Esendal
Mendil Altında, Kaçırdık mı? Hikâyesinden

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Bu ünitede okuduğunuz bütün yazıların başlıkları konularına ve düşüncelerine uygun mu? Siz, daha uygun başlıklar düşünebilirseniz söyleyin.
2 — Bu olay tasvirlerini yapan yazarların anlatım özelliklerini belirtmeye çalışın. Cümleler uzun mu, kısa mı? Kurallı cümleler mi, devrik cümleler mi?
3 — Siz de başınızdan geçen bir olayı, bu yazıları örnek tutarak, yazı ile anlatmaya çalışın.

Roman ve Hikâye Dünyamızın Gereçleri

(Tahliller)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Tahlil, çözümleme, yorum, analiz kelimeleri aynı anlamda kelimelerdir; bunların anlamlarını sözlükerinizden bulup defterinize yazın.

2 — Bir cümleyi tahlil etmek; kanı tahlil etmek; bir insanın ruhunu, karekterini tahlil etmek sözlerinin anlam ayrılıklarını belirtmeye çalışın.

3 — Mahallenizdeki insanlar arasında cömert diye tanındığı halde kimi hallerde cimriliği tutan; cesur diye tanındığı halde kimi örümcekten bile korkan biri bulunabilir. Onun karakterindeki bu karşıtlığın nereden geldiğini araştırıp sınıfta anlatın.

4 — Bir hikâyede, bir romanda, bir tiyatro eserinde çeşitli karakterdeki insanların ruhunu yani iç dünyasını anlatan, bunun nedenlerini araştıran bölümlere raslanabilir. Siz, böyle parçalar araştırıp sınıfa getirin.

1 — Salih Ağa
Y. K. Karaosmanoğlu

2 — Gurbette
Y. K. Karaosmanoğlu

3 — Gece
Peyami Safa

Konu: Hikâye ve Romanlarda KARAKTER TAHLİLLERİ

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Herhangi bir insanın davranışlarına bakarak onun duygularını ve düşüncelerini yorumlamak;

B) Tahlilin özellikleri.

SALİH AĞA

Birinci Dünya Savaşı sonu ile Kurtuluş Savaşı arasında, düşman istilâsına uğramış İsanbul'dan kaçıp emirerinin köyüne sığınan aydın bir yedek subayın serüvenini anlatan Yaban *romanı, kendi alanında yazılmış ilk eserlerden biridir.* O köyün ağası, *romanın en değişik kişilerinden biridir.*

Salih Ağa, köyün en zengin adamlarından biridir. Fakat, kılık kıyafet bakımından, bir dilenciden hiç ayırt edilemez. Kışın en soğuk günlerinde bile, onun, çorap giydiğini hatırlamıyorum. Ökçesi basık bir yemeninin içinde, kara ve çatlak topuklu ayakları, ellerinden ziyade ortadadır. Denilebilir ki, kişiliğinin bütün anlamı, bu ayaklarda toplanmıştır. Rahat mıdır? Sinirli midir? Bir arazi meselesinde, köylülerden birine bir oyun oynamak üzere midir? Bir işte kazanmış mıdır? Kaybı var mıdır? Sizin hakkınızda ne düşünüyor? Bunları anlamak için hemen ayaklarına bakınız.

Eğer bunlardan birinin başparmağı oğulmakta ise, Salih Ağa'nın mutlaka canı bir şeye sıkılmış demektir. Eğer bunlardan biri, ayakkabıyı parmaklarının ucunda hafif hafif oynatmakta ise, biliniz ki, keyfi yerindedir. Çıplak tabanlarını sizin yüzünüze doğru uzatıyor ve hareketsiz duruyorsa, emin olunuz ki, zorla aldığı yeni bir lokmanın sindirim devresini geçirmektedir. Fakat, sizin hakkınızda bir fesat kurmakla meşgulse, bu ayaklar, iki büklüm, onun altında saklıdır.

Sinsi sinsi, bir aya doğru yaklaşan tilkinin adım atışlarını hiç görmedinizse, Salih Ağa'nın yürüyüşüne bakınız.

Salih Ağa, bütün köy halkını; öyle büyü ve etkisi altına almıştı ki, dört yıldan beri, hep benim emrimle hareket etmeğe alışmış olan Mehmet Ali bile, köye geldikten sonra, ekonomik durumumu tayin etmesi için, bana bir kere gidip Salih Ağa'ya danışmamı salık verdi:

— Beyim, akıllı adamdır. Ne edeceğini sana o bildirir, dedi.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Yaban'dan

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

a) **yemeni - kişilik - hazım - fesat - büyü - etki.**
b) **birine oyun oynamak - fesat kurmak - ekonomik durum.**

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — Yazıda, Salih Ağa'nın portresini çizen satırları gösterin. Buna ne çeşit bir portre diyebilirsiniz? 2 — Yazar, Salih Ağa'nın duygu ve düşüncelerini anlamamız için, bize ne salık veriyor? 3 — **Ayakları ellerinden ziyade ortadadır** sözünden ne anlıyorsunuz? Bir insanın el, yüz, göz, ayak hareketleri ile düşünce ve duyguları arasında bir ilgi bulunup bulunmadığını açıklayın. 4 — Salih Ağa'nın ayak hareketlerinden çıkarılan anlamları sıralayın. 5 — Yazar, Salih Ağa'nın yürüyüşünü tilkinin yürüyüşüne benzetmektedir. Siz bu benzetmeyi doğru buluyor musunuz, niçin?

B) 1 — Yazıda, Salih Ağa'nın önce karakteri anlatılıp sonra hareketlerine geçilseydi doğru bir yol tutulmuş olur muydu? niçin? 2 — Bir hikâyedeki, bir romandaki, bir piyesteki insanların karakterlerini anlayabilmek için nerelere dikkat etmemiz gerektiğini kısaca söyleyin ve defterinize yazın.

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Bir romanda **karakter tahlili** yapmak, kişilerin tavırlarına, hareketlerine, davranışlarına bakarak onların birtakım düşünceleri, duyguları bulunduklarını belirtmek demektir. Bu bakımdan tahlili **tinsel portreden** ayırmak gerekir. Portrede herhangi bir insanın düşünce ve duyguları bize yazar tarafından tanıtılır. Tahlilde ise, insanların hareketleri, davranışları incelenerek düşünce ve duyguları meydana çıkarılır. O halde, yazılarında bir insan tipi yaratacak yazarların: a) sanat değerleri eleştiriciler tarafından kabul edilmiş eserleri bol bol okumaları; b) insanların hareketlerini, sözlerini, davranışlarını, yaşayışlarını inceleyerek karakterlerini keşfetmeye çalışmaları gerekmektedir.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — **Tahlil ile tinsel portre** arasındaki ayrılığı belirtin. 2 — Tahlillere en çok hangi yazılarda rastlayabilirsiniz? 3 — **Yemeni** kelimesinin kaç anlama geldiğini söyleyin. 4 — **Parmak** kelimesiyle ilgili şu kelimelerin ve deyimlerin anlamlarını açıklayın: **Başparmak - orta parmak - serçe parmak - şahadet parmağı - yüzük parmağı - bardağa iki üç parmak su koymak - parmak parmak yoğurt yemek - ağzına bir parmak bal çalmak - on parmağım yakandadır - merdiven parmaklığından iki parmak eksildi - parmağı ağzında kaldı - onun bu meselede parmağı var - bu şiir parmak ölçüsü ile yazılmış - parmağına dolamak - birini parmağında oynatmak - güzelliğine parmak ısırtmak - parmakla gösterilen adam - parmağının ucunda çevirmek - parmak kadar çocuk - parmak kaldırmak - parmak tatlısı.**

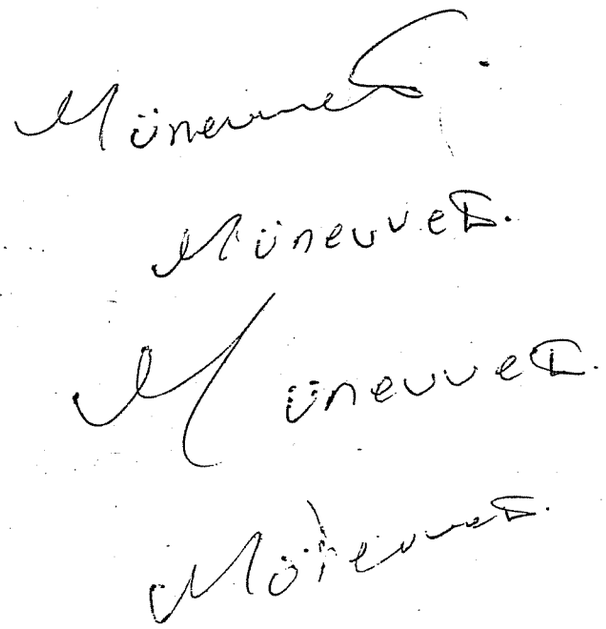

GURBETTE

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Bir Sürgün *adlı romanı da, siyasal hayatımızın bir başka bölümünü önümüze serer. İstibdadın baskısından yurt dışına kaçan bir doktorun, Paris'de geçirdiği gurbet hayatının bütün üzüntüleri ve yurt özleminin bütün içliliği bu romanda görülmektedir.*

Adımlarını sıklaştırdı. Oh, nihayet, işte bir gar! Bir tren düdüğü ötüyor. Bu tren, nereye hareket ediyor acaba? Doktor Hikmet'in canı, birdenbire, buna atlayıp hiç bilmediği, adlarını bile hiç işitmediği birtakım uzak uzak diyarlara doğru kaçmak isteğini duydu. Bu istek, bundan dört ay önce, bir yaz gecesi, Kordonboyu'nda, birdenbire yüreğini kavramış olan o eski istek derecesinde dayanılmaz bir şeydi.

Gara girdi. Fakat, bereket versin ki, tren kalkmıştı. Durdu; uzun uzadıya, derinden derine garın havasını teneffüs etti: Burada da, dünyanın bütün garlarında olduğu gibi, belirli bir kelime ile tanımı güç, fakat duyuluşu gayet açık bir yolculuğa çıkış ve dönüş korkusu vardı. Hele cam kubbenin altında gereğinden fazla büyüyen, toplanıp dağılan sesler; küçük el arabalarının gidip gelişleri; şimendifer memurlarının telâşlı telâşlı yürüyüşleri, ikide bir durup düdük çalışları, bayrak sallayışları, insana bir kentin çabuk biteviyeleşen hayatı içinde, durmadan taze bir hareketin, görülmemiş, işitilmemiş şeylerin kuruntusunu veriyordu.

Y. K. Karaosmanoğlu
Bir Sürgün'den

I — Hazırlık çalışmaları:

a) Kelimeler:

gar - Kordonboyu - diyar - kuruntu.

b) Sözler ve deyimler:

biteviyeleşen hayat - taze bir hareket - görülüp işitilmemiş şeylerin kuruntusu - istek derecesinde dayanılmaz şey.

II — Açıklayıcı sorular:

a) Olaylar, duygular ve düşünceler:

1 — Dr. Hikmet, gara niçin giriyor? Bu sırada içinde hangi duygular vardır? Trene binip uzak diyarlara gitmek isteyen bu adam, trenin kalkmasına memnun oluyor mu? Bunu hangi sözden anlıyorsunuz? 3 — O, garın havasını teneffüs ederken ne duyuyor? 4 — **Garda görülen taze bir hareket** sözüyle yazar, neler anlatmak istemiştir?

b) Dil ve anlatım:

1 — Parçada geçen **sıklaştırmak, atlamak, ikide bir, biteviyeleşmek** kelimelerinin hangi anlamlarda kullanıldıklarını söyleyin.

2 — Kelimeleri gereğine göre değiştirerek, bu parçayı kendi başınızdan geçiyormuş gibi yazmağa çalışınız.

Serbest Okuma :

GECE

Mindere uzandı. Odaya geceyi erken getiren bu kafeslerin deliklerinde, karanlıkların gitgide lapalaşmasına bakıyordu. Dört köşe delikler, çizgilerin sertliklerini kaybettiler ve değirmileştiler. Beyaz, tül perdeler karardı.

Hele helvacıların geçtiği saat, her şey susar ve yalnız onların sesleri duyulur: Sakız gibi incele incele uzanan ve ta uzaklara, sokak diplerine bulaşan ezik, yapışkan sesler... Günün ışığı ile beraber çekilirler, giderler.

O vakit her şey kararır, söner, her canlı şey siner.

Ellerinde çıkınlarıyle, geç kalmış bir iki mahallelinin sıklaşan adımları. Bitişik evin kapısı, geceyi bir felâket sananların elleriyle hızlı hızlı vurulur, sert sert açılıp kapanır. Mutfaktan gelen ince bir dumanın bütün sokağa dağıttığı hafif bir marsık ve yağ kokusu.

Peyami Safa
Falih - Harbiye'den

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Aranızda **Yaban** romanını okuyan varsa, **Salih Ağa** parçasının, o romanın neresinden alınmış olduğunu bulsun ve bu kişi hakkında arkadaşlarına daha geniş bilgi versin.
2 — Karakteri Salih Ağa'nın zıddı olan bir adamı anlatmak için, o yazının kelimelerinde hangi değişiklikleri yaparsınız?
3 — Tren istasyonuna varan bir kişinin içinde başka hangi duygular bulunur? Siz, o duyguları anlatmaya çalışın.
4 — **Gece** parçasında karanlığın olay kahramanının üzerindeki etkisi hangi sözlerle anlatılıyor?
5 — Okuduğunuz bu parçalardan en çok hangisi hoşunuza gitti, niçin?

Roman ve Hikâye Dünyamızın Gereçleri

(Kişilerin konuşması)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — **Konuşma** kelimesiyle yapılmış şu sözlerin anlamlarını söyleyin: **Telefonla konuşma, yazı ile konuşma, işaretle konuşma, radyoda konuşma, halkla konuşma, kendi kendine konuşma.**
2 — **Romanlarda, hikâyelerde konuşma** denildiği zaman ne anlaşıldığını açıklamaya çalışın.
3 — **Tiyatro eserlerinde konuşma demek, kişilerin olayı sözler ve hareketlerle anlatması, oynaması demektir** sözünü doğru bulur musunuz, niçin?
4 — **Romanlarda, hikâyelerde, tiyatro eserlerinde kişiler, yazarların dili ile değil, kendi dilleriyle konuşmalıdırlar** sözünü açıklamaya çalışın.

1 — **Hoca Hanım'ın Pastırması**
Hüseyin Rahmi Gürpınar

2 — **Zaptiye Koridorunda**
H. E. Adıvar

3 — **Aceleci Adam**
Memduh Şevket Esendal

Konu: Hikâye ve Romanlarda KONUŞMALAR

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Herhangi bir konu için iki ya da daha çok kişinin konuşmaları;

B) Konuşan kişilerin kendi şivelerine, durumlarına ve mesleklerine uygun dil kullanmaları;

C) Konuşmanın özellikleri.

HOCA HANIM'IN PASTIRMASI

Hüseyin Rahmi Gürpınar bu romanında, öbür romanlarında olduğu gibi, eski İstanbul'un en karakteristik semtlerinin kişilerini kendi özel konuşmaları ile canlandırmıştır.

— Huu, Seher, civan kızım? Sana diyorum. Kimse yok mu orada? Fatma! Hayriye! Huuu, ayol hep nerdesiniz? (Kendi kendine yavaşça:) Nerde olacaklar? Küçüğü büyüğü hep pastırmanın başında. İlâhi kör boğazınıza kor düşsün. Kadınlar hu! Hep birden nerdesiniz? Biriniz çıkın da bana cevap verin.

Komşudan bir ses:

— Ne var? Hoca Hanım, ne haykırıyorsun?

— Sen misin, yavrum Seher?

— Benim. Çabuk söyle işim var. Çığlığını duydum, lokma ağzımda sofradan kalktım.

— Yemek mi yiyordunuz?

— Evet.

— Âfiyet olsun! Ey, kuzum; bir şey soracağım. Bizim Sarman oralarda mı?

— A! Ne bileyim ben? Kedi için sofradan insan kaldırılır mı kuzum? Demin şurada geziniyordu. Şimdi nereye gitti bilmem.

— Ağzında bir şey yok muydu?

— Hoca Hanım insanı zorla günaha sokarsın. Sorduğun şeye bak? O mundarın ağzında ne olur? Öyle kedi yetişmesin. Her gün bir tahtaboşa atlar, ağzında koskoca bir fare. Şuraya oturur, çıtır çıtır ziftlenir. Bütün tahtaları kan eder. Her gün temizleriz. Komşu hatırı bir, iki... Bu böyle çekilir mi? Bir gün, o kediyi yakalarsam götürüp atacağım. Ağzımda nimet, beni söyletme şimdi.

— Ya sizin Tekir'in elinden ben az mı çekiyorum? Kedi değil o, bir canavar. İki defa tel dolabımı paraladı. Benimki gene avcılıkla geçiniyor. Hoş, onu Hacı, ciğersiz bırakmaz ya! Hele Sarman'ın bir kılına hata gelsin vallah Tekir'i bir kaşık suda boğarım. Bugün, Sarman'ın ağzında bir şey görmediniz mi?

— Kadın beni öğürtecek misin sabahleyin?

— Neye öğürecek mişsin? Sanki ben bilmiyor muyum? Deminden hayvanı tuttunuz, ağzındakini aldınız, çoluk çocuk hepiniz şimdi kızartıp kızartıp yiyorsunuz. Boğazınızda kalsın.

Komşulardan bir çığlık:

— Ne diyor? Kadın aklını bozmuş. Biz her sabah Sarman'ı tutar, ağzındakini alır, kızartır da... çoluk çocuk... Ay! içim döndü.

Hüseyin Rahmi Gürpınar
Tesadüf'den

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

a) **mundar - tahtaboş - ziftlenmek - nimet - çekmek - teldolap - hoş - öğürmek.**

b) **günaha sokmak - öyle kedi yetişmesin! - elinden çekmek - kılına hata gelmek - bir kaşık suda boğulmak - aklını bozmak - içi dönmek.**

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — Yazıda kaç kişi konuşmaktadır? Bunların konuşmalarındaki ereği kısaca yazın. 2 — Konuşanlar, asıl ereği bırakıp da başka şeylerden söz ediyorlar mı? Eğer başka şeyden söz etselerdi ne olurdu?

B) 1 — Konuşanlar, kendi seviyelerine göre mi konuşuyorlar? 2 — Parçadaki kadınların durumları hakkında bir bilginiz var mı? **Hoca Hanım** sözünden ne anlıyorsunuz?

C) 1 — Hüseyin Rahmi Gürpınar, bu kadınları konuşturmasaydı bize dileğini nasıl anlatacaktı? 2 — Yazıda, konuşanların sözlerindeki uzunluk ve kısalığa dikkat edin. Sorular uzun, karşılıklar da süslü ve derin düşüncelerle dolu olsaydı ne olurdu? 3 — Buradaki konuşmalar, hayattaki konuşmaya uygun mu? Sizce yazar, bu konuşmanın hayata uygunluğunu nasıl sağlamış?

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Bir yazıda iki ya da daha fazla kimsenin bir konu üzerinde konuşturulmasına **muhavere** (= **konuşma**) denir. O halde, bir yazıda konuşanlar: a) konuyu bırakıp başka şeylerden söz ederlerse, b) kendi şive ya da mesleklerinin diliyle konuşmazlarsa, c) hayatta olduğu gibi değil de yazarın diline ve düşüncelerine göre konuşurlarsa, d) sorularını sorarken, karşılıklarını verirken uzun, yapmacık ve karışık sözler kullanırlarsa, o yazı **başarılı** sayılmaz.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — Bundan önce okuduğunuz yazılarla, H. R. Gürpınar'ın şimdi okuduğunuz bu yazısı arasında, anlatım bakımından, ne ayrılık gördüğünüzü açıklayın. 2 — Sizce, **konuşma** biçiminde yazılmış **tasvir** olabilir mi? 3 — Bir yazarın **tasvir**'deki tutumu ile, bir **konuşma**'daki tutumunu kısaca belirtmeye çalışın. 4 — **İçi dönmek - gözü dönmek - (ortalık) cennete dönmek - eve dönmek** sözlerinin anlamlarını söyleyip bunları birer cümlede kullanın.

ZAPTİYE KORİDORUNDA

Roman kahramanı Râbia'nın babası, İstipdat Devri'nde, bellî olmayan bir suçtan ötürü yakalanmış, sürgüne gönderilmek üzere hapsedilmiştir. Aşağıdaki parça, Sinekli Bakkal *romanının o bölümünden alınmıştır.*

Zaptiye'nin koridorlarında eli bohçalı, gözleri korku içinde, çeneleri kısılmış bir hayli kadın daha vardı. Kimse bu selvi gibi uzun boylu, çocuk yüzlü genç kızla, eteğine yapışan zavallı Cüce ile ilgilenmedi.

Hademeler ellerinde kâğıtlarla yahut kahve tepsileriyle odalara girip çıkıyor, fakat biri durup Râbia'ya ne istediğini sormuyordu.

Güleryüzlü, şişman bir adam, Râbia'ya yaklaştı:

— Kimi istiyorsun, hemşire?

— Hay Allah senden razı olsun, kardeşim! Tevfik'i görmek istiyorum.

Şişman adam başını kaşıdı, filinkine benzeyen gözleri yanaklarının et katlarına bütün bütün gömüldü.

— Kimseyi görmesine izin vermiyorlar. İstersen bohçayı bırak, ben veririm.

— Ama, ben onun kızıyım.

— Paşadan yazılı emir getirmezsen kızı da olsan, anası da olsan yanına koymazlar.

— Paşa Efendi buradaysa, bana izin verir.

Kızın sesi umutla doluydu.

Şişman adam gene başını kaldırdı, gene gözlerini büzdü:

— Varayım bir Muavin Bey'i göreyim.

Önünde durdukları odaya dalıvermişti. Kıza uzun gelen bir dakikadan sonra çıktı, kapıyı açtı, kızı içeriye aldı, Cüce'ye kapının arkasında bekleyecek yer gösterdi.

İşi başından aşan Râna Bey, Râbia'yı sırf konakla ilgisini bildiği için, yanına kabul etmişti. Fakat, onu başından çabuk savmak kararı pek kesindi.

— Bugün babanı göremezsin, kızım. İzin çıkınca ben sana haber yollarım.

Bol yeldirmenin içindeki dal vücut, biraz daha uzar gibi oldu, ince çene yukarı kalktı:

— Ben, mutlak bugün göreceğim.

— Göremezsin. Hah işte Paşa geliyor, bak ona söyle. İzin verirse gösteririm.

Râbia, Zaptiye Nazırı Selim Paşa'nın, kendinin konakta tanıdığı nazik, hatta müşfik ihtiyardan, çok başka bir adam olduğunun hiç farkında olamadı. Bal rengindeki gözlerinin yeşil dalgacıkları umutla tutuşmuştu. Tam bir güvenle ona derdini açtı:

— Bana babamı göstermiyorlar, Paşa Efendi.

Siyah yeldirmenin içinde dalgalanan zavallı zayıf vücut, içleri yardım dilenen ve Selim Paşa'ya güvenle, sevgiyle bakan gözler... Bunlar Paşa'nın Zaptiye Nazırı maskesini değiştirmedi, fakat biraz boğazını kuruttu. Öksürdü:

— Bugün olamaz. Râbia. Bohçayı bırak git. Birkaç gün sonra... Ağlama... Ağlama... Ağlamasana!

Halide Edib Adıvar
Sinekli Bakkal'dan

I — Hazırlık çalışmaları:

a) **Kelimeler:**

zaptiye — koridor - cüce - sırf - müşfik - yeldirme - maske.

b) **Sözler ve deyimler:**

Allah senden razı olsun! - işi başından aşmak - Zaptiye Nazırı - bal rengi - umutla tutuşmak - tam bir güven - derdini açmak - maskesini değiştirmemek.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular, düşünceler:**

1 — Olayın anlatılmasına kısa bir tasvirle giriliyor. Sonra zaman zaman birtakım kimselerin birer ikişer kelime ile portrelerinin çizildiğini görüyoruz. Tasvir ve portre diyebileceğiniz cümleleri gösterin. 2 — Râbia'nın kimlerle ve hangi konu üzerinde konuştuğunu birer cümle ile belirtin. 3 — Bu konuşmalar kişilerin özelliklerine uygun mu, niçin? 4 — Bu parça özgürlüğü kısıtlanan bir kişinin kızıyla ilgili acıları anlatmaktadır. İstipdat devrinde, özgürlük yolunda savaşanların uğradıkları acıların, bugün de var olup olmadığını söyleyin ve nedenlerini açıklayın.

b) **Dil ve anlatım:**

1 — Parçada geçen şu sözlerin yerine aynı anlamda başka sözler koymağa çalışın: İlgilenmek - sırf - farkında olmadı.

Serbest Okuma :

ACELECİ ADAM

Yazarın bu hikâyesi de önce okuduğunuz Bir Koşu *gibi, kısa, açık cümleli, edebiyat yapmak amacı güdülmeden, kişilerin kendi karakterlerine uygun konuşmalarından meydana gelmiştir. Yazarın bütün hikâyeleri bu bakımdan dikkati çekmektedir.*

Biri sivri yüzlü, otuz yaşlarında bir kaymakam; öbürü esmer, yanak kemikleri çıkık, iri yüzlü, geniş omuzlu, Danıştay'da yedek üye.

Okul arkadaşıydılar. Kahvenin bir köşesinde oturmuşlar, konuşuyorlardı. Yedek üye, diyordu ki:

— Bilmezsin, Niyazi'nin başına neler geldi? Karısının bir dükkânı yok mu idi?

Kaymakam sabırsız:

— Evet, dedi, yandı değil mi?

— Yandı mı, ne vakit?

— Yok... Ben bilmiyorum, sen dükkân dedin de!

— Ben, yandı demedim.

— Yok. Sen, yandı demedin ya, ben soruyorum.

— Yanmadı. O dükkânın üstünde bir odası varmış.

Kaymakam acele ederek:

— Anladım, dükkân odası.

— Evet, dükkânın üstünde oda.

— Belli, belli.

— Evet. Niyazi, o oda için karısına diyormuş ki, ben onu dükkânla beraber kiraya veriyorum.

Kaymakam, gene sözün sonunu beklemedi:

— Oysa, dedi, ayrıca kiraya verip parasını kendi alıyormuş.

— Ayrıca kiraya mı veriyormuş?

— Ben bilmiyorum, sen diyordun da!

— Ben, ayrıca kiraya veriyor, demedim.

— Yok, karısına, kiraya veriyorum, diyormuş, dedin de...

— Ha. Öyle diyormuş... Dükkân kiracısına da...

Kaymakam, bu sefer de dayanamadı, sözü kesti:

— Tenbih etmiş ki, soran olursa, ben bu odayı kiraladım, desin.

— Ha öyle. Yoksa sana da anlattılar mı?

— Yok, şimdi senden dinliyorum. Sen söylüyorsun.

— Ben, demedim, sen dedin.

Kaymakam işin karıştığını anlayarak:

— Canım, neyse, tenbih etmiş. Sonra?

— Evet, sonra bir gün, kadın sokağa çıkar; oradan geçerken aksi gibi dükkâna uğrar.

— Dükkâncıdan doğrusunu öğrenir değil mi?

— Neyin doğrusunu?

— Yani, dükkânın o adamda kirada olmadığını...

— Yok. Adam dükkânda bulunmaz.

— Öyle ise, kadın dükkânı kapalı bulur, bir şey de öğrenemez.

— Bir şey öğrenemez mi? Yok, bana Niyazi'nin anlattığına göre öğrenir. Belki sana başka türlü anlatmışlardır.

— Bana kimse bir şey anlatmadı.

— E! Nerden biliyorsun ya?

— Yok, benim bildiğim yok. Sen söylüyorsun da, ben de öyle söyledim.

Memduh Şevket Esendal
Otlakçı, Bildim Hikâyesi'nden

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Okuduğunuz üç yazıdaki **konuşma**'ların, o yazıların **ana fikirleri** üzerinde ne gibi etkileri olduğunu araştırıp belirtmeye çalışın.
2 — Bu parçaların **yardımcı fikirlerini** söyleyin.
3 — Bu parçalardaki insanların mesleklerini, karakterlerini, öğrenim derecelerini anlayabiliyor musunuz?
4 — Sizce romanlarda, hikâyelerde ve tiyatro yaptılarında konuşmalar nasıl olmalıdır? Düşüncenizi açıklayın.

İşte Bunlar Hikâyedir.

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Hikâye, hikâyeci, hikâye etmek hikâye anlatmak sözlerinin anlamlarını defterinize yazın.

2 — Tasvir, portre, tahlil, konuşma gibi gereçlerin tanımlarını hatırlayın.

3 — Aşağıda 10 tane yazar adı var; bunların arasında hikâyeci diye tanınanları arkadaşlarınızla konuşarak belirtin: **M. Ş. Esendal, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ruşen Eşref Ünaydın, Ahmet Rasîm, Faruk Nafiz Çamlıbel, Kemalettin Kamu, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halide Edib Adıvar, Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Mehmet Âkif Ersoy, Ahmet Hikmet Müftüoğlu. Reşat Nuri Güntekin.**

1 — Kimsesizler
R. N. Güntekin

2 — Uğursuz Baskın
Enis Behiç Koryürek

3 — Bir Kuş Yuvası
Selma Lagerlöf

Konu: Bir Hikâyede gereçlerin aranması

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Hikâyede:

1 — Olayların geçtiği yer ve bunun gerçeğe uygun olup olmaması,
2 — Olayların geçtiği zaman,
3 — Olay kahramanlarının gerçeğe uygun olup olmaması,

B) Hikâyede:

1 — Tasvir,
2 — Portre,
3 — Tahlil,
4 — Konuşmalar'ın aranması ve eski bilgilerin pekiştirilmesi.

KİMSESİZLER

Beş yıl önce, bir asker treniyle ilk defa bu ilden geçiyorum. Bozova istasyonundayız. Lokomotifimiz bozulmuştur. Sabahtan beri ilerdeki istasyonların birinden bizi almağa gelecek yeni lokomotifi beklemekteyiz. Bozova köylülerinden de bize biraz asker katılmıştır.

O gün hem ayrılık, hem de Şeker Bayramı günüdür. Vagonların önünde alacalı bir kalabalık kaynaşıyor. Çoğu, yakın köylerden yolcularını uğurlamağa inmiş köylülerdir: Oğullarını vagonlara yerleştiren, istasyon çeşmesinden sularını doldurmağa giden babalar, kardeşler...

Saatlerden beri eteklerinde ve kucaklarında sürü sürü çocuklarla vagonların önünde yere çömelen, konuşulacak şey kalmadığı için pencerelerdeki askerlere, resim seyreder gibi bakmak ve arasıra başlarını sallamakla yetinen peştamallı kadınlar... Pencere önleri, dışarda eşleri ve çocukları olan askerlere bırakılmıştır. Onlar, arasıra pencerelerden sarkıyorlar, yerdeki çocukların bileklerinden yakalayıp yukarı çekerek bir zaman kolları arasında tutmakla eğleniyorlar. Pek küçüklerini analar kucaklayarak kaldırıyor.

Salaş istasyonun arka tarafındaki meydanlık da başka bir âlemdir. Bugün, orada, bayram yeri kurulmuştur. İçlerinde üst üste, kucak kucağa darbukalar, zillimaşalar çalarak sallanan bayram çocuklarıyle birkaç salıncak... Bir atlıkarınca... Yola çıkmak için dolması beklenen, dallar ve çiçeklerle donanmış bir, iki yük arabası... Ellerinde çakaleriği sepetleri,

boyalı şerbet ve gazoz şişeleriyle kalabalığın içinde oyulgalanan satıcılar... Arkadaki çardaklar, sıra kahveler hıncahınç dolu. Burada gramofonlar çalıyor; bir boş arsada davul, zurna ile durmadan hora tepiliyor.

Aradan ne kadar zaman geçmiş, bilmiyorum; kalasların dibinde bir pıtırtı işitiyorum; başımı çevirince dört, beş yaşlarında, sarışın bir kız çocuğunun karşıdan beni seyrettiğinin farkına varıyorum. Arkasında, kollarından biri kopmuş paramparça bir entariden başka şey yoktur. Benimle göz göze gelince utanıyor, oradaki direğin arkasına saklanıyor, fakat gitmiyor. Ne zaman başımı çevirsem, direğin öbür tarafından, değiğinden bakan bir fare gibi beni gözetlediğini görüyorum. Sonra istasyonun yanındaki çeşmeye doğru yürüyor ve kayboluyor. Fakat az sonra gene geliyor. Bu sefer, elinde bir su tası vardır; kopuk zinciri çeşmenin ucunda sallanan tas, o kadar dolu ki dökmemek için gayet yavaş yürüyor ve dikkatten dilini çıkarıyor, gözlerini şaşılaştırıyor. Bu su, benim içindir. Küçük bir duraksamadan sonra anlaşılır anlaşılmaz bir sesle: «Sana ben su getirdim!» diyor.

Ben, büyükler gibi çocuklarla da şakalaşmağa alışık değilimdir. Fakat ona nedense gülüyorum: «Öyleyse içir bakalım elinle!» diye başımı uzatıyorum. İçiriyor, birazını da üstüme dökünce korkuyor; sonra elinde boş tasla çeşmeye doğru bir koşu koparıyor. Fakat ikram bitmiş değildir. Tası yerine bıraktıktan sonra gene koşa koşa yanıma döndüğünü görüyorum. Entarisinin bir kolu yoktur; fakat bu, o entarinin küçük bir iç cebi olmasına engel değildir. Bu cepten sımsıkı bağlanmış bir örme kese çıkarıyor, birer birer düğümlerini çözüyor; sonuncusuna küçük parmaklarının gücü yetmediği için, onu incecik kara dişleriyle kemirip koparğını görüyorum. Kesede üç cevizle iki iri katırboncuğu vardır. Boncukları tekrar sarıp sarmalayarak eski yerine koyduktan sonra cevizleri bana ikram ediyor. Bir tanesini kırıp yiyorum, ikincisini kırıp temizleyerek kendisine vermek istiyorum. Utanarak reddediyor. Zorluyorum. «Senin o, sana verdim onu... Sen ye!» diyor. Kaçmağa hazırlandığını görerek kolundan yakalıyorum; sımsıkı kapadığı ağzını zorla açmak istiyorum. Dişlerini o kadar sıkıyor ki, canını yakmaktan korkuyor ve burnunu sıkıyorum. Bu sefer, dudaklar kendiliğinden açılıyor; cevizi zorla yediriyorum. Şimdiye kadar ne bir çocuğa, ne bir kimseye böyle elimle bir şey yedirmemişimdir. Bu, benim ilk tecrübemdir. Yalnız, garip bir şey zihnime takılmıştı; çocuk, bugün bu istasyonda ayrılanların birbirlerine bir şey ikram ettiklerini görmüş, kendi de böyle bir şey yapmağa özenmiş olacak. Bunda şaşılacak birşey yok. Fakat bir şeyler ayrılacak kişisi olmayacak kadar kimsesiz çocuk; bir tarafında davullar çalan, bir tarafında çoğu artık birbirini görmeyecek insanlar ağlaşan bu mahşer içinde, kendisi gibi kimsesiz birini hangi kokudan anlayıp tanıdı?

Biraz önce zorladığım dudaklarından parmaklarımda kalmış ıslaklığın kurumamış olduğunu hayretle farkediyorum.

— Kız, senin anan, baban yok mu?

— Yok ki...

— Kardeşlerin, ablan, teyzen, amcan?

Bu saydığım insanların, küçük avuçları içinde bulunması gerekmiş gibi her «yok ki» deyişle onları açıp içlerini gösteriyor, sağ yanağında sevimli bir çukurcuk açan bir gülüşle bana gülüyordu.

Benim yerimde bir başkası olsa, bön bön gözlerini açarak: «Niçin yok? Nasıl yok? Öyleyse nerelerde yatıp kalkıyorsun? Ne yiyip içiyorsun?» diye sorular sorar. Fakat ben, bir çocuğun nasıl hiç kimsesiz olduğunu, nerelerde yatıp kalktığını çok yakından bildiğim için bir şey sormuyorum. Yalnız, kalabalığın en küçük boylu yalnızı ile en uzun boylu yalnızının bu kargaşalıkta nasıl birbirlerini bulduklarına şaşmakla yetiniyorum. Az sonra da yerimden kalkarak elbiselerimin tozunu silkeliyorum; hemen hemen sert bir sesle: «Hadi bakalım, seninle birlikte bayrama gideceğiz, diyorum, senin de bir baban olsun bugün.»

El ele kalabalığın içine karışıyoruz. O, o kadar kısa, ben o kadar uzunum ki elime zor yetişiyor. Kalabalığın pek sıkışık yerlerinde kalın kunduramla çıplak ayaklarına basmaktan korkuyorum. En sonra, vagondan sarkan askerlerin yaptığı gibi omuzuma bindiriyorum, onu minimini parmaklariyle saçlarıma yapışmağa bırakarak kollarımı yana koyuveriyorum.

Şu küçük kız, bu kısa zaman içinde, babalı bir çocuk olmanın bütün keyiflerini çıkarmalıdır. Avuçlarımdan biri bozuk paralarla doludur. Yolumuzda hangi satıcıya raslarsak, simit, kuru incir, çakaleriği, mutlaka bir şey alıyoruz. İpliğe dizilmiş kuzu kestaneleri alarak gerdanlık gibi boynuna geçiriyorum. Sonra, bir mezat malı işportası önünde duruyor, cebindeki iki katırboncuğunun daha irilerinden, bir sahici kolye alarak onu da yine boynuna takıyorum, daha sonra cam yüzükler, bilezikler, küpeler... Kahvelerin önünde daha lüks eşya işportaları vardır, onlardan birinde, kırmızı üzerine sarı yeşil çiçekleri olan, bir yün bulûz bularak başından aşağıya geçiriyor, uzun kollarını sıvıyoruz. Onun vücuduna tıpatıp uyanını da bulmak mümkün ama aramağa vaktimiz yok... Şimdilik bir eksiğimiz çıplak ayaklarına bir şey becermektir. Fakat işlemeli bebek patiklerinden başka bir şey yok işportalarda... Çaresiz onlardan birini alarak arkalarını yırtıyor, terlik gibi ayaklarına geçiriyorum.

Böylelikle çarçabuk donandıktan sonra tekrar meydanın eğlence yerlerine dönüyoruz. Onu salıncaklarda sallandırıyorum. Oradan alıp atlı karıncanın kafaları, bacakları kopmuş atlarına bindiriyorum. Arasıra

önümden geçerken atının üstünden kaparak havaya kaldırıyor, tekrar bindirmek için bir boş atın, yahut arabanın geçmesini bekliyorum.

Sonunda, kampana çalmağa başlıyor. Onu elinde sepeti, ayaklarında patikleriyle, yine omuzumdan indirmeden vagonların önüne kadar götürüyorum. Bineceğim vagonun kapısında yere bıraktığım zaman, ıslak dudaklarıyle beni yanağımdan öpüyor. Ne diyelim, hakkıdır. Babası gidiyor. Fakat o kadarla kalmıyor, birdenbire ağlamağa başlıyor.

En sonra, hareket... Fakat, köylülerin epeyce bir zaman yürüye yürüye vagonları izleyebilecekleri, bazılarının küçük çocukları bir kere daha pencerelerdeki askerlere kaldırabilecekleri kadar uzun ve ağır bir hareket... Benimki de, küçücük boyu ile, aralarında... Sonra, adımlar hızlanıyor, vagonların yanında bir koşuşup itişme şeklini almağa başlıyor.

Benimki o kadar küçük ki ayaklar arasında yüzüstü yere kapaklandığını, kolundan sepetinin, boynundan boncuk ve kestane gerdanlıklarının düştüğünü görüyorum. Tekrar kalkıp koşmağa başlıyor. Terlikleri de ayağından fırlamıştır.

İşte o zaman birdenbire bir şey unuttuğumu hatırlıyorum. Ben de vagonların koridorunda, önüme geleni devirerek, uzun bacaklarımla trenin arka tarafına doğru bir koşu koparıyor ve son vagon sahanlığından bağırıyorum:

— Senin adın ne? Bağır, daha kuvvetli bağır; senin adın ne?

Çocuk geride kalanların en önündedir. Kollarını sallıyor, her halde haykırıyor, fakat işitmek mümkün değildir.

Reşat Nuri Güntekin
Kan Dâvası'ndan

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR :

Hazırlık çalışmaları:

a) Kelimeler:

uğurlamak - yetinmek - peştamal - salaş - darbuka - zillimaşa - kalas - atlıkarınca - oyulgalanmak - katırboncuğu - gramofon - duraksama - mahşer - koyuvermek (koyvermek) — mezat - işporta.

b) Sözler ve deyimler:

alacalı bir kalabalığın kaynaşması - resim seyreder gibi bakmak - çakalleriği - hora tepmek - meydanlık da başka bir âlem - gözlerini şaşılaştırmak - koşu koparmak - ikram etmek - örme kese - zihne takılmak - bön bön gözlerini açmak - babalı bir çocuk olmanın keyfi - kuzu kestânesi.

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — Romanın bir bölümü olduğu kadar bir hikâye niteliği ve bütünlüğü gösteren bu yazıda: a) Olayın nerede geçtiğini, yani dekorunu belirtiniz. b) Yedeksubaylığını yapan öğretmen, istasyonda nerede oturmaktadır? c) Bu adam, oturduğu yerden neler görüyor? ç) Böyle olaylara hayatta raslanabilir mi? ç) Olayı kaç bölüme ayırabiliriz? (Her bölümü birkaç cümle ile özetleyin.) 2) Olayın geçtiği zamanı belirtiniz. (Yıl, hafta, mevsim...). 3 — a) Hikâyede başlıca kaç kişi görüyoruz? Bunların kimler olduğunu tekrarlayınız. b) Bunların birbirine benzeyen ve benzemeyen yönlerini söyleyiniz. c) Öğretmen kendini neden yalnız hissediyor? (Bu uzun boylu adamla küçük çocuğun karşılaşmaları olağan mı? Yoksa yapmacık mıdır?) ç) Bu iki kimsesizi birbirine yaklaştıran nedenleri söyleyin. d) Ayrılış, size aykırı geliyor mu?

B) 1 — Hikâyede: 1) tasvirleri, 2) portreleri, 3) tahlilleri belirten satırları bulup tekrar okuyun, defterinize yazın ve bunların bu hikâye için gerekli olup olmadığını ispatlamaya çalışın.

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Hikâyelerde ve romanlarda olaylar gerçek olmalı ya da okuyan tarafından gerçekmiş gibi kabul edilebilmelidir. Okuduğunuz hikâye ve bir önceki ünitede geçen **Zaptiye Koridorunda** parçası, bize kendilerini gerçek olarak kabul ettiriyorlar. İlerde okuyacağınız hikâyeleri ve romanları bu yönden inceleyiniz.

Romanlarda ve hikâyelerde olaylara adı sık sık karışan kimselere, o romanın ya da hikâyenin **kahramanı** denir. Bununla birlikte, çok kez, ikinci üçüncü derecedeki kişilere de önem verilir ve portreleri çizilir, tahlilleri yapılır.

Hikâyelerde ve romanlarda türlü türlü anlatım biçimleri vardır. Kimilerinde olaylar yazarın kendisi, kimilerinde de kişilerden biri tarafından, ya doğrudan doğruya, ya mektupla anlatma, ya da anı defteri tutma biçimde, hikâye edilir. Yalnız bu anlatımlar, kıvrak ve rahat olmalıdır. Okuyanın ilgisi, dikkati dağılmamalıdır.

Romanlar çeşit çeşittir: Polis romanı, serüven romanı, tahlil romanı, sosyal roman, tezli roman...

Bütün yazılar gibi, hikâyelerde ve romanlarda da **ana fikir** vardır. Kimilerinde bu, açıkça söylenir; kimilerinde **ana fikri** bulmak okuyuculara bırakılır. Okuyucu da: a) kendi kavrama yeteneğine; b) öğrenim derecesine göre, hikâyeyi yorumlar ve: «Bu yazının ana fikri budur» der. Fakat okuyucunun bu yargısı, her zaman doğru ve yerinde olmayabilir. O halde, yazar için bir yazıyı yazmak nasıl bir hünerse, onun **ana fikri**'ni sezmek de okuyucu için bir hünerdir.

Bundan önce okuduğunuz yazılarda, **tasvirlerin, portrelerin, tahlillerin** ve **konuşmaların** yazılara hareket ve canlılık verdiğini öğrenmiştik. Fakat, ne kadar başarılı olursa olsun herhangi bir yazıya tıklım tıklım ve düzensiz biçimde **tasvir, portre, tahlil, konuşma** koymak, onun çekiciliğini, canlılığını azaltır. Bu bakımdan her yazıda olduğu gibi hikâyelerde ve romanlarda da **düzen**'in çok büyük değeri vardır.

Hikâye ve roman gibi aynı planla yazılan, fakat bazı özellikler bakımından bunlardan ayrık olan **Masal** ve **Fabl** da vardır. Geçen yıllar örneklerini gördüğünüz bu iki tür için kitabın sonundaki **Sözlük**'e bakınız.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI :

Aşağıdaki soruların karşılıklarını defterinize yazınız.

1 — İstasyon, gar, durak, iskele arasındaki ayrılıkları belirtin.

2 — **Bayram yeri kurulmuş - köşeye kurulmuş - duran saat kurulmuş** sözlerinin anlam ayrılıklarını açıklayın.

3 — **Gramofon, radyo, (plak çalan) pikap, televizyonun** tanımlarını yapın.

4 — **Koşu koparmak - erik koparmak - çığlık koparmak - ipi koparmak** sözlerindeki **koparmak** kelimesinin anlam ayrılıklarını söyleyin.

5 — **Ziline takılmak - arabaya takılmak - çengele takılmak** sözlerini ayrı ayrı cümlelerde kullanın.

6 — **Kalabalığa karışmak - (sen bana karışma anlamına) birine karışmak** sözlerinden birer cümle yapın.

7 — **Patik** küçük çocuk ayakkabısıdır. Siz, bütün ayakkabı çeşitlerinin adlarını söyleyip biçimlerini tanıtın.

UĞURSUZ BASKIN

Vezinsiz, fakat kafiyeli serbest nazım ile yazılan bu şiir, şanlı tarihimizden alınan kahramanlık olaylarından birini hikâye etmektedir. Bu manzum hikâye, yazarın dilde *ve* hikâye etme sanatında *ne kadar usta olduğunu göstermektedir.*

«Vardiya'da gözcü» benim. Enginlerde mavi gece.
Deniz giymiş yıldız pullu bir atlastan ferace.
Bütün beyaz yelkenlerle kanatlanan
Gemimizde genç ve serin bir uçuş!
Dalgalarda değil «Ceylan»,
Bizim gemi şimdi kuş!
Bizim gemi Akdeniz'in kartalı!
Bağrı bizden çok yaralı;
Koca yiğit bizim gemi
Öz dostumuz değil mi?

Nihayetsiz bir dumanlı mavilik!
Sanki rüya ülkesine girmiştik.
Ufuklardan yağan sisli bir gümüş
Enginlerin kucağına dökülmüş;
Gökle deniz
Birbirinden belirsiz.
Bakışların boğulduğu Akdeniz'de
Bu gece biz, yalnız biz!
Yalnız bizim gemimiz!
Bizim gemi Akdeniz'de, Akdeniz'in kalbi bizde;
Deniz bizim kalbimizde!

Gökte ay
Bir sedef yay.
Ta uzakta, apansız,
Uçar gibi, derinlere düşen yıldız
Atılmış bir altın ok.
Bilinmeyen bu avcının talihi çok.
Ok hedefi iyi buldu;
Denizkızı yüreğinden vuruldu!

Vurulan denizkızı!
Her süzülen dalganın
Şu sihirbaz yıldızı,
Işıklar senin kanın!
Kanımızı sen de, biz de
Adamışız dalgalara.
Öleceğiz Akdeniz'de,
Göğsümüzde aynı yara.

Uçuyorken böyle bizim «Deniz Ceylan»ı,
Keskin gözüm ta uzakta gördü düşmanı;
Korsan gözü uzakları yakın görmeli;
Gördüğüne uzanmalı korsanın eli.
Bu gördüğüm: Venedikli bir kadırgaydı.
Durgun suda sanki canı çıkmış kargaydı!

Hemen gidip uyandırdım «Gamsız Reis»i.
Dedi:

— Sensin leventlerin en kısmetlisi.
Geçenlerde bir gelin aldım Venedikli'den;
Bu gece de kaynanamı ele geçirsen!

Bizim baba Gamsız Reis, candan adamdır.
Biraz güldü. Sonra sesi dolgun ve ağır:
— «Git karınla bir helâllaş! N'olur, ne olmaz;
Kavgadır bu! Haydi çabuk! Vaktimiz pek az!»

Hemen çıktım güverteye. Herkes hazırdı.
«Gamsız Reis» benimle üç levent ayırdı,
İp sarkıtıp, gürültüsüz atıldık suya.
Gafil düşman pek dalmıştı, belli, uykuya.

Dişlerimiz arasında birer yatağan,
Dördümüz de yüze yüze, hiç yorulmadan,
Venedikli gemisine yanaştık. Biraz
Kulak verdik: Çıt yok! Bunu anlar anlamaz
Belimizden çözdüğümüz kancalı ipi
Küpeşteye fırlatarak, örümcek gibi,
Bir lâhzada yukarıya tırmanıp çıktık,
Biz oyunun yarısını almıştık artık.

Davlumbazın kenarında kıvrılıp yatan
Nöbetçiyi, uyanmaya vakit bulmadan
Arkadaşım «Yağız Mehmet» haklayıverdi.
Pupayelken yakınlaşan Ceylan'a şimdi
Boynumdaki su geçmeyen meşin keseden
Çıkardığım kavı çakıp salladım hemen.
Bizim gemi, şimşek gibi gelip yetişti.
Artık bundan sonrası da kolay bir işti.

Yanaşırken, bordaların çarpışmasından
Uyandılar ambarlarda sarhoş uyuyan
Venedikli çelebiler karmakarışık;
«Acele yok, efendiler, pek açık saçık
Yukarıya fırlamayın; hava keskince!
Kellenizi rüzgâr kapar çünkü bu gece!»
Doğrusu ya, rüzgâr hayli kelleler kaptı;
Venedik'in beylerine çok işler yaptı.

İçlerinde ustalıklı çarpışanlar var.
Kılıçları kurnaz! Fakat, bu neye yarar?
Heriflerde din kuvveti yok! Yürek çürük!
Hey koca Türk, Tanrı'sından kuvvet alan Türk!
Cengin artık en keyifli, kızgın demiydi.
Vuruşmanın en ateşli deminde miydi?
Bilmiyorum nasıl oldu, ah nasıl birden
Ambarlardan yangın çıktı şafak sökerken?

«Aman, dedik, bari bizim gemi batmasın!»
— «Açılalım! dedi Gamsız Reis, bırakın,
Mal kaydına fazla düşen canından olur;
Ceylan bizim canımızdır; hesap sorulur
Yarın Paşakapısı'nda. Haydi alarga!»
Zati düşman kırılmıştı. Bitmişti kavga.

Enginlere tanyerinden doğdu kızıl gün,
Bir erguvan yangın oldu sularda bütün
Venedikli gemisinin ateşleriyle.
Tutuyorduk biz güneşe kanlı meşale.
Orsaalabanda ettik bizim Ceylan'ı,
Ateş çünkü sarıyordu şimdi her yanı.

Venedikli gemisinden açıldık biraz.
Alevleri okşuyordu bir ince poyraz.
Akdeniz bir Türk gelini, köpük duvaklı!
Güneş gökte bir şehsüvar, altın mızraklı!
Dalgalarda vardı narin gülümsemeler.
Bizim gemi dalga beyi, bir er oğlu er!

Bir de baktım misafirim güverteye çıktı;
Dudakları soluk, konca benzi kaçıktı.
Hemen koşup dedim: — «Neye çıktın yukarı?»
— «Çok şükür ki seni bana bıraktı Tanrı.»
O ne, dedi, omuzundan mı yaralandın?»

Sahi, bunu görmemiştim: Boynuma yakın
Derince bir çizgi vardı; akıyordu kan.
Sırmalı bir çevre çekip hemen koynundan,
Bir şefkatli anne gibi yaramı sardı;
Onun beyaz ellerinde her şifa vardı.

Bu anda bir ses işittim: —«Hey kabadayı!
Venedik'in en güzeli Leonora'yı
Bizden alan sen misin be?» Bu ses tutuşan,
Çatırdayan Venedikli kadırgasından
Geliyordu; dönüp baktım: Yan güvertede
Bir kılıçtan arta kalmış uğursuz! Ben de
Susar mıyım? Cevap verdim. «Benim! Ne var ki?
— «Al öyleyse! deyip çekti, bu bir, bu iki!»
İki defa uğuldadı çifte piştovu.
Vızıldayan bir kurşun sordu ensemden yolu.
Öbür kurşun? Onu sorma! Bir «Ah!» işittim;
Misafiri düşmüş gördüm; «Ah!» dedim, bittim!

Enis Behiç Koryürek
Miras'dan

I — Hazırlık çalışmaları:

a) Kelimeler:

vardiya - ferace - kadırga - levent - küpeşte - davlumbaz - borda - alarga - şehsüvar - Paşakapısı.

b) Sözler ve deyimler:

rüya ülkesine girmek - mal kaydı - orsaalabanda etmek - kılıçtan arta kalmak - çifte piştov.

II — Açıklayıcı sorular:

a) Olaylar duygular ve düşünceler:

Hikâyeler, düzayız (: mensur) yazıldığı gibi, manzum da yazılır. Bunların ayrılığı yalnızca nazım ya da nesir oluşlarındadır. Geriye kalan bütün özelliklere her ikisinde de rastlanır. Örneğin bir hikâyenin gereçleri olan **tahliller, tasvirler, portreler, konuşmalar,** manzum hikâyelerde de bulunur.

Bu manzum hikâyede: 1 — Geminin gidişi hangi sıfatlarla anlatılmış? 2 — İkinci bölümde nasıl bir manzara ile karşılaşıyorsunuz? 3 — Üçüncü bölümde, şairin bize anlattığı olayı tekrarlayın. 4 — Hikâyenin **giriş** (: serim) bölümünden **gelişme** (: düğüm) bölümüne geçişler birbirine iyice kaynaştırılmış mı, yoksa ekler belli oluyor mu? 5 — Düşman gemisinde yangın çıkması, savaşta sağ kalan bir Venedikli'nin iki el ateş etmesi, hikâyenin akışında bir düğüm oluyor mu, niçin? (Buna göre, hikâyenin sonuç noktasını belirtin.) 6 — Leonora'nın ölümü beklenmedik (: sürprizli) bir olay mıdır, nedir? 7 — Kişilerin ve olayların gerçeğe uygunluğunu ispatlayın.

b) Dil ve anlatım:

1 — **Geminin bağrı** neden yaralı olabilir? Bu sözlerle şairin, neyi anlatmak istediğini söyleyin. 2 — **Nihayetsiz mavilik - rüya ülkesine girmek - ufuklardan yağan sisli bir gümüşün enginlerin kucağına dökülmesi - gökle denizin birbirinden belirsiz oluşu** sözlerini açıklayın. 3 — Üçüncü bölümde geçen ay neye benzetilmiş? Düşen bir yıldız, **altın bir oka** ne bakımdan benzetilebilir? (Hikâyede siz de başka benzetmeler bulun.)

Serbest Okuma :

BİR KUŞ YUVASI

İsveçli bir kadın yazar olan Selma Lagerlöf, bu hikâyesinde de, öbürlerinde olduğu gibi, insan sevgisini birinci plana almıştır. İnsanları hor gören haşin bir din adamının, hayvan sevgisinin etkisi sonucunda, insanlara nasıl ısındığını görmekteyiz.

İhtiyar Keşiş Hatto, çölde Tanrı'ya dua ediyordu. Hava fırtınalıydı. Uzun sakalı ve keçeleşmiş saçları başının etrafında, eski bir yıkıntının tepesindeki ot demetleri gibi uçuşuyordu. Çünkü dua için kollarını havaya kaldırmıştı. Gün doğalıdan beri kemikli, kıllı kollarını, yorulmadan, dinlenmeden havada tutuyordu. Akşama kadar da böyle durmak istiyordu. Bu, onun bir dileği idi.

Hatto, dünyanın hile ve kötülüklerini öğrenmiş bir adamdı. Başkalarından gördüğü belâlar ve eziyetler, yüreğinin dayanabileceğinden fazlaydı. Onun için ıssız kırlara çıkmış, ırmak kenarlarında kendine bir in kazmış, duaları Tanrı katında yankı bulan bir evliya olmuştu.

Hatto, ırmağın kenarında, ininin önünde duruyor, hayatının en büyük duasını ediyordu. Tanrı'dan, bu kötü dünyada kıyameti koparmasını diliyordu.

Dört yanı, ıssız bir çöldü. Fırtına, çıplak topraklarda garip bir tehdit gibi ıslık çalıyordu. Ama biraz ötede ırmağın kenarında kısa gövdeli, ihtiyar bir söğüt vardı. Gövdesinin yukarısı, büyük başa benzeyen bir yumru haline gelmişti. Buradan yeni, taze yeşil dallar fışkırmıştı. Her sonbaharda yeni sürgünleri, ağacı kıt ovada oturan köylüler keserdi. Her ilkbaharda ağaçtan yine taze, yumuşak dallar sürerdi.

Yuvalarını söğüdün tepesinden fışkırmış dalların arasında yapmayı âdet edinmiş bir kuyruksallayan çifti, tam o gün, yuvaya başlamak niyetinde idi. Ama, kamçı gibi savrulan dalların arasında kuşlar rahat edemediler. Saz püsküllleri, kök lifleri, geçen yıldan kalma bataklık otlarını getiriyorlar, fakat bir iş yapmadan geri dönüyorlardı. Derken, Tanrı'dan fırtınayı yedi kat daha hızlı estirmesini, böylelikle küçük kuşların yuva-

larını, kartalların yurtlarını darmadağın etmesini dilemekte olan ihtiyar Hatto'yu gördüler.

Çevrede uçuşup yuvaları için yer arayan bu kuşlar, Hatto'yu, öteki söğütler gibi göğe doğru uzanmasına testere ile baltanın engel olduğu ihtiyar bir söğüt sandılar. Çevresinde epey döndüler, uçup gittiler, gene geri geldiler, ona giden yolu tasımladılar, yırtıcı kuşlara ve fırtınaya göre, yerin uygun olup olmadığını hesapladılar. Sonunda pek kârlı bulmadılar ama, yine depo ve kilerleri demek olan ırmakla saparna otlarına yakınlığı dolayısıyle beğendiler. Kuşcağızlardan biri ok gibi aşağı süzüldü, gagasındaki küçücük lif parçasını Keşiş'in açık avucuna koydu.

Tam bu sırada fırtına durmuştu. Onun için lif, Hatto'nun elinden uçup gitmedi. Ama Keşiş'in duasının durduğu yoktu.

Derken, fırtına yeniden başladı. lif de keşişin kemikli, iri ellerinden uçup gitti. Fakat kuşlar, yeniden geldiler ve yeni yurtlarının temel direğini, Hatto'nun nasırlaşmış parmaklarının arasına yerleştirmeğe çalıştılar. Birdenbire kaba, pis bir baş parmak, çöpün üzerine bastı, dört parmak da avucun üstünde kubbelenerek, içine yuva yapılabilecek sakin bir kovuk meydana getirdi. Bununla beraber Hatto, duasını sürdürüyordu,

Hatto'nun gözünün önünde kıyamet gününün hayalleri beliriyor; yeryüzü sarsılıyor, gök yanıyordu. Ruhu bu hümma kâbusları ile dolu iken gözleri, şimşek gibi gidip gelen ve keyifli bir cıvıltı ile her seferinde yuvaya bir çöp ekleyen kuşların uçuşunu izlemeğe başladı.

İhtiyar, kımıldamayı aklına bile getirmiyordu. Bütün gün kolları havada, kıpırdamadan dua etti. Vücudu dermansızlaştıkça beynini dolduran hayaletler, daha canlanıyordu. Kent surlarının göçtüğünü ve insan yurtlarının yıkıldığını duyuyordu.

Küçük kuyruksallayanlar, bütün gün var kuvvetleriyle yuvalarını kurmıya çalıştılar. İş de hayli üredi. Katı saparnalar yetiştiren bu hafif dalgalı kırda ve sazlık, kamışlık ırmak kenarında, yapı gereçlerinden yana, kıtlık yoktu. Kuşlar ne öğle paydosuna, ne de ikindi dinlenmesine yer verdiler. Hamaratlık ve keyiften sanki yanıp tutuşarak gidip geliyorlardı. Gün batmadan, yuvayı hemen hemen tamamlamışlardı.

Akşama doğru Hatto, onlara gittikçe daha sık bakmaya başlamıştı. Gözü ile kuşların uçuşunu kovalıyor, budalaca bir şey yaparlarsa onları azarlıyor, rüzgâr işi bozarsa kızıyordu. Hele kuşlar biraz dinlenmek isterlerse, buna hiç katlanamıyordu.

Böylece gün battı; kuşlar da kamışlıkta alışık oldukları uyku yerlerine çekildiler.

Sabah olunca, kuyruksallayanlar, bir gün önce kurdukları yuvanın güzel bir rüyadan başka bir şey olmadığını sandılar.

Yollarını işaretlemişlerdi; doğruca oraya uçtular. Fakat yuva yok olmuştu. Kırı gözden geçirerek aradılar, gözetlemek için dimdik havaya

yükseldiler. Ağaçtan iz yoktu. Sonunda ırmak kenarındaki taşlara kondular, düşünmeğe daldılar. Uzun kuyruklarını sallıyor, kafacıklarını o yana bu yana çeviriyorlardı. Ağaçla yuva nereye yitmişti?

Ama güneş, ırmağın öbür kıyısındaki orman kuşağından bir karış yükselmiş yükselmemişti ki, ağaç salına salına geldi, bir gün önce bulunduğu yerde durdu. Eskisi gibi kara ve budaklıydı. Her halde kuru, dik bir dal olan bir şeyin ucunda da yuvaları duruyordu.

O zaman kuyruksallayanlar, doğanın o kadar çok olan harikalarını düşünerek kafa yormadan, yuvalarını tamamlamıya başladılar.

Mağarasının önünden küçük çocukları kışkışlayan, onlar hiç doğmamış olsalardı daha iyi olacağını söyleyen, donanmış kayıklarla ırmakta kürek çektikleri sırada gençlere beddualar savurmak için kendini bataklara atan Hatto, kötü gözünden çobanların bile sürülerini sakındığı Hatto, küçük kuşların hatırı için ırmak kenarındaki yerine dönmüştü ve onları ürkütecek bir şey yapmaktan sakınıyordu. O yalnızca, Tanrı'nın doğada yarattığı şeylerin de birer anlamı olduğunu biliyordu. Artık kuyruksallayanların, elinde yuva kurmalarının anlamını anlamıştı. Tanrı, onun, kuşlar yavrularını büyütünceye kadar, kolları havada durup dua etmesini istiyordu. Eğer o bunu yapabilirse, duası kabul olunacaktı.

Hatto, o gün daha az mahşer hayali gördü. Bunun yerine gittikçe artan bir merakla kuşları gözetliyordu. Küçük yapı ustaları dolaşıp yapıyı gözden geçirdiler. Sahici söğütten bir iki parça ağaç yosunu getirip yuvanın dışına yapıştırdılar. Bu boya ve badana yerini tutacaktı. En ince bataklık keteninden de taşıdılar. Dişi kuş, göğsünden incecik tüyler de yoldu. Bunlarla yuvanın içini kapladılar. Yatak yorgan yerini de bunlar tutacaktı.

Hatto'nun Tanrı katında dualarıyle elde edebileceği korkunç yok edici başarıdan ürken köylüler, onun öfkesini gidermek için süt ve ekmek getiriyorlardı.

Yine geldiler; onu, elinde kuş yuvası, hiç kımıldamadan durur buldular.

— Bakın, şu kutsal adam, hayvancıkları ne kadar da seviyor! dediler. Artık ondan korkmadılar, süt kovasını onun dudaklarına kaldırdılar. Ağzına ekmek verdiler.

Hatto, uzun zamandan beri, vücudunu iradesine kul etmişti. Açlıkla, kırbaçla, günlerce diz üstü durma ile, haftalarca uykusuzlukla bu vücudu kendine boyun eğmeğe alıştırmıştı. Şimdi de dişi kuyruksallayan, yumurtalarının üzerinde yatar ve yuvadan hiç ayrılmazken, o da geceleri bile mağarasına gitmiyor, çelik gibi sert kaslı kollarını günler ve haftalarca dimdik yukarda tutuyordu. Hatto, kolları havada, oturarak uyumasını öğrendi ve yuvanın kenarından aşağı, kendisine bakan iki küçük, ürkek kuş gözüne alıştı. Doluyu, yağmuru kolluyor; yuvayı elinden geldiği kadar koruyordu.

Günün birinde dişi kuş yerinden kalktı ve yuvanın kenarına zıpladı. Erkek kuş da keyfinden çırpınarak onun yanına geldi. Kuyruksallayanlar, başbaşa konuşuyor, yuvanın içi ürkek cıvıltılarla dolarken sevinip duruyorlardı. Az sonra ikisi de, gözünü budaktan esirgemeden, sinek avlamıya başladılar.

Birbiri ardına sinek tutuyor, Hatto'nun elinin içinde cıvıldayanlara getiriyorlardı. Yem geldiği zaman, keskin cıvıltılar, daha da artıyordu.

Hatto'nun kolu, sanki kımıldama yeteneğini yitirmiş olan oynak yerlerinden bükülerek ağır ağır aşağıya indi. Küçük, alev gibi yanan gözleri yuvaya dikildi.

Ömründe bu kadar zavallı, çirkin, biçare şeyler görmemişti: seyrek sepelek yavru tüyleri içinde küçücük, çıplak vücutlar! Ne göz var, ne uçmaya güç! Sadece altı tane kocaman, açık gaga.

Hatto da şaşırıyordu ama, bunlardan, asıl bu halleriyle hoşlanıyordu. Ana babalarını bedduadan ayrı tuttuğu yoktu. Fakat artık Tanrı'dan dünyayı yok ederek kurtarmasını dilerken, içinden, bu altı savunmasız biçareyi bundan ayrı tutuyordu.

Köylü kadınlar, kendisine yiyecek getirdikleri zaman da onlara beddualarla karşılık vermez olmuştu. Kendisi, yukardaki yavrulara gerekli idi. Onun için köylülerin kendisini aç bırakmadıklarına seviniyordu.

Az sonra yuvanın kenarından, bütün gün, altı yuvarlak kafa bakmaya başladı. Yavaş yavaş kızıl derilerden tüylerin fışkırdığını, gözlerin açıldığını, vücutların yuvarlaklaştığını gördü. Doğanın havalardaki kanatlı yaratıklara bağışlamış olduğu inceliğin mirasçıları, az zamanda bütün güzelliklerini kazandılar.

Bu sırada Hatto'nun dudaklarından kıyamet duası gittikçe daha duraksayarak dökülüyordu. O, yavrular uçacak hale gelince Tanrı'nın kıyameti koparmayı vadetmiş olduğundan emindi ama, şimdi bir kaçamak yolu arıyordu. Korumuş ve sakınmış olduğu bu altı yavruyu gözden çıkaramazdı.

Önce, kendisiyle ilgili hiçbir şeyi yokken, şimdi iş başkaydı. Her küçük çocuğun insana öğretmesi gereken sevgiyi, küçüklere ve arkasızlara karşı duyulan acımayı o da duymuş ve bu, kendisini, ne yapacağını bilmez bir hale getirmişti.

Acaba bu yavruları yırtıcılardan, soğuktan, açlıktan, hayatın binbir çeşit belâsından kurtarmamalı mıydı? O, tam böyle düşünürken bir atmaca, yavruları kapmak için yuvaya saldırdı. Hatto da bu pervasızı sol eliyle yakaladı, başının üstünde döndürdü, kızgınlığın verdiği güçle ırmağa fırlattı.

Derken, yavruların uçma günü geldi. Kuşlardan biri yuvanın içinde

yavruları dışarı itmeğe çalışıyor, öteki de çevrede uçup onlara bu işin ne kadar kolay olacağını gösteriyordu. Fakat yavrular korkuyor ve direniyorlardı. O zaman, babayla ana uzaklaştılar ve onlara uçma sanatının en güzel örneklerini gösterdiler. Kanat çırparak çeşitli dönüşler yapıyorlar, tarla kuşları gibi dikilip yükseliyorlar, ya da kanatlarını hızlı hızlı titreterek havada duruyorlardı.

Yavrular gene direnince, Hatto, işe karışmaktan kendini alamadı. Parmağıyle kuşları şöyle hafiften bir dürtüverdi; bu da işi yoluna koydu.

Yavrular, yuvadan uçtular. Titriyorlar, kendilerine güvenemiyorlardı. Yarasalar gibi havayı dövüyor, aşağı iniyor, acemi kanatlarla gene yükseliyorlardı. Sonunda, uçma sanatının ne olduğunu kavradılar ve bunu yuvaya, elden geldiği kadar çabuk dönmek için kullandılar. Büyükler de gururlu ve neşeli, onların yanına geldi. İhtiyar Hatto, bıyık altından gülümsedi.

İşi yoluna koyan o değil miydi ya!

Ertesi gün yuva boş kalmıştı. Hatto'ya yalnızlık acısı çöktü. Kolları ağır ağır iki yana düştü. Ona, sanki bütün doğa, İsrafil Suru'nun gürleyişini duymak için nefesini tutuyor gibi geldi. Tam bu sırada kuyruksallayanlar geri döndüler, onun başına ve omuzlarına kondular. Hatto'dan hiç korkuları yoktu. O zaman, ihtiyar Hatto'nun perişan beyninde bir ışık yandı, kollarını aşağı indirmişti ya! Artık kıpırdamadan durmaya ant içen Hatto, kuşları seyredebileyim diye, hiçbir gün, insanlara beddua için kolunu yukarı kaldırmadı.

Selma Lagerlöf (H. Örs - B. E. Koryak)
Gökle Yer Arası'ndan

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Okuduğunuz hikâyelerin **ana fikirlerini**, bu ana fikirleri belirtmeye yarayan **yardımcı fikirleri** arayın.
2 — Bu hikâyelerde: a) olayların geçtiği zamanı, dekoru; b) olayların **kahramanlarını** ve ikinci derecedeki kişilerini; c) olayları ve olayların **giriş, gelişme ve sonuç** (çözü -) bölümlerini ayrı ayrı belirtmeye, açıklamaya çalışın.
3 — Bu hikâyelerdeki: a) kişilere hayatta rastlayıp rastlayamayacağınızı; b) olayların akışını beğenip beğenmediğinizi; c) konuşmaların tabiiliğini; d) portrelerin seçkin ve canlı kelimelerle çizilip çizilmediğini arkadaşlarınızla tartışıp bir sonuca varın.
4 — Manzum hikâyenin düzyazı hikâyeden ayrılığı nedir? açıklayın.
5 — **Kuş Yuvası** hikâyesinde **tasvir, tahlil** gereçlerini arayın.
6 — Gene aynı hikâyede gerçek'e uymayan yönler var. Fakat bunlar bizde masal etkisi bırakmıyor. Bu özelliği **masal özellikleri** ile karşılaştırıp ayrılıkları belirtmeye çalışın.
7 — **Bir Kuş Yuvası** hikâyesi üçüncü tekil kişi, **Uğursuz Baskın** ve **Kimsesizler** de birinci tekil kişi ağzından anlatılıyor. Bunların nedenlerini açıklamağa çalışın.

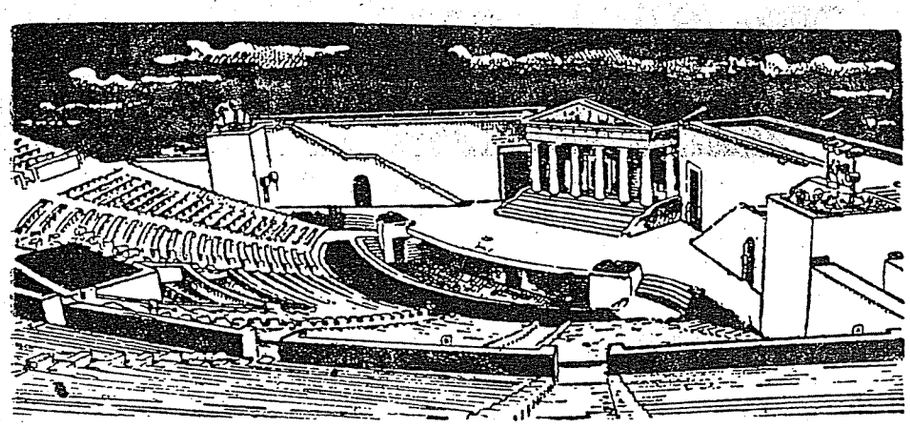

Tiyatro Hayatın Kendisidir.

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Aşağıdaki kelimelerin ve sözlerin karşılıklarını hazırlayın: **Sahne, aktör, aktris, dekor, makiyaj, jest, mimik, perde, tablo, perde arası, kulis, mobilya, mizansen, aksesuvar, rejisör, suflör, trajedi, komedi, dram, piyes, monolog, tirat.**

2 — Gerek okul müsameresinde, gerek her hangi bir tiyatroda seyrettiğiniz bir piyesi: a) konusunun, acıklı ya da güldürücü olması; b) kahramanlarının hayattaki insanlara benzeyip benzememesi; c) bunların kendi durumlarına uygun olarak konuşup konuşmamaları bakımından arkadaşlarınıza bilgi verin. (Bu çalışmanın notlarını, sınıf kitaplığındaki özel dosyada saklayın.)

1 — **Karanlıkta Kalan Adam**
Maurice Maeterlinck (Moris Meterlink)

2 — **Cimri**
Molière (Molyer)

3 — **Akın**
Faruk Nafiz Çamlıbel

Konu. BİR PİYESİN kavranması

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Eserin başlangıç bölümü (Serim);
B) Olayın gelişmesi (Düğüm);
C) Düğümün çözülmesi (Çözüm).

KARANLIKTA KALAN ADAM

(Piyes 1 Perde)

Belçikalı olan Meterlink, birer perdelik kısa piyeslerinde, insanları meraka sürüklemek, düşündürmek ve iç evrenlerinin sırrını (= gizini) çözmek çabasını gösteren bir yazardır. Bu piyesi kavramak için, çok dikkatli okumalısınız.

Kişiler:

KIZ: 12 yaşında, torun.
İHTİYAR: Bir kör (65 yaşında).
BABA: İhtiyarın damadı (45 yaşında).
HASTABAKICI: Bir kadın.
HİZMETÇİ: Bir kadın ya da erkek olabilir.

Dekor:

(Eski bir köşkte yarı aydınlık bir salon. Sağda bir kapı, solda bir kapı, köşede küçük başka bir kapı. Sahnenin gerisinde yeşil camlı pencereler ve taraçaya açılan camlı başka bir kapı, köşede büyük bir çalar saat ve yanan lamba).

Sahne I.

İhtiyar — Baba — Kız

KIZ — Buraya geliniz, büyük baba; lambanın ışığı altına oturunuz.
İHTİYAR — Öyle sanıyorum ki odada ışık çok az.
BABA — Taraçaya mı çıkalım, yoksa odada mı kalalım?
KIZ — Burada kalsak daha iyi olmaz mı, baba? Bütün hafta yağmur yağdı. Şimdi geceler çok rutubetli ve soğuk oluyor.
BABA — Fakat çok berrak ve yıldızlı.

KIZ — Evet ama, büyükbabam, soğuğa hiç dayanamaz. Hem yıldız olmuş, olmamış ona ne?
İHTİYAR — Ah, benim minimini şeker kızım! Burada kalsak daha iyi olur değil mi? Hem ne olur ne olmaz, içerde hastamız var.
BABA — Artık meraklanmamalıyız, tehlike kalmadı, kurtuldu demektir.
İHTİYAR — Sanıyorum ki çok acı çekiyor.
BABA — Neden böyle söylüyorsunuz?
İHTİYAR — Sesini işittim.
BABA — Mademki doktorlar korkulacak bir şey olmadığını söylüyorlar...
KIZ — Büyükbabam boş yere meraklanıyor.
İHTİYAR — Hayır, kızım, ben sizin gibi düşünmüyorum.
BABA — Ama, biz görenlere inanabilirsiniz. Bugün, öğleden sonra oldukça iyiydi. Şimdi de uyuyor. Bu gece, hepimiz de rahat bir uyku uyuyabiliriz. Artık biraz dinlenmeğe hak kazandık. Hatta korkmadan, biraz gülmeli ve eğlenmeliyiz de. Bu akşam, ilk kez kendimi rahat hissediyorum. Ah hastalık bir kez bir eve girince, o evin içinde bir yabancı beliriyor sanki.
İHTİYAR — Niçin bugün zavallı kızımı göremedim?
BABA — Pek iyi biliyorsunuz ki, bunu doktor yasak etti.
İHTİYAR — (Soldaki kapıyı işaret ederek:) Acaba bizi işitiyor mu? Çok hızlı konuşmayın.
BABA — Kapı çok kalın. Sonra yanında hastabakıcı da var; fazla gürültü yaparsak bize haber verir.
İHTİYAR — Demek bizi işitemez?
BABA — Hayır, hayır.
İHTİYAR — Uyuyor mu?
BABA — Galiba.
KIZ — Baba, teyzem ne zaman gelecek?
BABA — Saat dokuzda geleceğini söylüyordu; fakat vakit geçti. Annenin, teyzeni göreceği gelmiş. Buraya geldik geleli bir kez bile evimize uğramadı.
İHTİYAR — Ah ne inatçı bir kızdır! Bu kadar ağır hasta yatan kardeşini bir kez olsun görmeğe gelmedi. Belki bu gece gelir.
KIZ — Bilmem ki. Söz vermişti, her halde gelir.
İHTİYAR — (Kız'a:) Haydi, kızım, git de anneni bir yokla.
BABA — Neden hâlâ onu düşünüyorsunuz? Size demin de söyledim ya, rahat rahat uyuyor.
İHTİYAR — Peki, peki.
KIZ — Teyzemi bekleyecek miyiz, baba?
BABA — Elbette. Belki geç kalmıştır. Haydi, sen bir pencereden bak, gelen giden var mı?

KIZ — (Pencereye gider:) **Hayır, baba.**

BABA — **Caddede kimse yok mu?**

KIZ — **Hayır. Yalnız dışarda mehtap var. Çam ormanına kadar her yön gözüküyor.**

İHTİYAR — **Demek hiç kimseyi görmüyorsun?**

KIZ — **Hayır, büyük baba.**

BABA — **Hava nasıl?**

KIZ — **Çok güzel! İşitiyor musunuz? Uzakta köpekler havlıyor.**

BABA — **Evet, evet.**

KIZ — **Caddede biraz rüzgâr var.**

İHTİYAR — **Rüzgâr mı?**

KIZ — **Evet, ağaçlar hafif hafif sallanıyor.**

İHTİYAR — **Teyzenin gelmemesi çok tuhaf doğrusu.**

KIZ — **Büyükbaba, bahçeye galiba birisi girdi.**

İHTİYAR — **Kim acaba?**

KIZ — **Bilmem, hiçbir şey görünmüyor ki.**

BABA — **Yani hiç kimse yok.**

KIZ — **Her halde bahçede birisi var. Çünkü köpekler birdenbire sustular.**

İHTİYAR — **Ayak sesi de duyulmuyor.**

KIZ — **Öyleyse köpekler neye sustular?**

BABA — (Pencereye gider, bağırır:) **Kim var orada? Kim o?**

KIZ — **Bahçeye mutlaka biri girdi; göreceksiniz.**

BABA — **İyi ama kızım, görüyorsun ki kimse karşılık vermedi. Her yönde derin bir sessizlik var.**

İHTİYAR — **Bütün pencereler açık mı?**

BABA — **Hayır, camlı kapı açık.**

İHTİYAR — **Oda soğumağa başladı da.**

KIZ — **Bahçede biraz rüzgâr var, büyükbaba! Ay aydınlığında güllerin uçuşan yaprakları ayrıt ediliyor.**

BABA — **Haydi, kızım kapıyı kapa; vakit geç oldu.**

KIZ — **Ben kapayamam ki baba.**

İHTİYAR — **Neden kızım?**

KIZ — **Rutubetten çok ağırlaşmış. Hem de çok kalın.**

BABA — **Evet rütubetten olacak. Haydi beraber kapayalım. Yarın marangoz gelir, yapar.**

İHTİYAR — **Olmaz; sonra evin içinde gürültüler olur; hastayı rahatsız ederler. Hayır, hayır gelmesin.**

BABA — **Peki, siz merak etmeyin.** (İhtiyar uyumağa başlar:) **Bu akşam lamba çok fena yanıyor.**

Sahne II.

KIZ — BABA — (İhtiyar uyuklar)

KIZ — **Büyükbabam, uyudu galiba. Zavallı, ne kadar yorgun görünüyor, baba.**

BABA — **Üç yıldır gözüne uyku girmedi. Hep üzüntü içinde. Annen artık iyi olur, değil mi kızım?**

KIZ — (Ağlar:) **Evet.**

BABA — (Yanına gider:) **Ağlama kızım. Artık hastalığı geçer. Sen ağlarsan büyükbaban darılır.**

KIZ — **Baba, büyükbabamın hiç canı sıkılmıyor mu?**

BABA — **Zavallı artık alıştı. Yalnız bütün körler gibi fazla düşünüyor. Onun karanlık semasında hiç bir yıldız parlamıyor. Zavallı adam! Sen tasarlayamazsın, kızım, ne feci, ne yürekler acısı bir hal! Nerede olduğunu, nereye gittiğini bilmemek.** (Yavaş sesle:) **Gündüzü geceden fark etmemek; yazları, kışları birbirine karıştırmak. Hep, ama hep karanlık içinde yaşamak. Ölüm, her halde daha iyi bir şeydir.**

KIZ — **Aman ne korkunç şeyler!**

BABA — **Arasıra ışıkları ayırt edebiliyor. Huyu adamakıllı değişti. Eskiden böyle değildi, şimdi aklına ne gelirse onu söylüyor.**

(Saat 11'i çalar)

İHTİYAR — (Uyanarak:) **Yüzüm camlı kapıya doğru dönük, değil mi?**

KIZ — **İyi uyuyabildiniz mi, büyükbaba?**

İHTİYAR — **Yüzüm camlı kapıya dönük, değil mi?**

KIZ — **Evet, büyükbaba.**

İHTİYAR — **Orada kimse yok mu?**

KIZ — **Hayır, büyükbaba.**

İHTİYAR — **Orada birinin beklediğini sanıyorum. Ben uyurken kimse gelmedi mi?**

KIZ — **Hayır, büyükbaba!**

İHTİYAR — (Damadına) **Hâlâ gelen olmadı mı?**

BABA — **Vakit çok geç oldu. Sanmam ki artık gelsin.** (Bu sırada eve giren birisinin gürültüsü işitilir) **Duydunuz mu birisi geldi?**

İHTİYAR — **Evet, bu gelen muhakkak odur. Hasta kardeşini yoklamağa gelmiştir.**

BABA — **Gelirse o kadar sevineceğim ki!**

KIZ — **Ben, size dememiş miydim teyzem gelir diye?**

İHTİYAR — **Niçin hâlâ içeriye girmedi?**

BABA — **Tuhaf şey! Neden acaba? Ayak sesi de duyulmuyor? Hizmetçiyi çağıralım. Bakalım kimmiş?** (Zile basar.)

İHTİYAR — **Merdivende ayak sesleri işitiyorum.**

BABA — **Hizmetçi geliyor.**

İHTİYAR — **Yalnız olmadığını sanıyorum.** (Küçük kapıya vurulur).

BABA — **Küçük kapıya vuruluyor. Gürültü yapmaması için gidip ben açayım.** (Kapıyı yarı yarıya açar, hizmetçi dışarda kalır.) **Nerdesiniz?.**

Sahne III.

ÖNCEKİLER — HİZMETÇİ

HİZMETÇİ — **Buradayım, efendim.**

İHTİYAR — **Daha hâlâ gelmemiş mi?**

BABA — **Hizmetçiden başka kimse yok.** (Hizmetçi'ye:) **Biraz önce eve kim girdi?**

HİZMETÇİ — **Eve birisi mi girdi?**

BABA — **Evet, demin kimse gelmedi mi?**

HİZMETÇİ — **Kimse gelmedi, efendim.**

İHTİYAR — **Böyle hızlı hızlı konuşan kim?**

BABA — **Hizmetçi. Merdivenleri nefes nefese çıkmış da.**

İHTİYAR — **Ağlıyor mu?**

BABA — **Hayır. Hem neden ağlasın? Siz, neler söylüyorsunuz. Allahaşkınıza?** (Hizmetçi'ye) **Demek kimse gelmedi.**

HİZMETÇİ — **Hayır efendim, hayır.**

BABA — **Eee, biz kapının açıldığını hissettik?**

HİZMETÇİ — **Demin ben kapadım.**

BABA — **Demek açıktı?**

HİZMETÇİ — **Evet, efendim.**

BABA — **Bu saatte niçin kapıyı açık tutuyorsun?**

HİZMETÇİ — **Bilmiyorum, efendim. Ben kapıyı kapamıştım.**

BABA — **Biraz daha yavaş konuş.**

İHTİYAR — **Lambayı söndürüyor musunuz?**

KIZ — **Hayır, büyükbaba.**

İHTİYAR — **Birdenbire odanın içi simsiyah oldu da.**

BABA — (Hizmetçiye:) **Git. Fakat inerken gürültü yapma!**

KIZ — **Baba, doktor ne zaman gelecek?**

BABA — **Gece yarısından önce gelemeyeceğini sanıyorum.** (Kapıyı kapar.)

İHTİYAR — **İçeri girdi mi?**

BABA — **Kim?**

İHTİYAR — **Hizmetçi.**

BABA — **Hayır girmedi, aşağıya indi.**

İHTİYAR — **İçeri girip oturduğunu sanıyorum.**

BABA — **Hizmetçi mi?**

İHTİYAR — **Demek odaya kimse girmedi?**

BABA — **Hayır diyorum, canım.**

İHTİYAR — **Büyük kızım da burada değil mi?**

BABA — **Gelmedi, dedim ya!**

İHTİYAR — **Beni aldatmak mı istiyorsunuz?**

BABA — **Sizi mi?**

İHTİYAR — **Kızım, allahaşkına olsun, gerçeği sen söyle.**

KIZ — **Büyükbaba, ne oluyorsunuz?**

İHTİYAR — **Bir şeyler oldu. Evet, eminim ki kızımın hastalığı artta.**

BABA — **Rüya mı görüyorsunuz?**

İHTİYAR — **Bana söylemek istemiyorsun, biliyorum. Kesin olarak biliyorum, bir şey oldu. Benim minimini kızım, doğruyu söylesene!**

KIZ — **Size gerçeği söylüyoruz, büyük baba.**

İHTİYAR — **Sesin biraz başkalaşmış.**

BABA — **Çünkü onu korkutuyorsunuz.**

İHTİYAR — **Senin de sesin değişmiş.**

BABA — **Kuzum, deli mi oluyorsunuz?** (Kız'a ihtiyarın aklını kaybettiğini işaret için elini uzatır.)

İHTİYAR — **Ha ha hay! Evet kızdığınızı hissediyorum. Benim gibi kör, bitkin bir adamdan korkmak...**

BABA — **Anlamıyorum ki, niçin korkacağız?**

İHTİYAR — **Neden beni yanıltmak istiyorsunuz?**

BABA — **Kim seni yanıltmak istiyor? Tuhaf şey!**

İHTİYAR — **Niçin lambayı söndürdünüz?**

BABA — **Allah Allah!**

İHTİYAR — **Gözlerimin üstünde sanki kocaman iki değirmen taşı var. Kızım söylesene, burada neler oluyor? Sizin gözleriniz görüyor. Allahaşkına söyleyin! Ben burada sonsuz karanlıklar içinde yapayalnızım. Yanımda kimin oturduğunu bilemiyorum. İki adım ötemde neler olduğunu anlayamıyorum. Niçin alçak sesle konuşuyorsunuz?**

BABA — **Ne zaman konuştuk?**

İHTİYAR — **Demin. Kapının yanında. İçeriye birini aldınız.**

BABA — **Size kimsenin gelmediğini söylüyorum. İnanmıyorsunuz. Ne yapayım bilmem ki? Şaşırdım kaldım.**

İHTİYAR — **Doğru söyle, büyük kızım mı girdi, yoksa başkası mı? Beni aldatmayınız. Kızım sen söyle, kim girdi?**

KIZ — **Hiç kimse değil, büyük baba.**

İHTİYAR — **Şurada, odanın ortasında kim oturuyor?**

KIZ — **Hiç kimse oturmuyor. Ben, size yalan söyler miyim?**

İHTİYAR — (Kararsız:) **Orada birisinin oturduğunu sanıyorum. Ah, kendimi hiç iyi hissetmiyorum.** (Doğrulmak için çabalar:) **Bu karanlıkları yırtmak, parçalamak istiyorum.**

BABA — Nereye gitmek istiyorsunuz?

İHTİYAR — Bu tarafa.

BABA — Ama siz, boş yere kendinizi üzüyorsunuz. Rica ederim, oturunuz. Böyle ne aranıyorsunuz?

İHTİYAR — Bilmiyorum. Ne yapmak istediğimi bilmiyorum.

KIZ — Büyükbaba, ne oluyorsunuz? Ne istiyorsunuz?

İHTİYAR — Bana ellerini ver, kızım.

KIZ — Peki.

İHTİYAR — Niçin titriyorsun, kızım?

KIZ — Vakit geç oldu. Korkuyorum da ondan.

BABA — Haydi, kızım, vakit geç oldu. Git, yat. Büyükbaban da şimdi yatar.

İHTİYAR — Hayır, artık bu gece uyuyamam.

BABA — Ben doktoru bekleyeceğim.

İHTİYAR — Bana gerçeği öğretin. Korkmayın üzülmem.

BABA — Canım, siz, boş yere üzülüyorsunuz. Ortada birşey yok.

İHTİYAR — Ben, kızımı, zavallı kızımı görmek istiyorum. Bırakın beni.

BABA — Bunun olamayacağını biliyorsunuz. Hem onu uyandırmak hiç de doğru olmaz. Yarın görürsünüz.

İHTİYAR — Odasından hiçbir ses işitilmiyor.

BABA — Tabiî, dinlendiğine işaret.

İHTİYAR — Epeyce vakittir kızımı görememiştim. Dün akşam, ellerini avuçlarıma aldım. Fakat onu görmüyordum. Şimdi de ne halde olduğunu bilmiyorum. Yüzünün o eski ince çizgileri ne oldu? Bu hastalık acaba onu ne biçime soktu? Ellerimin altında, yanaklarının ince kemiklerini hissettim. Onunla, sizinle benim aramda karanlık! Karanlık! Karanlık! Her şey karanlık! Ah! Boğuluyorum. Kurtarın beni. Hem neden konuşmuyorsunuz? Konuşsanıza!

BABA — Ne söylememi istiyorsunuz? Hem söylediklerime inanmıyorsunuz ki?

İHTİYAR — Uzun zamandan beri bir şeyler saklıyorsunuz. Fakat artık anlamağa başlıyorum. Çoktan beri beni aldatıyorsunuz. Benim hiçbir şey öğrenemeyeceğimi mi sanıyorsunuz? Öyle zamanlar oluyor ki ben sizden daha iyi görüyorum. Günlerdir sizin fısıltılarınızı duymadığımı mı sanıyorsunuz? Bildiğim şeyi söylemeğe gücüm yetmiyor. Ben gerçeği öğreneceğim. Sizin gerçeği söylemenizi beklemeyeceğim. Şimdi öyle sanıyorum ki, benziniz ölü yüzü gibi sapsarı.

KIZ — Büyükbaba, rica ederim susunuz. Beni korkutuyorsunuz. Ne oluyorsunuz? Neyiniz var?

İHTİYAR — Bu sözleri senin için söylemiyorum, kızım. Senin her akşam hıçkırdığını duyuyorum. Evet, işitmeyeyim diye sessizce ağladığını...

BABA — Karımın gerçekten tehlikede olduğunu mu sanıyorsunuz?

İHTİYAR — Beni avutmaya çalışmayın. Artık çok geç kaldınız. Ben, gerçeği sizden daha iyi biliyorum.

BABA — Pekâlâ. Kızınızın odasına girmek istiyor musunuz?

İHTİYAR — (Birden kararla:) Hayır! Hayır! Şimdi değil. (Durur, dinler:) Bu gürültüyü kim yapıyor?

KIZ — Lambanın fitili çıtırdıyor.

İHTİYAR — Üşüyorum. Vücudum donuyor. Dışarda galiba rüzgâr var; pencereler açık mı?

KIZ — Lamba söneceğe benziyor.

BABA — Galiba gazı kalmamış.

KIZ — Nerdeyse tamamıyle sönecek.

BABA — Karanlık odada kalamayız.

KIZ — Niçin? Benim gözlerim alıştı.

İHTİYAR — Dışarısı aydınlık mı, oğlum?

BABA — Buradan daha aydınlık.

KIZ — Baba, ben karanlıkta kalmak istiyorum.

BABA — Ben de... (Sessizlik).

İHTİYAR — Saatin sarkacı beynimde ötüyor.

KIZ — Konuşmuyoruz da ondan.

İHTİYAR — Peki. Neden susuyorsunuz?

KIZ — Ne konuşayım bilmem ki? Bu akşam, pek sinirlisiniz.

İHTİYAR — Oda çok karanlık mı?

KIZ — Eh, oldukça karanlık. (Sessizlik.)

İHTİYAR — Kendimi hiç iyi hissetmiyorum, kızım. Biraz pencereyi açsana.

Baba — Evet kızım, pencereyi aç! Ben de sıkılıyorum. (Kız pencereyi açar.)

İhtiyar — Pencere açık mı?

KIZ — Evet.

İHTİYAR — Dışarda hiçbir ses duyulmuyor.

BABA — Evet. Her yönde derin bir sessizlik var.

İHTİYAR — Ah, bu sessizlik, beni korkutuyor. Saat kaç acaba?

KIZ — Biraz sonra gece yarısı olacak, büyük baba. (Baba, geniş adımlarla odada dolaşır.)

İHTİYAR — Odada kim dolaşıyor?

BABA — Benim, korkma! Biraz yürümek istedim. (Sessizlik:) Fakat oturacağım.

İHTİYAR — Şu dakikada başka bir yerde bulunmak isterdim.

KIZ — **Neden?**

İHTİYAR — **Bilmiyorum. Başka bir yerde. Başka bir yerde.** (Sessizce masanın çevresine otururlar.)

İHTİYAR — (Birden) **Bu ses ne?**

KIZ — **Hiç bir şey! Bahçede, düşen yapraklar uçuşuyor. Evet, taraçadaki kuru yaprakların sesi.**

İHTİYAR — **Haydi git, pencereyi kapa, kızım.**

KIZ — **Peki, büyükbabacığım.** (Pencereyi kapar, yerine oturur.)

İHTİYAR — **Korkuyorum, korkuyorum.** (Ayın ışığı camlardan süzülür, oda tuhaf bir manzara alır. Vakit gece yarısını gösterir.)

BABA — (Bağırarak:) **Lamba. Lambayı getirsene.**

İHTİYAR — **Evet, aydınlık, ışık.** (Bu sırada, soldaki odada ayak sesleri duyulur. Sonra derin bir sessizlik. Odanın kapısı yavaşça açılıncaya kadar ürperti ile dinlerler. Odanın ışığı salona vurur. Hastabakıcı kapının eşiğinde görünür. Hastanın öldüğünü bildiren bir işaret yapar. Baba, meseleyi anlar. Kararsızlık içinde ölünün odasına doğru yürür. Sonra, kızı: **«Baba, baba!»** diyerek arkasından gider. İhtiyar, yalnız kalmıştır. Kalkmak ister ve iki tarafa sallanır. Karanlıkta masaya çarpar ve bağırır.)

İHTİYAR — **Nereye gidiyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz? Ah, beni yalnız bıraktılar. Işık, Allahım, ışık!**

(Perde iner.)

Maurice Materlinck (Seniha Bedri Göknil)
Karanlıkta Kalan Adam'dan

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

a) **Bilmediğiniz kelimelerin ve deyimlerin anlamlarını sözlüklerden arayıp öğrenin.**
b) **Piyesi, sınıfa gelmeden önce bir kere okuyun.**

Açıklayıcı sorular :

A) 1 — Bu piyeste **İhtiyar'ın, Baba'nın Kız'ın** aile içindeki durumlarını belirten satırları gösterin. 2 — **İhtiyar'ın** körlüğünü hangi sözlerden anlıyoruz? 3 — İçerde bir hastanın bulunduğu ve o hastanın da bu aileden olduğu, piyesin hangi satırlarında belirtiliyor? 4 — **İhtiyar'ın** sezişlerindeki gücü nasıl anlıyoruz? 5 — **İhtiyar** niçin kaygılanıp direniyor? Buna karşılık **Baba'nın** ve **Kız'ın** telâşı, üzüntüsü niçin? Açıklamaya çalışın. 6 — Beklenen kimdir? (Her üçünün de, **gelecek kimse** hakkında ne düşündüklerini belirtin.)

B) 1 — **Büyükbaba'nın «Birdenbire odanın içi simsiyah oldu»** sözünden ne anladığınızı açıklayın. 2 — Sizce, **İçeriye kim girdi?** cümlesi hangi ruh haliyle söylenmiş olabilir?

C) 1 — **Hizmetçi** içeriye girdiği vakit, hiç bir söz söylemiyor. Fakat piyesi seyredenler, hizmetçinin bu susmasından bir şeyler sezinleyebilirler mi? — **İhtiyar,** kör olduğu halde, **Baba'nın** ve **Kız'ın** sözlerini ve susmalarını nasıl yorumluyor? 3 — Piyes nasıl bitiyor? Bu bitişi beğendiniz mi, niçin?

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER :

Sahnede oynanmak için yazılan eserlere **tiyatro eseri** (piyes) denildiğini daha önce görmüştük.

Hikâyelerde, romanlarda **başlangıç, gelişme, sonuç** bölümlerine piyeslerde **serim, düğüm, çözüm** denir. Bir piyesin: a) **Serim** bölümünde, olayın yerini, zamanını, kişilerini tanımaya, birbirleriyle ilgilerini ve karakterlerini anlamaya başlarız. b) **Düğüm** bölümünde, olay düğümlenir, seyircinin merakını kurcalayan bir problem halini alır. c) **Çözüm** bölümünde, bu düğüm seyircinin kolay kolay aklına gelmeyecek olaylarla, karşılaşmalarla, rastlantılarla çözülür. İşte piyesi ayakta tutan teknik de buradadır.

Piyeslerde konuşma diline tamamıyle uygun bir üslûp aranır. Kişiler meslеklerine, karakterlerine, eğitim ve öğretimlerine uygun bir dille konuşmalıdırlar. Bundan başka, piyeslerde **hareket** bulunmalıdır. Bu da, genellikle, kısa kısa konuşmalar ve sahneye sık giriş çıkışlarla sağlanır. Bugün, başarılı piyes denilince akla onun **hareketli** oluşu gelir.

Piyes, roman gibi, bugün bütün dünyada en önemli ve yaygın bir yazı türüdür.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — Okuduğunuz piyesteki üç kişinin karakterini ayrı ayrı belirtin. 2 — Bu piyesi oynamak gerekirse, siz, bu üç rolden hangisini seçersiniz, niçin? 3 — Piyesin düğümü böyle sessiz çözülmeyip de hastabakıcı, haberi sözle getirseydi, **İhtiyar, Baba** ve **Kız** üzüntülerini hangi kelimelerle belirtirlerdi? İyice düşündükten sonra sözleri yazıp sınıfta arkadaşlarınıza okuyun.

CİMRİ

(Bu piyeste, adından da anlaşılacağı üzere, Harpagon adlı cimri bir adamın başından geçen olaylar canlandırılmaktadır. Yazar, bu eserinde, parayı her şeyin üstünde tutan bir adamın gülünç durumunu gözümüzün önüne sermektedir. Aşağıdaki sahne, eserin son bölümünden alınmıştır).

Kişiler:

ANSELME (Okunuşu Anselm. Asıl adı Dom Thomas d'Alburcy'dir ve Valère'le Mariane'ın babası) — **CLÉANTE** (Okunuşu Kleant. Harpagon'un oğlu) — **HARPAGON** (Okunuşu Arpagon. Elise'le Cléante'ın babası) — **VALÈRE** (Okunuşu Valer. Anselme'in oğlu) **JACQEUS USTA** (Okunuşu Jak. Harpagon'un aşçısı ve arabacısı) — **KOMİSER.**

SAHNE V

Anselme, Harpagon, Elise, Marianne, Valère
Jacques Usta, Komiser ve yardımcısı

ANSELME — **Hayrola, Sayın Harpagon, pek alevlenmiş görüyorum sizi?**

HARPAGON — **Ah, sormayın, Bay Anselme, ne talihsiz başım varmış meğer! Nikâha geliyorsunuz sözde; ne karışık, ne perişan halde karşılıyoruz sizi. Ne param kaldı, ne şerefim; hepsinin canına okudular. Şu hain, şu alçak, çiğnemedik kutsal köşe bırakmadı evimde. Uşak diye girdi evime; paramı çaldı, kızımın da zihnini çeldi üstelik.**

VALÈRE — **Sizin paranıza bakan kim? Nedir bu para lâfı ikide birde?**

HARPAGON — **Evet ya! Aralarında söz kesmişler bunlar! Bu rezalet sizi de ilgilendirir, Bay Anselme. Size de düşer adalete baş vurup herifin hakkından gelmek.**

ANSELME — **Benim zorla evlenmeye hiç niyetim yok; başkasının olan bir gönülde benim ne işim var! Ama size bir faydam dokunursa elimden geleni yapmaya, size yardım etmeye hazırım.**

HARPAGON — **Bakın, işte, dürüst bir komiser. Her işi gereğince yapacağına söz verdi bana.** (Komisere:) **Yazın bu herifin suçlarını... Ne kadar büyültebilirseniz o kadar büyültün suçlarını.**

VALÈRE — **Anlamıyorum, kızınızı istemek neden bir suç oluyor? Onunla evlenmek istedim diye neden türlü işkencelere lâyık görüyorsunuz beni? Ama, benim kim olduğumu öğrenince...**

HARPAGON — **Geç bu masalları bir kalem! Zamanımızda dünya soysop hırsızlarıyle dolu. Bu namussuzlar kimsenin kendilerini tanımamasından yararlanıp soylu geçinmeye kalkıyorlar, hiç utanmadan parlak bir soyadı takıyorlar kendi kendilerine.**

VALÈRE — **Ben, o adamlardan değilim; kendimin olmayanı benimsemeye tenezzül etmem. Bütün Napoli bilir benim soyumu.**

ANSELME — **Biraz yavaş! Ne söyleyeceksin ayağını denk al da söyle. Faka basarsın sonra! Karşındaki adamın Napoli'de tanımadığı yoktur. Masal okumaya kalkacak olursan, hemen foyanı çıkarır ortaya.**

VALÈRE — **Kimseden çekinecek adam değilim ben. Napoli'de herkesi tanıyorsanız, her halde Thomas d'Alburcy'yi de tanırsınız.**

ANSELME — **Tanımaz olur muyum?... Onu benim kadar tanıyan da yoktur.**

HARPAGON — **Bana ne canım? Toma'dan Moma'dan bana ne?**

ANSELME — **Kuzum, bırakın konuşsun; ne söylecek bakalım.**

VALÈRE — **Söyleyeceğim şu: Ben onun oğluyum işte.**

ANSELME — **Oğlu ha?**

VALÈRE — **Evet.**

ANSELME — **Hadi canım sen de! Alay mı ediyorsun? Bir başka masal anlat; bu yalanla çıkamazsın işin içinden!**

VALÈRE — **Ağzınızı toplayın, rica ederim! Benim yalan söylediğim yok. İspat edemeyeceğim şeyi söylemem.**

ANSELME — **Anlamadım, Thomas d'Alburcy'nin oğluyum mu diyorsun? Nasıl söylersin bunu?**

VALÈRE — **Ne diye söylemeyeyim? İşin doğrusu bu... Kim isterse ispat da ederim.**

ANSELME — **Yüzsüzlüğün bu kadarına pes! Sana bir hikâye anlatayım da aklın başına gelsin: Bundan tam on yıl önce, senin adını ettiğin adam, çocukları ve karısıyle birlikte denizde boğuldu. O tarihte Napoli'de bir kargaşalık olmuştu, bir çoklarıyle birlikte bu adam da ailesiyle bir gemiye binip kaçmak istemişti...**

VALÈRE — **Evet; ama siz de şunu öğrenin benden: Bu adamın yedi yaşında bir oğlu vardı. Deniz kazasında bu çocuğu, bir de hizmetçiyi bir İspanyol gemisi kurtardı. Karşınızdaki, işte bu kurtarılan çocuktur. Şunu da benden öğrenin ki, bu İspanyol gemisinin kaptanı beni sevdi; halime acıyıp beni kendi oğluymuş gibi büyüttü; yaşım ilerleyince bana kılıç kullanmasını öğretti, asker oldum. Sonradan öğrendim ki, babam, o deniz kazasında ölmemiş. Öldüğüne hiç inanmamıştım zaten. Buraya onu aramaya gelmiştim. Bir olay bana Elise'i tanıttı. Elise'in güzel hatırı ve babasının asık suratı yüzünden burada uşak olmaya razı oldum, babamı aramaya da başka birini gönderdim.**

ANSELME — **Peki, ne bilelim? Ya uyduruyorsanız bütün bunları? Neyle ispat edersiniz bunların bir masal olmadığını?**

VALÈRE — **İspanyol kaptan; babamın yakut bir mühürü; annemin**

koluma taktığı akik bir bilezik; ihtiyar Pedro; bir de benimle boğulmaktan kurtulan hizmetçi.

MARIANNE — Olur şey değil! Yalan olamaz bu söylediklerinizi, olamaz. Yalan olamayınca da siz kardeşimsiniz benim!

VALÈRE — Kardeşim ha? Siz? Benim kardeşim?

MARİANNE — Elbette ya! Sesini duyar duymaz bir şeyler oldu içimde. Annem deli olacak seni görünce. Kaç defa anlattı bana soyumuzun başına gelenleri. Tanrı, bizi de kurtardı o korkunç deniz kazasından. Canımızı kurtardık ama özgürlüğümüzü yitirdik. Annemle ben, bir tahta parçasının üstünde canımızı kurtarmaya çalışırken korsanların eline düştük. On yıl kölelik ettikten sonra, mutlu bir rastlantı bizi kurtardı. Napoli'ye döndük. Orada her şeyimizi satılmış bulduk; babamızı da boşuna aradık. Oradan Genoya'ya gittik. Annem, babasının mirasından birkaç para koparabildi. Akrabalarının haksızlığı, kötülüğü yüzünden kalkıp buralara geldik. Burada da zavallı annemin çekmediği sıkıntı kalmadı.

ANSELME — Hey ulu Tanrı! Sen, ne büyüksün! Bir sen varsın bu mucizeyi yapacak! Kucaklayın beni, yavrularım; katılın babanızın sevincine!

VALÈRE — Siz misiniz babam?

MARIANNE — Siz ha!... Annemin bunca zaman ağladığı insan!

ANSELME — Evet kızım, evet oğlum: Thomas d'Alburcy benim. Allah kurtarmıştı beni dalgalardan, hem de paramla birlikte. On altı yıldır ölmüş biliyordum hepinizi. Dünyanın dört bucağını dolaştıktan sonra geldim, burada evleneyim, yeniden bir yuva kurup kendimi avutayım dedim. Napoli'de beni yaşatmayacaklarını anlamış, oraya hiç dönmemeye karar vermiştim. Orada ne varsa sattırmanın bir yolunu bulup buraya yerleştim. Başıma bir sürü belâ getiren eski adımı da değiştirip Anselme adını aldım.

HARPAGON — Bu, sizin oğlunuz mu şimdi?

ANSELME — Evet.

HARPAGON — Çaldığı on bin altınımı sizden isterim.

ANSELME — Çaldığı mı? Oğlum mu çaldı?

HARPAGON — Ta kendisi.

VALÈRE — Kim söylüyor bunu?

HARPAGON — Jacques Usta.

VALÈRE — Sen mi söylüyorsun?

JACQUES USTA — Görüyorsunuz ya canım, ağzımı açtığım var mı benim?

HARPAGON — Yağma yok! İşte Bay komiser burada; onun önünde söyledi.

VALÈRE — Nasıl inanırsınız buna? Ben, bu haltı işleyecek adam mıyım?

HARPAGON — Adam mısın, değil misin, bilmem; ben paramı isterim.

SAHNE VI

Öncekiler — Cléante — Komiser

CLÉANTE — Üzülmeyin artık, baba; kimseyi de suçlu görmeyin. Asıl haber bende. Size şunu söylemeye geldim: Benim Marianne'la evlenmeme razı olursanız, paranız elinize gelecek.

HARPAGON — Çekmecem nerde?

CLÉANTE — Sabırlı olun, canım! Ben, biliyorum çekmece nerede? Ne olacağı da bana bağlı. Daha doğrusu sizin söyleyeceğiniz söze bağlı. Ya Marianne'ı bana verirsiniz, ya da çekmece elden gider.

HARPAGON — Bir şey alınmadı ya içinden?

CLÉANTE — Açılmadı bile. Siz evlenmeme razı oluyor musunuz, olmuyor musunuz, onu söyleyin. Marianne'nın annesi razı. «Kızım, hangisini isterse onu alsın!» diyor.

MARİANNE — Annemin razı olması yetmez... Tanrı, yeniden bir kardeş bir de baba verdi bana. Beni babamdan da istemeniz gerekir.

ANSELME — Tanrı, beni size engel olmak için göndermedi her halde. Bay Harpagon, kabul edin ki bir genç kızı seçmek, babadan çok oğula düşer. Haydi, sizi üzecek sözler söylenmesine meydan vermeyin boşuna; bu çifte nikâha razı olun benimle.

HARPAGON — Ben, çekmecemi görmeden ağzımı açmam.

CLÉANTE — Göreceksiniz, pırıl pırıl hem de, sapasağlam.

HARPAGON — Ne oğluma, ne kızıma verecek param yok, onu söyleyeyim.

ANSELME — Zararı yok; bende ikisine yetecek para var, merak etmeyin.

HARPAGON — Her iki düğünün masraflarını resmen kabul ediyor musunuz?

ANSELME — Resmen kabul ediyorum. Oldu mu?

HARPAGON — Oldu, ama ben de bir elbise isterim, düğün için.

ANSELME — Ona da peki. Haydi şimdi bu güzel günün tadını çıkaralım.

KOMİSER — Hey, baylar, durun bakalım! Biraz yavaş lütfen! Bizim zabıt masraflarını kim verecek?

HARPAGON — Yazdığın sende kalsın. Almadım ki parasını vereyim.

KOMİSER — Olmaz öyle şey. Bedava zabıt tutulmaz.

HARPAGON — **Peki, al, para yerine, sana asılacak bir adam veriyorum.**

JACQUES USTA — **Hey Tanrım ne yapmalı bilmem ki! Doğru söylerim döverler, yalan söylerim asarlar...**

ANSELME — **Bay Harpagon, bu adamın yalanını da affedin.**

HARPAGON — **Komiser'in parasını verin öyleyse.**

ANSELME — **Peki, peki! Hadi gidip annenizi de katalım sevincimize.**

HARPAGON — **Ben de canım altınlarımı göreyim.**

Molière (Sabahattin Eyüboğlu)

Cimri'den

I — Hazırlık çalışmaları:

Cimri piyesinin tamamı bütün okul kitaplıklarında vardır. Bir öğrenci, bu eseri bir hafta önceden okuyup özetleyecek. Bu özet, sınıfta anlatıldıktan sonra açıklayıcı sorulara geçilecektir.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**

1 — Cimri'nin başından geçen olaylara göre piyesin konusunu anlatın. 2 — Aynı konuyu, Anselme'in oğlunun ve kızının başından geçen olaylara göre tekrarlayın. 3 — Gene aynı konuyu, Cimri'nin oğlunun başından geçen olaylara göre, bir daha tekrarlayın. 4 — Yapıttaki kişileri, onların yaşlarını, mesleklerini tanıtın. 5 — Bu özetlere göre, yapıttaki kişilerin birbiriyle olan yakınlıklarını belirtin. 6 — Bütün zorluklar halledildikten sonra piyesin **beklenmedik bir sonuçla** bitmesini sağlayan olaylar nelerdir? 7 — Karakter bakımından Harpagon ile Anselme arasında ne gibi belirli ayrılıklar var? 8 — Bu eseri oynamak gerekseydi, siz hangi rolü seçerdiniz, niçin?

b) **Dil ve anlatım:**

Yapıtta gözümüze çarpan ilk şey, bir adamın cimriliği yüzünden gülünç duruma düşmesidir. Böyle eserlere **komedi** denildiğini biliyorsunuz. Fakat hasislik, kıskançlık, cömertlik, korkaklık, yüksekten atıcılık, dedikoduculuk... gibi insan karakterlerini ele alıp bunların gülünç yönlerini meydana koyan komedilere **karekter komedileri** adı verilir. Bu bakımdan «Cimri» piyesi bir **karakter komedisidir.**

Serbest okuma :

A K I N ' dan

Aşağıdaki parça, Orta Asya'daki Türklerin büyük göçlerinden birinin nedenlerini anlatan üç perdelik manzum bir piyesten alınmıştır. Kuraklığın Orta Asya'yı bütün şiddetiyle kapladığı yıllarda, Gün Beyi'nin oğlu Demir, Suna'ya (Hakan'ın kızı) bir çini hedye etmiş, o da bunu babası İstemi Han'a göstermiştir. İşte İstemi Han, bu çini parçasına bakıp yeşile, yeşilliğe, yağmura özlemini anlatmaktadır.

Sahne III

İSTEMİ HAN — SUNA — DEMİR

SUNA

Demir'in hediyesi bir çini.

İSTEMİ HAN

Yeşil hem de!

Ben bu rengi taşırım her zaman can köşemde.
Yeşilde ne arar da bulamaz insanoğlu?
Yeşil bu! Varlık dolu, gök dolu, umman dolu!
Bir ucu gözlerinde, bir ucu engindedir,
Meyva veren ağaçlar bu çini rengindedir.
Bu çini rengindedir bahar, deniz, kır, orman,
Bana Tanrım görünür yeşil dediğim zaman.
Toplanmış bütün bunlar yeşil çininde senin;
Gizli arzuları var bunda bütün ülkenin
Bunu ancak biz duyar, biz anlarız bu dilden.

SUNA

Yeter, baba, bu kadar içlendiğin yeşilden.

İSTEMİ HAN

Bir çini parçasında bütün hasretlerimiz!
Kalmadı anayurtta bir tek yeşil yerimiz,
Suları kumlar içti, güneş yedi ekini,
Asırlarca sarıya çaldı toprak rengini.
Çölde ölen bahara bir mezar olsun diye
Yeşilin hasretini Türk işledi çiniye.
Yurtta yeşillik ancak çinidedir, yavrular!

(Dalgın ve heyecanlı)

Tanrım, nasıl kesildi köpüren, taşan sular?
Dağlar mı yassılaştı? Ovalar mı delindi?
Neden coşkun suların sesi gittikçe dindi?
Yalnız bu ırmakların suyu olsaydı dinen!
Tarlasıyle uğraşan, sürüsüyle geçinen
Anayurdun sesi de bu sularla alçaldı;
Bin bir göğüste ancak bir tek inilti kaldı.
Yıllarca bulutlara bakarak derin derin
Bekledik hiç gelmeyen yağmurunu göklerin.
Başaklar yandı gitti boynunu gösterirken,
Koyunlar can çekişti yavrusunu verirken.
Meyvalar kızarmadan dalı üstünde soldu.
Irmak yatağı kumsal, kırlar dikenlik oldu .
. . . . . .
O gitti, biz yürüdük, o saklandı, biz sorduk,
Deniz geriledikçe bizler ilerliyorduk.
O kaça, biz yaklaşa; biz yürüye, o gide,
Bıraktık dünya değer ülkeleri geride.

DEMİR

Dünya değer ülkeler! Hangisini saymalı?
Duvarları çinili, kemerleri oymalı
Mermer saraylarıyle, mermer heykelleriyle,
Bir halkı ozan eden kumral güzelleriyle,
Güneşin akşamüstü ufuktan bir damla kan
Gibi kalbe aktığı altın nakışlı Parsan.
Geniş yaylalarında otlanırken sürüler,
Çobanı kaval çalar, taşı toprağı güler.
Adını anıyorum gözlerim yaşararak,
Bin bir bereket yurdu, eşsiz, güzel Sağanak.

İSTEMİ HAN

Şimdi biz barınırken çadırların yasında
Yıkılıyor beldeler Asya'nın ortasında.
Yıkılan beldeler mi? Taştan, tunçtan, demirden
Eser diye ne varsa çöküyor hepsi birden;
Çöküyor dört tarafa uğursuz bir karanlık.
Elde kalan, çökmeyen bir şey var: Kahramanlık!
Son sözü söyleyecek kahramanlık olaydı
Bir altın ok ucunda bahtı yenmek kolaydı.
. . . . . .
Son ağaç devrilecek, savrulacak son çiçek,
Yaklaşan iki ufuk sonunda birleşecek.
Ufuklar birleşince ezilecek bizleriz,
Biz de çöl ortasında kuruyan denizleriz!

SUNA

Çok acı söylüyorsun bugün nedense, baba!

İSTEMİ HAN

Kızım, bundan daha az söylenir mi acaba?
Elde midir bu yası başka türlü söylemek?
Düşün bir kere, Suna, denizsizlik ne demek?
Boşalması ne demek ırmakların oluğu?
Anlamıyor musun sen bundaki korkunçluğu?
Atamızın gözleri enginde dinlenirdi.
Ondan esen rüzgârla alnı serinlenirdi.
Kayıklar kanatlanır bir batı rüzgârında,
Erirdi köpük gibi deniz açıklarında,
Taşırdı bir kıyıdan bir kıyıya yükünü.
Şimdi kim bir geminin görüyor yüzdüğünü?
Bugün ufka bakanın eski deniz yerine,
Kireçli bir bataklık çarpıyor gözlerine.
. . . . . .
Irmak bugünün yolu, deniz yarının çölü,
Tarlalar yangın yeri, sürüler canlı ölü.
Biz kızgın bir potanın ortasındayız, düşün,
Senin bile yüzünde kor kesilmiş gülüşün!

SUNA

En boğucu gününde bu alevden ülkenin
Bir pınar çağlayışı vardı sözünde senin.
Ben farkında değilim, yüzüm ateş mi, kor mu?
Güneş tutuşturuyor, rüzgârlar yakıyor mu?
Rüzgâr, güneş, kızını senin kadar yakmadı,
Bu kızgın gözler kadar bende iz bırakmadı.

Faruk Nafiz Çamlıbel
Akın'dan

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Akın parçasında **suya duyulan özlem** teması, hangi mısralarda işlenmiş?
2 — Her üç piyesin kahramanlarını **yaş, yüz, boy** ve **kılık kıyafet** bakımından karşılaştırın.
3 — Bu kahramanların **karakterlerini** söyleyin.
4 — Üç piyesin ayrı ayrı **ana ve yardımcı fikirleri**'ni belirtin.
5 — Bu piyesleri **biçimleri** ve **kuruluş özellikleri** bakımından karşılaştırın; (Nazım, düzyazı, komedi, dram, serim, düğüm, çözüm bakımlarından).
6 — Bu piyeslerdeki **anlatım özelliklerini** gösterin: (Kısa cümle, uzun cümle, devrik cümle, kurallı cümle, tek kelimeli cümleler, kişilerin karakterine uygun cümleler...)
7 — Bir piyesle bir hikâyenin ya da romanın bellibaşlı ayrılıklarını belirtin.
8 — Bu piyeslerden birini seçip hikâye biçiminde yazmaya çalışın.

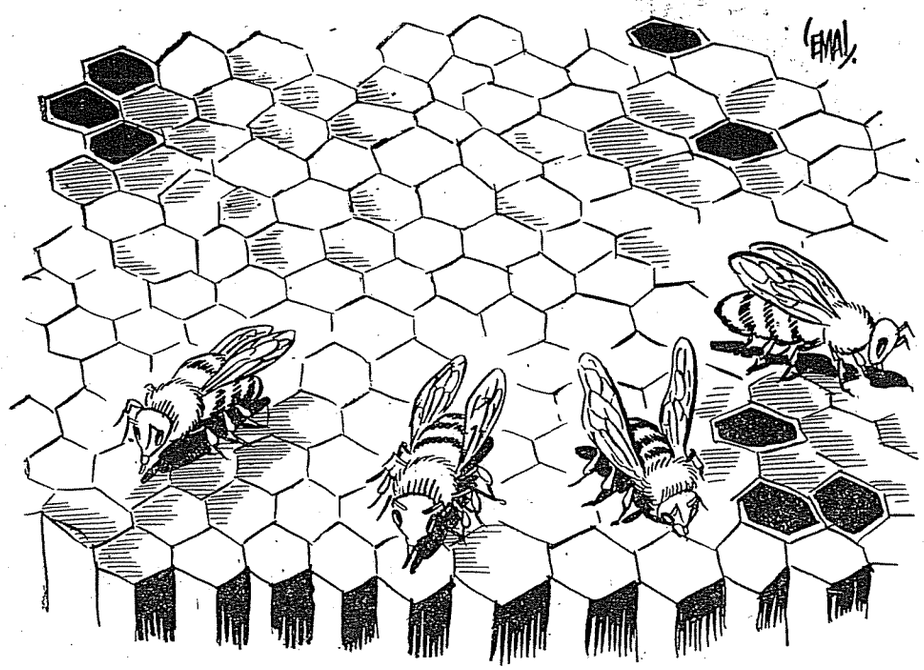

Petekteki Bal

(Düşünceler)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Siz, kovan ve petek gördünüz mü? Bir petekte gördüğünüz bal için, şu ya da bu arının şu veya bu çiçekten topladığı balözünden meydana gelmiştir, diyebilir misiniz?
2 — Bal, bir kovan halkının ortak emeği ile meydana gelir; **atasözleri** tıpkı bal gibi, bir ulusun bizce bilinen kişileri tarafından değil, o ulusun bütün kişilerinin ortak emeği ile meydana gelmiş **özlü sözlerdir.** Öyleyse siz bir petekte meydana gelen bal ile **atasözlerini** şu bakımdan karşılaştırın: a) Arılar kime; b) çiçekler ve balözü nelere; c) bal, neye benzetilebilir?
3 — **Atasözü** ile **vecize** arasında ne gibi benzerlikler ve ayrılıklar bulabilirsiniz? Araştırıp açıklamaya çalışın.
4 — **At'la, yiğitlikle, alışkanlıkla** ilgili **Türk atasözleri** araştırıp sınıfa getirin.

1— Vecizeler
2 — Atasözleri

Konu: ÖZLÜ SÖZLER'in kavranması

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Özlü sözlerin kavranması;
B) Vecizelerin, atasözlerinin tanımları;
C) Vecizelerle atasözleri arasındaki ayrılıklar.

ÖZLÜ SÖZLER

A) 1— «Zekâsız kuvvet yıkabilir, fakat yapamaz.»

Cenap Şahabettin

2 — «Gündüz kandilini hazırlamayan, gece karanlığa razı demektir.»

Cenap Şahabettin

3 — «Yüksek tepelerde hem yılana, hem kuşa rastlayabilirsiniz, fakat biri sürünerek, öteki uçarak yükselmiştir.»

Cenap Şahabettin

4 — «Yeni bir söz söyledim, diyen, sözlerin en eskisini tekrarlamış olur.»

Hasan - Âli Yücel

*
**

B) 5 — «Gençliğin değeri bilinse, ihtiyarlığın şikâyeti az olur.»

Türk atasözü

6 — «Okumayı öğrenmeyen, çuval taşımayı öğrenir.»

Türk atasözü

7 — «Ruhun ilâcı kitaptır.»

Japon atasözü

8 — «İyi bir savaş, iyi bir barış yapar.»

İngiliz atasözü

9 — «Gerçek, çıplak gezmeyi sever.»

Alman atasözü

10 — «Gençler umutla, ihtiyarlar anılarıyle yaşarlar.»

Fransız atasözü

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları :

Bilmediğiniz kelimelerin anlamlarını sözlükte arayın.

Açıklayıcı sorular :

A) 1 — **Zekâ, kandil, razı, tesadüf** kelimelerinin anlamlarını bulup defterinize yazın. 2 — **Zekâsız kuvvet** sözünü açıklamaya ve bu sözü başka bir sözle anlatmaya çalışın. 3 — İkinci cümledeki **gündüz, kandil hazırlamak, gece, karanlık** kelimelerinin ne gibi anlamlarda kullanılmış olabileceklerini söyleyin. 4 — Üçüncü cümlede sizce, üzerinde durulması gereken önemli kelimeler hangileridir, niçin? 5 — Dördüncü cümleyi dikkatle okuyun; **yeni bir söz söylemek, eski bir sözü tekrarlamak** mıdır, niçin? 6 — Beşinci cümleyi inceleyin: **Gençliğin** değerini bilecek olanlar kimlerdir? 7 — Altıncı cümleden ne anlıyorsunuz? Bu cümledeki **çuval taşımayı öğrenir** sözünü daha açık bir biçimde ve başka kelimelerle söyleyin. 8 — **İlâç**, ne işe yarar? Kitap, ilâç olarak kabul edildiğine göre **«Ruhun ilâcı kitaptır»** sözü doğru mudur? 9 — Sekizinci cümlede İngilizlerin ileri sürdükleri düşünceyi doğru buluyor musunuz, niçin? 10 — Dokuzuncu cümlede **gerçek** ile **çıplak gezmek** arasında ne gibi bir ilgi bulunabileceğini açıklamaya çalışın. 11 — Fransızların ileri sürdükleri düşünceye hak veriyor musunuz, niçin?

B) 1 — İlk üç cümlede **zekâsız kuvvet, yıkmak, yapmak, gündüz, kandil, gece, karanlık, yüksek tepeler, sürünerek yükselmek, uçarak yükselmek** gibi kelimelerin sözlük ve gerçek anlamlarından daha başka anlamlarda kullandıklarını görüyoruz. Acaba yazarlar, neden böyle yapmışlardır? 2 — Bu cümlelerin içinden bir tek kelime çıkarabilir misiniz, niçin?

C) 1 — Yukardaki çalışmalarınıza göre, sizce, atasözleriyle vecizeler arasında **benzeyen** ve **benzemeyen** yönler neler olabilir? Belirtin.

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER :

Atasözlerinde şu özellikler bulunur :

Atasözleri, geniş bir düşünceyi kısa, özlü ve az kelime ile anlatırlar. Kelimeler değiştirilip yerlerine başkaları konamaz.

Bunlarda gerek anlatım, gerek konu bakımından insanı düşündüren bir nitelik vardır. Hemen hemen hepsi birer öz söz halinde dillerde dolaşır, fakat bunları kimin, nerede ve ne zaman söylediği belli değildir. Atasözleri bir ulusun ortak ürünüdür.

Türk atasözleri arasında, Ortaasya'dan zamanımıza kadar süregelmiş ve yaşamakta olanları vardır.

Vecizeler de geniş bir düşünceyi kısa, özlü ve az kelime ile anlatırlar; fakat bunları söyleyenler, belirli kişilerdir.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — Zekâsız kuvvet ile kuvvetsiz zekâ sözleri arasında ayrılık var mıdır? Varsa nedir? 2 — Sürünmek, sürtünmek, sürmek kelimelerinin çeşitli anlamlarını belirtin. 3 — Dokuzuncu atasözündeki **çıplak** kelimesinin çeşitli anlamlarını birer cümlede kullanın. 4 — Yukardaki vecizelerin ve atasözlerinin amaçlarına uygun olmak üzere, birkaç kelimelik başlıklar bulun.

Serbest okuma :

VECİZELER VE ATASÖZLERİ

1 — Bilen bilir; bilmeyen, aslı var sanır.
2 — Bilinmedik aş, ya karın ağrıtır, ya baş.
3 — Bugünün işini yarına bırakma.
4 — Bilim, sahibine dost; mal, sahibine düşman kazandırır.
5 — Tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir.
6 — Bir bulutla kış olmaz.
7 — Bir kötünün yedi mahalleye zararı dokunur.
8 — Gülerken, herkes seninle beraberdir; ağlarsan yalnız kalırsın.

Türk atasözleri

9 — Yılanın zehrinden kurtulmak kabildir. Fakat iftiranın zehrinden korunulamaz.

Hint atasözü

10 — Eğri ağaçlar, bahçıvanın eline muhtaçtır.

Çin atasözü

*
**

11 — Zengin adam, elindeki kendisine yeten adamdır.

Emerson

12 — İyi adam olmak için, kimseye fenalık etmemek yetmez. İyilik etmesini de bilmelidir.

Fénelon

13 — «Bize bol bol ziya kucakla getir:
Düşmek, etrafı görmemektendir»

Tevfik Fikret

14 — «Dünya koşuyorken yolun üstünde yatılmaz.
Davranmayacak kimse, bu meydana atılmaz.»

Mehmet Akif Ersoy

15 — Şen adam güneşe benzer: Girdiği yer, aydınlanmış olur.

Cenap Şahabettin

ATATÜRK'den VECİZELER

1 — Her devirde en büyük makam, çalışkanlara ait olanıdır.
2 — Bir ulusa hizmet eden, onun efendisidir.
3 — Genç fikirler demek, gerçek fikirler demektir.
4 — Uygulayan, yapan, karar verenden daima kuvvetlidir.
5 — Zafer, «Zafer benimdir» diyebilenin; başarı, «başaracağım» diye başlayanın ve «başardım» diyebilenindir.

K. Atatürk

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — İncelediğiniz atasözleri ve vecizeler için **Petekteki bal** ve **Özlü sözler** başlıklarının kullanılmasını doğru buldunuz mu, niçin?

2 — Atasözlerine ve vecizelere birtakım kelimeler eklenmesini doğru bulur musunuz, niçin?

3 — Size konu olarak bir atasözü ya da bir vecize verilse, onu genişleterek bir makale, bir sohbet, bir hikâye, bir roman, bir tiyatro eseri yazamaz mısınız? Bunu nedenleriyle açıklamaya çalışın.

Düşündürücü yazılardan:

Üç Kardeşin En Küçüğü

(Fıkra)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — **Fıkra** kelimesinin çeşitli anlamlarını sözlüklerinizden öğrenin.
2 — **Nasrettin Hoca fıkraları, İncili Çavuş fıkraları** sözlerinden ne anladığınızı söyleyin. Bu fıkralardan hatırladıklarınızı sınıfta arkadaşlarınıza anlatın
3 — Gazetelerin belirli sayfalarında - haberlerden, hikâyelerden, roman parçalarından, başka - gündelik konulara şöyle dokunup geçen köşe yazıları görmekteyiz. Gazeteleri inceleyerek bunlardan birkaçını gösterin.
4 — Bugün gazetelerde **fıkra yazarı** diyebileceğimiz yazarların en ünlülerinden birkaçını söyleyin: a) Siyasî fıkra yazanlar; b) mizahî fıkra yazanlar; c) tarihî fıkra yazanlar; d) edebî fıkra yazanlar.

1 — Ayşe Gül
Refik Halit Karay
2 — Kargalar
Ahmet Haşim
3 — Yavru Osman
Sabri Esat Siyavuşgil

Konu: BİR FIKRANIN kavranması

I — KONUNUN ANAHATLARI :
- **A) Konuya giriş;**
- **B) Ana fikrin belirtilmesi.**

AYŞE GÜL

Buraları çok ağaçlı, çok sulu, çok meyvalı ve serin. İşte bir pınar başındayım, oluğun altına bir sepet iri, olgun renkli şeftali koymuşlar. Başı bağlı, saçları iki örgülü, takunyalı, sarışın, küçük bir köylü kızı bana sordu:

— Yer misin, amca?

Aldım. Buz gibi derisi, ısırırken dudaklarımı yaktı; ezdikçe ağzıma serinlik, rayiha, usare doluyor; buna biraz da çamların teneffüsü karışıyor. Ah ne güzel hava, ne güzel koku, ne güzel meyva! Bana ikram edene baktım; ne güzel kız!

— Yavrum, görünen köyün adı nedir?

— Müftüler.

— Daha ötede neresi var?

— Nergislik!

— Ya bu suya ne derler?

— Zerdali Oluk!

— Şu yukardaki dağ?

— Kınalı Tepe!

— Bu yol nereye gider?

— Dere Bahçe'ye.

Ne güzel isimler! Lübnan, portakal, turunç, hurma ve muz memleketidir. Fakat burası bana daha bildik meyvalar diyarı: Şeftaliler, erikler, kızılcıklar çevremi kaplıyor. Çiçekler de öyle, hep bildiğim şeyler: nergisler, kınalar, küpeler ve yıldızlar. Sonra, her evin penceresinde müslüman ve fakir evlerin sanki yarı kutsal bir yeşilliği olan fesleğen saksıları.

— Kızım, o başına taktığın kırmızı çiçeğin adını bilir misin?

— Bilirim: Kadife.

— Bu su kenarında açan beyaz şeyler?

— İnci çiçeği.

— Ya senin adın nedir?

Utandı; kısaca, usulca Ayşegül! dedi.

Burada, meyvalar, çiçekler, ağaçlar, isimler, hepsi, her şey güzel; güzel ve tertemiz. Ya Ayşegül? Hepsinden daha güzel! Türk kızı isimlerinin üzerimde ne hoş etkisi vardır. Zehra'lara, Hatice'lere, Fatma'lara, Şerife'lere karşı yakınlık duyarım. Ayşegül, takunyalarını sürterek kadife ve inci çiçekleri arasında kaybolurken özlemle arkasından baktım. İçimden şöyle söyleniyordum:

— Küçük Ayşegül; cici, şirin, şen Ayşegül, güzel Ayşegül!

Milliyet sevgisini insan sadece gazete sayfalarında, yüksek mevkilerde değil, böyle minimini bir isimde ve bir küçük köylü kızının yüzünde okuduğu zamandır ki duygusunun derinliğini görüyor ve yüreğinin sızısını duyuyor.

Refik Halit Karay
Bir İçim Su'dan

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları :
- **a) rayiha - usare.**
- **b) çamların teneffüsü - bildik meyvalar diyarı - milliyet sevgisi - yüksek mevki.**

Açıklayıcı sorular :

A) 1 — Yazıda **pınar başı; meyvaların duruşu; küçük kız; meyvaların lezzeti** hakkında kullanılan sıfatları ve benzetmeleri gösterin. Bunların arasında en fazla beğendiğiniz hangileridir? 2 — Bu yazıda nelerden söz edilmektedir? sırasıyle söyleyin.

B) 1 — Yazarın kıza sorduğu soruları ve aldığı karşılıkları tekrarlayın. Yazar, hangi memleketleri karşılaştırıyor? Hangisini kendine yakın görüyor? 2 — Yazar, bu yazıya Ayşegül adını niçin vermiş olabilir? 3 — **Ah ne güzel hava, ne güzel koku, ne güzel meyva, ne güzel kız!** cümlesinde ne gibi özellikler gördüğünüzü belirtin. 4— Bu yazı, hangi amaçla yazılmış olabilir? Açıklamaya çalışın.

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Fıkra bir olayı, bir düşünceyi, bir duyguyu kısaca anlatan yazıdır.

Fıkra yazarları, bir meseleyi ortaya koyarlar, kısaca inceleyip bir sonuca varırlar. Konuları çeşitlidir. Fıkralarda kıvrak bir konuşma dili aranır. Gerekir-

se tasvirlerden, konuşmalardan ilginç olaylardan da kısaca yararlanılır. Fıkra çok zaman özel bir görüş ile ya da zarif bir nükteyle biter. Bu bakımdan fıkraların anlatımında güleryüzlü, yumuşak ve şakacı bir dil kullanılır.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — **Etli patates** ile **patatesli et** sözleri arasında ne ayrılık vardır? 2 — **Limonlu su** ile **sulu limon** sözlerinin ayrılığını belirtin. 3 — **Portakal memleketi** ile **Avrupa memleketi - olgun renkli şeftali** ile **olgun adam - başı bağlı köylü kızı** ile **başı bağlı kuzu** sözlerinin anlam ayrılıklarını söyleyip birer cümlede kullanın.

KARGALAR

Ahmet Haşim, şiirlerinde kapalılık, seziş ister. Buna karşılık düzyazısında açıklık, özellikle sağlam bir plân göze çarpar. Bir görüşü, bir düşünceyi kuvvetli, sağlam ve açık cümlelerle anlatır.

Her sabah, gözlerimi gökyüzünden gelen paslı sesler gıcırtısıyle açıyorum. Sanki binlerce çelik makas, gökyüzünün lâcivertliğini doğramak için durmadan açılıp kapanarak, havada cehennemî bir gürültü ile şakıyor. Bu yıl bahar geleli, kargalar sınırsız bir neşe içinde! Sanki insan silâhına karşı yeni yengilerini kutluyorlar. Vapura gitmek için geçtiğim tarlaya konan kargalar, şimdi gelip geçenden zerre kadar çekinmiyorlar. Aksine, bu tank gibi madenden bir zırhla her tarafı kaplı kuşların yuvarlak kanlı gözü ve çelikten gagası, garip bir tehditle insana doğru çevriliyor.

Kargalara karşı her yıl açılan çok büyük savaşın böyle anlamsız sonuçlar vermesi, düşmanımızın zekâsı hakkındaki eksik bilgimizdendir. Serçe gibi zayıf bir düşmanla dövüşmediğimizi bilmeliyiz. Koku alma özelliği köpeklerden bin kere daha kuvvetli olan bu et yiyici kuş, bir sopayı bir tüfekten ayırmak bakımından en çabuk anlayış yeteneği gösteren kanatlı hayvanlardan biridir. Yapılan bazı incelemelere göre karga üçe kadar saymayı da biliyor: İki avcı bir adaya karga avına gitmişler. İlk tüfek patladıktan sonra, tabiî, kargalar adadan uzaklaşmışlar; avcılardan biri adadan ayrılmış, kargalar dönmemişler ve ancak ikinci avcının da adadan çıktığını gözleriyle gördükten sonra ağaçlarına dönmüşler. Üç avcı ile aynı tecrübe, aynı sonuç vermiş. Fakat avcı sayısı üçü geçince, rakamı seçmek bakımından karga zekâsının dumanlanmağa başladığı görülmüştür.

Çoğumuzdan akıllı olan bu çelikten, zeki kuşla uğraşmak için avcı tüfeği değil, mitralyöz gerek!

Ahmet Haşim
İkdam (1928)'den

I — Hazırlık çalışmaları :

a) **Kelimeler:**
zekâ - şakımak - yengi - mitralyöz.

b) **Sözler ve deyimler:**
paslı sesler gıcırtısı - cehennemî bir gürültü - sınırsız bir neşe - zerre kadar.

II — Açıklayıcı sorular :

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**

1 — Birinci paragrafta kargaların: a) seslerinden; b) insanlardan korkmadıklarından söz edilmektedir. Bu düşünceleri belirtmek için yazarın kullandığı cümleleri gösterin. 2 — İkinci paragrafta karganın hangi özelliğinden söz edilmektedir? Yazar, düşüncesini nasıl ispatlıyor? 3 — Yazar, bu paragrafta hangi orijinal olayı anlatıyor? 4 — Son paragrafta hafif bir mizah var. Bunu nereden anladığınızı belirtmeğe çalışın.

b) **Dil ve anlatım:**

1 — Birinci cümleyi, anlamını bozmadan, başka kelimelerle söyleyin. 2 — **Binlerce çelik makas, gökyüzünün lâcivertliğini doğramak...** sözlerinde birtakım benzetmeler görüyoruz. Bu benzetmeleri çözümlemeğe çalışın. 3 — Parçada başka benzetmeler araştırın.

Serbest okuma :

YAVRU OSMAN

Yavru Osman'ın serüveni, Genç Osman'ınki kadar hazin. Hani şu Bağdat Seferi'nde posbıyıklı yeniçerilerin arasına katılabilmek için tüysüz dudağına tarağı saplayan ve aslanlar gibi burçlara saldırırken şehit düşen delikanlı Osman'ın hikâyesi içimizi nasıl titretirse, bu Yavru Osman'ın durumu da öyle gözümüzü yaşartıyor.

Yavru Osman, henüz dokuz aylık. Yenice depreminde annesi, babası ve üç kardeşi alevler içinde yanarak ölmüş. Bu alevlerin söndürdüğü ocaktan yalnız o kurtulmuş. Gazetelerde çıkan resmindeki bakışlarında, dokuz aylık bir insan yavrusunda görülemeyen derin bir keder, sonsuz bir tevekkül var. Sanırsınız ki, bütün faciayı duyarak ve düşünerek yaşamış, içlenmiş ve sonunda her şeyi oluruna bırakmanın felsefesine erişmiş. Bakışları, görmüş ve geçirmiş bir olgun insan bakışları. Daha üç kelimeyi söyleyemeyen bir insan yavrusunun gözlerinde bu kadar derin bir acıyı hayatımda ilk defa görüyorum.

Yavru Osman, evinden ve ev halkından olmuş, fakat hayatında yapayalnız değil. Şimdi bütün ulus, onun ailesi: bütün yurt onun evi. Gazetelere her gün Yavru Osman'ı evlât edinmek için başvuranlar var. Emekli subaylar ve doktorlardan tutunuz da tren amelesine varıncaya kadar, nice temiz yürekli insan, Yavru Osman'ı bağrına basmak istiyor. İçlerinde yaşlı gözlerle bu isteği rica haline getiren şefkatli yurttaşların yaşadığı bir ülkede Yavru Osman nasıl yetim kalır?

Ama gelgelelim, yavru Osman'ın Balıkesir'de bir amcası var. Orman işletmesinde küçük bir memur. Kazancı dar. Fakat kalbi zengin. Yavru Osman'ı kimseye bırakmıyor. Yavru Osman, kardeş yadigârı. Evde ve sofrada ona yer mi bulunmaz? O da küçücük kaşığıyle çorbaya ortak olacak. Amcasının bir oğlu da o. Aferin amcaya!

Yavru Osman'ı bağrına basmak isteyen temiz yürekli insanlarla onu evlâtlarının arasına alan amca arasında bir fark göremiyorum. Her iki taraf da ruh yüksekliği yarışını başabaş bitirmiş bulunuyor. Belki yapılacak bir iş daha var. Yenice'den kalkıp Balıkesir'deki amcasının mütevazi evine gidecek olan Yavru Osman'a küçücük bir yolluk hazırlamak.

Acaba bu minimini yavrunun hazin serüveniyle dertlenen yurttaşlar, onun minnacık bavuluna birer andaç koymak istemezler mi?

Yeni Sabah'dan

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Bu fıkraların konularını, ana ve yardımcı fikirlerini karşılaştırarak benzeyen ya da benzemeyen yönlerini göstermeye çalışın.
2 — Okuduğunuz fıkraların - duygu ve olay bakımından - ayrılıklarını ve üstünlüklerini gösterin.
3 — Nasrettin Hoca, İncili Çavuş fıkraları ile gazete ve dergilerde, kitaplarda raslanan fıkralar arasında ne gibi ayrılıklar bulunabileceğini belirtin.
4 — Okuduğunuz fıkralarda, gereç olarak nelerin kullanılmış olduğunu araştırın.
Kahramanlıkla ilgili birer fıkra bulup sınıfta arkadaşlarınıza okuyun ve okunan fıkradaki anlatım özelliklerini örneklerle göstermeye çalışın.

Düşündürücü yazılardan:

Üç Kardeşin Ortancası

(Sohbet = Söyleşi)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — **Sohbet** ya da **musahabe** (= söyleşi) sözlerinden anladığınızı açıklamaya çalışın. **Sohbet** kelimesiyle **hoşbeş etmek, yarenlik etmek, hasbıhal etmek** sözlerinin anlam ayrılıklarını belirtin.
2 — **Siz, Filânca kimsenin sohbetine doyum olmaz** sözünü ne amaçla kullanırsınız?
3 — **Sohbet,** edebiyat, sanat, tarih, coğrafya, hekimlik, ticaret ve çeşitli meslekle ilgili meseleleri, herkesin anlayacağı bir dille açıklayan yazı türü olduğuna göre, ünitedeki ilk yazı ile tarih bilginizi tazeleyin.

1 — Hisarın yapılması
Yahya Kemal Beyatlı

2 — Araba Sevdası
R. H. Karay

3 — Dilimize dair
Kunoş

Konu: BİR SOHBET yazısının incelenmesi

I — KONUNUN ANAHATLARI:

A) Hisar'ın ad değiştirmesi (Meseleyi ortaya koyuş);
B) Hisar'ın yapılışı ve İstanbul'un alınışındaki rolü (İddia ve ispat);
C) Halkın sözü (Hüküm=Yargı).

HİSAR'IN YAPILMASI

Anadoluhisarı'nda bir gün geçiren insan, Türk ruhunu derinden derine öğrenir: Güzelcehisar, Göksu, Otaktepesi. Yalnız bu isimler, başlıbaşına birer semboldürler. Anadolu zevkinde bir isim olan Güzelcehisar, zaman içinde kaybolmuş, yerine Anadolu'nun kendi ismi gelmiş. Göksu, ne kadar akıcı bir kelimedir! Otaktepesi, aksine fetihler devrinin canlı bir sahnesi gibi gözleri kamaştırıyor.

Göksu vâdisinden Boğaziçi sularına ilk gelen Türklerden ta İstanbul'un alınışına kadar, bu köy anlı şanlı bir hisardır. Kâh Anadolu'dan Rumeli'ye, kâh Rumeli'den Anadolu'ya koşan Yıldırım Beyazıt'la onun oğulları Murat ve Fatih gibi ve onların arkadaşları olan savaşçılar, ikide birde, bir kartal kümesi halinde bu kulelere konarlar, bu kulelerden kalkarlar. Fetih yılı bu köy, kahramanlık çağının kemalindedir. Hicretin 856'ncı yılının baharında, genç Fatih ikide bir gelir, gider. Sonunda o martın 26'ncı günü hisar önünde, Gelibolu'dan gelen Baltaoğlu Süleyman Bey'in donanması, Karadeniz Boğazı'ndan taş ve kireç yüklü binlerce gemi ve mavna, hisar önünde demirlerler. Fatih, bütün paşalarıyle, beyleriyle, ağalarıyle, mimarbaşılarıyle, işçileriyle karşıya geçer; o gün o kıyıda, Boğazkesen Hisarı'nın ilk temel taşını kendi koyar. Vezirinden son nefere kadar bütün yanındakiler işe girişir. Bizans Kayseri Konstantin Dragozes, karşı koymaya kalkışır. Lâkin genç Fatih, Varna Meydan Savaşı sırasındaki ihaneti hatırlatır; bir yandan Hisar'ın temelleri üstüne atılmak isteyen Bizans savaşçılarını yeniçeriye püskürttürür, bir yandan da temelleri yükseltir. Anadolu kentleri, kasabaları, köyleri harıl harıl levazım gönderirler. Hisar yüksele yüksele, ağustosun yirmi sekizinci günü, büyük ve küçük kuleleriyle, burçlarıyle, surlarıyle - bembeyaz - meydana çıkar.

Beş ayda meydana geldikten sonra, beş yüzyıldır gözümüzün önünde duran bu Türk eserini halk, esrârlı bir rakamın zevkiyle, kırk günde bitmiş bilir ki —kısalığı anlatmak bakımından— doğrudur.

Yahya Kemal Beyatlı
Bir Sohbet'den

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

a) Sembol - otağ - vadi - fetih - kemal - burç - vezir - levazım - rakam.
b) Anadolu zevki - zaman içinde kaybolmak - kahramanlık çağının kemali - Boğazkesen Hisarı - esrarlı bir rakamın zevki.

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — **Türk ruhu** sözünden anladığınızı söyleyin. Bir insan, Anadoluhisarı'nda Türk ruhunu nasıl öğrenebilirmiş? (Birinci paragrafı tekrar okuyun.) 2— **Anadolu zevki** sözünü açıklamaya çalışın. Sizce Güzelcehisar, neden Anadolu zevkinde bir isim olabilir? 3 — Yazarın, Otaktepesi için söylediği sözleri tekrarlamaya çalışın. 4 — Bu yazının ilk paragrafı bir **sohbet**'in hangi bölümünü göstermektedir, niçin?

B) 1 — Boğazkesen Hisarı'nın, önce, oynadığı rolü belirtin. 2 — İstanbul'un alınışı yılında, Hisar'a verilmiş olan önemi açıklayın. 3 — Hisar'ın yapılma kararı nasıl verilmiş, nasıl uygulanmış? 4 — Hisar yapılırken, engel olmak isteyenler kimler miş?

C) 1 — Hisar, ne kadar zamanda bitiyor? Bu süre için halkın **esrarlı bir rakam** olan **kırk günü** seçmesi sizce nedendir? 2 — Yazının bütününden çıkan düşünceye göre bu sonuç neyi ispatlamış oluyor?

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Fıkra'da duygular, düşünceler ya da olaylar hızla yürür: Mesele hemen ortaya konur, biraz genişletilir, çabucak sonuca (= yargıya) varılırdı.

Sohbet'de ise düşünceler, duygular, bilgiler, görüşler hemen herkesin fazla yorulmadan kavrayacağı bir dille anlatılır. Bu çeşit yazıda sanki, iki kişinin karşı karşıya geçip **sohbet etmesini** andıran bir anlatım vardır.

Gazetelerde edebî sohbetlere, tarihî sohbetlere, sağlık, hukuk konularında yazılmış sohbetlere sık sık rastlamak mümkündür.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — **Gününü geçirmek - vakit geçirmek - iğneye iplik geçirmek** sözlerinin anlam ayrılıklarını söyleyin. 2 — Parçada geçen **atılmak** kelimesinin karşılığı nedir? Çeşitli anlamlara gelmek üzere bu kelimeyi cümlelerde kullanın. 3 — **Türk ruhu** sözünü birkaç cümle ile açıklayın. 4 — Hicretin 856'ncı yılı milâdın kaçıncı yüzyılına raslar? 5 — Varna Meydan Savaşı, kimler arasında yapıldı? Sonucunu söyleyin. 6 — Okuduğunuz parçanın **konuya giriş, iddia ve ispat, hüküm** bölümlerini gösterin.

ARABA SEVDASI, OTOMOBİL SEVDASI

Bir devrin araba sevdası gibi şimdi de bir otomobil sevdası geçirmekteyiz; yarın büyük bir ihtimalle uçak sevdasına tutulacağız. Bugün ince, zarif görüşlü bir mizah yazarımız bulunsaydı bize «otomobil sevdası» üzerine hoş bir roman vermek fırsatını kaçırmazdı. Netekim, süslü at arabalarının saltanat sürdüğü devirlerde Recaizade Ekrem Bey, Türk edebiyatına - arabayı ele alarak - iyi bir eser kazandırmıştır.

Onu «iyi bir eser» diye nitelememin nedeni - kırk yıllık hikâyeci olmaklığım dolayısıyle - elbette bazı temellere dayanıyor. Üstat Ekrem'in sosyal hayatımızı bir batılı tekniği ile inceleme sonucu olan ve bu bakımdan üzerinde durulması gereken eseri, gençliğimde okuduğum, bir daha gözden geçiremediğim halde unutamadığım Araba Sevdası'dır.

Araba Sevdası'nı niçin iyi buluyorum? Şu nedenlerle:

1 — Avrupa yoluna girdiğimiz sıradaki gülünç yönlerimizden birini gösteriyor.

2 — Batılılaşma eğitiminde tutulan kusurlu yola işaret ediyor.

3 — Bir modayı ve bir merakı ele alarak zamanının dikkate değer bazı bölümlerini aydınlatıyor.

4 — Tipleri, ölçülü biçimde, pek zarif karikatürleştirerek yaşatıyor.

5 — Bütün bunları yaparken komikliğe düşmüyor; sadece dudağımızda yarı hazin bir gülümseme belirtmekle yetiniyor.

6 — Hikâyesini en modern yazarlara bile nasip olmayan şaşılacak bir sadelikle - ne büyük olay, ne ibret dersi, ne öğüt - bir tabiîlikle bitiyor.

Atlı olacağı yerde motörlüye çevrilerek, bu sevdanın daha şiddetle sürdürüleceğini sezmişçesine araba sevdasını «konu» diye seçmesi de önemli bir noktadır.

Hayatımızdaki önemi bakımından at ve deve, araba ve kayık, bütün taşıtlar hep edebiyata geçmiştir. Boğaziçi ve Haliç, uzun zaman kayık, sonraları sandal, kik merakına kapılmış, bu merak ve bu güzellik Divan Edebiyatı'na, arkasından şöyle böyle Tanzimat eserlerine ve sonraki edebî dönemlere de geçmiştir.

Araba Sevdası, aktüalitesini kaybetmeyen canlı bir konudur. İlk bakışta sadece züppelik gibi sanılan ciddî bir konu. Hem eğlenceli, hem acıklı yönleri bitip tükenmeyen sosyal bir problem!..

Refik Halit Karay
Yeni İstanbul'dan

I — Hazırlık çalışmaları :

a) Kelimeler:

karikatürleştirmek - komiklik - modern - yetinmek - kik - aktüalite - züppelik - problem.

b) Sözler ve deyimler :

mizah yazarı - fırsatı kaçırmamak - saltanat sürmek - sosyal hayat - batılı tekniği - batılılaşmak eğitimi - ibret dersi - Divan Edebiyatı - Tanzimat eserleri - edebî dönemler.

II — Açıklayıcı sorular :

a) Olaylar, duygular ve düşünceler:

Tanzimat devrinde (1839 dan sonra) bazı gençler, alafrangalığa özeniyorlardı. Ünlü yazarlarımızdan Recaîzade Mahmut Ekrem, yarım yamalak Fransızca bilen ve alafranga yaşamak için babasının bütün servetini tüketen Bihruz Bey adında bir gencin yaşamı ile ilgili olayları konu yaparak, **Araba Sevdası** (1896) adlı bir roman yazmıştır.

1 — Okuduğunuz yazıda: a) **Araba Sevdası'nın** hangi özellikleri belirtiliyor? b) **Araba Sevdası** dolayısıyle daha nelerden söz ediliyor? c) **Ana fikir** hangi bölümlerde gösterilmiştir? 2 — Recaizade Mahmut Ekrem Bey'in adına daha önceki yıllarda okuduğunuz yazılardan hangisinde raslamıştınız?

b) Dil ve anlatım :

1 — İlk cümledeki **bir devir** sözünü başka bir sözle belirtmeye çalışın.

2 — **Mizah yazarı, mizahî yazılar** sözlerinden ne anladığınızı söyleyin.

3 — **Aktüalitesini kaybetmeyen canlı bir konudur** cümlesini, anlamını değiştirmeden başka kelimelerle söylemeğe çalışın.

Serbest okuma :

DİLİMİZE DAİR

Profesör Kunoş, bütün yaşamını dilimizi ve edebiyatımızı incelemekle geçirmiş bir Macar bilginidir. Aşağıda okuyacağınız parça, onun yıllarca önce, «Türk Halk Edebiyatı» adıyle yayımladığı Türkçe bir yapıttan alınmıştır. Bilgin dilimize olan merak ve sevgisinin nasıl uyandığını, pürüzsüz bir Türkçe ile anlatmaktadır.

Bir varmış, bir yokmuş. Tanrı'nın kulu çokmuş; ben daha çok genç bir kent öğrencisi iken orta halli bir amcam varmış. Bu adam, makinistlik edermiş. Yaz aylarında, taşralarda gezer, çiftliklerde harman savurur ve makinelere bakarmış. Günlerden bir gün, henüz on yedi yaşında olduğum sırada, Buğdan memleketinden yeni dönen bu amcam, bizi görmeğe geldi. Hoşbeşten sonra, kahve ve çubuk içerek gezdiği memleketlerin türlü türlü geleneklerini, konuştukları dilleri birer birer anlatırken: «En çok beğendiğim insan cinsi Türk, en kolay öğrendiğim insan dili Türkçedir» dedi.

Meğer o vakitler, Buğdan memleketi Türk buyruğu altında imiş. «Bu, dediğiniz Türk dili nasıldır?» diye sordum. «Hem söylenişi güzel, hem öğrenmesi kolay bir dildir» karşılığını aldım. Güzelliğinin ve kolaylığının neler olduğu sorusuna karşılık: «Söylenmesi bizim Macar dili, ahengi bizim dilimizdeki ahenk gibi olup kelimelerinin çoğu da dilimizde var.» dedi.

Sordum: «Örneğin ne gibi?» «İşte onların kapısı, bizde kapu, onların elması, arpası, teknesi, baltası, bizde de alma, arpa, tekne, baltadır. Türk bekârı, civanı, Macarca bekyar, jivan. Bıçak, Macarca'da bıçaktır, çizme, çızma, papuç, papuç, kalpak, kalpag; Türklerin devesi, delisi, haracı, katranı, bizde teve, deli, haraç, katran'dır. Onlarda kepenk, bizde köpöniyek; onlarda pide, bizde pite; onların sarması, dolması bizde de sarma, dolmadır. Koçana, levende, memura, ormana, keçiye, biz de koşan, levent, memur, orman, keçke deriz. Tabur, Macarca tabur. Tepsi, tepsi; tezek, teözek'dir. Onlarda cep, bizde jep; ata, atıya; ana, anıya; tavuk, tiyok; aslan, aroslan; bağa, baka; çadır; şador; çalı, çalıt; çarık, şarok; çok, şok; küçük, kiçi; kazan, kazan; koç, koç; dana, tino; kendir, kender; toklu,

toklu; satıcı, satuç; sakal, sakal; öküz, öküz... ve bunlara benzer daha neler neler!»

Amcam iki yüzden çok kelime sayıp söylerken, zaten öteden beri pek aşırı dil meraklısı olduğundan merakım gayet arttı. Amcam:

«— Oğlum, Lâtince, Rumca öğreneceğine Türkçe öğren; Türk ulusu bize en yakın olduğu gibi Türk dili de bizim dilimize pek yakın bir dildir» dedi.

Amcamın bu sözleri üzerine, derin derin düşünmeye başladım. Vakitler de, masallardaki gibi tez geçer. Kentimizin lisesini bitirip tam kırk altı yıl önce doğduğum yer olan kentten Peşte Üniversitesi'ne gittim. Türk dilinin o zamanki öğretmeni Avrupa şarkıyununun en ünlüsü bizim üstat Vamberi idi. Peşteye gelişimin birinci haftasında ünlü öğretmenin öğrennisi oldum ve Türkçeyi öğrenmeğe başladım. Vamberi'nin derslerine üç yıl devam edip Türkçe'den başka Uygurca, Tatarca, Çağatayca'ya da çalıştım.

Günlerden bir gün, Peşte sokaklarını gezerek, lâle ve sümbül biçerek, Tuna suyu içerek fesli bir tüccara Türkiye'den henüz gelmiş bir şekercinin dükkânında çattım. Dükkân da minimini bir yerdi. Selâm ve kelâmdan ve zar zor Türkçe görüştükten sonra, hem şekerini yedik, hem konuşmaya başladık. O, benim pepeli Türkçemden ne kadar hazzediyorsa, ben de onun Türkçe konuşmasından o derece tat alıyordum. Oh! Şimdiye kadar hiç görmediğim, hiç tanımadığım lokumlar, türlü türlü ezmeler ne âlâ imiş! Sanki şekercinin tatlı mallarının tiryakisi oldum. Bu, benim tatlı uğraşımdan başka Türk diline daha çok heves edip onu konuşmama da yardım etti. Bir gün öğretmenime:

— Acaba Türk ulusunun Halk Edebiyatı var mı? diye sordum. Öğretmen:

— Bildiğime göre, pek yok! dedi. Ben:

— Ya, Ahmet Vefik Paşa'nın «Atalarsözü» denilen derlemesi, ya Nasrettin Hoca'nın bütün dünyada ünlü ve bütün batı dillerine çevrilen fıkraları Halk Edebiyatı sayılmaz mı? diye sordum.

— İşte Türklerin Halk Edebiyatı bu kadardır, başkasını bilmiyorum, karşılığını verdi.

— Efendim, bildiğime göre dünyanın hiç bir ulusu, vahşilik halinde bile olsa, putlara bile tapsa, ister müslüman, ister hıristiyan olsun, Halk Edebiyatsız, olamaz. Allah'ın kullarının Halk Edebiyatı, zaten halkın düşünüşüdür, dudaklarının gülüşüdür, ruhunun eğlencesidir, dertlerinin feryadıdır. Düşüncelere dalsa, düşünüşüdür, gamı varsa, gamının yarasıdır. Bahtları varsa, bahtlılığının gülü, sümbülüdür. Türk halkı düşünmez mi? Köylüsünün ah ve vahı göğe çıkmaz mı? Bahçesindeki gülünün rengi, kokusu yok mu? Bülbüllerinin çığlığı yok mu? Özellikle Türklerin Halk

Edebiyatı yok gibi derseniz, inanmam. Vallahi inanmam, billâhi inanmam.

Kunoş
Türk Halk Edebiyatı, 1925

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Üç **sohbet** okudunuz. Konuları bakımından, bunlara ne çeşit sohbet diyebileceğinizi açıklamaya çalışın.
2 — Bu sohbetlerin ifade özelliklerini karşılaştırın: a) Cümlelerin yapıları bakımından; b) Kullanılan sıfatların canlılığı bakımından c) Yapılan benzetmelerin değişik oluşları bakımından; d) Tasvirlerin renkli oluşu bakımından.
3 — Bu sohbetlerin her birinde **ana** ve **yardımcı fikirleri** gösterin.
4 — **Fıkra** ile **sohbet** arasındaki benzeyen ve benzemeyen yönleri belirtmeye çalışın.
5 — Çağdaş yazarlarımızın sohbetlerinin hangi gazetelerde çıkmakta olduğunu ve hangi yazarın en çok hangi konularda yazdığını araştırarak bunları arkadaşlarınıza tanıtın.

Düşündürücü yazılardan :

Üç Kardeşin En Büyüğü

(Makale)

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Sözlüklerinizden **makale** kelimesinin anlamını öğrenin. Her gün bir gazete okuma alışkanlığını kazananlardan: «Bugün, filân yazarın bir **başmakalesini okudum**» sözünü işitmişsinizdir; bu cümledeki **başmakale** sözünden ne anladığınızı açıklamaya çalışın.
2 — Öbür sayfada göreceğiniz **«Çoban ve Sürüsü»** tablosunu evde ayrı bir kâğıda çizdikten - hatta kopya ettikten sonra - renkli kalemle ya da suluboya ile renklendirerek sınıfa getirin, arkadaşlarınıza gösterin. Bu tabloda görülen renkleri niçin kullandığınızı inandırıcı sözlerle ispatlayın.
3 — Siz: «Öğrenciler, sınıfta sıralara oturmalıdırlar» ya da «Öğrenciler, sınıfta masaların çevresine dizilmiş sandalyelere oturmalıdırlar» düşüncelerinden birini seçip savunun: a) Önce iddianızı açık olarak ortaya koyun; b) sonra bu iddianızı gözlemlere, incelemelere, araştırmalara, tanıtlara dayanarak ispatlayın ve sizin düşüncelerinizin karşıtı olan düşünceleri çürütmeye çalışın; c) sonra da, o ispatlarınıza dayanarak iddianızın doğruluğunu ortaya koyup bir yargıya varın.

1 — Atamız Ülküdür, Ölmez.
F. N. Çamlıbel
2 — Ahmet Haşim
N. Ataç
3 — Namık Kemal Antolojisi
Adnan Ötüden

Çoban ve Sürüsü.

Konu: BİR MAKALENİN kavranması

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Büyük adamların nitelikleri. (Meseleyi ortaya koyuş)
B) Atatürk'ün yaptığı işlere göre, O'nun öbür büyük adamlardan farklı oluşu. (İddia ve ispat)
C) İşte bunun için acımız büyüktür. (yargı)

ATAMIZ, BİR ÜLKÜDÜR, ÖLMEZ.

Şüphesiz her büyük adamın bir veya birkaç eseri vardır. Toplum, ister o adamı, ister o adamın eserlerini yitirsin, onun büyük anısını ömrünce saklamayı ödev bilir. Büyüklük, ne adamın, ne de eserinin hayatına bağlıdır. Fakat büyüklüklerinin arasındaki fark, eserlerin hayatıyle ölçülür. Tıpkı sanatta olduğu gibi... Zaptettiği kıtaları elinde tutan kahraman da büyüktür, elinden kaçıran kahraman da! Yalnız karşılaştırdığımız zaman, birincisine, ikincinsinden daha yüksek bir yer ayırırız.

Atatürk, cihan tarihini dolduran bu türlü kahramanlıkların hiç biriyle ölçülemez. Eseri onun kadar, yalnız bağlı olduğu çevreye değil, dünya toplumlarına yayılmış ikinci bir ad, kimin hatırındadır? Yolda şapkasıyle selâm veren bir dost, yüzü peçesiz dolaşan bir kadın, okulun aynı sırasında okuyan kız ve erkek çocuk, ulusun sonsuz hayatında onu kuşaktan kuşağa anlatılacak binlerce anıdan birkaçıdır. Gazeteyi soldan sağa okurken düşünüyoruz ki, bu O'nun eseridir, memlekette yaptığımız her tren yolculuğu bize O'nu hatırlatıyor, ulusal dilimizde egemen olan O'nun üslûbudur. Çalışan fabrikada, işleyen bankada günden güne canlanan ticaret ve tarımda görülen hep O'dur. Memleketimizde, doğru, iyi, güzel, her şeyin tarihi hemen O'nunla başlıyor. Yarınki çocuklar, babalarına hangi eserin başlangıcını sorsalar O'nun adını işitecekler.

O'nun kılıciyle çizdiği memleket sınırları içinde her manzara, her hareket, O'ndan bir anıdır. Her şeyde O'nu görüyoruz. Bugünkü toplumla dünkü arasında ne ilgi var? Dışımızdan içimize kadar düne benzeyen nemiz kaldı? Hiç bir cihangirin, hiç bir kâşifin, hiç bir sanatçının yapamadığını yapan o değil mi? Biz, toplum olarak da birey olarak da O'nun eseriyiz. Bizden çıkacak eserler de O'nundur.

İşte Kasım'ın onuncu sabahı, biz, dünya toplumunun en büyük mimarını kaybettik.

Türk tarihinin yüzyıllardan beri asık duran yüzüne ilk gülümsemeyi işleyen, o yüzden gözyaşlarını silen ve onun gözlerine en aydınlık ufukları gösteren güçlü el, O'nun eliydi. O'nun zekâsı, memleketin bütün kuvvetlerini, her yönden idare ediyordu. Bizi bize anlatan O'nun dudakları oldu. Biz, O'nun gözlerine bakmakla karamsarlıktan umuda, dertten dermana geçtik. Kendi topraklarımızda bile sakına sakına yürüyen ayaklarımız, ancak O'na adım uydurmakla bükülmez bir güce erişti ve biz yeryüzünde ayak seslerimizi yansıtacak bir ululuğa erdik. Düşüncemiz O'nun düşüncesi, duygumuz O'nun duygusu idi.

Bugün O gitti, fakat kendisini bize verdikten, bizi kendisinin birer yankısı yaptıktan sonra gitti. Gitmeseydi, kim bilir daha neler olacaktık!

O'ndan söz ederken «Öldü» diyen dil ve kalem tutuluyor. Ölüm kelimesi, O'nun için söylendiği zamanki kadar, hiçbir vakit acı bir anlam almamıştır. Milyonlara can veren birinin cansız kalışı, zekânın çözemeyeceği bir bilmece oluyor.

Bugün, bizim duyduğumuz acı, hiçbir yüzyılda, hiçbir ulusa nasip olmamıştır. Bu acıya dayanacak kadar metin olan bir ulusun iradesi karşısında hangi kuvvet boy ölçüşebilir?

Faruk Nafiz Çamlıbel
Atanın Ardın'dan

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

a) **ödev - kuşak - egemen - üslûp - toplum - peçe - kâşif - birey - güç - yansıtmak - yankı - irade.**

b) **ulusal dil - gülümsemeyi işlemek - her cepheden idare etmek - bizi bize anlatmak - adım uydurmak - zekânın çözemediği bir bilmece - karamsarlıktan umuda, dertten dermana geçmek.**

Açıklayıcı sorular :

A) 1 — Hangi insanların anısı uzun sürer, saklanırmış? 2 — Yazara göre, büyük adamların başkalıkları, hangi nedenlerden ileri geliyormuş?

B) 1 — Cihan tarihini dolduran öbür kahramanların eserleri, Atatürk'ün eserleriyle neden boy ölçüşemezmiş? (İkinci paragrafı bir kez daha okuyun.) 2 — Bu devrimlerin kısa zamanlarda yapılması O'na, başka hangi sıfatları vermemizi sağlıyor? 3 — Yazar, toplum olarak da, birey olarak da O'nun eseri olduğumuzu nasıl ispatlıyor?

C) 1 — Yazar, acımızın büyük olmasına karşılık, kendimizi ne ile avutacağımızı söylüyor? 2 — Son paragraftaki yargı makalenin plânına göre yerinde mi?

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Bu yazıda, bir önceki ünitede gördüğümüz sohbetlerde olduğu gibi, belirli bir mesele ele alınmış, bir **iddia ortaya atılmış**, o iddia ispatlanmış ve bir sonuca, yargıya varılmış. Yazının anlatım biçimi sohbetlerden daha ciddî, daha ağırbaşlı, daha bilimseldir. Bu çeşit yazılarda, bir bilgi verme ve o bilgi hakkında birtakım meseleleri **ispatlama** amacı da vardır. Bunlara **makale** denir. Bazı makalelerde bir **tenkit** (=eleştiri) yapılır, bir botik tanıtılan (bibliyografi), tanınmış bir kimsenin hayatı anlatılır (biyografi), yeni buluşlar açıklanır. Makalelerin konuları sanat, tarih, toplum, fen... meselelerinden biri de olabilir.

Makale, bir yazılı anlatım aracıdır. Gene makale planıyle yazılıp sözle anlatılan **konferans** vardır. Konferans da tıpkı bir makale niteliği gösterir. Onda da **bir meselenin ortaya konması, iddia ve ispat** bölümü ve bir **yargı** bulunur.

Konferanslarda belirli seviyede bir dinleyiciye bilgi vermek, yeni bir buluşu ispatlamak amacı güdülür. **Konferans** sözlü olduğu için, çoğu zaman **hitabet (söylev) türü** içinde gösterilmektedir. Fakat **hitabette**, dinleyicilerin aynı seviyede olmasında zorunluk yoktur. Bunun için, belirli meseleler heyecanla ortaya konur ve bir duygu aşılamak amacı güdülür.

Konferansçı, hatip gibi, karşısındakilere sürükleyici ve coşturucu bir anlatımla hitap etmez. Onun amacı, bilimsel bir konuyu ya da görüşü açıklamaktır.

Bir ünite sonra **hitabet** türü incelenirken, bu özelliğin gözönünde tutulması gerekmektedir.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

Makalede söz konusu edilen: Şapka, kıyafet, medreselerin kaldırılıp tek ve karma öğretimin kabulü ve harf devrimlerinin nasıl ve hangi tarihlerde yapıldığını; bayındırlık, ekonomi, ticaret, tarım, güzel sanatlar... gibi olanlarda kalkınma yükselme ve hareketlerinin ne vakit başladığını, nasıl geliştiğini inceleyin.

AHMET HAŞİM

Türk şairlerindendir. 1885'te Bağdat'da doğmuş, 1933'ün 4 haziranında İstanbul'da ölmüştür. Galatasaray Lisesi'nde okumuş, Siyasal Bilgiler Okulu ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretmenlik etmiştir.

Ahmet Haşim, 1908 Devrimi'nden sonra «Fecr-i Âti» adı altında toplanan şair ve yazarlarla beraber kendini tanıtmıştır. Bu topluluğun bütün üyeleri gibi o da Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in etkisinde kalmıştır; bununla beraber onun yapıtında Türk şairlerinden daha çok Fransız şairlerinden Mallarmé (Malarme), özellikle Henri de Regnier (Henri dö Renye) etkisi gözükür.

İlk yazılarında, Piyale'nin sonundaki Şi'r-i Kamer'de ve Göl Saatleri'nin sonundaki parçalarda, az sözle çok düşündürmeye, uzun manzumelere karşı bir eğilim görülür; fakat Ahmet Haşim bundan çabuk vazgeçmiştir. Şiirde amacı, geçici bir ânı birkaç mısra içinde gösterivermekti, denilebilir. Bunun için, kendi özelliğini en çok gösteren manzumeleri kısadır; bazan yalnızca dört mısradan kuruludur. Fakat Ahmet Haşim, böyle dört mısraın içine bizi uzun zaman şiir heyecanında bırakacak öğeleri sıkıştırmak gücündedir.

Fransız sembolistleri gibi o da şiirde özellikle ahengin, müziğin önemi olduğunu iddia ederdi; anlamın ancak ikinci derecede, hattâ şiirle ilgisi olmayan bir öğe olduğunu söylerdi. Bununla beraber kendi yapıtında müzikten çok, resmin önde gittiği görülür. Denilebilir ki Ahmet Haşim'in serbest nazmı yine aruza dayanır. Bunun için sonraları kendisi onlara Serbest Müstezat demeyi daha uygun bulmuştu. Böylece yazılmış manzumelerinden ikisi «O Belde» ile «Ölmek», Türkçe'nin hiç şüphesiz en güzel şiirlerindendir.

Ahmet Haşim, şiirinin Arapça ve Acemce kelimelerle dolu olan dilini sonradan sadeleştirmişse de aruz ölçüsünü bırakmamıştır.

Düzyazısı da nazmı kadar güçlüdür; hatta bazı eleştiriciler düzyazısını nazmına üstün tutarlar. Fakat doğrusu ikisinde de aynı çekici hayaller, aynı görüşler, aynı orijinallik göze çarpar.

Eserleri: «Göl Saatleri» ve «Piyale» manzum; «Gurabahane-i Lâklakaan, Bize Göre ve Frankfurt Seyahatnamesi» düzyazıdır.

Nurullah Ataç
Hayat Ansiklopedisi'nden

II — Açıklayıcı sorular :

Kelimeler:

a) **ân - öğe - eleştirici - orijinal - sembolist.**

Söz ve deyimler:

b) **Şi'r-i Kamer - Fecr-i Âti - serbest nazım - Tevfik Fikret - Cenap Şahabettin - Mallarmé (Malarme) - Henri de Regnier (Hanri dö Renye) - Serbest Müstezat.**

I — Hazırlık çalışmaları :

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler.**

1 — Ahmet Haşim, nerde, hangi yıl doğmuş ve öğrenimini nerelerde yapmıştır? 2 — Hangi görevlerde bulunmuş ve sanat hayatına nasıl atılmıştır? 3 — Nerde ve hangi tarihte ölmüştür? 4 — İlk yazıları hangileri imiş? 5 — Yapıtlarını hangi biçimde, manzumelerini hangi ölçü ile yazarmış? 6 — Manzum ve mensur (= düzyazı) yapıtlarının isimlerini tekrarlayın. 7 — Hangi şairlerin etkisinde kalmış?

Bu yazının, Ahmet Haşim'in hayatını, eserlerini ve sanatını tanıtmaktan başka bir amacı yoktur. Böyle makalelere **biyografi makalesi** denir. Biyografiler, ünlü kişilerin doğumlarını, yetiştikleri çevreleri, eserlerinin ve sanatlarının özelliklerini bildiren yazılardır.

Biyografilerin, tarih gerçeklerine ve bilimsel araştırmalara uygun olması gerekir. Yazarlar, incelemelerini yaparken birçok kitaplar karıştırmak ve doğru, sağlam bilgiler toplamak zorundadırlar. Özellikle tarihin derinliklerine gidildikçe bir kişinin yaşamını doğru yazmak o kadar güçleşir ki, biyografi yazarlarını çok zaman yanlış yargılar vermeğe sürükler.

Yukarda okuduğunuz yazı da, makale planı ile yazılmıştır. Biyografiler, böyle küçük ya da büyük makaleler halinde yazıldığı gibi, herhangi bir ünlü yazarı ele alıp bütün yaşamı boyunca geçirdiği değişiklikleri, doğuş nedenlerini, ona etki yapanlarla onun etkisinde kalanları da içine alarak büyük betikler halinde de yazılabilir. Bunlara, özellikle, o kişinin yaşamıyle ilgili çeşitli olay ve anılar da eklenerek yapıt zenginleştirilebilir.

b) **Dil ve anlatım :**

Üçüncü paragraftaki ... **az sözle çok düşündürmeye, uzun manzumelere karşı bir eğilim gözükür - geçici bir ânı bir mısra içinde gösterivermek - dört mısra içine bizi uzun zaman şiir heyecanında bırakacak öğeler sıkıştırmak - şiirde ahengin, müziğin önemi olduğunu iddia etmek...** sözlerini ayrı ayrı açıklamaya çalışın.

Serbest Okuma :

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN «NAMIK KEMAL ANTOLOJİSİ»

Bu son günlerin en önemli eserlerinden birini de İstanbul'da bir kitabevi yayınladı. Eser, kısaca «Namık Kemal Antolojisi» adını taşıyor. Büyük vatan şairinin nazım ve nesir yazılarını bir araya getiren kitap, İstanbul Üniversitesi Tanzimat Edebiyatı Profesörü Ahmet Hamdi Tanpınar tarafından meydana getirilmiştir. Yeni kuşaklar, Namık Kemal'i okuma ve edebiyat kitaplarına giren sınırlı yazılariyle tanırlar. Oysa bugünkü gençliğe ve gelecek kuşaklara büyük idealisti daha geniş, daha esaslı olarak tanıtmak gerekir.

Antoloji, bu istek göz önünde tutularak Namık Kemal'in bütün eserleri hakkında genel bir fikir vermek, özellikle genç kuşağın bu eserle bugünkü olanaklara göre oldukça geniş ve toplu bir biçimde ilişkisini sağlamak için düzenlenmiştir. Kitabın önsözünde şunlar söyleniyor:

«Seçmelerimizi, kişisel zevkimizden çok Namık Kemal'i her yönünden anlatmaya elverişli olacak biçimde yaptık. Okuyucu, bu küçük ciltte - kısalığına ve eksikliğine rağmen - toplum adamı Namık Kemal'i tam olmasına elden geldiği kadar çaba sarfedilen bir açıklıkta görebileceği gibi, roman ve tiyatro yazarı, eleştirici ve memleketimizde yeni edebiyat akımının başı olan Namık Kemal'i de, yeteneğinin ve anlayışının büyük çizgileriyle tanıyacaktır.»

Antoloji, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Namık Kemal hakkında otuz sayfalık güzel ve olgun bir incelemesiyle başlıyor. Bundan sonra «Vatan Kasidesi» başta olmak üzere seçilmiş parçalar sıralanıyor. Bunların başlıcalarını okuyalım:

«Romalıların esbab-ı ikbal ve zevali hakkında mülâhazat; Şark meselesine dair bir lâyiha; Söz; Terbiye-i nisvan hakkında bir lâyihadan; Aile; Vatan; Hürriyet-i efkâr makaleleri; Osmanlı Tarihi mukaddimesinden; İntibah; Cezmi'den; Vatan yahut Silistire'den...»

Eserin adını tekrar ediyorum. Namık Kemal Antolojisi. Derleyen: Ahmet Hamdi Tanpınar. 238 büyük sayfa, fiyatı 2 lira.

Adnan Ötügen
Seçme Eserler Bibliyoğrafyası'ndan

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Okuduğunuz üç yazının: a) ana fikirlerini; b) okuyucuya vermek istedikleri bilgileri belirtmeye çalışın.

2 — Her üç yazının birinci paragraflarını bir daha okuyun; bu yazıların ele almak istedikleri meseleleri bu paragraflarda bulabiliyor musunuz? açıklayın.

3 — **Makale** ile **fıkra** ve **sohbet** arasındaki önemli ayrılıkları açıklamaya çalışın.

4 — Serbest okuma parçası olarak alınan yazı bize, Namık Kemal hakkında bir eser yazıldığını, bu eserde neler bulunduğunu, bölümlerini, bu bölümlerin konularını, birçok seçilmiş parçalardan meydana getirildiğini öğretiyor. Böyle yazılara **bibliyografya makalesi** deriz. Bunlarda da plân, öbürleri gibidir: **Meselenin ortaya konuşu, iddia ve ispat, sonuç** ya da **yargı.**

Bibliyografya bilgisi, okur - yazarlar, özellikle, belirli bir bilim ve sanat dalında çalışanlar için, çok önemlidir. Bir okur - yazarın, kendi dalında, eski ve yeni ne gibi betikler çıktığını bilmesi çok gerekir. Yoksa, başkalarının önce yazdığından habersiz olanlar, ortaya ne geniş bir çalışma koyabilir, ne de kendilerini eski bilgilerin tekrarından kurtarmış olurlar.

5 — Sınıfınızda bir **gazete** çıkarılmak isteniyor; bunun ilk sayısına bir **başmakale** yazmak gerekiyor. Bu başmakalenin konusu ne olmalıdır?

6 — Çıkaracağınız bu gazeteye bir **edebî fıkra** ile bir **edebî sohbet** konusu düşünün.

7 — 154'üncü sayfadaki resmi boyadağınıza göre, renklerin yerli yerinde kullanılması ya da gerçeğe uyması üzerinde bir arkadaşınızın tablosunu eleştirirseniz **tenkit** yazısı yazmış olursunuz. O da, gerek yazılı gerek sözlü bir karşılık vermişse bir **tartışma** yapmış bulunursunuz. Bunu deneyin.

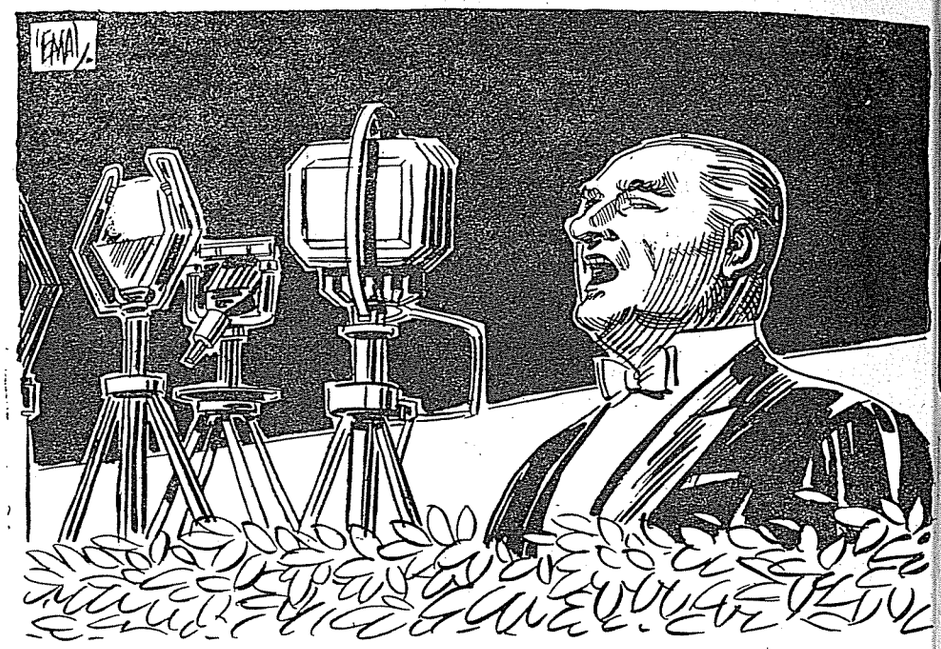

Söz Söylemek Sanattır.

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — Şimdiye kadar salonda ya da açık havada, bir topluluk karşısına çıkıp söz söylediniz, ya da şiir okudunuz mu? Söz söylerken, ya da şiir okurken neler duyduğunuzu anlatın.

2 — Seçim propagandalarında, ulusal bayramlarda, her hangi bir toplantıda söylenen sözleri dikkat ve ilgi ile dinlediniz mi? Dinledinizse, konuşanların nelerden söz ettiklerini, dinleyenleri heyecana getirip getirmediklerini hatırlamaya çalışın: a) Söz söyleyen, lüzumsuz jestler yapıyor muydu? b) Sesine, konuya uygun bir ton verebiliyor muydu? c) İsteğini dinleyicilerin seviyesine uygun cümlelerle anlatabiliyor muydu? ç) Söz söylerken ve sözü bittiği zaman dinleyenler kendisini alkışlıyor muydu?

1 — **Türk Gençliğine Hitabe**
K. Atatürk

2 — **Adana'nın Kurtuluşu**
R. Eşref Ünaydın

3 — **Türk Haritası**
Hamdullah Suphi Tanrıöver

Konu: BİR HİTABE'nin kavranması

I — KONUNUN ANAHATLARI :
- **A) Atatürk'ün Türk gençliğine verdiği görev;**
- **B) Cumhuriyeti ve özgürlüğü kurtarmak için bu görevin koşulları ve olanakları.**

TÜRK GENÇLİĞİNE SÖYLEV

Ey Türk Gençliği! Birinci ödevin; Türk bağımsızlığını, Türk Cumhuriyetini, sonsuzluğa değin korumak ve savunmaktır.

Varlığının ve geleceğinin biricik temeli budur. Bu temel senin en değerli güven kaynağındır. Gelecekte de, yurt içinde ve dışında, seni bu kaynaktan yoksun etmek isteyen kötücüller bulunacaktır. Bir gün, bağımsızlığını ve cumhuriyetini savunmak zorunda kalırsan, ödeve atılmak için; içinde bulunacağın durumun olanaklarını ve koşullarını düşünmeyeceksin! Bu olanaklar ve koşullar çol elverişsiz olabilir. Bağımsızlığına ve cumhuriyetine kıymak isteyecek düşmanlar, bütün dünyada benzeri görülmedik bir utku kazanmış olabilirler. Zorla ve aldatıcı düzenlerle sevgili yurdunun bütün kaleleri alınmış, bütün gemilikleri ele geçirilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve yurdun her köşesine düşman girmiş olabilir. Bütün bu koşulardan daha acıklı ve daha korkunç olmak üzere, yurdunda, iş başında bulunanlar, aymazlık ve sapkınlık içinde olabilirler; üstelik, hayınlık da yapabilirler. Daha kötüsü, iş başında bulunan kişiler kendi çıkarlarını; yurduna girmiş olan düşmanların siyasal erekleriyle birleştirebilirler. Ulus, yoksulluk ve sıkıntı içinde ezgin ve bitkin düşmüş olabilir.

Ey Türk geleceğinin gençliği! İşte, bu ortam ve koşullar içinde bile ödevin, Türk bağımsızlığını ve Cumhuriyetini kurtarmaktır! Bunun için gereken güç, damarlarındaki soycul kanda vardır!

K. Atatürk
Söylev 1964'den

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları:

a) **değin - yoksun etmek - kötücüllük - olanak - koşullar - utku - düzen - aymazlık - hayınlık - sapkınlık - erek - ezgin - güç - soycul.** (Bu kelimelerin anlamlarını, kitabın sonundaki sözlükten öğren).

b) **yurt içi ve dışı kötücülleri - savunmak zorunluğu - dünyada benzersiz utku - iş başında bulunanların aymazlık ve sapkınlığı.**

Açıklayıcı sorular:

A) 1 — Atatürk'ün, Türk Gençliğine verdiği ilk görev nedir? belirtin. 2 — Bu söylevdeki düşünceleri birer birer yazıp sıra ile tartışın.

B) 1 — Yurdun düşebileceği kötü durumları sıra ile belirtmeye çalışın. 2 — Bütün bunlarla beraber, Atatürk, gençlikten ne beklemektedir? 3 — Bu söylevin **giriş** bölümünü gösterin. 4 — Bu söylevde **ereğin** hangi satırlarda belirtildiğini açıklayın. 5 — Bu söylevden ne gibi bir **yargı** çıkarıyorsunuz?

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

Söz, isteğimizi karşımızdakine anlatmak için bir araçtır. İsteğimizi doğru anlatmak için birtakım **konuşma** kurallarına uymak zorunda olduğumuzu unutmamak gerekir. Konuşmasını bilen bir kişinin sözü dinlenir.

Bir kimse, bir topluluğa bilgi vermek amacıyle konuşuyorsa, bu çeşit konuşmaya **konferans**; konuşan kimseye de **konferansçı** denir. Bu kimse, topluluğu heyecana getirmek, kendi düşünce ve duygularına dinleyicileri inandırmak için konuşuyorsa bu konuşmaya **nutuk, söylev** ya da **hitabe**; konuşana da **hatip** adı verilir. Bir topluluk karşısında —ister bilgi vermek, ister duygulandırmak amacıyle olsun— konuşanın bağlı bulunduğu kuralları gösteren sanata **hitabet sanatı** denir. O halde, yazı yazarken nasıl birtakım kurallara uyuyorsak, **söz söylerken** de birtakım **kurallara uymak zorundayız.** Amacımız nedir? Bu amacı iyi ve doğru anlatmak için yardımcı fikirlerimiz nelerdir? Ne gibi örnekler göstermek gerekiyor? Bir makale, bir sohbet yazarı gibi bütün bunları düşünmemiz gerekir. Yukarda Atatürk'ün Türk gençliğine söylevinde, bütün bunlara uyulduğunu gördük. Fakat, o söylevde bir **bilgi** vermekten çok, **bir duygu, bir inanç, bir ülkü** aşılamak amacı güdülmektedir.

Hitabet'in önemi büyük, yararları çoktur. Önce, insanlar üzerinde etkileri bakımından önemli bir araçtır. Kimi, güzel ve anlamlı bir tek cümle bile insan topluluğunu harekete getirir; bir ulusun sönmüş, küllenmiş heyecanını ateşler, alevlendirir. Özellikle demokratik bir rejimle idare edilen memleketlerde **hitabet** en ön safta yer alır.

Makalelerde ve sohbetlerde olduğu gibi söylevlerde de **başlangıç, iddia** ve **ispat** ve **sonuç** bölümlerinin bulunması gerekir. Söylevin başarılı olabilmesi için topluluğu kendine çekici bir anlatımla başlamalı, ele alınan konu bir iki cümle ile belirtilmeli, dinleyicilerin anlama ve kavrama yeteneklerine göre açıklanmalı, örnekler verilmeli, sonunda da bütün söylenen düşüncelerin çok canlı ve kısa

bir özeti yapılmalıdır. Konuşma sırasında hatibin, yeri geldikçe, yapacağı anlamlı mimik (yüzle anlatım) ve jestlerin (vücutla anlatım) önemi büyüktür. Söylevlerde **duygu** ve **heyecan** öğesi, her zaman, birinci plana alınır. Bir önceki ünitenin Tamamlayıcı Bilgiler bölümünde sözü edilen **konferansta** ise **düşünce** en **önde** gelen bir öğedir.

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

1 — **İçinde bulunduğun durumun olanaklarını ve koşullarını düşünmeyeceksin** cümlesinden anladığınızı bir yazılı ödev olarak hazırlayın. 2 — Atatürk'ün sözlerini tutmazsanız yurdun düşeceği kötü durumun ne olacağını tartışın. 3 — Bu sözlerin en güçlü cümlesini bulun. 4 — Atatürk'ün bu söylevini, anlamını iyice kavradıktan sonra, ezberleyip sınıfta arkadaşlarınıza okuyun.

ADANA'NIN KURTULUŞU

R.E Ünaydın, bir hatip olmamakla beraber, bu söylevini, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına 1926'da Adana'da vermiştir.

Sevgili Adanalılar;

Geçen yıl, aynı gün, böyle kurtuluş bayramınızı kutlamak mutluluğuna erişenlerden biri de bendim. Bugün tekrar sizi bu kutsal gününüzde, gene görmek onurunu kazandığım için sevinçliyim.

Uzun yılların acı ve özlemini çeken Adanalıların bundan dört yıl önce tıpkı böyle bir beş ocak sabahı, bu tepelerden ovaya kavuşmaya nasıl koşa koşa indiklerini, neler duyduklarını düşündüm. Çünkü bizim bir rüya, bir cennet diye tasvir ettiğimiz bu güzel manzara, onun her günkü gerçek yurdu, tarlası, çalışma ve dinlenme alanıydı. Çünkü, mutlu Adanalılar! Gök, toprak ve su size üç müjde, üç vait gibidir. Bunlardan ayrı düşmenin acıklı hali değil midir ki, sizi dövüşmeye sürükledi.

Sevgili kardeşler! Böyle gazâlar üzerine kurulan yeni vatanda hepimiz bir ilerleme ve uygarlık âşığıyız.

Biz, başka vatanlara kendimizi vergi olarak teslim etmeyenleriz. Başka vatanları da haraca kesmeyeceğiz. Türk Cumhuriyeti, Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında en verimli, en yetenekli bir barış ve uygarlık öğesi olarak ayakta dipdiri duruyor. Gözlerimiz dışarda değildir. Dışardaki gözleri de içeri diktirmeyeceğiz. Acı, hicran ve savaş yıllarında vatanımızı dağ dağ, iklim, iklim, siper siper dolaşarak onun ne değerde bir define olduğunu ezber ettik. Neye sahip olduğumuzu cihan pahasına anladık. Biz, artık uzak ve yabancı diyarların üzerinde ayaklarımızı yormayacağız. Kendi definemizin derinliklerini geliştirmek için kollarımızı, gözlerimizi, dimağımızı çalıştıracağız.

Adanalılar; bu cevherin bu definenin en değerli parçasına, şüphe etmeyin, sizler sahipsiniz!

Doğaya karşı, tarihe karşı, ulusa karşı görevleriniz büyüktür. Bunları başarıyle yerine getirdiniz ve getireceksiniz. Bu definenin işçileri, emekçileri, bekçileri, üyeleri olan Adanalılar! Siz, bu üç görevi de başaracak güçtesiniz. Pazılarınızdaki kuvvet, gözlerinizdeki umut, bağrınızdaki şenlik haşre kadar sürsün!

Rüşen Eşref Ünaydın
Türk Hatipleri'nden

I — Hazırlık çalışmaları:

a) **Kelimeler:**

kutsal - vait - gazâ - hicran - define - cevher.

b) **Sözler ve deyimler:**

ziyaret şerefini kazanmak - uygarlık âşığı - haraca kesmek - ezber etmek - cihan pahasına anlamak - haşre kadar sürmek.

II — Açıklayıcı sorular:

a) **Olaylar, duygular ve düşünceler:**

1 — Hatip: a) Söyleve nasıl başlıyor ve meseleyi ortaya hangi sözlerle koyuyor? b) Bu sözleri ne zaman söylemiş? (İkinci paragrafı dikkatle okuyun.) c) Kurtuluş Savaşı'nda, Adanalıların çarpışmalarına sebep olarak neyi göstermektedir? ç) Türkiye'nin iç ve dış siyasetini hangi sözlerle belirtmektedir? Bu sözlerle Atatürk'ün «**Yurtta barış, dünyada barış**» sözünü karşılaştırın. d) Yurdumuzun kalkınması gerektiğini hangi sözlerle belirtmektedir? f) Söylevini bir dilekle bitiriyor. Bu dileğin ne olduğunu söyleyin.

b) **Dil ve anlatım:**

1 — Söylevde geçen şu sözleri, aynı anlamda hangi kelimelerle anlatabilirsiniz? **erişenlerden - uygarlık âşığı - ezber ettik.**

2 — Bu söylevde uzun ve kısa cümlelerin - daha fazla - hangi bölümlerde kullanılmış olduğunu, nedenleriyle, açıklamaya çalışın.

Serbest okuma :

TÜRK HARİTASI

Hatipler, karşılarındakileri etkileyebilmek için, çeşitli olaylar ve anılardan yararlanabilirler. Uzun bir söylevin önemli bölümünü veren bu yazıda da, ulusal duyguların birinci plana alınmış olduğunu görüyoruz.

Arkadaşlar;

Cihan Savaşı'nın sonunda, esir subaylarımız Mısır'dan döndükten sonra, bunlardan birisi gelip beni görmüştü. Masamın üstüne iki üç resim bıraktı. Resimlerden biri, Anadolu haritasını gösteriyordu. Merakla: «Bu resim ne?» diye sordum. Hâlâ Mısır güneşinin esmerliği yüzünde olan subay:

— Antalyalı'yım, dedi. Bu resmin ufak bir hikâyesi vardır. Biz Seydibeşir'de iken bir gün İngiliz komutanından bir vatan haritası rica ettik. Hepimiz Anadolu'nun, Rumeli'nin şurasından burasından gelen, yürekleri memleket özlemiyle dolu kimselerdik. İstedik ki karargâhın duvarlarında kendinden uzak düştüğümüz vatanın bir haritası bulunsun. Komutan, ricamızı reddetti. Sekiz on gün sonra, aramızdan genç bir arkadaşı, aynı ricayı tekrar için, komutana göndedik. Döndüğü vakit aynı ret cevabını aldık. Birkaç dakika, aramızda garip bir sessizlik oldu. Çok üzüntülüydük. Galiba hepimiz, üzüntüyle olduğu kadar, öfkeyle de titriyorduk. Konuştuk ve karar verdik: Vatan haritasını kendimiz yapacağız.

Bir masanın çevresinde İstanbul'un, İzmir'in, Konya'nın, Sivas'ın birçok Anadolu köy ve kasabalarının çocukları, başbaşa verdik ve çalışmaya başladık.

Dağları ve nehirleriyle, ovaları ve kıyılarıyle, yavaş yavaş vatan haritası ellerimizin altında beliriverdi. Bir gece geç vakte kadar uğraştıktan sonra, haritanın bittiğine hükmettik ve bunu duvara asarak üstüne bir örtü çektik. Ertesi gün, Türk subaylarının esir olduğu karargâhta bir bayram vardı. Komutanı selâmlayacak bir tabur gibi dizildikten sonra, aramızdan biri ilerledi. Yüzü sapsarı olmuş, gözleri yaş içinde, örtüyü çekti, kaldırdı. Biz selâm durumunda kendi emeğimizin bulup

ortaya çıkardığı vatan haritasını heyecanla seyrettik. Size verdiğim resim, o vatan haritasıdır.

Hamdullah Suhpi Tanrıöver
Dağ Yolu'ndan

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Okuduğunuz üç söylevin **ana ve yardımcı fikirlerini** bulun. Bu düşünceler arasında benzerlik bulduğunuz noktaları belirtmeye çalışın.
2 — Bu söylevlerin özelliklerini; a) cümlelerinin uzun ya da kısa, ünlem ya da soru cümleleri oluşları bakımından; b) sıfatların canlı, benzetmelerin değişik oluşları bakımından; c) düşünceleri ya da duyguları bakımından inceleyiniz.
3 — Bu üç söylevin, makale planında olduğu gibi, **meseleyi ortaya koyuş, iddia ve ispat** ve sonuç (: **yargı**) bölümlerini bulun.

Şiir Dünyamız

GÖZLEM, İNCELEME, ARAŞTIRMA

1 — «Şiirler tercüme edilmez; aslı ile tercümelerin ayrılığı halının yüzü ile tersinin ayrılığı gibidir» sözünü yerinde buluyor musunuz? Öğretmeninizin yardımıyle bu düşünceyi inceleyin.

2 — «Şiir, anlatılmaz, ancak sezilir, duyulur,» sözünü arkadaşlarınızla tartışmaya çalışın.

3 — **Efe'nin Bayramı** parçasını ezberleyin. Bunu sınıfta okurken «Tamamlayıcı Bilgiler» de salık verilen esasları göz önünde bulundurun.

4 — Yahya Kemal Beyatlı'dan, Faruk Nafiz Çamlıbel'den, Kemalettin Kamu'dan, Ömer Bedrettin Uşaklı ya da yeni kuşak şairlerinden seçeceğiniz şiirleri sınıfa getirip arkadaşlarınıza tanıtın.

1 — Efe'nin Bayramı
Ömer Bedrettin Uşaklı

2 — Vatan Türküsü
Namık Kemal

3 — Ferda'dan
Tevfik Fikret

4 — Mahalle Kahvesi
Mehmet Âkif Ersoy

5 — Akşam Musikisi
Yahya Kemal Beyatlı

6 — Bir Yer Düşünüyorum
Ziya Osman Saba

7 — Yedi Memetler
Fazıl Hüsnü Dağlarca

Konu: BİR ŞİİR'in kavranması

I — KONUNUN ANAHATLARI :

A) Efe ile göklerin ve dağların ilişkisi;
B) Efe'nin bayramını kutlama;
C) Manzum yazılarda bazı özellikler;

EFE'NİN BAYRAMI

Eğilmez başın gibi
Gökler bulutlu efem,
Dağlar yoldaşın gibi,
Sana ne mutlu efem!

Oyna, yansın cepkenin,
Yansın güneşten tenin,
Gün senin, şenlik senin,
Bayramın kutlu efem!

Ömer Bedrettin Uşaklı

II — ÇALIŞMALAR VE ARAŞTIRMALAR:

Hazırlık çalışmaları :

Parçada bilmediğiniz kelime, deyim ve söz grupu varsa anlamlarını sözlüklerden bulup defterinize yazın.

Açıklayıcı sorular :

A) 1 — Şair, gökleri neye benzetiyor, niçin? — **Eğilmez başın gibi gökler bulutludur** sözü ile **Eğilmez gökler gibi; başın bulutludur** sözü arasında bir ayrılık buluyorsanız belirtmeye çalışın. 3 —Dağlar, Efe'ye neden yol arkadaşıdır? 4 — Şair, Efe'ye imrendiğini hangi sözlerle anlatıyor? (I. dörtlüğün son mısraını bir daha okuyun.)

B) 1 — **Yanmak** ve **yansımak** kelimelerinin anlamlarını sözlüklerinizden bulun. Edindiğiniz bilgilere göre; a) **Cepkenin yanması** ne demektir? b) **Tenin güneşten yanması** ne olabilir? 3 — **Gün senin, şenlik**

senin sözlerinden anladığınızı kısaca söyleyin. 4 — Şair, manzumeyi nasıl bir dilekle bitiriyor?

C) 1 — Manzumenin her mısraındaki **hece**'leri sayıp şu cümlenin boş yerini doldurun; «Bu manzumenin ölçüsü ..... hecedir.» 2 — Mısraların sonundaki kelimelere bakın; a) **Başın gibi- yoldaşın gibi**, b) **Bulutlu efem - kutlu efem**, c) **Cepkenin - tenin - senin** kelimeleri arasında **anlam** benzerliği mi, yoksa ses benzerliği mi var? Kısaca yazın. 3 — Yukardaki çalışmanıza dayanarak şu cümlenin boş yerini doldurun: «Manzumelerde, mısra sonlarında ..... benzerliği bulunan ..... **kafiye** denir.»

III — TAMAMLAYICI BİLGİLER:

1 — Geçen yıl, **Şiir demeti** bölümünde, size öğretilen şiir ezberleme ve okuma kurallarını hatırlayın; a) Şiiri, kimsenin etkisinde kalmadan, sizde bıraktığı etkiye göre okuyun, b) Şiiri tabiî bir sesle okuyun; gereksiz bağırmalar ve ses değişiklikleri yapmayın. c) Jestler yapmacık değil, tabiî olsun. Mimikleriniz, jestlerinize ve sözlerinize yardım etsin, onları anlamlandırsın. ç) Bir topluluk karşısında şiir okurken, söz söylerken, kılık kıyafetiniz sade ve temiz olsun. Sesinizi herkesin işitebileceği ölçüde ayarlayın. Fazla bağırmaktan kaçı-

2 — Öbür şiirleri okumadan, sözlükteki manzumelerle ilgi şu terimleri bir nın. d) Harflerin, kelimelerin, cümlelerin okunuşuna dikkat edin, her sesin ve her kelimenin hakkını vererek okuyun.

kez daha, gözden geçiriniz: (aruz vezni, benzetme, beyit, destan, hece vezni, kıta, manzume, mısra, serbest nazım, serbest vezin, tema, yarım kafiye)

IV — SONUÇLARIN YOKLANMASI:

Diğer sayfalardaki şiirlerden beğendiklerinizi ezberleyin.

VATAN TÜRKÜSÜ

İşte adû karşıda, hâzır silâh,
Arş yiğitler, vatan imdadına!
Arş ileri, arş; bizimdir felâh!
Arş yiğitler, vatan imdadına!

Cümlemizin vâlidemizdir vatan;
Herkesi lûtfuyle odur besleyen;
Bastı adû göğsüne biz sağ iken,
Arş yiğitler, vatan imdadına!

Yâre [*] nişandır tenine erlerin,
Mevt ise son rütbesidir askerin;
Altı da bir, üstü de birdir yerin,
Arş yiğitler, vatan imdadına!

Namık Kemal

FERDÂ'DAN

Sönsün müebbeden o cehennem; senin bugün
Cennet kadar güzel vatanın var; şu gördüğün
Zümrüt bakışlı, inci şetaretli kızcağız
Kimdir, bilir misin? Vatanın! Şimdi saygısız
Bir göz bu nazlı çehreye —Allah esirgesin.—
Kem bir nazarla baksa tahammül eder misin?
... Vatan, gayur
İnsanların omuzları üstünde yükselir.
Gençler, bütün ümid-i vatan şimdi sizdedir.
. . . . . .
Asrın, unutma, barikalar asr-ı feyzidir!
Her yıldırımda bir gece, bir gölge devrilir,
Bir ufk-ı itilâ açılır, yükselir hayat;
Yükselmeyen düşer: ya terakki, ya inhitat!

Yükselmeli, dokunmalı alnın semalara;
Doymaz beşer dedikleri kuş itilâlara.
Uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır;
Durmak zamanı geçti, çalışmak zamanıdır.

Tevfik Fikret

---

[*] Yara.

MAHALLE KAHVESİ

Ne var şu kahvede, bilmem ki, sığmıyorsun eve?
Gelin de bir bakalım. Buyrun işte bir kahve:

Çamurlu bir kapı, üstünde bir değirmi delik;
Önünde tahta mı, toprak mı sorma, pis bir eşik.
Şu gördüğün yer için her ne söylesen câiz;
Ahırla farkı: o yemliklidir, bu yemliksiz!
Zemini yüz sene evvel döşeme malta imiş;
«İmiş» le söylüyorum, çünkü anlamak uzun iş.
O bir karış kirin altında hangi maden var?
Tavan açık kuka renginde. Sağlı sollu duvar
Mahun cilâsına batmış tütünle nargileden,
Duman ocak gibi çıkmakta çünkü her lüleden.
Dikilmiş ortaya boynundan üstü az koyu al,
Vücudu kapkara, leylek bacaklı bir mangal.
Şu var ki, bilmeyen insan görürse birden eğer,
«Balıkçıl'ın kara saçdan yapılma heykeli!» der
Kenarda, peykelerin alt başında bir kirli
Tomar sürükleniyor, bir yatak ki, besbelli,
Çekilmiş üstüne yağmurluğumsu bir pırtı,
Zavallının, güveden, lime lime hep sırtı.
Duvarda eski ocaklar kadar geniş bir oyuk.
İçinde camlı dolap var ya, raflarında ne yok!
Birinci rafta sülük beslenen büyük kavanoz;
Onun yanında kan almak için beş on boynuz.
İkinci rafta bütün kerpetenler, usturalar.
Demek ki kahveci hem diş tabibi, hem perükâr.
İnanmadınsa, değildir tereddüdün sırası;
Uzun lakırdıya hacet ne? İşte mostrası:
Çekerken etli kemiklerle ayrılıp çeneden,
Sonunda bir ipe, boy boy, onar onar dizilen
Şu kazma dişleri sen mahya belledinse, değil:
Birer mezara işaret düşün ki her kandil!

Mehmet Âkif Ersoy

AKŞAM MUSİKİSİ

Kandilli'de eski bahçelerde,
Akşam kapanınca perde perde
Bir hatıra zevki var kederde.

Artık ne gelen, ne beklenen var;
Tenha yolun ortasında rüzgâr
Teşrin yapraklarıyle oynar.

Gittikçe derinleşir saatler,
Rikkatle, yavaş yavaş ve yer yer
Sessizlik daima ilerler.

Ürperme verir hayale sık sık,
Her bir kapıdan giren karanlık,
Çok belli ayak sesinden artık.

Gözlerden uzaklaşınca dünya,
Binbir gecenin birinde gûya
Başlar rüya içinde rüya.

Yahya Kemal Beyatlı

BİR YER DÜŞÜNÜYORUM

Bir yer düşünüyorum, yemyeşil,
Bilmem neresinde yurdun.
Bir ev, günlük güneşlik,
Çiçekler içinde memnun.

Bahçe kapısına varmadan daha,
Baygın kokusu ihlamurun
Gölgesinde bir sıra, der gibi;
— Oturun.

Haydi çocuklar, haydi,
Salıncakları kurun.
Başka dallarsa, eğilmiş:
— Yemişlerimizden buyurun.

Rüzgâr esmez, konuşur:
— Uçurtmalar uçun, çamaşırlar kuruyun.
Mesut olun, yaşayın,
Ana, baba, evlât, torun.

Ziya Osman Saba

YEDİ MEMETLER

(Memet adlı bir köylünün, Memet adlı altı oğlu vardır).

— 1 —

Baba adı oğul adı olmuştu,
Altısı da Memet idi dalbudak.
Yüzleri yüz
Gözleri göz
Altısı da Memet idi dalbudak.

En küçüğü 13 yaşında idi;
Altısı da Memet idi dalbudak.
Dört yaştı, dokuz yaştı arası her birinin,
48'e varmıştı en büyüğü,
Altısı da Memet idi dalbudak.

Şenlenirdi ekini davar onlarla.
Altısı da Memet idi dalbudak.
Boyları boy
Elleri el
Altısı da Memet idi dalbudak.

(Kurtuluş Savaşı'nda altısı da gönüllü yazılırlar. Bunlardan bir manga kurulur. Şanlı savaşlar yaparlar.)

— 2 —

Vardık alay karargâhına dur dediler,
Şöyle selâm verip durduk biz.
Gönüllüyüz dedi uzun Memet,
Aldılar götürdüler komutana,
Merhaba dedi yıldız yıldız ak biri
Şöyle selâm verip durduk biz.

Sordu komutan: Nesiniz, nerdensiniz? diye,
Şöyle selâm verip durduk biz.
Kardeşiz, döğüşeceğiz dedi bir solukta uzun Memet,
Bir parıltı esti o sıra çadırda
Şöyle süzdü hepimizi birer birer komutan.
Şöyle selâm verip durduk biz.

Yaşayın oğullarım dedi komutanımız sevgicek,
Şöyle selâm verip durduk biz.
Birinci tabura verin hepsini dedi,
Deminki parıltı büyüdü daha da bir
Sağ ol dedi mağara sesiyle uzun Memet,
Şöyle selâm verip durduk biz.

— 3 —

Tabur komutanı amma da genç imiş,
Kardeşlerim dedi bize, kardeş olduk.
Sizi Allah ayırmamış dedi, ben nasıl ayırayım?
Sizi Allah ayırmasın dedi,
Verdi birinci bölüğe altımızı birden
Kardeşlerim dedi bize, kardeş olduk.

Sordu adlarımızı bir bir
Memet dedi Uzun Memet,
Memet dedi Karanlık Memet,
Memet dedi Deli Memet,
Memet dedi Çakır Memet,
Kardeşlerim dedi bize kardeş olduk.

Binbaşı gülerek sonra dedi
Memet dedi Kalın Memet,
Memet dedi Ak Memet,
Kıpkırmızı oldu o sıra binbaşı sevincinden
Öptü bir bir hepimizi var olun dedi,
Kardeşlerim dedi bize kardeş olduk.

(Savaşın çetin bir sırasında Keltepe'yi almak için, bu Memetlerin mangasına görev verilir. Kahramanca savaştan sonra tepe alınır. Fakat ateş yağmuru altında altısı da şehit düşer. İşte bu sırada nerden, nasıl geldiği belli olmayan bir Memet, MEHMETÇİK, onların başladığı işi tamamlar.)

— 4 —

Topraktan mı çıktı yarı toprak bir yaratık?
Gökten mi indi yarı gök bir kartal?
Bir Memet daha var oldu o sıra,
Tepenin doruğunda kalpağı al.

Bir Memet olduğu besbelli,
Saçları başakta, gözleri çiçekte.
Elleri ayakları öylesin kocaman,
Yüzü altı Memet'in yüzüne öylesin benzemekte.

Vardı üç adımda masalcana,
Ağzı duman tüten makineliye, dev.
Kabzayı kavrar kavramaz bastı tetiğe,
Fışkırdı namludan sonsuz bir alev.

Allah Allah, şaştı bütün dağlar, bütün gök,
Şaştı dost düşman.
Bu kimdir, bu kaçıncı Memet'dir?
Ölülerde dirilerde dondu kan.

Görsen efsane, görmesen efsane,
Duysan efsane.
Uzak mıdır bayraktan düşen,
Yakın mıdır ne?

Bir parıltı, bir parıltı tarihten,
Tanrıca dik.
Yurdun, ulusun kutsal gücü,
Bu yedinci Memet, Memetçik!

Fazıl Hüsnü Dağlarca

GENEL KARŞILAŞTIRMA

1 — Okuduğunuz şiirlerin ana duygularını söyleyin. (Bu duyguya tema da denir.)
2 — Her şiirin işlediği duyguları karşılaştırın.
3 — Okuduğunuz manzumeler; çeşitli kuşağın ünlü şairlerinindir. Bunları: A) Dil; yani anlatım ayrılıkları: a) Yabancı ve Türkçe kelimelerin azlığı çokluğu; b) Tamlamalar (isim ve sıfat takımları) B) Şekil; Yani kuruluşu, vezni, kafiyesi, C) Teması, yani duygu, düşünce; olay vb. bakımından karşılaştırın.
4 — Bu ünitedeki şiirlerin, hangi edebî çağın şairlerine ait olduğunu araştırın ve şairlerin hayatlarını kısaca öğrenin.

1968
1897
607

SÖZLÜK

(A)

Abdülhak Şinasi Hisar — **(1888-1963)** Çeşitli yazıları vardır. **Ali Nizami Bey, Fahim Bey ve Biz, Çamlıca'daki Enişte**miz roman; **Boğaziçi Mehtapları, Boğaziçi Yalıları, Geçmiş Zaman Köşkleri, Yahya Kemal'e Veda** anı olan en önemli kitaplarıdır.

Abdülhamit devri — 1876 ile 1909 arasında, İkinci Abdülhamid'in padişahlık zamanı.

abide — Anıt.

acı — Istırap.

açıklama — **Kelimelerin sözlük anlamını olduğu kadar, ne demek istediğini, ana fikrini bulmak, yardımcı fikirleri ayırt etmek suretiyle bir yazının bütününü iyice anlamak ve anlatmak.**

açıklık — **Sözün ya da yazının hemen kavranacak şekilde olması. Kelimelerin bilinir olması, yerli yerinde kullanılması, cümlelerin düzgün sıralanması, fikirlerin dolambaçsız sıralanması. Açıklığın birinci şartı: anlatılmak istenen şeyin, anlatacak kimsenin zihninde açıkça belirmesi, sonra onun, anlatma kurallarına uygun olarak söylenilmesi.**

âdeta — Basbayağı. Sanki.

âdet — Bir kimsenin alışmış olduğu şey. Bir topluluğun uyduğu usul ya da kural.

adû — Düşman.

afak — Ufuklar. Gökle yerin birleşmiş gibi göründüğü yerler.

afiyet — Sağlık, esenlik.

ağartmak — Ak etmek. Temizlemek.

ağda — Kaynatılarak çok koyu ve yapışkan hale gelen limonlu şeker eriyiği.

ağıl — Davarın gecelediği üstü açık, etrafı çitle çevrili yer.

ağır — Tartıda çok çeken. Değeri çok olan. Çetin, güç. Şiddetli, Sıkıntı veren. Yavan. İnsanın gücüne giden.

ağırlamak — Birine saygı göstermek amacıyle onu çok iyi karşılayıp rahatını, ihtiyacını sağlamak.

ahali — Bir memlekette ya da bir semtte oturanların topu. Halk.

ahenk — **Bir beytin, bir nesir cümlesinin, hecelerinin çeşitli sesleri arasındaki kulağa hoş gelen uygunluğu.**

aheste — Yavaş, ağır.

ahır — Büyük boydan ev hayvanlarının barındırma yeri, hayvan damı. Mandra.

Ahmet Hamdi Tanpınar — (1901-1962): Şiir, hikâye ve roman yazan bir yazardır. Şiirleri **Şiirler** adı altında bir araya toplanmıştır. Gene **Abdullah Efendi'nin Rüyaları, Huzur, Yaz Yağmuru, Saatleri Ayarlama Enstitüsü** hikâye ve romanları; **Beş Şehir** isimli düzyazıları yayımlanmıştır. Birçok çevirileri de vardır. Nesri uzun cümlelerle örülmüştür. Şiirlerinde düşünceler, duyguların içine iyice kaynaştırılmıştır.

Ahmet Haşim — (1885-1933): Şiirleri kadar düzyazıları da kuvvetli bir şairdir. Şiirlerini kapalı, herkesin kendisine göre anlayacağı biçimde yazar. Açık anlatımdan kaçar. Bütün şiirleri **Ahmet Haşim ve Şiirleri** adlı betikte toplanmıştır. **Frankfurt Seyahatnamesi, Bize Göre** ve **Gurabahane-i Laklakan** adlı düzyazı betikleri vardır.

A. Hikmet Müftüoğlu — (1870 - 1927) **Çağlayanlar, Haristan** ve **Gülistan** adlı yapıtların yazarıdır ve bu yazar bilinçli Türkçülük çalışmalarında emeği geçmiş bir düşünürdür.

ahval — Haller. Olup bitenler.

Ahmet Refik Altunel — (1880-1937) Tarih ve tarihsel makale yazan ünlü bir bilgin.

akademi — Bilginler, yazarlar, sanatçılar kurulu. Yüksek dereceli okul.

Aka Gündüz — (1886-1958) : Memleket ve toplum meselelerini romanlarına konu seçen bir yazardır. **Gözlem'e** önem verir. Başlıca romanları şunlardır: **Üvey Ana, Bu Toprağın Kızları, Zekeriya Sofrası, Dikmen Yıldızı.**

akça — Biraz ak. (Eski) Para.

akik — Yüzük taşı, mühür gibi şeylerin yapımında kullanılan çeşitli renkleri bulunur bir süs taşı.

akıldan çıkarmak — Unutmak.

akis (aksi) — Yankı. İz.

aksesuvar — Bir piyeste gerekli malzeme.

aktör — Tiyatroda rol alan erkek.

aktris — Tiyatroda rol alan kadın.

aktüalite — Günlük olay. Şimdiki zamanla ilgili olay.

âlâ — Pek iyi.

alâmet — Belirti. Nişan, iz. Olağanüstü büyüklükte olan.

alarga — «Açıktan geç!» anlamında.

alelâcele — Çarçabuk, acele ile.

âlem — Bütün yaratıklar, dünya, yeryüzü insanları, halk, varlıkların bir sınıfı, hayatın bir devri.

alevlenmek — (Parçada) Şiddetli ve heyecanlı bir hal almak.

âlimâne — Âlimcesine, bilginlere yakışır biçimde.

Ali Mümtaz Arolat — (1897 -) Hece ile şiirler yazmış ve şiirlerini **Bir Gemi Yelken Açtı. Hayal İkliminden** isimli betiklerinde toplamıştır. Hayalleri ince, dili pürüzsüzdür.

Allah kerim — «Sonu iyi olur inşallah» anlamında kullanılır.

amme — Bir memleketteki halkın hepsi. Kamu.

an — Göz açıp kapayacak kadar kısa bir zaman.

anafikir — **Bir yazıda yardımcı fikirlerin çevresinde toplandığı asıl fikir. Bu, yazının iskeletidir. Anlatılmak istenen erek, kimi, yazıların satırlarında gizlenmiştir; onu okuyucu bulur.**

an'ane — Topluluk arasında eski zamanlardan beri alışılmış olan her türlü âdet. Gelenek.

Anadoluhisarı — Yıldırım Beyazıt'ın 1391 - 1394'de yaptırdığı İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında, kıyıda bir kale.

anatomi — Hayvan ve bitkilerin yapısını ve bunların görünüşlerinin birbirine olan ilgilerini inceleyen bilim, bu varlıkların dış görünüşlerinin arasındaki oran ve uyum.

Andre Moruva — (1885): Fransızların, zamanımızda yaşayan ünlü romancılarındandır. **İklimler, Aile Çemberi** gibi kuvvetli romanları dilimize çevrilmiştir.

anfiteatr — Eski yunan tiyatrolarında olduğu gibi basamak basamak yükselen düzlem merdiven biçimi.

anı — Hatıra.

anı defteri tutmak — Günlük anıları bir deftere tarih sırasına göre yazmak.

ansiklopedi — **Çeşitli bilgilerin özetini, sistematik ya da alfabetik düzenle bir araya getiren, bunları kolaylıkla bulmamıza yardım eden kitap.**

arabesk — Kıvrıla kıvrıla birbirinin içine geçerek uzayıp giden, yapraklı dalları andıran birtakım şekillerden meydana getirilmiş süs çizgileri, ki Türk süsleme çizgisinden islâm sanatına geçmiştir.

arıza — Aksama, engel. Sakatlık.

armağan — Birini saymış olmak ya da sevindirmek için ona karşılıksız olarak verilen şey. Hediye.

arşın — Aşağı yukarı 75 santim boyunda eski bir uzunluk ölçüsü.

artist — Güzel sanatlardan biriyle meşgul olan kimse, sanatçı,

aruz vezni — **Hecelerin uzunluğu ve kısalığı esasına dayanan ve kendine mahsus ahengi olan çeşitli kalıplardan meydana gelen nazım ölçüsü.**

asabi — Sinirli. Hırçın.

asalet — Kökü, temeli olma. Soyluluk.

asap — Sinir.

asılzade — Soylu. Soydan.

asr-ı feyz — Yükselip ilerleme yüzyılı.

asrî — Zamanla ilgili, zamana ait, modern tarzda.

aşama — Derece, rütbe, mertebe.

aşina — Bildik, tanıdık.

atasözü — **Kısalığı ve sadeliği içinde**

birtakım gerçekler anlatan ve kimin, ne zaman söylediği belli olmayan özlü sözler.

ateşböceği — Karanlıkta ışıldama özelliği olan böcek.

atlatmak — (Parçada) Fena bir durumu geçiştirmek.

atlıkarınca — Çevresinde yapma beygir ve arabacıklar bulunan döner bayram oyuncağı.

attar (aktar) — Mahalle arasında, dükkânda, iğne, iplik, baharat, tütün gibi çeşitli ufak tefek satan kimse.

aymazlık — Habersizlik boş bulunmak.

ayrım — Fark.

ayrıntı — Bir olayı, bir konuyu anlatmak için verilen küçük küçük bilgiler ve bunların bölümleri. Teferruat.

aza — Üye. Organ.

azamet — Ululuk.

azim — Kesin karar ya da kararda kesinlik.

aziz — Sevgide üstün tutulan. Sevgili.

(B)

Babıâli — Eskiden Osmanlı Bakanlıklarının bulunduğu binaya verilen ad.

Bâlâ — Ankara'ya bağlı bir ilçe.

bağdaş kurmak — Sağ ayağı sol oyluğun, sol ayağı sağ oyluğun altına alarak oturmak.

bağrı yaralı — Çok kahır görmüş.

Bağdat Seferi — IV. Murat'ın İranlılardan geri almak için 1638 de Bağdat'a yaptığı ünlü sefer.

bahane — Bir şeyin gerçek anlamını gizlemek için ileri sürülen sözde sebep.

bahusus — Hele, en çoğu, özellikle.

bakirlik — (Parçada) İnsan eli ve ayağı değmemiş yer, tabiat.

bakraç — Bakırdan kulplu su kabı.

basit — Hiçbir özelliği olmayan. Kolay. Bayağı.

basmak — (Parçada) Ansızın ve kuvvetle etkisini göstermek.

başının etini yemek — Birinden bir şey istemek isteğini tekrarlayıp durmak.

baş köşe — Bir odada, salonda en saygı ve değer gösterilen yer.

batak — Islak ve içine batılan toprak. Kurtarılamayacak, faydası olmayacak (iş, şey).

barika — Şimşek ve yıldırım parıltısı.

bebek — (Parçada) Gözün ortasındaki siyah yuvarlak. İstanbul'da Rumeli hisarı'ndan önce gelen bir semtin adı.

beddua — Kötülük isteyen dua. İlenme.

bedii — Güzelliği konu olarak alan bilgi. Güzellikte benzeri olmayan. Estetik.

beden — Gövde. Kale duvarı.

beher — Her biri.

belâgat — Sözün ya da yazının güzel ve sanatlı olması. Bu nitelikte söz söyleme ya da yazı yazma.

beniz — Yüz rengi.

benzetme — Aralarındaki ilgi ya da uygunluk bakımından, biri ötekinin açıklanmasına yarayacak, sözü ya da yazıyı kuvvetlendirmek için bazı edatlar kullanarak anlatma yolu.

bereket — Bolluk.

beşer — İnsanoğlu, insan.

beyaban — Çöl.

beyanat — Demeç. Bir mesele hakkında söz söyleme.

beyzade — Bey oğlu.

bezginlik — İş görme isteğini yitirme hali. İsteksizlik.

bıyık altından gülümsemek — Belli etmeden memnunlukla gülümsemek.

bibliyoğrafya — **Kitaplar üzerine geniş bilgi. Bir konu üzerindeki yayımların topu ya da gazetede, çıkan kitaplar üzerine bilgi veren kısım.**

bilâkis — Tersine olarak. Aksine olarak.

billûr — Bazı cisimlerin tabiî olarak bulundukları ya da aldıkları geometrik biçim. (Parçada) Gayet berrak ve temiz cam.

bilinç — Akıl, us. Zihin.

biftek — Usulüne göre bayatlatılmak suretiyle gevrek hale getirilen ve ızgara ya da tavada pişirilen, sığırın sırt eti.

bilfiil — Latla değil, işle.

birine oyun oynamak — Düzenle iş görmek. Hile yapmak.

birey — Fert.

bir hayli — Epey çok.

birlik — **Yazıda düşüncelerin bir amaç çevresinde toplanmasıdır. Yazılarımızda istediğimizin belirtilmesinde lüzumsuz gördüğümüz fikirlere, çok güzel olsa da, yer vermemek gerektir. Bir yazar, yapıtının türlü bölümleri arasında tam ve ahenkli bir olgunluk kurabilmiş ise, konusunu iyice ortaya koymuş ve onu kesin ve metotlu bir görüşle sonuca ulaştırmış ise, yapıtı başarılı sayılır.**

bu veçhile — Bu suretle, bu şekilde.

bitap — Bitkin. Yorgun. Dermansız.

bitevi, biteviye — Arası kesilmeden sürekli. Bir düziye. Yeknesak.

biteviyelik — Bir biçimde olma. Bir düne yapacağını şaşırmak; perişan olziye olma hali.

bitmek — (Parçada) Ne söyleyeceğini, mak.

bittabi — Tabiatiyle, tabiî, elbette.

biyografi — **Ünlü bir kişinin hayatının derleyip toplayarak anlatılmasına biyoğrafi denir. Bunlar, bir makale plâniyle yazıldığı gibi, büyük bir kitap olacak kadar da geniş tutulabilir.**

boğaz tokluğu — Ayrıca ücret verilmeden yalnız karnını doyurmak üzere.

Bohemya — Almanya ile Avusturya arasındaki bir yayla adı.

borda — Geminin yanı.

boz — Açık toprak rengi.

bre — Bazı bölgelerde «be» yerine kullanılır. «Vay» gibi şaşma anlatır. Yahu.

böbürlenmek — Gururlanıp övünmek.

budak — Küçük dal. Tahtalarda rastlanan yuvarlak, koyuca renkte sert kısım.

buğu — Gaz haline gelmiş su.

Buğdan — Eskiden bizim olan, Romanya'da bir bölge.

Bulgarçarşısı — İstanbulda Şişli ilçesinde bir cadde adı.

burç — Kalelerin yüksek yerlerinde bulunan kule.

buzağı — Süt emen inek yavrusu.

buket — (Çiçek) Demet.

büyü — Sihir.

büyük ruh — (Parçada) Olgun, her şeyi iyi kavrayan, iyiliksever ruh anlamına.

(C)

caiz — Yapılmasında bir suç olmayan, izin verilmiş sayılabilen, olabilir, olur.

Cangıl (Cengel) — Hindistan'da geniş bir orman.

canın yongası — En değerli, en sevgili.

canına tak demek — Dayanma derecesini aşmak.

cazibe — Gözü ve gönlü çeken hal. Çekim.

cehennemî — Cehennem sıcaklığını ya da gürültüsünü andıran.

cehennem olmak — Uzaklaşıp gitmek. Defolmak.

Celâl Esat Arseven — Güzel sanatlarla ilgili yazılar yazan bir profesördür. **Sanat Ansiklopedisi'ni** ve **Türk Sanatı'nı** yayınlamaktadır.

cemaat — Namaz kılmak, mevlût ve vaız dinlemek üzere camide toplanan halk. Bir cinsten, bir kökten gelen insan topluluğu.

Cenap Şahabettin — (1870-1934): Şiir ve nesir yazmıştır. Gezilerle ilgili yazıları ve edebiyat incelemeleri vardır. Yecizeler biçiminde söylediklerini **Tiryaki Sözleri'nde** gezi yazılarını da **Haç yolunda, Avrupa Mektupları** adlı betiklerinde toplamıştır.

cengâver — Savaşçı.

cevher — Öz, iyi maya, öz madde. Değerli taş.

cepken — Kolları yırtmaçlı ve uzun hareli bir çeşit kısa salta.

cezbe — Tanrıyı ya da kutsal bir düşünceyi hatırlayınca dalıp kendinden geçme hali.

civan — Genç, delikanlı, güzel boylu.

cihan — Dünya, âlem.

cilâ — Parlaklık veren madde. Boş süs, gösteriş.

cimri — Onurunu düşünmeksizin para

yı çok fazla seven.

cüce — Boyu ve organları normal insanınkinden küçük kimse.

cumba — Duvar hizasından sokağa çıkmış pencere kafesi.

cüret — Korkmayarak ileri atılma.

(Ç)

çakaleriği — Çoklukla kırlarda yabani olarak yetişen bir ekşi erik türü.

çan kulesi — Kiliselerde, belirli zamanlarda çalan çanın asılı bulunduğu kule

çatmak — (Parçada) Karşılaşmak.

çavuş — Onbaşıdan üst, erbaş.

çekmek — (Parçada) Sıkıntı, eziyet gibi fena durumlar geçirmek.

çiçekbozuğu — Çiçek hastalığı sonunda yüzü çentik çentik olmuş. Çopur.

çelimsiz — Zayıf olan.

çevirmek — (Parçada) Bir halden bir hale getirmek: **Hava tipiye çevirdi.**

Çiçekdağı — Kırşehir'in kuzeyinde bir dağ ve eteğindeki bir kasabanın adı.

çifte — (Parçada) çift kürekli (sandal)

çit — Bir bahçe ya da tarlanın çevresine çalı ve dallarla çevrili alçak duvar, engel.

çiğdem — Türlü renkte çiçekleri bulunan bir kır bitkisi.

çile — İplik demeti. Sıkıntı.

çile doldurmak — Sıkıntılı bir hayatın tamamlanmasını beklemek.

çipil — Gözleri ağrılı, kirpikleri dökülmüş.

çiselemek — (Yağmur). İnce ince yağmak.

çılgın — Deli.

Çırağan Sarayı — Sultan Abdülâziz zamanında yapılan ve gene o tarihlerde, bir ayaklanmada yıkılan, İstanbul'da, Ortaköy'de, bir sarayın adı.

çözülmüşlük — Kar ya da buzun eriyip yumuşamış hali.

çözümleme — **Çoğu zaman tiyatro eserlerinde giriş (serim) bölümünden sonra merakınızı uyandıran düğümlerin (eserin sonuna doğru) mantıklı olarak yazar tarafından çözülmesi. Bir düşüncenin açıklanması.**

çuha — Tüysüz, dümdüz, ince ve sık dokunmuş yün kumaş.

çulpa — Eli işe yakışmayan.

(D)

dadı — Küçük çocuğa bakan kadın.

dal ceket — Astarsız, ince ceket.

dalmak — (Parçada) Başka bir şey düşünmeyecek kadar kendini bir şeye vermek.

dam — Bir binanın gök tarafına bakan üst yüzü. Ahır.

damalı — Üstünde kareler çizilmiş olan.

damasko — Döşemelik kumaş.

daniska — En iyi.

danışmak — Akıl sormak.

Danıştay — İdarî davalara bakan ve üyeleri B. M. Meclisi'nce seçilen kurul.

davlumbaz — Yandan çarklı vapurların çarklarını örten kısmı.

darbuka — Ağzı geniş bir testiye benzeyen ve ağzına deri gerilmiş elle çalınan bir dümbelek.

de — (Parçada) Haydi.

değin — Kadar.

değirmi — Tekerlek. Eni boyu bir olan kumaş veya bez.

değirmileşmek — Tekerlek biçimine girmek.

dehliz — Üstü kapalı dar ve uzun geçit.

delâlet — Rehberlik, aracılık.

define — Toprak altına gömülerek saklanmış para ya da değerli şeyler. Gömü.

dek — -e kadar: akşama dek.

dek — Hile.

dekor — Herhangi bir yeri, özellikle tiyatro sahnesini meydana getiren görünüş ve eşyanın topu.

dem — Zaman, çağ. İçki.

demagoji — Halkın duygularını okşama siyaseti.

demek — (Parçada) Şu halde,

demek ki — Öyleyse, o halde.

demevî — Kanlı canlı. Kana ait, kaniyle ilgili.

densizlik — Huysuzluk.

derbeder — Yaşayışı ve davranışı derli toplu olmayan (kimse).

derleme — Ayırıp toplama ve bir araya getirme.

derme - çatma — Şurdan burdan toplanmış olup aralarında uygunluk bulunmayan. Üstünkörü.

derviş — Eskiden tarikatlardan birine girip yaşayışını, kendini o yola uyduran kimse. Alçakgönüllü.

destan — **Kahramanlara insanüstü güçler vererek ve tarih süreleri az çok değiştirilerek yazılan ve olağanüstü kahramanlık anlatan şiirler (Epope).**

destur — Çekil! Yol ver!

devlet kuşu — İyi talih.

devriye — Ortalıkta dolaşan küçük asker topluluğu.

deyim — **Birden fazla kelimeden meydana gelip kelimelerin öz anlamından başka bir anlama gelen kelime grupu.** (Örnek: Etekleri zil çaldı: telâşlandı.)

didaktik — **Duygu ve heyecanların anlatımından çok, bir şey öğretmek amaciyle yazılan yazılar.**

dimağ — Beyin.

doğrusu — İşin gerçeği.

dram — **Hem acıklı, hem gülünç sahneleri bulunan tiyatro yapıtı.**

dırlanmak — Gereksiz ve yersiz sözlerle rahatsızlık vermek.

dibek — Taştan ya da ağaçtan oyularak yapılmış büyük havan.

direktif — Bir iş hakkında gerekli görülen davranma yollarının hepsi. Emir.

divit — (Eskiden) Kuşak arasında taşınılan ve kalemliği ile hokkası bir arada bulunan yazı takımı.

diyar — Ülke.

doğa — Tabiat.

dokumak — Tezgâhta iplikleri kumaş haline getirmek.

dolar — Amerika Birleşik Devletleri para birimi.

doludizgin — Son hızla.

donakalmak — Şaşıp hareketsiz kalmak.

donanma gecesi — (Eskiden) Padişahların doğdukları ya da tahta çıktıkları gece için yapılan şenlikler.

dört dönmek — Telâşlanmak.

duraksamak — Ne yapmak ya da ne demek gerektiğini kestiremeyerek duraklamak, tereddüt etmek.

duş — Tepeden tırnağa su dökünmek. Bu iş için kullanılan araç.

duvak — Gelin ve çocuk yüzüne örtülen ince bez, tül.

düğüm — **Çoğu zaman tiyatro eserlerinde, olay anlatılırken, bu olayın merakımızı çekecek şekilde gelişmesi. Merakımızı bir eksende toplayıp gelişen tiyatro eserlerinin bölümlerine de (düğüm bölümü) denir.**

düstur — Genel kural. Kanunlar dergisi.

düş — Hayal. Rüya

düzen — (Burada) Dek, hile. (Aslında) İntizam.

düzyazı — Nesir.

(E)

edebiyattaki tarihçiler — Eskiden padişahların tahta çıkışları, bir binanın, bir çeşmenin yapılışı, ünlü kişilerin ölümü gibi önemli olayların tarihlerini bir mısra ya da bir beyitle belirten şairlere verilen ad.

efe — Yiğit ve özellikle Batı Anadolu köy yiğiti.

efsane — **Bir tabiat olayını, bir varlığın meydana gelişini, tabiat elemanlarında meydana gelen bir değişikliği olağanüstü bir biçimde anlatan hikâyedir. Bu, halkın hayalinde şekil değiştirerek ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa geçer.**

eğilim — Meyil. Bir tarafı tutmak. Taraflısı olmak.

eğitim — Terbiye.

ehil — Bir işin ustası. Karı kocadan her biri.

ekonomi — Gelir ile giderin denkleştirilmesi. Tutum.

ekonomik — Gelirle gideri düzenli tutma ile ilgili. İktisadî.

elâ — Sarıya çalar kestane rengi (göz).

elâstikî — Esnek. Lâstik gibi esneyen.

eleştirici — Bir eseri eleştiren, tenkid eden kimse. Münekkit.

elhamdülillâh — «Tanrıya şükür olsun!» anlamında dua.

elim — Acınacak, acıklı.

eli ayağı bağlı olmak — İsteğini yapamayacak durumda olmak.
el kaldırmak — Küçük, büyüğe vurmağa davranmak. Vurmak. Oylamada elle işaret etmek.
elmacık — Yüzün göz atlına rastlayan çıkıntı kısmı.
emir subayı — Devlet ve hükümet başkanlarıyle komutanların yanında bulunup onların buyruklarını yerine getiren subay. Yaver.
emniyet — Güvenlik, inanç. Polis işleri
emsal — Benzerler, eşler.
endam — Boy bos.
Enderun Takımı — Osmanlılar'da Topkapı Sarayı'nda Acemi Oğlanlar Mektebi denilen okulda yetiştirilmiş mızıka ve şarkıcı topluluğu.
enerji — Güç, kudret.
enerjik — Gücünü harcama istek ve yeteneğine sahip olan.
engebeli — Arızalı. İnişli çıkışlı.
engin — Açık, geniş.
Enis Behiç Koryürek — (1892-1949): İlk kez serbest nazmı denemiş şairdir. Manzum hikâyeleri vardır. **Miras, Güneş'in Ölümü, Muhteşem Sultan** adlı yapıtları ünlüdür.
enli — Geniş, eni çok olan.
erenler — Ahlâkça, ruhça olgunlaşmış kimseler. Eskiden dervişler arasında bir seslenme olarak kullanılan söz.
arazi — Toprak parçası.
erek — Emel, istek.
erguvan — Kırmızı çiçekli süs ağacı. Kırmızıya çalan bir renk.
erkân-ı harbiye — Kurmay heyeti.
estetik — Güzelliğin duygularını ve etkilerini konu olarak alan felsefe kolu.
eşik — Kapı boşluğunun alt tarafında bulunan alçak basamak.
etek — Uzun esvapların belden aşağı kısmı. Örtülerin aşağıya gelen tarafı. Bir dağın alt tarafları.
etki — Tesir.
etraf — Çevre, dolay.
evinden olmak — Evini yitirmek.
evkaf memuru — Vakıf işleriyle uğraşan dairenin memuru.
evliya — Tanrı'nın sevgili kulu. Ermiş kimse. Yatır.
evren — Dünya. Âlem.
ezgin — Harap.
eziyet — İncitme, sıkıntı, zahmet.
ezme — Sebze ya da meyva ezerek yapılan yiyecek.

(F)

faaliyet — Çalışma.
fabl — **Olay kahramanları hayvan ve bitkilerden seçilen ve sonunda bir ahlâk ya da hayat dersi bulunan yazı türü.**
facia — Afet. Büyük bir belâ. Acınacak hal.
fakr — Fukaralık, yoksulluk.
fakr-ü zaruret — Paraca, malca fakirlik ve darlık.
Falih Rıfkı Atay — (1894) Zamanımız yazarlarındandır. En ünlü yapıtları şunlardır: **Zeytindağı** (anı), **Denizaşırı** (gezi), **Eski Saat** (fıkra ve anılar). **Yolcu Defteri, Hint** (gezi). **Çankaya** (anı).
fantazi — Hayale dayanan eser. Ağırbaşlı olmayan; süsü ve çeşidi değişik olan.
fanus — Saat ve mikroskop gibi aletlerin üstüne kapatılan cam kab.
farfara — Gürültücü, geveze.
Faruk Nafiz Çamlıbel — (1898 -): Zamanımız şairlerindendir. Birçok şiir kitabı vardır. Hece ile yazdıklarını **Bir Ömür Böyle Geçti**'de toplamıştır. **Akın, Özyurt, Kahraman** adlı manzum, **Yayla Kartalı** adlı düzyazı piyesleri vardır. **Heyecan ve Sükûn** en son şiir kitabıdır.
fasıl — Bölüm. Alaturka müzikte peşrev, şarkı, saz semaisi gibi parçaların belli bir sıra ile çalınıp söylenmesi. Mevsim. (Karagöz'de) Bölüm.
Fâtih — Yedinci Osmanlı Padişahı ve onun adına yapılmış bir cami ve o camiin civarındaki semt.
Fazıl Hüsnü Dağlarca — (1914 -) Genç kuşak ozanlarının en ünlülerinden. Önce ölçülü ve kafiyeli şiirler yazıyordu. Şimdi kendine öz bir düzende ve biçimde yazmaktadır. Yurt ve

kahramanlık konularını işler. **Çocuk ve Allah, Üç Şehitler Destanı, Toprak Ana, İstiklâl Savaşı, Türk Olmak, Yedi Memetler**, yapıtlarının en güzelleridir.
fazilet — İyi huyların ve niteliklerin genel adı. Erdemlik.
Fecr-i Âti — (Gelecek zamanın tan kızıllığı) Bizde 1908 devriminden sonra meydana gelen bir edebiyat topluluğunun adı.
feda etmek — Değerli bir şeyinden vazgeçmek.
felâh — Kurtuluş.
fen dili — Fizik, kimya, matematik ve biyoloji ile ilgili kelimeler, terimler.
felsefe — Madde ve hayat nedenlerini erekler bakımından inceleyen fikir çalışması.
ferace — Eskiden kadınların sokakta giydikleri ince mantoya benzer bol giysi.
ferah — İç açıcı. Sıkıntısız.
feryat — Haykırma, çığlık, bağırma. Ses yaygara. Yardıma çağırma. Sızlanma.
fesat — Birine ya da bir topluluğa kötülük düşünme.
fesat kurmak — Ortalığı karıştırmak için fenalık düşünmek.
feyiz — Verimlilik. Bolluk. Bilgice gelişip ilerleme.
fırka — (Askerlikte) tümenin eski adı. Siyasî parti.
fıskiye — Havuzlarda suyu yukarı fışkırtan düzen.
fikir yazısı — **Fikirleri yansıtan yazı. Fikir yazılarında üzerinde durulacak mesele tanıtılarak bir giriş yapılır. Buna«meseleyi ortaya koymak» denir. Sonra fikrin açıklanması ve ispatı için gereken yardımcı fikirler, tanıtlar gösterilir. Bu bölüme de «iddia ve ispat» bölümü denir. Sonunda düşünceler bir sonuca bağlanır ve bir hüküm çıkarılır. Bu bölüm de sonucu meydana getirir. «Yargı» denir.**
fiyango — Kelebek biçiminde bağlanmış kordelâ.
folklor — **Halk arasında binbir çeşit oyun ve eğlence olduğu hepimizce bilinir. Halkın bunlardan başka daha birçok masalları, türküleri, gelenekleri de vardır. Bir memleket halkının görenek ve geleneklerinin, efsanelerinin edebiyatının ve bu türlü halk bilgilerinin hepsine birden verilen ada folklor denir.**
Fort (arabası) — Fort isimli bir Amerikalının kurduğu fabrikanın yaptığı otomobil.
fizyoloji — Hayatı, canlıların organlarını ve bunların işlerini inceleyen bilim.
Flaubert (Gustave) — (1821 - 1880) Fransız romancısı. En ünlü eserleri: **Madam Bovary** ile **Salambo**'dur.
fötr (şapka) — İnce ve yumuşak keçeden yapılmış şapka.
fundalık — Süpürge çalısı denilen funda ile kapanmış arazi.
fütûhat — Bir memleketi ya da ülkeyi savaşla alma işleri. Fetihler.
Frenkçe — Frenk dili. Özellikle Fransız dili.

(G)

galebe — Yenme, üstünlük.
gar — Üstü kapalı, büyük demiryolu istasyonu.
garaj — Vagon, otomobil gibi taşıtların konulduğu üstü örtülü yer.
galoş — Tabanının temiz kalması için eskiden potinlerin üstüne giyilen terlik biçiminde ayakkabı.
gam — Tasa, kaygı.
gardrop — Elbise dolabı ya da yeri.
garez olmak — Birine karşı olmayacak sebepten ötürü kötülük beslemek.
gayur — Çalışkan, gayretli.
gaza — Bir ülkü uğrunda yapılan kutsal savaş.
gayr-i şahsî — Şahsî olmayan, kişilikle ilgili olmayan.
gelenek — Kuşaktan kuşağa geçip gelen ve toplumun üyeleri arasında kuvvetli bir bağ olan alışkanlık. Anane.
gelincik — (Parçada) Yazın kırlarda yetişen kırmızı çiçekli bitki.
gerçeklik — Bir yazıdaki olay ve kişilerin hayatta gördüğümüz olay ve kişilere uygun olması.

gereç — Yapılacak bir iş için gerekli eşya. Levazım, malzeme.

gevelemek — Asıl söyleyeceğini başka ve karışık laflar arasında anlatmaya çalışmak.

giz — Sır.

gider — Masraf.

gocunmak — Bir sözden veya olaydan alınıp telâşa düşmek.

gölü görmeden paçaları sıvamak — Bir işe vaktinden önce girişmeye hazırlanmak.

gömgök — Her tarafı gök renginde. (Parçada) Yemyeşil.

görenek — Bir şeyi görüle geldiği gibi yapma alışkanlığı.

görünüş — Manzara.

gözbağcılık — Gözü yanıltma. Gözbağı işi.

göze almak — Zarar ya da tehlikeyi önceden kabul etmek.

gözlem — **Bir yazıyı yazmadan önce bize gereken bilgileri okumak ve hayattaki geçişine dikkatle bakarak, çevremizi incelemek ve gözetlemek.**

göz yordamı — Göz alışkanlığı, göz yatkınlığı.

güverte — Gemilerde ambar ve kamaraların üst kısmı.

granit — Türlü renkte olan çok sert bir çeşit taş.

Greko-Lâtin — Eski Yunan ve Romen uygarlığından ve sanatından söz edilirken kullanılır.

gri — Açık kurşun renginde, külrengi. (Gümüşî).

Guraba Hastanesi — İstanbul'un Şehremini semtinde bulunan bir hastane.

gurup — Batma, batış.

güya — Sözde, sanki.

güven — Bir şeyden beklenilen niteliğe inanma.

güç — Kuvvet. Kudret.

günaha girmek — Dinî bir suç işlemek.

gürz — (Eski) Silâh olarak kullanılan ağır topuz.

güven — Emniyet.

güz — Sonbahar.

güzelcehisar — (bak. Anadoluhisarı).

(H)

hacım — Bir cismin uzayda doldurduğu boşluk.

haddinden fazla — Olağandan çok fazla, aşırı.

hafiye — Her hangi bir idareye karşı bulunanları ilgililere haber vermek üzere para ile tutulmuş kimselere verilen ad.

Hakka kavuşmak — Ölmek.

hakikat — Gerçek.

hâle — Ayın etrafındaki ışık.

Halide Edip Adıvar — (1887 - 1964): Tanınmış romancılarımızdandır. Son eserleri toplum hayatımızın konularını inceler. **Sinekli Bakkal, Sonsuz Panayır, Yol Palas Cinayeti, Döner Ayna, Âkile Hanım Sokağı** bu tip romanlarındandır.

halis — Katışıksız; eksiksiz.

hamaratlık — Ev işlerinde çalışkanlık ve beceriklilik.

Hamdullah Suphi Tanrıöver — (1886 -): Zamanımızın en güçlü hatiplerindendir. Çeşitli konularda söylediği nutuklarını **Dağyolu, Güne Bakan** adlı iki eserinde toplamıştır.

ham toprak — İşlenmemiş ya da üzerinde gezilmemiş toprak.

hami — Koruyan, koruyucu. Kayıran, kayırıcı.

Han — Hükümdar.

han — Şehir ve kasabalarda otel işi gören konaklama yeri. Dairelere bölünmüş iş yeri.

hançer — Ucu sivri ve eğri, çelik silâh.

hançere — Gırtlak.

Henri de Regnier — (Hanri dö Renier) — Hayallerini güzel ve belirli kavramlarla anlatan (sembolist), 19. yüzyılın sonunda yaşamış bir Fransız şairi.

haraca kesmek — Zorbalıkla para koparmak.

harap — Yıkık, yıkılmaya yüz tutmuş.

hararet — Sıcaklık. Çok susama. Coşkunluk.

hararet tedbiri — Üşümeyi önlemek için yapılan hazırlık.

harc-ı âlem — Her günkü. Herkesin yapacağı (işler). Hiç bir özelliği olmayan.

harekât yapmak — Ordunun, harp ya da manevra vesilesiyle, bir yerden bir yere gitmesi, geçmesi.

harem — Herkese açık olmayan yer. İslâm evlerinde kadınların bulunduğu bölüm, daire. Kadın, eş.

harika — Yaratılışın ve olanakların üstünde olup insanda hayranlık uyandıran şey.

harikulade — Eşi görülmemiş, şaşılacak kadar. Olağanüstü.

harman — Tahılın saptan ayrılması için yapılan dövme işi ya da zamanı.

harp (arp) — Dik tutularak parmaklarla çalınan, üç köşeli ve telli, büyük müzik gereci.

has — Bir şeye ayrılmış olan ya da yalnız bir şeyde bulunan. Özgü.

Hasan - Âli Yücel — (1897 - 1961): Ünlü yazarlarımızdandır. Makale ve sohbetleri vardır. **Pazartesi Konuşmaları, İçten - Dıştan, Bir Dehanın Romanı, Hürriyete Doğru** adlı yapıtları ünlüdür. **Dönen Ses, Sizin İçin** adlı şiir betikleri de vardır.

hâsılı — Sözün kısası, işin sonu.

hasım — Düşman.

hasır — Sazla ya da kabuk, yaprak gibi bitkisel bir madde ile örülmüş taban örtüsü.

hâşa — Kabul etmemek. Bir fikre karşı şiddetle karşı koymak için kullanılan sözdür.

hatıra — **Kendisinin anılması için bir kimseye verilen şey. Yaşanmış olayları duyurmak için yazılan yazı türü. Anı.**

hatip — Nutuk söyleyen kimse.

havaî — Hoppa, aklı ve fikri başka işlerde.

havuz — Bahçelerde çimento ile yapılan su çukuru. Büyük gemilerin altlarını temizlemek için yapılmış gemi büyüklüğünde su çukuru.

hayal etmek — Kafada tasarlayıp canlandırmak. Gözönüne getirmek.

hayalet — Gerçekte var olmadığı halde varmış gibi göze görünen ve insanı şaşırtan şey.

hayalî — Hayal niteliğinde ya da hayal ürünü olan.

hayınlık — Sırtdan vurmak, hiyanet etmek.

hayli — Epey, oldukça çok.

haylice — Çokça, miktar bakımından yüklü.

haysiyet — Onur, değer, ağırlık.

hazım — Sindirim.

hece vezni — **Belirli sayıdaki hece kümelerine dayanan nazım ölçüsü ki «parmak hesabı» da denir.**

helâlleşmek — Hakkını birbirine helâl etmek, bağışlamak.

hedef — Amaç. Varılacak yer. Rast getirmek için nişan alınan nokta.

hendek — Çok kere yol kenarındaki uzun, derin çukur.

hengâme — Cenk. Kavga. Gürültü.

hevenk — Bir ipe geçirilmiş ya da birbirine bağlanmış meyva salkımı.

heybetli — Korku ve saygı duyguları uyandıran.

heyet — Kurum. Astronomi.

heydük — Düzenli olmayan şövalye askerleri, düzensiz ordu.

heyhat! — Yazık!

hımhım — Burnundan konuşan.

Hicaz — Doğu müziğinde bir makam. Hac: (**Hicaza gitmek** şeklinde kullanılır.)

hicran — Ayrılık. Onulmaz, çaresi bulunmaz acı.

hiddet — Öfke.

hikâye — **Hayatta olan ya da olacak kanısı veren olayları düzyazı ya da nazım biçiminde anlatan yaz türü.**

hikâye etmek — **(Kompozisyonda) Bir hikâye anlatmak, yazmak.**

hilât — Genellikle padişahlar tarafından ödül olarak birine giydirilen ipekli uzun hırka.

hile — Aldatacak tertip, düzen, oyun, dolap.

hitabe — Kalabalık önünde söylenen söz. Söylev.

hol — sofa.

hora tepmek — Birçok kişi elele verip raksetmek.

hortum — Bez, meşin ya da kauçuktan boru. Boru biçiminde uzanmış bazı hayvan ağız ve burnu. Su ya da tozu toprağı çevrintilerle havaya kaldıran siklon çeşidi.

hotoz — Eskiden kadınların giydikleri küçük, süslü başlık.

hoyrat — Kaba, sert, kırıcı adam.

hudut — Sınır. Son.

huzura kabul — Padişahların veya büyüklerin izniyle yanlarına girebilme.

hüccet — (Eskiden) Şeriat mahkemelerinden davayı kazanana verilen belge. Senet, belge.

Huysmane — (1848 - 1907) Fransız yazarı.

hülya — Kuruntu, hayal.

hüma — Cennet'te bulunduğu düşünülen bir kuş. Saadet, kutluluk.

hükmetmek — Karar vermek, birine sözünü geçirmek.

Hüseyin Rahmi Gürpınar — (1864-1944) Hayatı olduğu gibi gösteren gayet açık, anlaşılır üslûpla yazan, hayatın görenek ve gelenek tablolarını romanlarında belirten bir yazardır. Pek çok roman yazmıştır.

hüzme — Demet.

(I)

ısmarlama laf — Basmakalıp söz; klişeleşmiş söz.

ıstırap — Büyük acı, elem, eziyet.

İ

iane — Yardım. Para yardımı.

ibaret — Meydan gelen, oluşmuş.

ibik — Horoz, hindi tepesindeki kırmızı deri uzantısı.

İ. Alâattin Gövsa — (1889 - 1949) Sözlük çalışmaları yapmış, çocuk şiirleri ve çocuk eğitimi ile ilgili yazılar yazmış bir yazar.

İbrahim Necmi Dilmen — (1887 - 1945) Yazar, özellikle dil uzmanı idi. Edebiyat Tarihi, Dilbilgisi betikleri yazmış; harf devriminde ilk alfabe dersini o vermiştir. Tiyatro eleştirmecisidir.

icabetmek — Gerekmek.

icat — Bir konu üzerinde akla gelebilecek bütün düşünceleri bulma, toplama demektir.

içi dönmek — Kusacak gibi olmak.

içlenmek — Bir şeyi belli etmeden şikâyetsiz olarak kendine derdetmek.

içtenlik — Samimiyet.

idadî — (Eskiden) Aşağı yukarı lise dengi okullara verilen ad.

ifa etmek — Yapmak. Yerine getirmek.

idealist — Bir amaca, bir ülküye bağlı kimse. Ülkücü.

ifade — Anlatım.

ifade etmek — Anlatmak.

iffet — Namus. Cinsel işlerde ahlâka bağlılık.

iğde — Meyvası kızılcık biçiminde sert ve sarı, eti un gibi beyaz olan bir ağaç.

iğne atsan yere düşmez — Çok kalabalık.

ihtiyatlı — Sakınıcı, sakıngan.

ikametgâh — Oturulan yer. Mesken.

ikram görmek — Birisi tarafından ağırlamak.

ikram görmek — Birisi tarafından ağırlanmak.

ilâh — Tanrı.

ilâhî — (Eskiden) Tanrının niteliklerini sayan ve makamla okunan bir nazım türü. Söz arasında «hay Allah» anlamına da kullanılır.

ilenmek — Beddua etmek.

ilginç — İlgi çekici. Enteresan.

ilişki — Münasebet

imaret — (Eski) yoksullara parasız yiyecek dağıtmak üzere kurulmuş aşevi.

imrahor (mir ahur) — (Eskiden) Sarayda baş ahırcı.

inadına — Gereğinin tersine. Terslik olsun diye.

inat — Direnme, ayak direme.

infilâk — Patlama.

innallahe maassabirin — Sabırsızlığı belli etmek için söylenir.

inkılâp — Devrim. Bir halden başka bir hale geçiş.

inhitat — Alçalma. Çökme.

inzibatçılar — Kurtuluş Savaşı'nda, Atatürk taraftarlarına karşı koyan askerler.

irade — İçten isteme. Bir şeyi yapmayı ya da yapmamayı belirten iç kuvveti.

ispat — Fikir yazılarında, ele alınan mesele ya da fikrin iddiası yapılıp bir sonuca varılması.

istamp — Bazı kumaşlara basılan renkli şekiller (Desen)

ister — Bir işin gerektirdiği şey. İcap.

istiklâl — Bağımsızlık.

İstiklâl Marşı — Şair M. Âkif Ersoy'un Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce 20 Ocak 1921 de millî marşın sözleri olarak kabul edilen şiiri.

istilâ — Salgın. Basıp kaplama

işgal — Uğraştırma. İşten alıkoyma. Bir yeri zaptedip benimseme.

işkence — Şiddetli eziyet.

işlek — Çok işleyen. Rahat, kolay.

işlemek — (Parçada) Etkilemek. Tesir etmek.

işporta — Gezici satıcıların kullandıkları yayvan sepet ya da sedye.

itaat — Söz dinleme, boyun eğme.

itimat — Güven.

izah etmek — Belirtmek, açıklamak.

izlemek — Takibetmek. Peşi sıra gitmek.

(J)

jest — Gösterişli ya da anlamlı hareket, çalım. Aktörlerin sahnede yaptıkları el, kol, gövde hareketleri.

(K)

kâbus — Sıkıntı ve boğulma duygusu ile karışık korkulu rüya.

kaçamak yolu — Bir şeyden kaçınma imkânı.

kader — İyilik ya da fenalık hazırladığına inanılan doğaüstü kuvvet. Alınyazısı.

kadem — Ayak. (Yarım arşınlık bir uzunluk ölçüsü).

kadı — (Eski) Şeriat mahkemesi başkanı.

kadırga — Hem yelken, hem kürekle yürütülen eski bir savaş gemisi.

kadir — Güçlü, kudretli, erkli.

kâfi — Yeter, yetecek.

kâfir — Tanrı varlığına inanmayan Dinin önemli buyruklarını yapmayan.

kafiye — En az iki mısra sonuna ses bakımından benzerlik gösteren, fakat anlamları başka olan kelimeler. (Takılar ve ekler kafiye sayılmaz).

Kafkas gömleği — Boynu saran yakası bulunan, yakası yandan düğmeli, beli bir kemerle sıkılmış gömlek.

kağnı — Bir çift öküz tarafından çekilen iki tekerlekli, tekerlekleri tek parça, sağlam ve yalın köylü arabası.

kahraman — Bir romanın, hikâyenin ya da piyesin kişilerinden konu ile fazla ilgisi bulunan kimse.

kalbetmek — Bir halden bir hale çevirtmek.

kalem efendisi — (Eskiden) Resmî dairelerdeki kâtip tipi. Terbiyeli adam.

kalite — Cins, nevi.

kamara — Gemilerdeki oda. İngiltere Millet Meclisi.

kâmil — Bütün. Tam. Eksiksiz. Kemale erişmiş, olgun. Pişkin. Yaşını almış.

kamyonet — Küçük kamyon.

kandil — İçine fitil daldırılmış zeytinyağının yakıldığı cam kap. Müslümanlıkta sayılı kutlu günler.

kapıştırmak — Kavgaya ya da güreşe tutuşturmak.

kapris — Geçici heves. Sebatsızlık.

karakış — Kış ortası; kışın en sert zamanı.

karakter — Bir şeyi benzerlerinden ayrı tutan ya da ayırt etmeye yarayan temel özellik. Huy, tabiat.

karamsarlık — Her işin ya da belli bir işin sonunu kötü görme. Bedbinlik.

karikatür — Bir kimsenin, bir şeyin ya da bir olayın kimi özelliklerinin, insanı güldürecek biçimde belirtilerek yapılmış resmi.

karnaval — Hıristiyanların büyük dinsel günlerinde tuhaf kılıklara girerek yaptıkları şenlikler.

karşıt — Zıt.

kasr — Köşk, saray.

kasdetmek — Amaçlamak, amaç olarak almak. Kötülük etmeği ya da zarar vermeği istemek.

kat — Bir büyüğün, makamı. Sıra, Defa.

katar — Vagon dizisi. Varlıkların birbirine bağlanarak meydana getirdikleri dizi.

katırboncuğu — En çoğu katırlara gerdanlık yapmada kullanılan iri, mavi boncuk.

katlanmak — (Parçada) İster istemez boyun eğmek, dayanmak. Tahammül etmek.

katmak — (Parçada) Birlikte götürmek. Eklemek.

katmerli — Katmeri olan, kat kat olan. Aşırı derecede olan.

kav — Bazı ağaçların üzerinde bir çeşit mantar. Bu mantarlardan yapılma tutuşturma maddesi.

kavram — Bir şeyin nitelikleri hakkında taşıdığımız genel düşünce. Mefhum. Anlam.

kaytan — Pamuktan ya da ipekten sicim.

kayıtsız — İlgisiz. Tasasız. Umursamaz.

kavruk — Kavrulmuş. Güneşte kurumuş. İyi gelişmemiş.

kavuklu — Kavuk giymiş. Orta oyununda kişilerden biri.

kayra — Yüksek birinden gelen iyilik. Lütuf.

keçeleşmek — Telleri birbirinin içine girip keçe gibi ayrılmaz olmak.

keder — Acı. Tasa.

kelp — Köpek

kem nazar — Baktığı yere fenalık getiren göz ya da bakış.

kemal — Olgunluk. Erginlik. En yüksek ve en olgun derece.

kent — Şehir. İl.

kepenek — Çobanların giydikleri dikişsiz, kolsuz, keçeden üstlük.

kerem etmek — Bağışlamak, lütfetmek, merhamet etmek.

kerevet — Üzerinde oturulan ya da yatılan tahtadan yüksekçe sedir.

kerte — İşaret için yapılmış çentik ya da iz. Derece, radde.

kervan — Bir arada kara yolculuğu yapan insan ya da hayvan kalabalığının meydana getirdiği grup.

keskin hava — Şiddetli ayaz.

keten — Telleri dokumacılıkta kullanılan mavi çiçekli bir bitki.

keşiş — Evlenmez papaz. Rahip.

kez — Defa.

kırgınlık — 1. Gücenme. 2. Vücutta duyulan hafif rahatsızlık.

kıyametleri koparmak — Bir şeye sinirlenip aşırı derecede bağırıp çağırmak.

kıymet — Değer. İtibar

kik — Çok dar ve uzun bir yarış kayığı.

kinaye — İsteği, dolayısıyle anlatılan söz. Üstü örtülü, dokunaklı söz.

kiriş — Hayvan barsaklarından yapılan çalgı teli. Ok atılan yayın iki ucu arasındaki ip. Üzerine döşeme tahtalarını mıhlamak üzere kılıçlama yerleştirilen uzun ve yassıca direk.

kişilik — Şahsiyet.

kişniş — Kuru yemişi bahar olarak kullanılan ve maydanozu andıran bir bitki.

klâsik — Uzun zaman değerini korumuş olan (yapıt). Gelenek halini almış olan.

klinik — Hekim yetişecek öğrencilerin hasta başında ders gördükleri hasta koğuşu. Hasta bakılan yer.

koçan — Yaprak ya da tane halinde olan bazı şeylerin yapışık bulundukları dip kısmı.

kol demiri — Eskiden kapıların arkasına konan demir ki, kapının dışardan itilerek açılmasına engel olurdu.

kollamak — Gözetmek. Korumak.

komedi — **İnsanların huyları, yaşayışları ve davranışlarının gülünçlü yönlerini meydana koyan piyesler.**

komiklik — Güldürücü hareket, gülünç hal.

komiser — Polis memurluğunda üçüncü derece, Şirketleri hükümet adına kontrol etmekle görevli kimse.

konser — Dinleyicilerin toplandıkları bir yerde sanatçıların müzik eserlerini çalmaları.

konsol — Duvar kenarına yerleştirilen, üstüne ayna ve başka süs eşyası konan, çekmeceli, yüksekçe mobilya.

konuk — Misafir.

Kordonboyu — İzmir'de, Karşıyaka'ya yakın bir semtin adı.

koridor — İki duvar ya da bina arasındaki uzun, dar aralık.

korku salmak — Korkuya uğratmak.

korsan — Denizlerde dolaşarak yabancı gemilere baskın yapıp eşyasını talan eden gemi tayfası.

koru — Küçük orman.

koşul — Şart.

koyu — (Parçada) Aşırı.

koşu koparmak — Koşuya başlamak.

koyulmak — Girişmek, başlamak. Koyulaşmak.

köhne — Eskiyip yıpranmış. Zamanı geçmiş.

köprü başı — Bir ordunun ilerlemesine elverişli kıyı. Önemsiz görünmekle beraber ilerde yapılacak geniş işler için bir dayanak olabilecek küçük bir başarı.

köstek — (Parçada) Saat, kılıç, anahtar gibi şeylerin zinciri.

kötücüllük — Herkesin kötülüğünü istemek.

krema — Sütün üstünde toplanan kaymak. Yumurtalı süt tatlısı.

kristal takımı — Avize, bardak v.b. gibi ev araçlarının billûrdan yapılanı.

kroki — Taslak

kudret — Güç, erk.

kuka rengi — Tesbih ya da sigara ağızlığı yapılan sütlü kahverenginde bir ağaç.

kul köle — Tanrı'ya göre insan. Birbirini çok seven insanların bu hallerine verilen ad. (Birine kul köle olmak.)

kule — Yüksek ve az çok silindir biçimine yakın yapı.

kulis — Tiyatroda sahnenin gerisinde ve yanlarında bulunan bölüm.

kulun — Yeni doğmuş at yavrusu.

kumru — Güvercini andıran boz renkli bir kuş.

Kunoş — XX. yüzyılda Türk dili üzerinde eserler vermiş bir Macar dil bilgini.

kuram — Yalnız kafada kalan bilgi. Nazariye.

kuşak — Nesil.

kuşkulu — Şüpheli, işkilli.

kutsîlik — Kutsallık. Mukaddeslik.

Kuva-yı Milliye — Kurtuluş Savaşı'nda yurt savunması için çalışan kuvvetler. (Millî Kuvvetler.)

kuvve-i mâneviye — İnsanın iç kuvveti.

kuyruksallayan — Uzun kuyruklu, boz renkli, yanına yaklaşıldığı halde bir türlü tutulamayan bir kuş.

küf — Ekmek, peynir ve her türlü yenecek maddelerin üzerinde, yaşlık ve ısı yardımıyle meydana gelen mantar.

külfetsiz — Sıkıntısız, kolay. Özentisiz.

kültür — Gerekli bilgiler edinerek muhakeme ve zevkın gelişme hali.

küpeşte — Gemilerde güverte parmaklığı, parmaklıkların üstüne yerleştirilen kısım.

kürdan — Diş karıştırmaya yarıyan çöp.

(L)

lâbirent — Çıkacak yeri zor bulunmak üzere düzenlenmiş karmakarışık ve dolambaçlı yapı.

La Fontaine — (1621 - 1695) Fransız masal şairidir. Masallarında konular, hayvanlar arasında geçer. Bu masallar dünyanın hemen bütün dillerine çevrilmiştir.

Lâle Devri — Osmanlı tarihine 1718-1730 yılları arasına verilen ad ki, zevk ve eğlence devridir.

lâlezâr — Lâle bahçesi.

lânet — Birisinin Tanrı rahmetinden yoksun olması için edilen dua.

lâyık — Yakışan. Yakışık. Yaraşır.

leğen — İçinde öteberi ya da el yıkanılan, madenden, yayvan kap.

levazım — Yapılacak bir iş için gerekli eşya. Gereç.

levent — Boylu boslu. (Eski) Askerlikte deniz eri.

levha — (Parçada) Manzara. Görünüş.

lif — Kimi bitkilerin telleri didiklenerek yapılan gevşek yumak.

lime lime — Giyilecek hali kalmamış, parça parça olmuş (kumaş).

lir — Eski Yunanlılar zamanında aşk şiirleri çalınan, telli çalgı.

lisan — Dil.

lisans — Yüksek okul diploması. Bir şe-

yi memlekete sokmak ya da çıkartmak için izin kâğıdı. Ehliyet. Sporcu kimlik cüzdanı.

lûtuf — İyilik. Kayra.

lüle — (Eskiden) Sigara çubuklarının ucundaki pişmiş balçıktan tütün yuvası.

(M)

maalesef — «Esefle söylüyorum», «yazık ki» anlamına.

macera — Baştan geçen heyecanlı olay. Serüven.

mahfe — Deve ve fillerin sırtına konulan bir çeşit oturulacak sandık.

madalyon (madalya) — Bir yararlık dolayısıyle ilgililere anı olarak verilen maden nişan .

mağaza — Büyük dükkân.

mağmum — Sıkıntılı, kapanık. Tasalı.

Maharaca (Mihrace) — Hindistan'da yerli hükümdar ve prensler.

maharet — Ustalık, el uzluğu.

mahiyet — Bir şeyin aslı, temeli. Bir şeyin ne olduğu.

Mahmutpaşa Yokuşu — İstanbul'da Kapalıçarşı'dan çıkılınca aşağı doğru inilen ve alışveriş yapılan bir yokuş.

mahmuz — Çizmenin ya da potinin topuğu arkasına takılan ve atı dürtüp hızlandırmağa yarayan demir parçası. Tavuk ve bazı kuşların ayakları ardında bulunan boynuz yapısındaki sivri çıkıntı.

mahşer — Büyük kalabalık. Kıyamet gününde ölenlerin dirilip toplanacaklarına inanılan yer.

mahun — (Parçada) Parlak kırmızımtrak renkte olan.

mahut — Adı geçen. Belli, bilinen.

mahsus — Bir şeye ayrılmış olan ya da yalnız onda bulunan. Özgü.

mahzur — Sakınacak, korkacak şey. Engel. Sakınca.

mail — Eğik, eğilmiş.

maiyet — Birlikte ya da yanında bulunma. Bir başkasının idaresinde olan kimse.

makale — **Bir bilgi vermek, bir fikri ispat etmek ve açıklamak amacıyle yazılmış fikir yazısı.**

maksat — İnsanın ulaşmak istediği şey. Amaç.

makbuz — Alınmış bir şeyin alındığına karşı verilen yazılı kâğıt. Alıt.

makinist — Lokomotifin, vapurun veya fabrikanın makinesini işleten kimse. Makinelerden anlayan kimse.

makyaj — Yüzü güzelleştirmek veya değiştirmek için başka biçime sokma.

Mallermé (Malarme) (1848-1898) — Basitlikten ve açık yazıştan kaçan, hayallerini belli kavramlarla anlatmak taraflısı olan bir Fransız şairi.

malmüdürü — Kasabalarda en büyük maliye memuru.

malta — Eskiden düzeltilip avlulara döşenen bir nevi taş.

manevî — İçe ait. İçten. Tinsel.

maneviyat — Yürek kuvveti. Doğaüstü kuvvetler.

mandra — Üstü örtülü ağıl.

manto — Kalın ve uzun kadın giyeceği.

manzume — **Ölçülü ve kafiyeli yazılara denir. Eğer bize bir duygu aşılar ve ahenkli bir okunuş gösterirse buna şiir denir.**

Manzum hikâye — **Nazım biçiminde yazılmış hikâye.**

marsık — İyice olmamış ve yandığı zaman koku ve başağrısı veren odun kömürü.

Masal — **Olağanüstü kişilerin başından geçen, olağanüstü olaylarla süslü, kendine özel bir anlatımı bulunan ilgi çekici hikâye.**

maskara — Eğlendirici, hoş. Soytarı, rezil. Karnaval.

maske — Tanınmamak için veya korunmak için yüze geçirilen örtü. Bir şeyin gerçek niteliğini gizlemek için üstüne örtülen başka şeyler.

maşlah — Altı üstü bir ve kol yerine yarıkları olan bir çeşit kadın üstlüğü.

matem — Yas.

Maupassant (Mopasan) — XIX. Yüzyılda yaşamış bir Fransız hikâyecisi.

mavna — Güvertesiz büyük deniz teknesi.

mazgal — Kale duvarında iç tarafı geniş, dış tarafı dar delik.

med, medd — (Parçada) Deniz suyunun yükselip kabarması.

medet dilemek — Yardım, imdat istemek.

medeniyet — İnsanların iyi yaşamaları ve doğaya hükmedebilmeleri için gösterdikleri gayretin topu. Uygarlık.

mefhum — Bir şeyin özellikleri, nitelikleri hakkında taşınan genel düşünce. Kavram. Anlam.

Mehmet Âkif Ersoy — (1873-1936): Şiirlerini aruz ölçüsü ile yazan ve dilimizi ustalıkla kullanan bir şairimizdir. Olay ve şahıs tasvirlerini nazımla kolayca yapabilir. Şiirlerini **Safahat** adlı yedi kitaptan meydana gelmiş bir eserde toplamıştır. İstiklâl Marşı şairidir. Seçtiği konuların çoğunda dinsel, toplumsal ve kahramanlık temaları bulunur.

Mehmet Rauf — (1874-1931): **Eylûl** adlı kuvvetli romanı ile ün salmış, romandan başka hikâyeleriyle de tanınmıştır.

mehtap — Ay ışığı.

mekik — Dokuma tezgâhlarında atkı denilen ve enine olan iplikleri geçirmeğe yarayan masuralı alet.

mekik dokumak — Durmadan gidip gelenler, girip çıkanlar için söylenen bir deyim.

mekkâre — Yük hayvanı.

mektup — **Birbirinden uzaktaki insanların, anlaşmak ve haberleşmek amaciyle birbirlerine yazdıkları yazı.**

melâl — Hüzün, hafif keder.

menetmek — Yasak etmek, önlemek.

meneviş — Eşya üzerinde dalga dalga görünen çizgiler. Hare.

menkıbe — Tanınmış ya da tarihe geçmiş kimselerle ilgili hikâye.

menzil — Konak. Ordunun cephe gerisi işleri. Kurşunun, merminin ulaştığı nokta.

mera — Otlak.

merhaba — Günaydın ya da hoş geldiniz. Teklifsiz olmayan kimseler arasında selâmlaşma.

merhale — Derece, mertebe. Yürüyüş sırasında alınacak yol. Aşama. İlerleme.

mert adam — Sözünde duran adam.

mertebe — Derece, basamak.

mesafe — Ara, uzaklık.

mesaj — Devlet adamlarının birbirlerine ya da belirli bir topluluğa yayınlamak üzere yazdıkları mektup ya da çektikleri telgraf.

mescit — İçinde cuma namazı kılınmayan küçük cami.

meslek düsturu — Bir iş veya bir sanatla ilgili genel kural.

mesnevî — **Mısraları kendi aralarında kafiyeli beyitlerden meydana gelen bir nazım şekli.**

mest — «Çok haz duymak» anlamına kullanılan «mest olmak» deyiminde geçer. Üzerine pabuç ya da galoş geçirilen kısa konçlu, hafif ve yumuşak ayakkabı.

mesut — Saadete eren, saadet içinde bulunan. Mutlu.

M. Ş. E. (Memduh Şevket Esendal) — (1883-1952): Çeşitli siyasî, idarî görevlerde bulunan bu yazar, hayatında rastladığı önemli olayları hikâye haline koymuştur. Eserlerinde hayat ve insanlar, olduğu gibi yansıtılmıştır. Yapmacıktan kaçmış, insanların yaşama sevincini göstermiştir. **Ayaşlı ve Kiracıları** (roman), **Mendil Altında, Otlakçı** adlı (hikâye) betikleri vardır.

metin — Sağlam, dayanıklı.

meşum — Uğursuz.

methal — Girilecek yer. Giriş.

mevcudiyet — Varlık.

mevt — Ölüm.

Mevlit — Peygamberimiz Hazreti Muhammed'in doğduğu gece. Süleyman Çelebi'nin (XV. yy.) yazmış olduğu Peygamberlerimizi öven ve altı bölümden meydana gelen eseri.

meyil — Eğiklik, akıntı. İstek. Gönül akışı.

meyilli — Eğik, akıntılı. İstekli.

mezat — Arttırma ile satış.

mızıka — Boru, trampet ve davuldan meydana gelen müzik takımı. Ağızla çalınan bir müzik aleti.

mızrak — Kargı. Ucu sivri değnek.

Millî Kuvvetler — Kurtuluş Savaşı'nda,

Atatürk taraftarlarının askerleri.

mimik — Söz söylerken duyguları kuvvetlendirecek biçimde yüzde beliren hareket.

miniminnacık — Çok küçük.

minnet — Bir iyiliğe karşı insanda uyanan duygu.

minyatür — Eski yazma kitaplarda bulunan renkli ya da renksiz resim.

mirasçı — Ölen bir kimsenin arkasında bıraktığı mal ve paranın kanunî sahibi.

Mithat Cemal Kuntay — (1885-1956): Birçok şiir, monografi ve edebiyat makaleleri yazmış bir yazardır. **Namık Kemal, Mehmet Âkif** adlı yapıtları önemlidir.

mitralyöz — Makinalı tüfek.

miyop — Uzağı iyi göremeyen (göz, kimse).

mizah — Bazı fikirlerin şaka ve takılmalarla süslenip anlatılması.

mizansen — Bir tiyatro eseri oynanırken, esere değişiklik vermek için eklenen hareketler.

mobilya — Döşeme eşyası.

modern — Asrî. Zamanın yeniliklerine uyan.

mola — Bir yolculukta yorgunluğu gidermek için duraklama.

Molière (Molyer) (1622-1673) Fransızların komedi yazarıdır. Dünyaca ün salmış bir sanatçıdır. **Cimri, Tartüf** gibi, ünlü eserlerinden birçoğu dilimize çevrilmiştir.

monoloğ — Bir kişi tarafından oynanan küçük komedi veya kalabalığa karşı anlatılan güldürücü ve sanatlı söz.

Maurice Maeterlinck (Moris Meterling) — (1862-1949): Belçikalı bir yazardır. Fransız diliyle eserler vermiştir. **Mavi Kuş** adlı tiyatrosu ünlü eserleri arasındadır.

mostra — Bir eşyanın veya erzakın numunesini gösteren parça. Örnek, numune.

muammalı — Bilmeceye benzer. Anlaşılmaz.

muayyen — Belli, belirli. Kararlaştırılmış.

muazzam — Çok büyük, kocaman.

mucize — Akıl durdurucu olay.

muhabere — Haberleşme. Telefon, telgraf, radyo vb. ile konuşma olanağı.

muhafız — Koruyan, koruyucu. Bekçi.

muhakeme etmek — İnsanın düşünme, anlama ve önlem alma yetisini kullanmak. Yargılamak.

muhakkak — Her halde, ne olursa olsun. Kesin.

muhasara — (Askerlikte) Bir orduyu, bir yeri kuşatma, sarma.

muhayyel — Hayalde yaşayan, tasarlanmış.

muhit — Çevre.

muhtemel — Olabilir.

mukaddeme — Önsöz, başlangıç.

mukaddes — Kutsal.

mukavemet — Dayanma. Ayak direme. Karşı koyma.

mukayese — Karşılaştırma, kıyaslama.

mundar — Pis. Kirli.

murat — İstek, dilek.

musibet — Ansızın gelen felâket. Sıkıntı.

mutasarrıf — Bir şeyi istediği gibi kullanan. Sahip. Eskiden Kaymakamdan daha üstün derecede idare âmiri.

mutlak — mutlaka — Muhakkak. Her halde, ne olursa olsun.

mutlaka — Ne olursa olsun, her halde.

muttasıl — Durmadan, biteviye. Bitişik.

mübarek — Kutlu. (Bazan hayranlık anlatır).

mücessem — Cisim halinde üç boyutu bulunan. Kabartma.

müdafaa — Savunma. Korunma.

müebbeden — Sonu olmadan; sonsuz olarak.

mühür — Üstünde ad ve soyadı kazılı toparlak ya da oval maden parçası.

müjde — Sevinçli haber.

mükellef — Emek ve özenle hazırlanmış. Borçlu.

mümessil — Temsilci. Elçi.

münasebetsizlik — Yaraşmazlık, yakışmazlık. Saygısızlık.

münekkit — Sanat eserlerinin iyi ve kötü yönlerini göstererek, eleştiren kimse. Eleştirmeci.

mürakabe — Kendi iç âlemine bakma.

mürettip — Matbaada harflerin dizgi işi ile uğraşan.

mürüvvet — Kişilik, yiğitlik. İyilikseverlik, iyilik. Cömertlik.

müstahak — Hak etmiş.

müstebit — Hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranma özgürlüğü vermeyen.

müstesna — Kural dışı kalmış, kurala uymayan.

müstevli — Bir memleketi zaptedip oraya yayılan.

müşfik — Şefkatli. Seven, acıyan.

müşkülpesent — Zor beğenen, her şeye bahane bulan.

mütecessis — Gizliyi arayan, anlamaya meraklı.

mütemadiyen — Ara vermeden, artsız, arasız. Biteviye. Durmadan.

müteredditt — Kararsız. Duraklayan.

mütevazı — Kendi değerini bilir. Gösterişsiz, kusursuz. Alçakgönüllü.

(N)

nadide — Az görülür, görülmedik.

nadir — Az bulunur, pek seyrek.

nâhak — «Haksız yere» anlamında kullanılan «nâhak yere» deyiminde geçer.

nakletmek — 1. Taşımak, aktarmak. 2. Anlatmak, söylemek.

Namık Kemal — (1840-1888): Tanzimat devrinde her türden eser vermiş en büyük şairimizdir. **Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Âkif Bey, Gülnihal** (tiyatro), **İntibah; Cezmi** (roman, **Kanije Kuşatması** (tarihsel yapıt) ve bütün şiirleri yayımlanmış, **İbret** Gazetesindeki makaleleri de bir araya toplanmıştır. **Vatan Şairi**, denilince akla Namık Kemal gelir.

nümüsait — Uygun olmayan. Uygunsuz. Elverişsiz.

nâra — «Heyy!» diye çıkarılan, yüksek ve uzun ses ya da bağırarak söylenen külhanbeyce söz.

narin — İnce yapılı.

nasip olmak — Fırsat düşmek. Erişmek.

nazariye — Yalnız düşünce halinde olan bilgi. Teori. Kuram.

nazlı — Kendini ağır satan. Nazik, ince.

nedamet — Pişmanlık.

neden — Sebep.

nefis — Pek güzel. Pek hoş.

nekre — Hoş ve beklenmedik cevapları ya da düşüncelerinden ötürü arkadaşlığı aranan kimse.

nemli — Hafif ıslak.

nesir — Düzyazı.

nida — Seslenme. Ünlem.

nimet — İyilik. (Parçada) Ekmek.

Niş — Yugoslavya'nın doğusunda bir kent

nobran — Kaba, sert, gönül kırıcı olan.

Nuh — İslâmların üçüncü peygamberi.

Nurullah Ataç — (1898-1957): Yazılarında kişiliği göze çarpan ünlü bir yazarımızdır. **Günlerin Getirdiği, Karalama Defteri, Sözden Söze, Diyelim, Ararken, Söz Arasında** orijinal yapıtlarındandır. Çeşitli çevirileri vardır. Devrik cümleyi gençler arasında yerleştirmiştir.

nüfuzlu — Sözü geçen (kimse).

nükte — İnce anlam. İnce anlamlı söz.

(O)

obüs — İçi patlayıcı maddeler ve küçük mermilerle dolu büyücek top ve o topun mermisi.

olanak — İmkân, olabilirlik.

olanaksız — İmkânsız.

oluk — Bir sıvıyı akıtmak için yapılan uzunca ve üst yanı açık boru.

opera — Besteli sahne eseri. Böyle eserlerin oynandığı bina.

operet — Eğlenceli ve hafif konular üzerine yazılıp bazı yerleri manzum ve bestelenmiş sahne yapıtı ki içinde bestesiz konuşmalar da bulunabilir.

orijinal — Örnek tutulan, fakat kendisi başka bir örnekten çıkarılmamış olan. İlk kez çıkıyormuş gibi görünen. Bir şeyin aslı.

orsaalabanda etmek — Gemiyi birdenbire rüzgârın üstüne çevirmek.

otağ, otak — Büyük çadır.

oyuk — İçi oyulmuş şey. İn. Mağara.

ozan — Saz şairlerine verilen ad. Şair.

oyulgalanmak — kumaşı elle düz dikmek (Parçada) Kalabalık içinde öte-

kine, berikine sürtünerek yürümek.

(Ö)

ödül — Mükâfat.

öğe — Bileşik bir şeyi meydana getiren yalın şeylerden her biri. Unsur. Eleman.

ökçe — Topuğun arka tarafı. Ayakkabıların topuk altına rastlayan yüksek kısmı.

ölçü — **Bir manzumede, mısraların birbirine uygun kalıpları ki; mısralardaki hece sayılarının eşitliğine dayanan ölçüye hece ölçüsü (parmak ölçüsü); mısralardaki uzun ya da kısa hecelerin karşılıklı durumuna göre düzenlenen ölçüye de aruz ölçüsü denir.**

Ömer Bedrettin Uşaklı (1904-1946) — Memleket manzaralarını şiirlerinde yansıtan bir şairimizdir **Deniz Sarhoşları, Yayla Dumanı, Sarı Kız Mermerleri** adlı şiir kitapları vardır.

Ömer Seyfettin — (1884-1920): Ünlü hikâyecilerimizdendir. Kısa ve duru cümleler kullanılır. Dili çok sadedir. On ciltlik eserinden **Eski Kahramanlar, Mahçupluk İmtihanı, Beyaz Lâle**'yi bulup okuyun.

örgüt — Genişçe bir işi yürüten resmî ya da özel kuruluş. Teşkilât.

örme kese — Örülerek yapılmış para torbacığı.

özenle — Dikkatle.

özgürlük — Hürriyet.

özgü — Mahsus.

özlem — Hasret.

(P)

palaz — Kaz ya da ördeğin civcivlikten sonraki hali.

pancur — İçeriyi rüzgâr ya da ışıktan korumak için pencerelerin dışına takılan tahta kanat.

palanga — Ağır yük kaldırmak için, halatı birbirinin içinden geçirilmiş çok dilli çifte makara.

palanka — Ağaç ve toprakla yapılmış ve hendekle çevrilmiş küçük hisar

pantufla — Tabanı köseleden aba terlik.

paradoks — Bilinene aykırı düşünce, olay, davranış.

paragraf — **Bir fikir kümesini içinde toplayan ve bir ya da birkaç cümleden meydana gelebilen yazı parçası.**

pars — Sıcak memleketlerde yaşayan, kediye benzer, üstü benekli, yırtıcı bir hayvan.

Pasarofça — Yugoslavya'da Belgrat civarında bir kasabadır ki, bir andlaşmanın yapıldığı yer olamasıyle bizi ilgilendirir.

Pasinler — Erzurum civarında bir kasaba, (Hasankale).

Paşakapısı — (Eskiden) Hükümet konağı.

pat — (Burun için kullanılır) Yassı, basık. (Parçada) Macun. Krem.

payan — Son, bitim. Uç.

pelüş takke — Pelür ya da pelüş adı verilen bir çeşit kadifeden yapılmış takke.

perde — Bir tiyatro eserinin bölümlerinden her biri. Sahneyi seyirciden ayıran kumaş bölme. Bir müzik parçasındaki seslerin kalınlık ya da incelik derecesi.

perde arası — Tiyatrolarda bir perdenin bitip öbürünün başlaması arasında verilen dinlenme süresi.

perişan — Dağınık. Karışık. Kederli, kaygılı.

perükâr — Berber.

pervasız — Korkusuz, çekinmez.

peştamal — Hamamda iken ya da iş görürken belden aşağı bağlanan dokuma örtü

Peyami Safa — (1899-1961): Tanınmış romancılarımızdandır. Romanlarında tahlillere çok yer verir, gereğine göre üslûp değişikliği yapar. **9. Hariciye Koğuşu** okuyabileceğiniz romanlarındandır.

peyke — Bazı yerlerde ve en çok eski kahvelerde bulunan duvar kenarındaki tahta sedir.

peyzaj — Kır resmi.

pinti — Cimrilikten kılığı perişan olan. Onurunu hiçe sayarak paraya önem veren kimse.

psikolog — Ruh olaylarını inceleyen bilgin.

psikoloji — Ruh olaylarını inceleyen, felsefe kolundan bilim. Ruhbilim.

piştov — Eskiden namludan dolma tabanca.

piyes — **Sahnede oynanmak amacıyle yazılmış eser.**

plan — **Bir yazıdaki fikrin, olayların mantıklı bir bağlantı ile düzenlenmesi.**

Polycrate (Polikrat) — (M.Ö. 522) Ege Denizi'nde Sakız Adası'nın zorba hükümdarı.

politika — Siyasal bir amaca varmak için karşısındakilerin duygularını okşamak. Hükümetin idare tarzı.

portmanto — Evlerde palto, manto, elbise asılacak özel yer.

portre — **Okuyucuya bilmediği ya da yanında bulunmadığı bir kimseyi, canlıyı tanıtmak için yazılan yazı. Fiziksel ve tinsel portre diye ikiye ayrılır. Fiziksel portrede tanıtılmak istenen kimsenin ya da canlının dış görünüşü (boyu, yüzü, giyinişi) anlatılır. Kişinin ya da canlının huyu, davranışları, alışkanlıkları tanıtılıyorsa tinsel portredir.**

potur — Arka tarafında kırmaları çok, bacakları dar bir çeşit pantalon.

Poyrazköy — İstanbul'da Boğaziçi'nde bir köy adı.

pranga — Eskiden ağır cezalıların ayaklarına takılan zincir.

profesör — Üniversitede ve yüksek okullarda doçenttен bir derece üstün öğretmen.

prototip — İlk örnek, en güzel örnek.

pus — Hafif sis. Bazı yemişlerin ve yaprakların üzerinde görülen toz gibi hafif ağartı. Özel bir ölçü.

pusula — Üzerinde, her vakit kuzey - güney doğrultusunu gösteren bir mıknatıs iğnesi bulunan kadran ki, gidiş yönünü düzenlemeğe yarar. Küçük bir kâğıda yazılmış kısa mektup.

pür-neşe — Neşe dolu. Sevinçli.

püskürmek — Dar bir yerden su savurup serpmek.

(R)

Rab — Allah, Tanrı.

raca — Hindistan prenslerinin lakabı.

rağmen — Aksine. Tersine.

rahle — Bağdaş kurarak oturma durumunda üzerine kitap koyup okumak için öne alınan bir çeşit dar ve alçak masa.

raslantı — Tesadüf.

rayiha — Koku.

razı — Kabul eden, boyun eğen, hoşnut olan.

rebap — Hindistan cevizinden bir gövdeye uzunca bir sap, yere dayatılacak bir ayak ve iki tel takılarak meydana getirilen bir çeşit kemençe, rübap.

Recaizade Mahmut Ekrem — (1847 - 1914) Şair ve yazardır. Edebiyat öğretmenliği sırasında birçok genç yazar yetiştirmiştir. Edebiyat-ı Cedide (: Yeni edebiyat) denilen akımın ve topluluğu kurandır. **Araba Sevdası** en ünlü romanıdır. Recaizade, oğlu Nejat'ın ölümü üzerine şiirlerini, **Nejat Ekrem** adlı betikte toplamıştır (1911).

reçete — Hekimin, hastaya uygun bulduğu ilâcın eczanede yapılabilmesi için, adını ve nasıl kullanılacağını üzerine yazdığı kâğıt.

redif — **Manzumede her beyt'in sonunda kafiyeden sonra tekrarlanan kelime, ek ya da takı.**

redingot — Arkası yırtmaçlı, etekleri uzun, çift sıra düğmeli resmî ceket.

reel — Gerçek. Gerçek hayata uygun.

refakat etmek — Arkadaşlık dolayısıyle birinin yanında gitmek.

Refik Halit Karay (1888 - 1965) — Mizahî fıkra, roman türlerinin güzel örneklerini vermiştir. Kıvrak bir anlatımı vardır. **Gurbet Hikâyeleri, Memleket Hikâyeleri, Anahtar, Sürgün** tanınmış yapıtları arasındadır.

reji — Tekel Bakanlığı kurulmadan önce tütün, içki vb. gibi maddeleri yapan ve satan yabancı örgüt.

reji komiseri — Reji örgütünü Türk hükümeti adına denetleyen memur.

rejisör — Tiyatroda ya da sinemada aktörlerin rollerini dağıtıp oyunu düzenleyen kimse.

reklam — Bir ticaret evi, bir ürün için türlü yollarla yapılan tanıtma, propaganda.

Rembrandt (Rambrandt) — (1606-1669) Ünlü Hollanda ressamı.

rengârenk — Renk renk; alacalı.

resmî — Hükümet kurulları tarafından yapılan. Devlete ait olan.

reyon — Işık. Işık huzmesi. Tezgâh.

Reşat Nuri Güntekin — (1892-1956): Önceleri tiyatro yazdı; sonra **Çalıkuşu** romanıyle tanındı. Duru, kıvrak ve sürükleyici bir üslûbu vardır. **Acımak, Yaprak Dökümü, Yeşil Gece** gibi romanlarını ve **İstiklâl** gibi piyeslerini okuyabilirsiniz.

rıhtım — Gemilerin yanaşabilecekleri duruma getirilmiş deniz kıyısı.

rikkat — İncelik, yufkalık, yürek yufkalığı.

rıza — Kabul etme.

Roman — **İnsanların başlarından geçen ya da «geçebilir» kanısını uyandıran olayları, yer ve zaman belirterek anlatan, hikâyeden uzun ve daha geniş yapıt.**

ropdöşambr — Evde giyilen, uzun kollu, bir çeşit hırka.

Rönesans — Ortaçağın bilgisizliğini, geriliğini yıkan uyanış hareketi.

röportaj — Bir gazete yazarının, gördükleri hakkında, gazetesine gönderdiği yazı.

ruh — Can. Gözle görülmeyen madde. Cisimlerin, damıtım ile elde edilen uçucu maddesi.

Rumeli — Eskiden Anadolu'ya, şimdi Trakya'ya ve Balkanlardaki elimizden çıkmış topraklara verilen ad.

Ruşen Eşref Ünaydın (1892-1959) — Açık bir anlatımı olan bir yazarımızdır. Röportaj türünü yurdumuza sokanların ilkidir. **Diyorlar ki, Mustafa Kemal'le Mülâkat, Damla Damla** tanınmış yapıtlarındandır.

rutubetli — Nemli. Islak.

rütbe — Sıra, basamak, nicelik, derece.

(S)

saadet — Mutluluk. Bütün özlemlerimizin eksiksiz bir şekilde yerine gelmesinden duyulan hal.

saat rakkası — Eski duvar saatlerinin altında salınım yapan paçası. Sarkaç.

Sabri Esat Siyavuşgil — (1906-): Önce şiirler yazıyordu. Bunları **Odalar ve Sofalar** adlı kitapta toplamıştır, sonraları bilimsel konularda yazdı. **Sirano de Berjörak, Ruy Blas, Yavru Kartal** adlı piyeslerini dilimize manzum olarak çevirmiştir. Son zamanlarda edebiyat ve başka konular üzerinde makale, fıkra ve sohbet yazan bir profesör.

sadaret — Osmanlı İmparatorluğu zamanında başbakanlığa verilen ad.

sade kelime — **Gösterişten uzak, her günkü hayatımızda konuştuğumuz dilden seçilip kullanılan kelime.**

sadme — Çarpma. Vurma.

Sadri Ertem (1900-1949) — Konularını, yurdun olmuş ya da olacak gibi olaylarından alır. **Silindir Şapka Giyen Köylü, Bir Şehrin Ruhu, Korku, Bay Virgül** gibi yapıtları betiklerinin en iyilerindendir.

safa — Gönül şenliği, eğlence.

saf kan — (Atlar hakkında) Kanı temiz, soyu belli.

sağmal — Süt veren. Sağılan (hayvan).

sahaf — Eski kitapların alım satımı ile uğraşan kitapçı.

sahne — **1 — Tiyatro eserlerinin oynandığı yer, 2 — Tiyatro eserlerinde kişilerin bir araya gelip konuşması. (Buna meclis de denir).**

sahtekâr — Kalpazan. Sahteci.

sair — Başka, öteki.

sakatat — Kesilen koyun, inek gibi hayvanların yemek yapılan baş ve ayak gibi organları.

sakınca — Engel. Sakınılacak şey.

Sakız (ada) — Ege Denizi'nde bir ada.

sakinleşmek — Durgun, sessiz olma hali.

salaş — Tahtadan.

salta — Yakasız, iliksiz, kolları bolca, bir çeşit erkek ceketi.

salık vermek — Tavsiye etmek.

sanayici— Ham maddeleri yapılı hale getiren fabrika sahibi. Fabrikatör.

saparna otu — Kuzey memleketlerinde

yetişen bir çeşit saz (bitki).

sapkınlık — Doğru yoldan ayrılmışlık.

saptamak — Tespit etmek.

saplanmak — (Parçada) Batıp kalmak.

saraç — Eyer ve başka at takımları yapan, meşin üzerine sırma ve ipek işleyen zanaatçı.

Saraçhane — İstanbul'da Fatih'le Beyazıt arasındaki caddenin adı.

Sarıgüzel — İstanbul'da Fatih'de bir mahalle adı.

sarışın — Sarı saçlı ve beyaz tenli.

savsaklamak — Bellibaşlı nedenler olmaksızın bir işi geri bırakmak, ihmal.

savunma — Müdafaa.

saydam — Arkasındaki cismi gösteren. Şeffaf.

sayesinde — (Parçada) Yardımıyle.

sayha — Bağırış, çığlık.

sayıklamak — Uyku arasında söylenme. Saçma sapan söyleme. Olmayacak şeyler söylemek veya istemek.

Saz şairi — **Eskiden bazı şairler halk arasında dolaşarak şiirlerini hem şarkı gibi söyler, hem de ellerindeki sazla okurlardı. Bunlara verilen ad.**

sebat — Engellerden yılmayıp sonuna kadar bir işe ya da dileğe bağlı kalma.

seccade — Üzerinde bir kişinin namaz kılabileceği büyüklükte kilim, halı.

seciye — Karakter. Huy. Mizaç.

sedef — İçinden inci çıkan deniz böceği ve onun kabuğu. Bu kabuktan yapılma.

sedef yağı — Sedef çiçeği ile zeytinyağından yapılan bir ilâç.

sedir — Üstü minderli ve yastıklı kerevet.

sefahat — Vur patlasın çal oynasın âlemlerinden fazla hoşlanma, o uğurda malını ve parasını harcama.

sefer — Yolculuk. Kere, defa. Savaş, harp.

seğirtmek — Koşmak. Acele gitmek.

seher — Tan ağartısı.

selâmetlemek — Yolcu etmek, yola çıkarmak.

selâmlık — (Eskiden) Büyük konaklarda erkeklerin bulunduğu ve erkek misafirlerin alındığı bölüm. İmparatorluk zamanında padişahlar cuma namazı kılmak için camiye girerken yapılan tören.

Selma Lagerlöf — (1858-1904): İsveç'li ünlü bir yazardır. Çocuklarla ilgili hikâyeleri vardır. **Nils Helgerson'un Seyahati**, ünlü bir yapıtıdır.

sembol — Danışıklı bir anlamı olan resim, harf, bitki, hayvan gibi işaret Simge. Timsal.

sembolist — Nazımda duygunun anlatılmasında belirsizlik isteyen şairlere verilen ad.

senaryo — Bir sinema eserinin olay ve konuşmalarını gösteren taslak.

senet — Resmileşmiş borç kâğıdı.

senyör — İtalyanların «efendi» «bey» anlamına kullandıkları sıfat.

serap — Çok kere çöllerde göğün yere yansıyarak uzaktan su yüzeyi gibi görünmesi.

serbest nazım — **Kafiye ve vezni terkedilmiş şiir şekli.**

serbest müstezat — **Mısraların denkliği bozulmuş olarak aruzla yazılan serbest şiir. Serbest vezin.**

seren — Geminin ön direğine haçvarî olarak takılan, yelken gerilecek ağaç.

serim — **Yazıda, olaydaki en önemli kişilerin tanıtıldığı ilk bölümler.**

sermayeyi kediye yükletmek — İflâs etmek.

serüven — Sergüzeşt. Macera.

servet — Zenginlik. Mal ve para.

sevecen — Şefkatli.

Seyahat yazıları — **Gezilip görülen yerlerle ilgili bilgi vermek, o yerlerin güzelliklerini ve görülmeğe değer yönlerini göstermek amacıyle yazılan yazılar. Gezi yazısı.**

seyrek sepelek — Çok seyrek; çok az.

seyir — Eğlenme için bakma. Yürüyüş.

seyyal — Akıcı. Bulunduğu kabın biçimini alıcı.

sıcak — (Parçada) Sevgi dolu.

sınırlı — Etrafı çevrilmiş. Mahdut.

sır — Gizli tutulması, kimseye söylenmemesi gereken şey. Giz.

sırf — Yalnız, ancak, büsbütün, baştan aşağı kadar.

sırma — İnceltilmiş gümüş veya altın yaldızlı tel.
sihir — Büyü.
sihirbaz — Büyücü.
silâhtar — Eskiden büyüklerin silâhlarına bakan kimse.
silindir şapka — Resmî kılıkta giyilen gövdesi silindir biçiminde yüksekçe siyah ve parlak şapka.
simge — Sembol. Timsal.
sipahi — (Eski) Atlı asker sınıfı.
sofa — Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer.
soğuk — (Parçada) İnsanları kendisinden uzaklaştıracak bir etki yapan. Sohbet — **Makale planıyle, fakat bir** söyleyiş havası içinde yazılan yazı.
soluk — Ciğerlere alınıp verilen hava veya ciğerlere hava alıp verme, nefes. Rengi uçmuş, solmuş.
somaki — Kızıl veya yeşil renkte damarlı ve sert mermer.
som altın — Katışıksız altın.
son cemaat yeri — Camilerde, giriş kapısına yakın namaz kılınacak yer.
sosyal — İnsan topluluğu ile ilgili.
soycuk — Asıl.
sömestr — Öğretim yılının ayrıldığı iki dönemden her biri.
söylev — **Bir insan topluluğuna bir fikri, bir duyguyu anlatmak ya da aşılamak amacıyle söylenen söz.**
söz atmak — Birine dokunacak ya da çirkin anlamı bulunan bir sözü onun arkasından yüksek sesle söylemek.
söz kesmek — (Evlenmede) Aileler arasında, bir evlenme konusunda kesin karar vermek.
staj — Görgüyü arttırmak için birinin yanında ya da bir kurulda geçirilen deneme devri.
stajyer — Staj yapan kimse.
suflör — Tiyatroda aktörlere rollerini kulis arasından fısıldayan kimse.
sur — Kale duvarı.
sükûn — Durma, dinlenme. Durgunluk.
sürat — Çabukluk, hız.
sürgün — (Parçada) Bir bitkinin üzerinde yeni beliren filiz.
sütun — Taştan ya da çimentodan dikine konmuş destek. Gazete, dergi ya da betik gibi yazılı şeylerde, sayfanın yukardan aşağı doğru ayrılan bölümlerinden her biri.

(Ş)

şahane — Hükümdara yakışan. Pek mükemmel.
şahbaz — Çevik ve becerikli
şairane — Şairce, şaire yakışır yolda.
şakak — Gözle kulak arasındaki çukurumsu yer.
şal — Atkı, kuşak, hırka olarak kullanılan özel motifli, değerli bir yün kumaş.
şan — Ün, nam, san.
şarkiyyun — Asya uluslarının dilleri, tarihleri, âdetleri, edebiyatları, sanatları üzerinde çalışan bilginler.
Chateaubriand (Şatobriyan) — (1768-1848) Fransızların romantik şairidir. Yazılarında his ve hayal, birinci plânda gelir. **Kudüs Seyahati, Mezar Ötesinden Anılar** dilimize çevrilmiştir.
şartıyle — Başka bir şeye olanak ve fırsat vermek ya da vermemek üzere.
şeffaf — Arkasındaki cismi gösteren. Saydam.
şehsüvar — Ata iyi binen.
şelâle — Büyük çağlayan.
şerait — Koşullar. Şartlar.
şeref — Başkalarının gösterdiği saygının dayandığı özdeğer. Övünülecek üstünlük.
şetaret — Sevinç, şenlik, neşe.
şevk — Keyif, neşe, istek. Işık (: şavk).
şevketli — Padişahlara verilen bir ünvan.
şıpıtık (terlik) — Ökçesiz ve arkalıksız terlik.
şiir — Manzum yazının sanatlısı ve değerlisi.
Şiir-i Kamer — «Ay şiiri» Ahmet Haşim'in ünlü bir şiirinin adı.
şikâyet — Sızlanma. Bir haksızlığa karşı hakkını isteme.
Şişli — İstanbul'da Beyoğlu yakasında bir ilçe.
şose — Çakıl üzerine kum döşenip silindir geçirilerek yapılan yol.

şose duraklamak — Şose kısa bir süre için biter gibi olmak.
şöhret — Ün, şan.
şömine — Odada duvar içinde bulunan alafranga odun ocağı.
şövalye — Derebeylik devrinde, Avrupa'da zayıfları korumak ve savunmak amacıyle diyar diyar dolaşan yüksek duygulu, atlı savaşçı.
şuur — Anlama. Algı. (Ruhbilimde) Bilinç.

(T)

taahhüt — Üstüne alma. Söz verip üstüne alma.
tabaklamak — Ham deriyi ayakkabı eldiven yapılacak gibi hale getirmek. Sepilemek.
tabii — 1. Doğal. 2. (Parçada) Elbette, şüphesiz ki.
tabiîlik — **Bir konu çevresinde, bir arkadaşla konuşurken hangi kelimeleri söyleyecek ve kullanacak isek, o biçimde yazılmış yazının bir özelliği.**
tâbir — Deyim, ifade. Rüyayı yorma.
tablo — (Burada) Bir tiyatro perdesinde dip perdenin açılmasiyle beliren yeni görünüş.
tacir — Ticaret yapan kimse. Tüccar.
taç — Hükümdarların başlarına giydikdikleri değerli taşlarla süslü başlık. Çiçeklerin yeşil kısımlarından başka renkli yaprakları.
tahlil — **Roman, hikâye ve piyeslerde olayla ilgili bazı düşüncelerin anlatılması, duyguların belirtilmesi.**
tahtaboş — Evlerin damlarında çamaşır sermekte kullanılan, yağmur aşağı sızmasın diye çinko kaplı düz yer.
takat — Güç, derman.
takdir etmek — Beğenmek, değer vermek. Değer biçmek. (Değerini, önemini, gerekliğini) anlamak.
takibetmek — Peşi sıra gitmek veya gelmek. İzlemek.
takke — Yarım küre biçiminde başa geçirilen ince ve hafif başlık.
talim — Öğretme, yetiştirme. Askerlik idmanı.
tanık — Gördüğünü ve bildiğini bir mahkeme ya da bir soruşturma kurulu önünde söyleyen kimse. Şahit.
tanık dikmek — Şahit göstermek.
tanıt — Delil. Belge.
taraça — Tahtaboş. Balkon.
tarihsel — Tarihle ilgili. Tarihî.
tartışma — Münakaşa.
taşra — Hükümet merkezine göre iller. Bir şeyin dış tarafı.
tasımlamak — Karar vermek.
tasnif — Sınıflama, bölümleme.
tasvir — **Roman, hikâye ve başka yazı türlerinde, olayları, olayların geçtiği yerleri, kişileri, hayvanları ve eşyayı iyice tanıtmak. Tasvirlerde yazı ile resim yapmak gibi bir tutum vardır.**
tavsiye — İş için birini ileri sürme. Salık verme.
tavır — Durum, hal. Gösteriş.
tayfa — Bir gemide bulunan sefer işçileri. Maiyet.
tecimen — Tüccar.
tefekkür — Düşünme, akıl yorma.
teknik — Bilimlerin hayat ve endüstriye uygulanması.
telâffuz — Söyleyiş.
telâkki — Anlayış, görüş. Alma, kabul etme.
telâkki etmek — Şöyle ya da böyle anlamak.
telâş — Sıkıntı ile karışık acele.
tema — **Bir yazıda, özellikle manzume ve şiirlerde hâkim olan ve karşıdakine aşılamak üzere işlenen, geliştirilen ve zaman zaman tekrarlanan duygu.**
temayül — Bir yöne taraflı olmak. Eğilim.
tenkit — Bir sanat eseri, bir iş hakkında iyi ve fena yönlerini belirterek hüküm verme. Eleştiri.
terakki — İlerleme.
tereke — Bir ölünün bıraktığı malların hepsi.
terim — Bir bilgi koluyle ilgili bir kavramı anlatan kelimeler.
termometre — Sıcakölçer.
tersane — Gemi yapma ya da tamir yeri.
tesidetmek — Kutlamak.
tesir — Etki. İz bırakma.

teşvîk etmek — İsteklendirmek, kışkırtmak, şevklendirmek.
etik durmak — Çabuk davranacak bir halde durmak.
evhîd — Bir Allah'a inanma. Birleştirme. Bir tek Tanrı'ya inanma.
evekkül — İşi Tanrı'ya bırakıp kadere razı oluş, güveniş.
Tevfik Fikret (1867-1915) — Daha çok sosyal şiirler yazmış bir şairdir. **Rübab-ı Şikeste** en ünlü eseridir. **Şermin**'de de çocuk şiirlerini toplamıştır.
ezahür — Görünme. Meydana çıkma.
ez — Çabuk.
ez — İleri sürülerek savunulan düşünce.
ezli roman — İçinde ileri sürülen bir düşünceyi olaylar yoluyle savunan, ispatlayan roman.
ezgâh — Üzerinde iş görülen masa. Tersane.
zyinat — Süsler.
bbiye — Hekim okulu.
lsım — Uğur sayılan şey. Bazı sırlı şeyleri öğrenmeğe yaradığı sanılan anahtar.
p Fakültesi — Üniversitenin hekim yetiştiren kolu.
ftiklenmek — İplik iplik ayrılmak. Yıpranmak.
msal — Danışıklı bir anlamı olan resim, harf, bitki, hayvan gibi işaret. Simge, sembol.
— Her hangi bir karakteri bütün ayrıntılarla kendinde toplamış olan roman hikâye ve tiyatro kişisi.
at — Bir piyes içindeki karşılıklı konuşmalarda, ya da yalnız bir kişinin uzun uzun söz söylemesi.
nar — Dürülerek yumak şekli verilmiş deri ya da kâğıt.
phane — İstanbul'da Boğaziçi'nin Rumeli kıyısında bir semti.
uk — Ayağın art ve yumru kısmı.
topak (tostoparlak) — Tamamıyle oparlak.
vurmak — Alın ya da boynuzla vurmak, süsmek.
tozluk — Dizden ayağa geçirilen, ayağın üstünü de örten paçalık.
tören — Anma, kutlama, karşılama, uğurlama gibi vesilelerle yapılan toplantı.
trajedi — Belirli kurallara göre yazılan ve konusu acıklı olan tiyatro yapıtı.
tufan — Nuh Peygamber zamanında yağdığı ve bütün dünyayı su baskını altında bıraktığı söylenilen zorlu yağmur.
tulû etmek — Gök cisimlerinin doğu tarafında görünmesi. Zihne gelme. Doğmak.
Tunus fesi — Yüksekçe bir silindir biçiminde, yana sarkan siyah püsküllü bulunan, rengi kırmızı başlık.
tutmak — (Parçada) Hasta etmek. Dokunmak ya da etkisi altına almak.
tutsak olmak — Esir olmak.
tutulmak — (Parçada) Bir işe ya da bir insana canı sıkılır olmak.
turuncu — Turunç ve portakal renginde.
tümsek — Küçük tepecik.
tünek — Evcil kanatlıların, üzerine çıkıp geceyi geçirdikleri çubuk.

(U)

uçsuz bucaksız — Sonu yokmuş duygusu verecek kadar geniş.
uğraşı — Meşguliyet.
uğurlamak — Yolcuyu yolcu ederken esenlik dilemek.
ufk-u itilâ — Yükseliş ufku.
ukalâ — (Akıllılar). Akıllı geçinen. Bilir bilmez her şeye karışan.
ulus şerefi — Ulusun öğünülecek üstünlüğü. Ulusun büyüklüğü.
umman — Büyük ve engin deniz.
unsur — Bütünü meydana getiren parçacıkların her biri. Öğe, eleman.
usare — Özsu. Hayvan ve bitki dokularında bulunan ve istenince sıkılarak çıkarılan su.
utku — Zafer.
uykulu — Uykudan yeni kalkmış gibi. Uyku sersemliği olan.
utangaç — Serbest söz söyleyemeyen ve serbest hareket edemeyen, sıkılgan.

uzviyet — Kendi başına ayrı bir bütün meydana getiren canlı varlık ve bu varlığın hali. Organizma.

(Ü)

üfürüklü — Okunmuş, sihirlenmiş.
üleşmek — Paylaşmak, bölüşmek.
ümit — Umma, umut.
ümid-i vatan — Vatanın umudu.
ün almak — Adı ve değeri herkesçe tanınıp bilinmek.
üniforma — Silâhlı kuvvetlerin ya da polis gibi resmî örgüttekilerin giydikleri tek biçim resmî giysi.
ürperiş — Tüylerin diken diken kalkıp derinin nokta nokta kabarması.
ürün — Mahsul.
üslûp — **Her insanda ağız, göz, burun... vardır, fakat kimse kimseye benzemez. Birçok insanlar da aynı konu üzerinde yazı yazarlar, fakat, yazılarında birbirinden ayrık bazı özellikler görülür. Duyuş ve düşünüş ayrılığı; cümlelerin uzunluğu, kısalığı; kelime seçmedeki ayrılıklar; yazının ahengindeki ayrılıklar gibi her yazarın yazısında bulunması gerekli bu özelliği üslûp denir.**

(V)

vadi — İki dağ arasında uzanan düzlük. Alan, yol, tarz.
vahim — Sağlığa zararlı. Sonu kötü. Tehlikeli.
vait, vaad — Söz verme. Umut verme.
vakfetmek — Bir malı ya da şeyi hayır işine bağışlamak. (İnsan için) Hayatını bir şeye bağlamak.
vakıf — Bir hizmetin sürüp gidesiye yapılması için belli koşullarla ve resmî bir işlemle, bir kimse tarafından bırakılan para ya da mülk.
vakur — Ağırbaşlı. Onurlu.
vardiya — Gemilerde nöbet ya da nöbet yeri.
Varna Meydan Savaşı — Osmanlılar ile Macarlar arasında yapılan ve II. Murat'ın yenmesi ile sonuçlanan savaş (1444).
vasiyet — Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şeyleri ölmeden önce söz ya da yazı ile ısmarlaması.
vecize — **Kısa olduğu halde anlamları geniş ve söyleyenleri belli olan söz.**
vekar — Ağırbaşlılık, onur.
vekilharç — Bir konağın alış verişini yapmakla görevli kimse.
verim — Çalıştırılan, işletilen bir şeyin verdiği sonuç ya da bu sonucun miktarı.
vesile — Araç, sebep, bahane, yol.
vezir — Mülkiye rütbelerinin son derecesinden olan rütbeye ulaşmış kimse. Sadrâzam, kabine başkanı.
vezir-i âzam — (Eskiden) Başvekil.
Vidin — Kuzey-batı Bulgaristan'da Tuna kıyısında bir kasaba.
vuzuhsuzluk — Açık olmayış.

(Y)

yadırgamak — Yabancı görüp ısınmamak ya da bu yüzden rahatsız olmak. Ürkmek.
yadigâr — Bir kişiyi, bir olayı hatırlatsın diye bir kimseye verilmiş armağan.
Yahya Kemal Beyatlı — (1885-1958): Aruz ölçüsü ile şiirler yazan ünlü bir şairimizdir. **Nesri de nazmı kadar** kuvvetlidir. Eski nazım biçimi içinde yeni hayalleri, akıcı bir anlatımla yaşatmıştır.
Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1888-) — Siyasal roman örnekleri vermiş bir romancımızdır. Romanlarında Tanzimattan bu yana siyasal hayatımızı görmek mümkündür. Üslûbu kuvvetli, ruh tahlillerine fazla önem verir. **Kiralık Konak, Yaban, Panorama I., II.** romanları en ünlüleridir.
yalama harita — Üstünde dağ ve dere işareti olmayan, yalnız kent ve yolları gösteren harita.
yalpa vurmak — (Gemiler) Rüzgârın ya da dalgaların yönünde sallanmak.
yalın söz — **Kısa ve süssüz, fakat anlamı güçlü ve kesin söz.**
yamaç — Dağın iki yanından her biri.
yanardöner — Kıpırdadıkça renkleri ve

dalgaları değişen (kumaş, tüy, deri).

yankı — Sadanın bir yere çarpıp dönmesi.

yansıtmak — Kendine çarpan bir şeyi geri atmak. Yankımak. Aksetmek.

yapılı — (Parçada) Vücutlu. Oranı düzgün.

yaratık — Mahlûk

yargıç — Mahkemede kanunu yerine getirmekle görevli kimse; hâkim.

Yarım kafiye — **Sessiz harfleri aynı sesli harfleri değişik olan kafiyeler.**

yasemin — Beyaz, sarı, kırmızı çiçekli, güzel kokulu süs bitkisi.

yassı — Düz ve basık olan.

yatsı — Güneşin batmasından bir buçuk iki saat sonraki zamana verilen ad.

yatağan — Yarım metre kadar uzunlukta düz ya da eğri bıçak.

yatak — (Parçada) Irmak, dere gibi suların üzerinden aktığı yer.

yatışmak — Sakinleşmek.

yaver — Komutanın emirlerini bildirmekle ödevli subay. Emir subayı.

yaya gitmek — Yürüyerek gitmek.

yaygara — Yüksek sesle bağırma. Gürültü. Ufak bir şeyden dolayı fazla bağırıp çağırma.

yayvan — Derinliği az fakat geniş.

yedek — Gereğinde kullanılmak üzere bir şeyin fazla bulundurulan benzeri. İhtiyat.

yeğen — (Birisine göre) Kardeşinin çocuğu.

yegâne — Tek. Biricik.

yekpare — Bir tek parçadan ibaret. Tek parça. Bütün, som.

yeldirme — Eskiden kadınların kırlarda gezinirken çarşaf yerine kullandıkları hafif üstlük, ki, başörtüsüyle birlikte kullanılırdı.

yelek — Ceket altına giyilen kolsuz kısa giysi.

yelpaze — Sıcakta serinlik yapmak ya da ateş yakmak içi nelde sallanılan hasırdan ya da kuştüyünden yapılmış saplı kanat.

yemeni — Başa sarılan tülbent. Hafif ve ökçesiz ayakkabı.

yen — Elbisenin kolu.

yeni kuşak — Yeni nesil.

yenilgi — Mağlubiyet.

yetenek — Kabiliyet.

yetkili — Selâhiyetli. Elinden gelen.

yetim — Babası ölmüş olan çocuk.

yetim anıt — Bakımsız ya da kime ait olduğu bilinmeyen anıt.

yetinmek — Bir şeyi kendisi için yeter görmek. Kâfi görmek.

yıpranmak — Aşınıp eskimek; yer yer harap olmak.

yiğit — Yeni yetişmiş delikanlı. Cesaretli. Yürekli.

yitirmek — Kaybetmek.

yoksun etmek — Mahrum bırakmak.

yollu — (Parçada) Ensiz ve uzun çizgileri olan.

yordam — Yatkınlık, alışkanlık, yeti, meleke.

yön — Taraf.

yönetici — İdareci.

yönetim — Çekip çevirme. İdare.

yufka — (Parçada) İnce.

yurt yönetimi — Yurt idaresi.

yüz geri etmek — Dönüp kaçmak.

(Z)

zâbit — Subay. Orduda, takımdan başlamak üzere üst kıtalara komuta eden kimse.

zam — Arttırma, katma.

zaptiye — Eski idaremizde, şimdiki polis ve jandarmanın görevini gören örgüt. Bu örgütten olan er.

zarif — Güzel, ince.

zarifane — Nazikçesi, beğenilir biçimde.

zariflik — Zarifçe hareket ya da zarif olanın hali.

zaruret — Paraca ve malca sıkıntı. Çaresizlik. İster istemez yapma. Zorunluk. Çaresizlik.

zat — Kişi.

zaten — Aslında. Esasen. Esasında.

zatürree — Sancı, ateş ve öksürükle beliren tehlikeli bir akciğer hastalığı.

zehir zıkkım — (Maddi anlamda) Yen meyecek kadar acı şeyler. (Mecaz) Ağır sözler. Çok acı.

zekâ — Anlayış keskinliği. İşlerin ince noktalarını kavrama. Çabuk anlama.

zemberek — Yay. Kapılara takılan yaylı kapama mekanizması.

zemin — Bir binanın tabanı. Yer. Döşeme. Kumaş, tablo, halı gibi şeylerde süslerin yer aldığı alan.

zemzem — Mekke'de kutsal bir kuyunun adı ve ondan çıkan su.

zevksizlik — Güzeli çirkinden, iyiyi kötüden ayırt edememe hali.

zırh — Çelik levha. İnsanı kılıçtan koruyucu elbise.

zıddına gitmek — O şey onu sinirlendirmek.

zıt — Bir şeyin aksi, tersi.

ziftlenmek — (Hakaret olarak) Bir şey yemek.

zihin — Düşünme. Zihinde tutma. Bellek.

zihnini çelmek — Fikrini başka bir şeye yöneltmek.

zilli maşa — Uçlarına zil takılmış maşa biçiminde bir müzik gereci.

Ziya Osman Saba (1910-1957) — Şiirlerinde çocuk, aile, aile bireyleri gibi konulara çok rastlanır. **Geçen Zaman, Nefes Almak** adlı şiir betiklerinden başka, **Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi** adlı gene aile anılarından söz eden hikâye kitabı da vardır.

zikretmek — Anmak, hatıra getirmek.

zorba — Kuvvetine güvenerek şunun bunun hakkına el uzatan.

zorunluk — Mecburiyet. Zaruret. Çaresizlik.

zulüm — Haksızlık. Adaletsizlik. Kötülük. Fenalık.

züppe — Kendisinden başkasını beğenmeyen. Sonradan görme.

Tanımı Yapılan Terimlerin İndeksi

ıma I.
ık I.
mektup 13.
k I.
fikir II, 99.
21.
klopedi II.
vezni (: aruz ölçüsü) II.
özü III, 134.
ntı III.
zetme III.
liyografya III, 161.
k IV.
grafi IV, 159
imleme V.
or 70.
tan VI.
im VI.
aktik VI.
m VI.
şüm VI.
ane VI.
a tasviri 65.
ra 139.
ir yazısı VIII.
iksel portre 40, 48.
klor VIII.
rçeklik VIII.
zi yazısı 32.
tıra (: anı) X, 21.
ce vezni (: ölçüsü) X
kâye 99.
kâye etmek X.
atip 164.
tabet 164.
ayvan tasviri 60.
at XI.
mektubu 13.
afiye XII.
ahraman XII.
arakter komedisi 126.
Komedi XIII, 126.
makale XV, 157.
manzum hikâye XV, 105.
Masal XV.
Manzara tasviri 70.
mektup 13.
mesaj 13.
mizansen XVII.
monolog XVII.
muhavere (: konuşma) 89.
nutuk 164.
opera XVIII.
operet XVIII.
Ozan XVIII.
ölçü XVIII.
özel mektup 13.
özlü söz 134.
paragraf XIX.
perde XIX
perde arası XIX.
plân XIX.
portre XIX.
piyes 121.
rejisör XX.
roman XX, 99.
sade kelime XXI.
saz şairi XXI.
serbest manzum XXII.
resim XXII.
seyahat yazısı (: gezi yazısı) XXII, 32.
sohbet XXII, 147.
söylev XXIII.
tahlil XXIV, 82.
tasvir XXIV, 77.
tema XXIV.
tenkit (: eleştiri) 161.
tinsel portre 54.
trajedi XXV.
üslûp (: anlatım) XXV.
vecize XXVI, 134.